תלמוד בבלי · ראשונים · רש״י · סדר מועד

רש"י על יומא

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על יומא

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-יומא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 7
דף ג. 7
דף ג: 8
דף ד. 9
דף ד: 10
דף ה. 12
דף ה: 12
דף ו. 15
דף ו: 16
דף ז. 17
דף ז: 18
דף ח. 19
דף ח: 19
דף ט. 20
דף ט: 21
דף י. 22
דף י: 23
דף יא. 23
דף יא: 24
דף יב. 25
דף יב: 27
דף יג. 28
דף יג: 29
דף יד. 29
דף יד: 31
דף טו. 32
דף טו: 34
דף טז. 35
דף טז: 37
דף יז. 39
דף יז: 40
דף יח. 41
דף יח: 42
דף יט. 43
דף יט: 45
דף כ. 46
דף כ: 47
דף כא. 49
דף כא: 51
דף כב. 52
דף כב: 54
דף כג. 54
דף כג: 55
דף כד. 57
דף כד: 58
דף כה. 60
דף כה: 61
דף כו. 62
דף כו: 63
דף כז. 64
דף כז: 65
דף כח. 66
דף כח: 67
דף כט. 69
דף כט: 70
דף ל. 72
דף ל: 73
דף לא. 74
דף לא: 75
דף לב. 76
דף לב: 78

דף לג. 79
דף לג: 80
דף לד. 81
דף לד: 83
דף לה. 83
דף לה: 84
דף לו. 85
דף לו: 87
דף לז. 88
דף לז: 90
דף לח. 90
דף לח: 91
דף לט. 92
דף לט: 94
דף מ. 95
דף מ: 97
דף מא. 98
דף מא: 99
דף מב. 101
דף מב: 102
דף מג. 103
דף מג: 104
דף מד. 106
דף מד: 107
דף מה. 108
דף מה: 109
דף מו. 110
דף מו: 110
דף מז. 111
דף מז: 112
דף מח. 113
דף מח: 114
דף מט. 115
דף מט: 116
דף נ. 117
דף נ: 118
דף נא. 120
דף נא: 120
דף נב. 122
דף נב: 122
דף נג. 124
דף נג: 125
דף נד. 126
דף נד: 128
דף נה. 128
דף נה: 129
דף נו. 131
דף נו: 131
דף נז. 132
דף נז: 133
דף נח. 134
דף נח: 135
דף נט. 137
דף נט: 139
דף ס. 139
דף ס: 140
דף סא. 141
דף סא: 142
דף סב. 144
דף סב: 145
דף סג. 146
דף סג: 147
דף סד. 149
דף סד: 149

דף סה. 150
דף סה: 152
דף סו. 153
דף סו: 154
דף סז. 156
דף סז: 157
דף סח. 159
דף סח: 160
דף סט. 162
דף סט: 162
דף ע. 164
דף ע: 165
דף עא. 166
דף עא: 167
דף עב. 169
דף עב: 169
דף עג. 172
דף עג: 174
דף עד. 176
דף עד: 177
דף עה. 177
דף עה: 179
דף עו. 180
דף עו: 181
דף עז. 182
דף עז: 183
דף עח. 184
דף עח: 185
דף עט. 186
דף עט: 187
דף פ. 187
דף פ: 189
דף פא. 190
דף פא: 191
דף פב. 192
דף פב: 194
דף פג. 194
דף פג: 196
דף פד. 197
דף פד: 198
דף פה. 200
דף פה: 201
דף פו. 202
דף פו: 204
דף פז. 205
דף פז: 207
דף פח. 208

דף ב.

מתני' שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כ"ג - שכל עבודת יוה"כ אינה כשירה אלא בו כדיליף בהוריות בפרק בתרא (דף יב:) דכתיב גבי יום הכפורים וכפר הכהן אשר ימשח אותו ובגמרא (דף ו.) מפרש למה מפרישין:

ללשכת פרהדרין - כך שמה ובגמרא מפרש למה נקראת כן:

ומתקינין לו - ומזמנין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו אם יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבין מלבוא למקדש:

ובעד ביתו - גבי יוה"כ כתיב באחרי מות:

א"כ - דחיישת למיתה:

אין לדבר סוף - שמא גם זו תמות:

גמ' שריפת הפרה - פרה אדומה:

שעל פני הבירה - לקמיה מפרש מאי בירה:

צפונה מזרחה - במקצוע מזרחית צפונית של עזרה היתה:

שכל מעשיה - של פרה:

כלי גללים - צפיעי בקר מפרש להו במנחות בפ' ר' ישמעאל (מנחות דף סט:):

כלי אדמה - שאין עשויין ככלי חרס בכבשן אלא מן האדמה היא שהוא כאבן רכה וחוקקין ממנה כלים:

מאי טעמא - תקינו לה כלים הללו:

דטבול יום - לקמן יליף בפרק טרף בקלפי (דף מג:) והזה הטהור כו':

כי היכי דלא ליזלזלו בה - לומר הואיל וטבול יום כשר בפרה אין צריך להיות זריזין בה בשמירת טהרה לכך עשו בה מעלות הרבה לטהרה וזו אחת מהן:

כיון דחטאת היא - חטאת נקראת שנאמר (במדבר י"ט:ט') למי נדה חטאת היא:

וחטאת טעונה צפון - חטאות הקריבות במזבח נשחטות בצפון ולא שזו טעונה צפון שהרי היא נשחטת בהר המשחה:

וכתיב - בפרה (שם) אל נוכח פני אהל מועד בהזאת דמה שהוא עומד בהר המשחה ומתכוין ורואה פתחו של היכל שהוא בכותל מזרחי:

כי היכי דליהוי היכירא - לדעת שהופרש שם כדי להטיל עליו עבודת פרה הקרויה חטאת וטעונה מזרח וישים לב להיות זריז במעשיה וסדר עבודותיה:

הבירה אשר הכינותי - אשר זימנתי לה מקום גורן ארונה לבנותה בו ודוד קאמר ליה להאי קרא בדברי הימים:

מנא הני מילי - דבעי פרישה ליוה"כ ולפרה:
כאשר עשה - במלואים שצוה אותם לפרוש מביתם ז' ימים שנאמר (ויקרא ח׳:ל״ה) ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה וגו' ובשמיני עבדו שנאמר (שם ט) ויהי ביום השמיני קרא וגו' וכתיב קרב אל המזבח וגו' כאשר וגו' צוה לעשות לדורות לפרוש ז' לפני עבודת יום אחד:

דף ב:

דלפני עשייה - קיום המצוה:
ואימא צוואה דקרבנות - להצריך כל כהן העובד במקדש פרישה לקרבנות ציבור:
זו היא שיבה וזו היא ביאה - לדון גזירה שוה זה מזה מה שיבה חולץ וקוצה וטח אף ביאה חולץ וקוצה וטח:
ואימא כפרה דקרבנות - כגון קרבנות יחיד דכתיב בהן בכמה מקומות וכפר עליו הכהן:
מי ידעינן הי מתרמי - והלא ע"י פייס היו עובדין כדאמרינן לקמן (דף כב.):
הכי גרסינן אמרי אלמה לא ניבעי פרישה לכולה משמרת בית אב - אלמה לא בתמיה אינך יכול לומר בהן פרישה הרי יש לומר על כל בית אב של משמרת החלוקין לימי שבת לשמש איש יומו שיפרשו כל בית אב שבעת ימים קודם היום הקבוע לו:
דבר הקבוע לו זמן - יוה"כ מדבר הקבוע לו זמן המילואים שנאמר (שמות מ׳:ב׳) ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים וגו' והוא היה שמיני למילואים:
הנוהג פעם אחת בשנה - מילואים פעם אחת הוא דהוו בשנה:
אי חג המצות - כלומר יש לך לומר שעל חג המצות נאמר הואיל ופתח בו תחילה בכל מקום או על חג הסוכות הואיל ומרובה מצותו בסוכה ולולב וערבה וניסוך המים:
ליום א' - בשביל יום שמיני לבדו:
ואימא שמיני - עצרת:
הזה כתיב - כאשר עשה ביום הזה:
כזה - לא הצריך פרישה אלא לדוגמתו:

דף ג.

לענין פז"ר קש"ב - פייס לעצמו שאין פייס בפרי החג אצל המשמרות שכל המשמרות שונות ומשלשות בהן לפי חשבון סדרן כמו ששנינו במסכת סוכה (דף נה:) אבל פר של שמיני בתחילה מפיסין עליו:
זמן לעצמו - לברך שהחיינו:

רגל לעצמו - שאין שם חג הסוכות עליו:
קרבן לעצמו - שאין קרבנו שוה לכל שאר ימות החג שכולם פרים מרובים ואילים שנים וי"ד כבשים וכאן פר אחד איל אחד ושבעה כבשים:
שיר לעצמו שאין שירו שוה לכל שאר שירות ימי החג כל שיר ימי החג מדבר מעין גזל מתנות עניים ואותן של חול המועד מפורש (שם.) במס' סוכה הומ"בהי ושל שמיני עצרת אינו מעין אסיף ולא פירשו לנו איזהו שירו:
ברכה לעצמו ברכה שהיו מברכין לתפלת חיי המלך כדמפורש בתוספ' [פ"ד] דסוכה על שם ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך (מלכים א ח':ס"ו):
תשלומין דראשון הוא - אלמא טפל דידיה הוא:
דנין פר אחד ואיל אחד - עבודת מוסף יום הכפורים פר אחד ואיל אחד ועבודת שמיני למלואים פר אחד ואיל אחד דכתיב (ויקרא ט':ב') קח לך עגל בן בקר לחטאת וגו':
איל אחד הוא - שהיה קרבן ציבור ביוה"כ הוא האמור כאן באחרי מות ומאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים לחטאת ואיל אחד לעולה הוא האמור בפינחס למוספין:
התם חד לחובת היום - ההוא דאחרי מות חובת היום ואינו קרוי מוסף ולא כתיב התם מלבד עולת הבקר כדכתיב בכל המוספין מלבד עולת הבקר דמשמע זה מוסיף על דבר יום ביומו:
לאפוקי עצרת דתרווייהו חובת היום נינהו - לחובת שתי הלחם כתיב (שם כג) והקרבתם על הלחם וגו' ואילים שנים ובחובת היום דמלואים איל אחד הוא דהוה:
דנין פר שלו - דמלואים משלו הוא דכתיב קח לך עגל וביוה"כ נמי איכא פר ואיל משלו בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר וגו' לאפוקי עצרת וראש השנה דציבור נינהו:

דף ג:

ועשה לך - כמו עשה לך שתי חצוצרות כסף:
כביכול - אני שמעתי אם היה ציבור יכול להתכפר בשל יחיד הייתי רוצה ואני אומר לפי שדבר קשה הוא לומר שהקב"ה קץ בישראל אומר כביכול כלומר על כרחינו יאמר כן כאילו (אי) אפשר לומר כן וכן כל כביכול שבהש"ס:
בזמן שהן עושין רצונו של מקום - נקראת העבודה על שמם:
קח לך למה לי - דשני קרא בדיבוריה ממה שהתחיל לדבר:
עד כאן לא פליגי - תירוצא הוא:
דנין פר לחטאת ואיל לעולה - ביוה"כ יש פר לחטאת ואיל לעולה בקרבן יחיד דכהן גדול בזאת יבא אהרן וגו' ודשמיני למילואים נמי עגל לחטאת ואיל לעולה:

עבודה בכהן גדול - ביום הכפורים מעבודה בכ"ג במלואים דכתיב (ויקרא ט':ח') ויקרב אהרן אל המזבח:

אילימא תחלה בכהן גדול - דנין יום הכפורים שהיא עבודה ראשונה שהוטלה בכהן גדול בקרבנות צבור ביוה"כ הראשון מעבודת שמיני למלואים שהיא עבודה ראשונה שנעשית על ידי כהן גדול מעולם:

תחלה במקום - יום הכיפורים יש לו עבודה לפני לפנים שביום הכיפורים הראשון היתה תחלה במקום שקודם לכן לא נכנס אדם שם לעבודה ויום שמיני למלואים היתה עבודה תחלה במזבח החיצון ואם בשביל ששימש משה כל שבעת ימי המלואים אין קרויה עבודה אצל עבודת כהנים שהוא בלבוש בגדי כהונה ושל משה בחלוק לבן שלא הוכשר אלא לשעה:

ר' יוחנן מתני חדא - לא דריש מהאי קרא דכאשר עשה ביום הזה אלא חדא פרישה:

מעלה בעלמא - מפני הקל שהקילו בה לטמא מדעת הכהן השורפה עשו בה מעלות רבות:

מהיכא ילפת לה - להך פרישה:

אי מה מלואים כל הכתוב מעכב בהן - כדילפינן לקמן בשמעתין (דף ה.):

ולא קתני מפרישין - ואם יארע פסול בכהן גדול ישמש זה בלא פרישה:

אלא מר מהיכא יליף אמר ליה מסיני - שמצינו שפירש משה קודם כניסתו למחנה השכינה:

ויכסהו הענן - למשה:

ר' יהודה בן בתירא - לקמן בפרקין (דף ו.):

דף ד.

לטומאת ביתו - שמא אם יזקק לאשתו ותראה דם בשעת ביאה ונמצא טמא שבעת ימים כמשפט בועל נדה ולא יכול לעבוד ביום הכפורים:

זה וזה - כהן דיום הכפורים וכהן דפרה:

כל שבעה - ימי דהפרשה:

מכל חטאות שהיו שם - מכל פרה ופרה היו נותנין קצת למשמרת מן האפר בחיל כך שנינו במסכת פרה (פ"ג משנה יא) ואני שמעתי אפר פרה של משה לא כלה:

דהואי נמי הזאה - בפרישה דמלואים כל ז' דכתיב (ויקרא ח':ל"ג) ויז על אהרן וגו' וכתיב שבעת ימים ימלא את ידם כל ז' עשה להם כחוק יום הראשון:

ובמלואים דם - הזאת מלואים של דם כדכתיב:

דתני ר' חייא כו' - לקמיה בשמעתין מייתי לה:
מעלה בעלמא - בפרה כדאמרן וביוה"כ לכבוד כניסת מחנה שכינה:
תניא כוותיה דרבי יוחנן - דיליף ממלואים:
כריש לקיש - דיליף מסיני:
בזאת - קרא יתירא הוא כדלקמן למדרש ביה ודרוש ביה הכי בזאת התורה האמורה בענין במקום אחר יבא אהרן אל הקדש:
מאי היא - באיזה ענין:
ושימש יום אחד - עבודת שמיני הוטלה עליו שנאמר (ויקרא ט':ז') קרב אל המזבח:
לאפוקי צדוקים - שהיו משנין עבודת קטורת יוה"כ כדלקמן בהוציאו לו (דף נג.) שהיו נותנין הקטורת על האש בחוץ ואחר כך מכניסים:
לחנכו - ללמדו:
וכשם שמפרישים - לא מקרא יליף לה אלא מעלה בעלמא:
אמרת - אמור מעתה:
מאי בזאת - לשון נקבה פר ואיל דכתיבי בתריה לאו נקיבות הן:
שמע מינה - בענין מלואים ופרישה לשון נקבה:
כהן גדול קמא - אהרן לבדו כל ימיו אבל דורות הבאים לא תנהוג שלא נאמר אלא אהרן:
זה מעשה כו' - כלומר אי אתה יכול לומר ויכסהו להר ולא למשה ואלו ששה ימים הן שהיו מראש חדש שבאו לסיני עד יום מתן תורה ואין כאן פרישה כלל למשה שהרי אותן ששה ימים עלה וירד בהשכמה להזהירן על פרישתן מן האשה ומצות הגבלה זאת לא תאמר לפי שזה מעשה היה אחר עשרת הדברות בתחילת ארבעים יום שנכנס למחנה שכינה להיות שם עם ה' לקבל הלוחות ולקמן מפרש מהיכא פשיטא ליה דאחר עשרת הדברות היה ששה ימים הללו:
ר"ע אומר - קודם עשרת הדברות היה וששה ימים הללו הם ששה ימים שמראש חדש עד יום מתן תורה ובשביעי קבלום ומשה וכל ישראל עומדים לקבל עשרת הדברות כדאמרינן (מכות דף כד.) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ואחר כך עלה כדי לקבל את הלוחות ולא היה שם פרישה כלל:

דף ד:

ויכסהו הענן להר - ולא למשה שהרי כל אותן ששת ימים עלה וירד בהשכמה לומר להם אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים (שמות י"ט:ח') וישב משה את דברי העם אל ה' ולמחר נאמר לו לך אל העם וקדשתם ולמחר לך רד העד בעם:

ולא בא הכתוב - לומר ויקרא אל משה לבדו אלא לחלק לו כבוד:
למרק אכילה ושתיה - ר' נתן סבר לה כרבי יוסי הגלילי דפרישה למשה הואי אך לא ללמוד מכאן לשאר הנכנסין למחנה שכינה פרישה שלא היתה פרישה זו אלא שבששה ימים הללו נתמרקה אכילה שבמעיים להיות כמלאכי השרת אבל בעלמא לא בעינן מירוק:
לאיים עליו - הוא נמי סבר לה כר' יוסי הגלילי דפרישה למשה ולהבדילו מבני אדם שתחול עליו אימה בהיותו לבדו יבין וישים לבבו ליכנס למחנה שכינה באימה:
במקום גילה - מתן תורה של לוחות דכתיב (תהילים י"ט:ט') פקודי ה' ישרים משמחי לב:
במאי קא מיפלגי - מה ראייה מביאין לדבריהן:
ניתנה תורה - עשרת הדברות ומקראי ילפי טעמייהו תנא קמא ורבי יוסי במסכת שבת פרק רבי עקיבא:
מ"ד בששה כו' - כדי נסבא הכא ופירוש היה בספרים כי היכי דלא תיקשי לך לקמן היאך שלמו ארבעים בי"ז בתמוז שנשתברו הלוחות:
בשבעה עלה - לקבל הלוחות ושהה מ' יום:
ר' יוסי הגלילי סבר לה כתנא קמא - הלכך על כרחך ששה ימים ויום השביעי על כרחך אחר עשרת הדברות היו ופירש משה ששה ימים ובשביעי נכנס לקבל הלוחות:
ור"ע סבר לה כרבי יוסי - הלכך שביעי זה ז' לחודש היה:
בשלמא לר"ע - דאמר לא הוי פרישה התם מ' יום הוא ולא יותר ושלמו בי"ז בתמוז כ"ד בסיון שהרי ו' ימים עברו ממנו ובשביעי עלה וכמה שנכנס בתוך השביעי כשעלה נתעכב לירד בתוך י"ז בתמוז שהוא מ' שלימין:
קול לו קול אליו - וישמע את הקול מדבר אליו (במדבר ז':פ"ט) לו היה יכול לומר וכתב מדבר אליו ללמדך שאליו לבדו היה נמשך הקול באהל מועד משהוקם המשכן ונדבר עמו מעל הכפורת לא היה הקול נשמע לישראל דהאי קרא דוישמע את הקול באהל מועד כתיב רישיה דקרא ובבא משה אל אהל מועד וגו':
שהוא בבל יאמר כו' - תלמוד לומר לאמר לא אמור הדברים אלא אם כן נותן לו רשות:
מכלל דתרוייהו וכו' - מהדר לעיל מדאמר ליה ריש לקיש לר' יוחנן אי מה מלואים כל הכתוב בהן וכו' ואודי ליה מכלל דתרוייהו כו':
ותסתיים - פלוגתא דרבי יוחנן ורבי חנינא דפליגי בהא מילתא בעלמא תסתיים מהכא דרבי יוחנן הוא דאמר כל הכתוב בהן מעכבא בהן:

דף ה.

דבר שאין מעכב בהן לדורות - לקמיה מפרש לה:
שירי מצוה - כלומר שלא חש לחשוב אותה מצוה ולא סמך:
כאילו לא כיפר - מן המובחר:
וכיפר - (דאין כפרה אלא בדם) כדאמרינן בזבחים (דף ו.) כיפר לגברא דעיקר כפרה בדם אבל לא כיפר נמי (שלא קיים) מצות קונו מן המובחר:
ולא קתני מפרישין - ואע"פ שלא הופרש אם יארע פסול בראשון יעבוד זה השני שמע מינה פרישה לא מעכבא (בה) עבודה:
ריבוי שבעה - שישמש כ"ג שבעה ימים רצופים כשממנין אותו בכהונה גדולה וילבש שמונה בגדים בשעת עבודה וריבוי לשון מרבה מרובה בגדים שהוא משמש בשמונה וההדיוט בארבעה:
משיחת שבעה - [שיתנו שמן המשחה על ראשו ובין ריסי עיניו ז' ימים] רצופין:
כל הכתוב בהן - ז' ימים ימלא וגו' (ויקרא ח':ל"ג) וכל מילוי ידים האמור שם לבישת בגדים הוא שנאמר (שמות כ"ט:כ"ט) ובגדי הקודש אשר לאהרן יהיו לבניו אחריו למשחה בהם וגו' ומשיחה נמי כל שבעה מדאיתקש משיחה לריבוי:
וכפר הכהן אשר ימשח אותו - גבי יוה"כ באחרי מות כתיב:
מה תלמוד לומר - אם ללמד שתהיה עבודה בכ"ג והלא כל הפרשה באהרן נאמרה בזאת יבא אהרן ונתן אהרן והקריב אהרן ובא אהרן (ויקרא ט"ז:ג'):
לפי שנאמר - בפרשת ואתה תצוה שבעת ימים ילבשם הכהן תחתיו מבניו העומד תחת אהרן בכהונה גדולה אשר יבא ביום הכפורים אל אהל מועד לשרת בקדש:
אין לי אלא - שיהא כשר לבא אל אהל מועד ביום הכפורים אלא מי שנתרבה שבעה ונמשח שבעה כשנתמנה ולקמיה בעי משיחה שבעה היכא כתיבא:
אפילו שעה אחת לא גרסינן:

דף ה:

מילתא דכתיבא בהאי ענינא - בפרשת צוואה דמלואים שנאמר בואתה תצוה:
דלא כתיב - בפרשת המלואים בזה הדבר אשר תעשה וגו' לא כתיב שיתן אל החושן אורים ותומים כשהלבישן אבל בפרשת צו את אהרן שנאמרה שם עשיית המלואים כתיב ויתן עליו את החשן ויתן אל החשן את האורים ואת התומים וא"ת אף בואתה

תצוה נאמר ונתת אל חשן המשפט את האורים ואת התומים אין זו מפרשת המלואים אלא עשיית הבגדים ובההוא ענינא לא כתיב ככה לעיכובא:

פתח פתח - בצוואה כתיב (שמות כט) אל פתח אהל מועד [יתירא] וכן בעשייה [בצוואה כתיב] תקריב פתח אהל מועד ואכל אהרן ובניו את בשר האיל ואת הלחם אשר בסל פתח אהל מועד וכן בעשייה ואת כל העדה הקהילו אל פתח אהל מועד בשלו את הבשר פתח אהל מועד:

ורב משרשיא אמר - בפרשת עשייתן נמי עיכובא כתיבא ושמרתם משמרת משמע תשמור ככל הכתוב ולא צריך גזירה שוה:

ת"ר כי כן צויתי וכו' - איידי דנקט הכא למידרש כי כן צויתי לענינא דמלואים דלעיכובא אתא קבעה לה ברייתא הכא למדרש כי כן צויתי דשמיני למאי אתא ולאו ניהו ההוא קרא דענינא דמלואים דצו את אהרן אלא דיום השמיני דכתיב במנחה (ויקרא י:י"ב) קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה מצות אצל המזבח כי כן צויתי:

כאשר צויתי - גבי שעיר חטאת אשר דרש משה והנה שורף כתיב אכל תאכלו אותה במקום קדוש כאשר צויתי (שם):

כאשר צוה ה' - גבי שוק התרומה וחזה התנופה כתיב תאכלו במקום טהור וגו' כאשר צוה ה' (שם) ולמה לי חד מכל הני כו' וכי כל הדברים שנאמרו למשה לומר לישראל חזר ואמר כי כן צויתי:

אוננין - על נדב ואביהוא וקדשים אסורין לאונן מקל וחומר ממעשר הקל דכתיב גבי מעשר (דברים כ"ו:י"ד) לא אכלתי באוני ממנו והוא אמר להן לאכול המנחה הוזקק לומר כי כן צויתי באנינות תאכלוה:

כאשר צויתי בשעת מעשה אמר להם - כשמצא מה שעשו ששרפו שעיר החטאת והוא שעיר של ר"ח אמר להם הן לא הובא את דמה וגו' הלא לא אירע בו פסול היה לכם לאוכלו בקודש כאשר צויתי אתכם במנחה שאמרתי לכם בה שמפי הקב"ה נצטויתי:

כאשר צוה ה' ולא מאלי אני אומר - היו סומכין ע"פ הדיבור ואכלו אותו אוננין ולא תעשו כאשר עשיתם בחטאת ומשה טעה בדבר שלא נאמר לו אלא במנחה ובחזה ושוק ושעיר שמיני ובשעיר נחשון שהיו קדשי שעה אבל שעיר ר"ח שהוא קדשי דורות לא הותר לאונן ושלשה שעירים קרבו בו ביום ולא נשרף אלא של ר"ח בלבד שנאמר (ויקרא י:י"ז) ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה זהו של ר"ח הבא על טומאת מקדש וקדשיו כמו ששנינו במסכת שבועות (דף ט:):

אינן כתובין בפרשה - בלבישת הבגדים לא בצוואה ולא בעשייה:

כשהוא אומר וזה הדבר אשר תעשה להם - וי"ו מוסיף על ענין ראשון המדבר בצוואת עשיית הבגדים ושם כתיב ועשה להם מכנסי בד:

ועשירית האיפה - שהכהנים צריכים להביא ביום חינוכם ואפילו ההדיוט כדאמרינן במנחות (דף נא:):

בשלמא מכנסים כתיבי בעניינא דבגדים - דלעיל מיניה דההיא פרשתא איכא לרבויינהו וי"ו מוסיף על ענין ראשון:

זה קרבן אהרן ובניו - בעשירית האיפה כתיב שההדיוט מביא ביום חינוכו וכהן גדול בכל יום:

מקרא - פרשת מלואים שנצטווה בואתה תצוה אמר להם לציבור בעשרים ושלשה באדר כשהתחילו המלואים והקהיל את העדה אל פתח אהל מועד שנאמר ותקהל העדה וגו' ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ה' לעשות ומקראות הללו בעשיית המלואים בצו את אהרן:

כיצד הלבישן - סדר בגדים לאב ולבנים זה אחר זה:

מאי דהוה הוה - ומה צריך לנו לשאול:

למסבר קראי - דלא לירמו אהדדי דבצוואה כתיב (שמות כ"ט:ט') וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו. משמע חגירתם של אב ובנים בסדר אחד ולא הפסיק לבישת בגד אחר בינתיים ובעשייה כתיב באהרן (ויקרא ח':ז') ויחגור אותו באבנט בסדר לבישת בגדים וגו' והלבישו כל המלבושין ואחר כך הקריב בניו והלבישם [ולא] חגר אהרן ובניו בבת אחת:

אביי מפרש לה למילתייהו בכתונת ומצנפת להכי נקט כתונת ומצנפת ששוין בגדול ובהדיוט ומכנסים לא הוצרך לומר שהרי הן קודמין לכל כדאמרינן לקמן מניין שלא יהא דבר קודם למכנסים כו':

כולי עלמא לא פליגי דאהרן ואח"כ בניו - לאהרן הלביש תחילה כל שאר בגדיו חוץ מאבנט ואחר כך התחיל להלביש את בניו:

דבין בצוואה בין בעשייה - כך כתיב:

כי פליגי באבנט - שבצוואה נאמר חגירתם כאחת וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו ולא נאמרה חגירה באהרן כסדר לבישת בגדים ובעשייה נאמרה חגירתו כסדר שאר בגדיו וחגירת בניו לעצמן בסדר בגדיהם:

מאן דאמר אהרן ובניו בבת אחת - אזל בתר צוואה ולקמיה מפרש בבת אחת מי משכחת לה:

דף ו.

אמר לך ההוא אבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו וכו' - כלומר לעולם קרא דצוואה דווקא בבת אחת ובעשייה דפלגינהו ללמדנו בא שאין האבנטים שוין שנאמר במעשה האבנט של כהן גדול (שמות ל"ט:כ"ט) ואת האבנט שש משזר תכלת וארגמן למדנו שהוא של כלאים דשש כיתנא ותכלת עמרא ואבנט הבנים לא פירש הכתוב ממה היו ואשמועינן הכא דאבנטו של כהן גדול לא זהו אבנטו של כהן הדיוט שזה של כלאים וזה של בוץ:

זהו אבנטו - כלומר שניהם של כלאים:

ובבת אחת מי משכחת לה - שיהא משה לבדו חוגר חמשה בני אדם כאחת:

לא צריכא דאקדים - לא בבת אחת ממש קאמר אלא זה אחר זה אבל בסדר אחד היו ולא הפסיק בגד אחר בנתיים הלביש לאהרן כל בגדיו ולא חגר אותו אבנט ואח"כ הלביש את בניו מכנסים כתונת ומצנפת ואח"כ נטל את האבנטים וחגר את אהרן ואח"כ בניו ולמאן דאמר אהרן ואח"כ בניו ככתבו האמור בעשייה ויתן עליו את הכתונת ויחגור אותו באבנט וילבש אותו את המעיל ואח"כ ויקרב את בני אהרן וילבישם כתנות ויחגור אותם באבנט ודברי הכל לאהרן תחילה קודם שהתחיל לבניו:

אי לר' יוחנן כדאית ליה - דיליף ממלואים אי לרשב"ל כדאית ליה דיליף מסיני:

מביתו למה פירש - מאשתו למה פירש תבא אשתו עמו שם שהרי על כרחך לשכת פרהדרין לא היתה קדושה שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד כ"ש שכיבה:

הכי גרסינן תניא רבי יהודה בן בתירה אומר שמא תמצא אשתו וכו':

ברשיעי עסקינן - שיבא על ספק נדה:

אלא שמא יבא על אשתו ואח"כ תמצא ספק נדה - שתמצא דם על הסדין שקנחה בו ואין ידוע אם בשעת ביאה היה בה דם זה או לאחר ביאה ובועל נדה טמא שבעת ימים ויהא אסור לבוא במקדש ביום הכפורים:

כמאן כרבי עקיבא דאמר הרואה דם מטמאה את בועלה - למפרע כל מעת לעת כשם שגזרו שמטמאה טהרות מעת לעת למפרע ופלוגתייהו במסכת נדה בפרק כל היד (נדה דף יד.) והכי תנן דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה נמצא על שלו טמאין שניהן כל שבעה דודאי היה דם בשעת ביאה שאין דרך האיש לצאת ממנו דם נמצא על שלה אותיום והוא לשון מיד בלשון יוני שקנחה בפרישת יציאת השמש מיד טמאים ודאי נמצא לאחר זמן כלומר שהרחיקה בדיקה טמאים מספק ואיזהו אחר זמן כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה של מטה ואח"כ מטמאה מעת לעת ואינה מטמאה

את בועלה והכי פירושה ואם יותר מכאן שהתה לבדוק ואח"כ בדקה ומצאה הרי היא כשאר נשים לטמא למפרע טהרות של מעת לעת ואינה מטמאה את בועלה שלא גזרו טומאת מעת לעת לענין טומאת בועלה ר"ע אומר אף מטמאה בועלה:

אלא באחר אחר - ששהתה יותר מאחר זמן שהזמן אותיום ואחר זמן לאחר אותיום בתוך כדי שתרד ותדיח כדקתני איזהו אחר זמן והתם קתני טמאים מספק ולא פליגי עם ר"ע ובאחר אחר זמן פליגי כדקתני ואח"כ מטמאה את בועלה מעת לעת אבל בחד אחר בתוך אחר זמן דהיינו בתוך כדי שתרד מודו:

ש"מ - מדקתני מפרישין שבעת ימים ואוקימנא טעמא משום חשש טומאת נדה:

בועל נדה אינו כנדה - שאסורה לטבול בשביעי עד הלילה אלא טובל בשביעי ביום הלכך לא בעי פרישה אלא שבעת ימים ואם בא על ספק נדה ביום הפרישה מונה מקצת היום ככולו כנדה וטובל ערב יוה"כ שהוא שביעי ביום ומעריב שמשו ונכנס במקדש ביוה"כ:

דאי ס"ד בועל נדה כנדה אימת טבל - זה אם בא על נדה ביום פרישתו בלילה דיוה"כ למחר היכי עביד עבודה:

סמוך לשקיעת החמה - שמונה ימים לפני יוה"כ והאי דקרי ליה שבעה דמשום ההוא פורתא לא חשיב ליה וטביל אור של ערב יוה"כ ועביד למחר של ערב יוה"כ הערב שמשו:

כל חייבי טבילות טבילתן ביום - כדיליף במסכת מגילה (דף כ.) מוחטאו ביום השביעי ורחץ במים וגו' (במדבר י"ט:י"ט):

נדה ויולדת טבילתן בלילה - נדה דכתיב (ויקרא ט"ו:י"ג) שבעת ימים תהא בנדתה כל שבעה ויולדת כימי נדת דוותה תטמא (שם יב):

בעל קרי כמגע שרץ - לטבול ביום טומאתו כדאמרינן בפרק אלו דברים בפסחים [דף סז:] ובועל נדה כטמא מת לטבול ביום שביעי אלמא טובל ביום:

לא לטומאתן - בעל קרי כמגע שרץ לטומאת ערב וראשון לטומאה בועל נדה טומאת שבעה ואב הטומאה כטמא מת:

האי טומאת שבעה כתיב ביה - ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים (שם טו):

דף ו:

שמטמא משכב ומושב - אפילו עשר מצעות זו על גב זו וטמא מת אינו מטמא אלא מגעו:

לטמא אוכלין ומשקין - ולא לטמא אדם וכלים כשאר כל עושה משכב ומושב כגון זב וזבה ונדה ומצורע שטומאתן אב הטומאה לטמא אדם וכלים אבל בועל נדה כתיב ביה (ויקרא טו) כל המשכב אשר ישכב עליו יטמא נתקו הכתוב מטומאה חמורה דמשכב

נדה עצמה שמטמא אדם כדכתיב (שם) וכל אשר יגע במשכבה וגו' והביאו לטומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין דאי לטומאה חמורה לישתוק קרא מיניה ואנא ידענא דמשכבה טמא כמשכב נדה דהא כתיב ותהי נדתה עליו (שם):

ועד שאתה מפרישו מטומאת ביתו - ושאר כל אדם נכנסין ויוצאין אצלו הפרישו מטומאת מת ולא יהיו כל אדם נכנסין ויוצאין אצלו שמא ימות מת עליו:

הותרה היא בציבור - כדכתיב איש נדחה ואין ציבור נדחין וביום הכפורים כוליה קרבן ציבור ואף קרבן שלו דוחה את הטומאה שהרי זמנו קבוע וקרבנו תלוי בו:

דחויה היא בציבור - אף על פי שהקרבן ציבור דוחה אותה בקושי הותרה ולא היתר גמור וכל מה דמצינו להדורי מהדרינן שיעשה בטהרה:

בההוא בית אב - שעובד באותו יום דכולי עלמא טהורין עבדי תמידים דההוא יומא אע"פ שקרבן ציבור הן:

דף ז.

כל טומאת מת בצבור שרייה רחמנא - דכתיב [במדבר ט] איש כי יהיה טמא לנפש יעשה פסח שני איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין אבל זבין ומצורעין נדות ויולדות שטומאתו יוצא עליו מגופו לא הותרה ובועל נדה כנדה:

מודינא היכא דאיכא שיריים לאכילה - דאע"ג דקרבן צבור קרב בטומאה אינו נאכל בטומאה כדאמרי' בכיצד צולין (פסחים דף עז:) ובמנחה הנקמצת מודינא דמהדרינן לעשות בטהרה שיהיו שיריים נאכלין:

ואם אין אלא היא - שלא מצא מזומן לכך:

מאי לאו פרים ואילים דחג - שהן קרבן צבור וזמנו קבוע ומנחת נסכים דוחה טומאה וקתני אומר ומביאין אחרת תחתיה אלמא דחוייה היא בצבור:

פר דע"ז - דצבור עולה היא וטעונה נסכים בשלח לך:

אילו של אהרן - דיום הכפורים:

בכבש הבא עם העומר - כדכתיב (ויקרא כ"ג:י"ב) ועשיתם ביום הניפכם את העומר וההיא מנחת כבשים דקתני לאו במנחת נסכים קאמר דכליל היא אלא במנחת העומר עצמו הבאה עמו והיא נקמצת ושיריה נאכלין:

במזיד לא הורצה - ואע"פ שהציץ מרצה קנסוהו רבנן שלא יהא בשר נאכל אבל בעלים מיהו נתכפרו דלא ניתו חולין לעזרה דהא מדאורייתא חזי ומיהו שמעינן מיניה דלאו היתר היא:

על מה הציץ מרצה - דכתיב ונשא אהרן את עון הקדשים שירצו לבעלים:

רצון - הרי הוא בכלל מזיד אלא גבי אונס שייך למיתני רצון:
בין בצבור - ומדבעי ציץ לרצויי שמע מינה לאו היתר הוא ומה בין יחיד לצבור שהיחיד אין טומאת הגוף נדחה אצלו שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף ושל צבור נדחית טומאת הגוף אצלם ולא על ידי ציץ מיהו שמעינן מינה מדבעי טומאת בשר ועולין בצבור ציץ (מרצה) לרצויי שמע מינה טומאת הגוף שנדחית אצלם בקושי נדחית וכל כמה דמצינן לאהדורי אטהרה מהדרינן:
כי קתני הציץ מרצה אדיחיד קתני - וצבור אהכשירה קתני שאף של צבור כשר ולא על ידי ציץ אלא היתר הוא אצלו:
ואי בעית אימא אצבור - נמי קאי ובהנך קרבנות דלא קבע להו זמן שלא נדחית טומאה אצלו קאמר דציץ מרצה עליהן:
ה"ג אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב - והכי פירושו איזה עון יארע בקרבן שיהא הציץ מרצה עליו שיהא כשר אם עון מחשבת חוץ למקומו הקרויה פיגול כדאמרינן בזבחים (דף כח.) שלישי זה חוץ למקומו הרי כבר נאמר בקדושים תהיו פיגול הוא לא ירצה ואוקימנא בחוץ למקומו במסכת זבחים ואם עון מחשבת נותר שחישב בשחיטה על מנת לאוכלו חוץ לזמנו הרי כבר נאמר המקריב אותו לא יחשב ואוקמינן במחשבת חוץ לזמנו:

דף ז:

הא אינו נושא וכו' - הא לשון מעתה הוא מעתה אי אתה מוצא שיהא נושא אלא עון קרבן טומאה ומאי שנא דשדינן ליה לקולא הואיל ומצינו בה קל אחר שהותרה לצבור מכלל איסור שביחיד הלכך שדי ביה נמי לקולא שיהא הציץ מרצה אותה בקרבן יחיד קתני מיהא שהותרה בצבור אלמא היתר הוא בצבור:
בין שישנו הציץ על מצחו - של כהן גדול כשאירעה טומאה על הקרבן:
יוה"כ - אינו על מצחו בשעת עבודת היום הפנימית שאינו נכנס לפנים בבגדי זהב:
שטומאה הותרה לו - שכולו קרבן צבור ואינו צריך לרצויי ציץ:
מכלל דר"ש סבר דחויה היא - וציץ הוא דמרצה עלה והיינו תנאי:
אמר אביי כו' - מילתא באפי נפשיה היא לפרושי פלוגתייהו:
בסיכתא - יתד:
על מצח ונשא - והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים (שמות כ"ח:ל"ז-ל"ח):

דף ח.

אחד זה ואחד זה - דיוה"כ ופרה:
שלישי ושביעי - לפרישתו:
כהן השורף כו' - לקמיה מפרש טעמיה:
דרבי מאיר סבר דחויה היא בציבור - ובעינן טהרה מעלייתא והזאה בזמנה וכל יומא איכא לספוקי שמא היום יום שלישי הוא לטומאתו בשלשה ראשונים ובשלשה האחרונים כל יומא ויומא איכא לספוקי מספיקא שהוא שביעי:
ור' יוסי סבר היתר היא בציבור - דלא מחמרי בה אלא למעלה בעלמא דילפינן ממלואים:
הזאה כלל למה לי - בתורת שלישי ושביעי:
טבילה בזמנה מצוה - דכתי' [במדבר יט] וחטאו ביום השביעי וכבס בגדיו ורחץ לא בא זה אלא ללמד על הטבילה שתהא ביום השביעי והזאה נמי מקשינן לטבילה להיות מצוה בזמנה הלכך כל יומא מזינן עליה שמא היום זמנה:
לא אמרינן טבילה בזמנה מצוה - והאי וחטאו דרשינן ליה במסכת קדושין בפ"ג (דף סב.):
לא ירחץ - שלא ימחקנו ואזהרה למוחק את השם ואבדתם את שמם (דברים י"ב:ג') וסמיך ליה לא תעשון כן וגו:
טבילה של מצוה - טבילת טהרה שהטילה הכתוב עליו:
כורך עליו גמי - להגין עליו חוזק שטף המים:
וקיימא לן - במסכת שבת (דף קכ:) דבטבילה בזמנה מצוה פליגי ר' יוסי סבר מצוה הלכך דלמא לא משכח גמי וישהה טבילתו ליום אחר:
לא מקשינן - הזאה בזמנה לאו מצוה היא וכי כתיב שלישי ושביעי שלא יקדים וישהה בין הזאה להזאה ארבעה ימים אבל אם השהה הזאתו לזמן מרובה לית לן בה:

דף ח:

שזה פרישתו לקדושה - ליכנס למחנה שכינה ולא יהא לבו זחה עליו ויהא נבדל מכל קלות ראש שחלה עליו אימה בהבדלתו מן הבריות:
וזה פרישתו לטהרה - להחמיר בטהרתו מפני קל שעושין בו לטמאו בו ביום להטבילו להוציא מלבן של צדוקים לכן החמירו בטהרתו שלא יהא אדם נוגע בו:
הא איכא נמי האי - שזה מזין עליו כל שבעה וזה אין מזין עליו כל שבעה:

בשלמא - יום ראשון מזין עליו שמא היום יום שלישי לטומאתו וכן שני וכן שלישי שמא שעה אחת קודם פרישתו נטמא:

חמישי שמא שביעי - שאם היה הראשון לפרישה שלישי לטומאה נמצא החמישי שביעי וכן ששי וכן שביעי:

אלא רביעי - אמאי מזינן עליה לא בשלישי איכא לספוקי דהא משפירש לא נטמא במת ולא בשביעי איכא לספוקי שאם היה שביעי לטומאתו הרי יום אחד לפני פרישתו שלישי לטומאה נמצא שלא הזה בשלישי והזאת שביעי בלא שלישי אינו כלום:

וכל אימת דמתרמי מפרשינן ליה - ואע"ג דלא הוי רביעי שלו בשבת ונמצאת הזאתו בטלה שני ימים:

דבדידן תליא מילתא - שאין זמנה קבוע:

דניתרמי רביעי שלו בשבת - ולא יפסקו הזיותיו אלא יום אחד:

פרהדרין - פקידי המלך:

לשכת בלווטי - לשון שרים כך היתה נקראת לשכת שרים:

בתחלה - כל ימי שמעון הצדיק שהאריך ימים היו קוראין אותה לשכת בלווטי:

מתוך שנותנין ממון לכהונה - מתוך שכהני בית שני היו עומדין ע"י ממון שנותנין על כהונה גדולה למלכי בית חשמונאי:

מחליפין אותה כל י"ב חדש - כלומר שרשעים היו ולא היו מוציאין שנתן ומעמידים אחר תחתיו וכל כהן המתחדש בה סותר אותה ובונה בנין נאה מן הראשון שתהא קרויה על שמו ונמצא מתחלפת כל שנה ושנה:

כפרהדרין הללו - שהמלך מחלפן בכל שנה ושנה חזרו לקרות לשכת פרהדרין:

הנחתומין - הלוקחין תבואה מעם הארץ למכור פת לשוק לא חייבו עליהן להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים אלא תרומת מעשר שהוא אחד ממאה וחלה יתן לכהן אבל שאר כל אדם הטילו עליו להעלות מעשר שני של דמאי לירושלים ומעשר ראשון ומעשר עני מפרישין אותן ואין נותנים ובנחתום חבר עסקינן ומתוך שהוא רגיל למכור כל שעה הקילו עליו שאינו צריך להפריש עליו מעשר שני של דמאי לעלות לירושלים לפדות:

דף ט.

לפי ששלח - יוחנן כהן גדול שגזר על הדמאי בסוטה בפרק עגלה ערופה (סוטה דף מח.):

המוציא מחבירו עליו הראייה - מכי אפרשיה ואפקעיה משום טבל אין בו אלא ספק גזל לויים ועניים חוץ מתרומת מעשר שבתוך מעשר ראשון אותה יתן לכהן שיש איסור ועון מיתה באכילתה וללוי ועני יאמר הביאו ראיה שלא עישר עם הארץ שלקחתי ממנו:
נפרשו ונסקו - שהרי יש בו איסור לא תוכל לאכול בשעריך יפרישו כדי לתקן טבלו הואיל ולא פסדי ביה מידי דהא אינהו נפשייהו הדר קא אכלי ליה בירושלים:
חובטין אותן - (מן) הנחתומין כל י"ב חודש משנה לשנה הממונים מתחדשין ומכבידין למצוא עלילות לגבות ממון כשהן מתחדשין:
לא אטרחונהו - וסמכו לומר שרוב עמי הארץ מעשרין הן:
פורסי - פקידי המלך:

דף ט:

ששהו את קיניהן - שהיו מביאות במלאות ימי לידתן ליטהר לאכול בקדשים והם היו בעלי גיאות והיו מתרשלין בהקרבתן והנשים ממתינות שם עד שיקריבום ומשתהות מלחזור למקומן אצל בעליהן ומבטלין את הנשים מפריה ורביה:
מהשתרע - דריש בנוטריקון מהשתרר ריע אחד:
שני ריעים - צלם שהעמיד מנשה בהיכל צרה לשון ריעות כשתי נשים לאיש אחד וכעסתה צרתה (שמואל א א:ו') ואשה אל אחותה לא תקח לצרור (ויקרא י"ח:י"ח):
ועליהם - אמקדש ראשון קאי:
ראשיה בשוחד ישפוטו - סיפה דקרא ועל ה' ישענו לאמר הלא ה' בקרבנו וגו':
ושלש גזירות - שדה עיין ובמות יער ועיין חורבא במטאטא השמד (ישעיהו ד) כמו ויעה ברד מחסה כזב (שם כח):
שנתגלה עונם - לא היו מכסין פשעיהם:
נתגלה קצם - לפי מלאות לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיהו כ"ט:י'):
אחרונים לא נתגלה עונם - בני מקדש שני רשעים היו בסתר:
בירה תוכיח - בית המקדש:
עידיכם בירה - בנין הבית עד לכם בדבר שלא חזר לנו וחזר לראשונים:
סנינא לכו - לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבוא מלשוב לשרות בבית שני:
נמשלתם ככסף - שאינו נרקב כך לא הייתם חסרים שכינה:
כדלתות - שער שיש בו שני דלתות פותח אחד וחבירו סוגר כך עליתם לחצאין:

שהרקב שולט בו - מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים כך קצת חזון שכינה היה שם וכלו לא היה:
מאי ארז - מאי נמשלתם לארז דקאמר:
אמר עולא ססמגור - מכתתו ומגררו מבפנים ססמגור שם תולעת:
מאי ססמגור - כלומר למה נמשלו בבית שני לססמגור לענין שריית שכינה:
א"ר אבא בת קול - נשתייר להו כאשר נשאר מן הארז מקצת מועט:
שדי גברא ביניהו - או הרוחץ תחליף או הפושט היד אי ר"ש בן לקיש הוה הרוחץ זעירי פשט לו היד או רבה בר בר חנה פשט לו היד ור"א היה הרוחץ:
כי אתא - ר"ש בן לקיש לקמיה דר' יוחנן וסיפר לו כך אמרתי לו לפלוני:

דף י.

אעפ"י שיפת אלהים ליפת - שזכו פרסיים לבנות בית שני אין שכינה שורה אלא במקדש ראשון שבנה שלמה שבא מזרעו של שם:
סקיסתן גווייתא וסקיסתן ברייתא - אסבתה וסבתכא קאי ששמן שוה והם מחוז מוקף הרים והחיצונה מקפת את הפנימית ורחוקה פנימית חוץ מן היקף חיצונה לכל צד מאה פרסי והיקף החיצונה אלפא פרסי:
מן הארץ ההיא יצא - שלא להיות בעצת דור הפלגה:
ושם אחימן וגו' - איידי דדריש שמהתא נקט נמי להאי:
שמשים את הארץ כשחיתות - בפסיעותיו:
וששי - לשון השאת והשבר (איכה ג':מ"ז) והשי"ן אחד לבדו שורש בתיבה:
תלמים - כשורות המחרישה:
דבר אחר לא גרסינן:
מעניקין את החמה - דומה שצוארו נוקב ועולה בחלון הרקיע:
אמר רבי יהושע בן לוי אמר רבי גרסינן:
אמרה קמיה ההוא מרבנן - להא אתקפתא דרבה בר עולא:
נפלו כשדיים ביד פרסיים - בלשאצר ביד דריוש המדי וכורש הפרסי חתנו:
והלא כמה לשכות היו שם - לשומרי הבית:
גזירה היתה - לקמיה מפרש גזירה שמא יאמרו כהן גדול בבית האסורים הוא חבוש:
אינו בית - וגבי מזוזה בעינן בית חשוב:
רבי יהודה מחייב - לענין מעשר דקיימא לן אין הטבל מתחייב במעשר מלאכול ממנו אכילת עראי עד שיראה פני הבית שנאמר בערתי הקודש מן הבית:

בעירוב - אם פתוחה לחצר שיש בה שאר דירות אוסרת על (בני) כולם אם לא עירבה עמהן:
ובמזוזה - ואע"ג דאינה עשויה לימות החמה ולימות הגשמים:

דף י:

אלא אמר אביי - בשבעת ימים של פרישה לא פליג ר' יהודה דודאי מיחייב דומיא דסוכה:
כי פליגי בשאר ימות השנה - רבנן סברי גזרינן שאר ימות השנה אטו שבעה ור' יהודה סבר לא גזרינן אלא לשכת פרהדרין בשאר ימות השנה היה לה מזוזה כדי שתהא מוחזקת לכל יודעיה כבית דירה גמורה שלא יאמרו על הכהן בשבעת ימי הפרישה בבית האסורין חבוש:
והא סוכת החג בחג קתני - ופטרי רבנן אלמא בשבעה נמי איכא למאן דפטר:
כי פליגי בשבעה - בין בלשכה בין בסוכה והפוטר כאן מחייב כאן והחליפו דבריהם:
וסוכה טעמא לחוד כו' - ר' יהודה לטעמיה דאמר במסכת סוכה (דף ז:) דירת קבע היא והכשיר סוכה גבוה מעשרים אמה שאינה ראויה ליעשות אלא במחיצת קבע הלכך בית חשיבא נמי לענין מזוזה:

דף יא.

כל השערים - שערי מזרח עזרה:
אחד שערי מדינות - יש מדינה מוקפת הרים ויערים בכמה פרסאות ואין יוצאין ממנה אלא דרך שערים כגון ארץ הגר:
אבולי דמחוזא - שערי עיר ששמה מחוזא והיו רובן ישראל:
לאקרא דכובי - בנין בנוי עליהן ונקרא כובי והשערים תחתיו עשויין ככיפה ובניין הבנוי על גבי כיפין חזק יותר:
ואקרא דכובי גופה - משום אותו בנין עצמו תבעי השער מזוזה שדרך אותו השער נכנסין לו:
משום סכנה - שלא יאמר המלך כשפים עשיתם בשערי עירי:
נבדקת - שמא נרקבה או נגנבה:
ושל רבים - שערי חצירות ומדינות ועיירות:
פעמים ביובל - כל דבר שהוא של רבים אין להטריח עליו הרבה שאם תטרח יהא כל אחד אומר יעשו חביריי:

בארטבין - שם האיש ואמרי לה על שם האומנות:
קסדור - שם פקידות הוא כגון סרדיוט והוא שוטר:
דקביע היזקא - עלילות המושל מזומנות תמיד:
איך אלך - למשוח את דוד ע"פ הדיבור:
בית אוצרות - של יין ושמן ותבואה ואין אדם דר בו:
מאי נאותות רוחצות - נאותות לשון הנאה ומשום דמקום גנאי הוא שעומדות שם ערומות אין כבוד שמים להיות שם מזוזה:
אע"פ שהנשים מתקשטות - שם בבשמים וס"ד אמינא דירה היא אשמעינן דלאו דירה היא:
אלא מאי אית לך למימר - כי פרשת נאותות מתקשטות שם ותיקשי מתני' אמתני' ונימא תנאי היא:
ויש מחייבין - והיינו תנאי וכל חד מן אמוראי מתרץ לטעמיה רב כהנא מתרץ דבסתמא פליגי אבל מתקשטות דכ"ע חייבין ורב יהודה מתרץ דבמתקשטות פליגי אבל סתמא דכולי עלמא פטור:
ושהנשים נאותות בהן - כלומר בית התבן ובית הבקר ובית העצים ושהנשים רוחצות בהן ובית הטבי'ל אע"ג דאשמעי' מרחץ איצטריך לאשמועינן בית הטבילה אע"ג דליכא זוהמא:
ולולין - מקום גידול התרנגולין:

דף יא:

בית שער - בית קטן שעושין לפני שער החצר והכל עושין אותו קפנדריא:
מרפסת - אלרו"ד והוא ארוך לפני פתחי עליות הרבה וכולן עולין דרך שם:
אכסדרה - פרוזדור שלפני בתים:
תיובתא - ועל כרחך סתמא תנאי היא:
ושער המדי - שעושין בכיפה שכן עושין במדי:
שאינו מקורה - שהוא פרוץ מלמעלה לגמרי מאין כיסוי:
וחכמים פוטרין - שאין שער בלא רוחב ד' וכל כיפה מתקצרת בראשה לפחות מד':
ושוין שאם יש ברגליה י' - קודם שיתחיל העיגול ותתמעט רחבה שחייבת שאפי' שהכל סתום מי' ולמעלה יש שיעור פתח בגובהה י' ברוחב ד':
גבוהה י' - בין הכל:
ואין ברגלה ג' - גובה שנתמעט רוחבה קודם שיגביה גבהה ג':

ולאו כלום היא - דכל פחות מג' גובה ארעא סמיכתא היא ואין כאן צד שם פתח של ד' ואפילו ר"מ מודה שאין כאן התחלה לומר חקוק והשלם:
א"נ יש ברגלה ג' - קודם שנתמעט רחבה מד' ואינה גבוהה יו"ד בין הכל ולאו כלום היא:
ויש ברגלה ג' - ברוחב ד' ואינה רחבה ד' בגובהה י' שקודם שהגביהה י' נתמעט רחבה מד' ויש בה לחוק ולהרחיב החלל למעלה כמדה של מטה שאין החומה הולכת וכלה מבחוץ לפי החלל הפנימי כזה אלא החומה ארוכה למעלה מבחוץ לחלל כמשפט כזה:
ר"מ סבר - הואיל והתחיל בה ג' ברוחב ד' שם פתח עליו ורואין כאילו הוא חקוק למעלה להרחיב כמדתו שלמטה:
למען ירבו ימיכם - כל החפץ בחיים חייב משמע:
דרך ביאתך - לימין בבואו לבית ולא מימין לצאתו:
למי שמייחד ביתו לו - שכלי תשמישו מיוחדין לו ואינו משאילן לשכניו כלומר שהנגעים באים על צרות העין:

דף יב.

דכרכים - שהוא מקום שווקים ומתקבצים שם ממקומות הרבה והיא עשויה לכל הבא להתפלל ואין לה בעלים מיוחדים:
דכפרים - כל בעליו ניכרים והרי הוא כבית השותפין:
ואין ירושלים מטמאה בנגעים - שאין אחוזה להם קסבר לא נתחלקה לשבט יהודה ובנימין אלא כל השבטים שוין בה:
אני לא שמעתי - קסבר נתחלקה לשבטים:
אלא מקום מקדש בלבד - שכשקנה דוד את גורן מארונה היבוסי גבה הכסף מכל שבט ושבט כדאמרינן בספרי ובשחיטת קדשים [זבחים קטז:]:
במאי קא מיפלגי - ר' יהודה ורבנן:
הר הבית והלשכות והעזרות - צד המזרחי רוחב הר הבית עזרת נשים כולה ועזרת ישראל כולה י"א אמה של מקום רגלי דריסת הכהנים להלן מרגלי ישראל ושם המזבח מתחיל משם ולמערב בחלקו של בנימין אלא שבמקום מושב המזבח יוצאה רצועה מחלקו של יהודה ונכנסה לקרן מזרחית דרומית:
חופף - כאדם המתחכך מחמת שאינו משיג תאותו לשון נזיר (לא יחוף ראשו) (נזיר דף מב.):
אושפיזכן - שהיה הארון נתון בחלקו:
והאי תנא - דלקמן סבר לא נתחלקה והיינו תנאי:

עורות קדשים - של שלמי חגיגה ושמחה שעולי רגלים שוחטין ואוכלין שם:
גולפא - קנקן של חרס:
ומשכא - עור בהמה שהוא שוחט ואוכל בבית בעל הבית:
לאחוזה - גבי נגעים כתיב (ויקרא י"ד:ל"ד) אשר אני נותן לכם לאחוזה לבית אחוזה:
לבית אבות - למשפחות:
ואין כל אחד ואחד - שלא חלקו אחוזת המשפחה לגברים:
כדשנין מעיקרא - דאית ביה דירה:
פשיטא אירע - בכהן גדול פסול ביוה"כ קודם תמיד של שחר מחנכין אותו לזה המשמש תחתיו בתמיד של שחר שיעשה הוא תמיד של שחר בשמונה בגדים ויהא מחונך לכהונה גדולה קודם שיגיע עבודת יום הכפורים:
במה מחנכין אותו - הרי עבודת יום הכפורים שאחר התמיד בארבעה בגדים היא ובמה הוא ניכר שהוא כהן גדול מעולם והיכן יצא מהדיוטות שתהא עבודת היום נעשית בכהן גדול:
באבנט - באותן ד' בגדים עצמן יש היכר לכהונה גדולה שאבנטו של כהן גדול בעבודת יוה"כ של בוץ הוא כדכתי' (ויקרא טו) ובאבנט בד יחגור וזה עד עכשיו היה רגיל לעבוד בשל כלאים:
הניחא למ"ד אבנטו של כהן גדול - של כל ימות השנה היה של כלאים כדכתיב ואת האבנט שש משזר ותכלת:
זהו אבנטו של כהן הדיוט - שאין חילוק באבנטיהם איכא היכירא ביום הכפורים באבנט לפי שאבנטו של כהן גדול משתנה ביום הכפורים להיות של בוץ:
אלא למאן דאמר - לקמן אבנטו של כהן גדול בכל השנה לא זהו של הדיוט שההדיוט של בוץ נמצאו אבנטיהם שוין ביום הכפורים ומאי היכירא כהונה גדולה איכא להאי:
אמר אביי - קודם שיתחיל עבודת היום שהוא בבגדים השוין בהדיוט לובש שמונה בגדים ויהפוך במזבח החיצון אחד מאיברי התמיד במזלג של ברזל דקירוב עבודה היא שממהר להתעכל מחמת הפיכה זו ועבודה היא כדרב הונא ונמצא שנתחנך לכהונה גדולה קודם לכן:
בצינורא - במזלג:
חייב מיתה - משום והזר הקרב יומת (במדבר י"ח:ז') אלמא קרובי עבודה הוי עבודה:

דף יב:

עבודתו מחנכתו - עבודת יוה"כ עצמה שאינה כשירה אלא בכהן גדול וזה עובדה מחנכתו לכהונה גדולה:

משיחתן מקדשתן - כדכתיב (במדבר ז':א') וימשחם ויקדש אותם מכאן ואילך לא נמשחו כלים חדשים שנעשים שם כדאמרינן במסכת שבועות (דף טו.) אותם במשיחה:

הכי גרסינן כי אתא רב דימי אמר אבנטו של כהן הדיוט רבי ור' אליעזר ברבי שמעון כו' ולא גרסינן ביום הכפורים דהא בכהן הדיוט אין חילוק ביוה"כ לשאר ימים:

אימת אילימא בשאר ימות השנה - שכהן גדול משמש בשל כלאים וקאמר דחלוקין באבנטיהן דשל הדיוט דבוץ טובא איכא:

אלא לאו ביום הכפורים - דשל כהן גדול דבוץ ואשמועינן דשל הדיוט דכלאים והוא הדין להדיוט דכל ימות השנה:

לעולם בשאר ימות השנה - דכהן גדול בשל כלאים ואשמעינן דשל הדיוט דבוץ ודקאמרת טובא איכא:

בהנך דשוין - באותן בגדים ששניהם שוין בהם דהיינו כתונת ומכנסים ומצנפת ואבנט אין ביניהם אלא אבנט:

כי אתא רבין כו' - בין רבין לרב דימי ליכא מידי אלא דרב דימי לא פירש הי מינייהו דאמר של כלאים והי מינייהו דאמר של בוץ ורבין פירש בהדיא רבי אומר של כלאים:

אף אנן נמי תנינא - דרבי הוא דאמר של כלאים:

על בשרו - גבי תרומת הדשן כתיב (ויקרא ו':ג') ולבש הכהן מדו בד ומכנסי בד ילבש על בשרו וגו' והוה ליה למיכתב ומכנסי בד על בשרו דהא כתיב ברישיה דקרא ולבש:

ומה ת"ל ילבש להביא מצנפת ואבנט - משום דלא כתיב אלא מדו בד ובמכנסים כתב ילבש ללמדך שהיא עבודה גמורה וצריכה ארבעה כלים:

ר' דוסא אומר להביא - ארבעה בגדי כהן גדול ששימש בהן לפנים ביום הכפורים שכשרים להדיוט כל ימות השנה שלא תאמר והניחם שם שיהו טעונין גניזה אלא שלא ישתמש בהן ליום הכפורים אחר:

אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים לא זהו אבנטו הכשר להדיוט - שהרי הוא של בוץ ודכהן הדיוט כל הימים דכלאים:

את השחקין - שאף השחקין כשרים לעבודה ואני שמעתי להביא שחקים דוקא משום בגדים שבשל בהן קדרה לרבו לא ימזוג בהן כוס לרבו ואין נראה בעיני דבשלמא גבי הוצאת הדשן אמרינן לקמן (דף כג:) הכי מפני שהבגדים מתבזים ומתלכלכין בהן אבל

תרומת הדשן שאינו אלא מלא מחתה ליום כדאמרינן במסכת תמיד (ד' ד.) ואין שם לכלוך בגדים:

הכי גרסינן ואזדא רבי דוסא לטעמיה דתניא והניחם שם וכו' - גבי בגדי יום הכפורים כתיב ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבואו אל הקודש והניחם שם:

כל מצות כהונה גדולה עליו - לא פורע ולא פורם ואינו מטמא לקרובים ומוזהר על האלמנה ומשמש בשמונה בגדים:

אינו ראוי וכו' - כלומר אינו משמש במקדש לא בשמנה ככהן גדול ולא בארבעה ככהן הדיוט:

דף יג.

שאם עבר ועבד - בשמונה בגדים ככהן גדול עבודתו כשירה דהא כה"ג הוא אלא דאמרו רבנן לא לישתמש משום איבה אבל בארבעה ודאי פסולה דהוה ליה חסר בגדים:

שחוזר שני לעבודתו - לכהונה גדולה:

פשיטא - דהא משום איבה הוא דאיפסיל:

מהו דתימא - משום איבה נפסיל אף לאחר מיתת ראשון דאי אמרת ישמש אחריו הויא ליה צרה מחיים כאשה שהיא צרה לחבירתה דאמר זה מצפה מתי ימות וישמש הוא קא משמע לן דלא חיישינן:

הא קא חייש לשמא - יארע בו פסול:

טומאה שכיחא - על ידי קרי או על ידי התזת צנורא מפי עם הארץ:

נימרו אינהו לנפשייהו - כיון דאמרי אי איכא למיחש חיישינן נמי למיתה דתרתי נימרו נמי בטומאה אי איכא למיחש חיישינן נמי לטומאה דתרי ואין לדבר סוף:

זריז הוא - ונשמר מן הטומאה אבל מיתה אין מסורה בידינו:

בתקנתא - בהזמנה:

הדרא קושיין - דשמא תמות:

על מנת שתמותי - ביוה"כ ואם מתה בו ביום נמצא גט למפרע ואין כאן אלא בית אחד ואם לא מתה היא ומתה חבירתה נשארה לו זאת שאין הגט גט וכל סוגיא זאת אין תירוצין שבה יכולין לעמוד כי יש להן תשובות רבות ואינו אלא כי מלמדין אותנו ואם תאמר כן יש להשיב כן ואינו משיב כל תשובות שיש להשיב כי באחת הוא מסלקו לתרץ בענין אחר עד שהעמידה על מכונה:

ודילמא לא מייתה - ואין הגט גט:

ע"מ שלא תמות - ואי לא מתה כדקאמר הוה ליה גיטא למיפרע:

כהאי גוונא - שהתנאי תלוי בחייה מי הוה גט:
אין זה כריתות - שהרי כל ימי חייה קשורה בו ואנן כריתות בעינן:
כל ימי חיי פלוני הרי זה כריתות - ותינשא לאחר מיתת פלוני וגם מהיום הוא גט שאם קלקלה אין כאן חיוב אשת איש שאינו אלא כחשש שמא תשתה יין בחיי פלוני:
שלא תמות חברתיך - ואי לא מתה חבירתה הוה לה גט למפרע ואין כאן אלא בית אחד:

דף יג:

אם מתה חבירתה - קיימא הך דאין גיטה גט:
שלא תכנסי כו' - ביום הכפורים:
אלא מעתה - כיון דאמרן לעיל ביתו אין כאן שתים במשמע:
שתי יבמות הבאות מאדם אחד - שהיה לו שתי נשים לא תתייבם אפילו אחת מהן דהא בית אחד כתיב:
ארוסה לא תתייבם - דהא בית כתיב ואת אמרת לעיל כל כמה דלא כניס לה לאו ביתו היא:
מקריב אונן - דרחמנא שרייה דכתיב (ויקרא כא) לאביו ולאמו לא יטמא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל וגו' ודרשינן לה בשחיטת קדשים (זבחים טז.) במת אביו ואמו ואינו צריך לצאת מקדושתו כלל להיות עומד ומקריב כי לא חילל עבודתו בכך ומינה ילפינן הא כהן הדיוט שלא יצא חילל:
ואינו אוכל - שלא הותרה כאן אלא עבודה וקדשים אסורין לאונן קל וחומר ממעשר הקל שאמרה תורה (דברים כ"ו:י"ד) לא אכלתי באוני ממנו:
להביאו מתוך ביתו - מצוה הוא שיביאוהו למקדש לעבוד כל היום כדי לפכח צערו וה"ק ר' יהודה כל היום יהא עסוק בהקרבה:
השתא לרבי יהודה אפוקי מפקינן ליה - להדיוט אונן אפילו התחיל בעבודה אלמא ר' יהודה בהקרבת אנינות לחומרא ורבנן לקולא וגבי כהן גדול החליפו שיטתן:
היה עומד ומקריב - בכהן הדיוט קאי:

דף יד.

לומר שאינו עובד כל היום - עד הלילה אבל בלילה אם בא להקטיר חלבים ואימורים יקטיר:

גזירה שמא יאכל - כל היום אסור באכילת קדשים מן התורה אבל באנינות הלילה משנקבר המת ביום אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים והכי שמעינן ליה לר' יהודה במסכת זבחים (דף צט:) והכי קאמר רבי יהודה כל היום הוא באנינות ולא יקריב:

והא מיגרשא - דהכי אוקימנא דאי חזי לה דמתה קדים ועייל לבית הכנסת ומשוי ליה לגיטא דההיא דמתה גיטא למפרע:

מי לא מיטרד - ובקדשים בעינן שמחה וגדולה דכתיב (במדבר יח ח) לך נתתים למשחה כדרך שהמלכים אוכלים (חולין קלב:):

מתני' הוא זורק את הדם - של תמידין כדי שיהא רגיל ומזומן בעבודת יוה"כ:

ומטיב את הנרות - מדשן מן אפר הפתילות שכבו וכן כל יום ויום מטיבן בבקר שנאמר בבקר בבקר בהטיבו את הנרות וכל יום מקטירין קטורת בהיכל פרס בשחרית ופרס בין הערבים:

ושאר כל הימים אם רצה - להיטיב ולהקריב את כל קרבן שירצה מקריב ואין המשמר יכול לעכב על ידו:

מקריב חלק בראש - ראש הוא להקטיר ולהקריב כל חלק שיבחר:

ונוטל חלק - בחלוקת אכילת קדשים:

בראש - מנה יפה שיבחר לו:

גמ' דרבי עקיבא - לקמן בשמעתין:

היכי עביד עבודה - כל שבעה הרי מזין עליו:

על הטמא טהור ועל הטהור טמא - אם הזה על הטמא נעשה טהור ואם הזה על הטהור נעשה טמא ויליף טעמא מעל הטמא יתירא כדמפרש לקמן:

וחכמים אומרים - על הטמא לדרשא אתא לומר שאין דברי הזאה אמורים אלא בדברים המקבלים טומאה אבל בדברים שאין מקבלים טומאה אין הזאה הניתזת עליהן קרויה הזיה ונפקא מינה שהשיריים שיש באזוב שירי פסולי הן ואין להכשירן להזות:

כדתנן נתכוון וכו' אם יש באזוב ישנה - כלומר ראויין השיריים להזות על אדם שצריך הזאה דלא נתכוון (לו) וחוזר ושונה ואין צריך לחזור ולהטביל:

לא ישנה - דנפסלו במלאכה דהזאה של בהמה אין הזאה עליה והוו להו כמים שנעשית בהן מלאכה:

למזה טהור - דדריש הכי והזה הטהור אף לאחר שהזה קראו טהור:

הניחא למאן דאמר כו' - פלוגתא היא בזבחים בפרק התערובת (זבחים דף פ.):

אגבא דגברא - כל שהוא שנותן עליו מטהרו:

אבל במנא - שהוא מטבל ראשי גבעולי אזוב בו צריכה שיעור:

דף יד:

שיטביל ראשי גבעולין ויזה - כלומר כדי שיטבילם בהן טבילה שיהא בה להתיז ממנה:
כל מי שזכה כו' - שלש משניות הן בסדר התמיד סדורות זו אחר זו כסדר עבודתו מי שזכה לפייס בדישון מזבח הפנימי נוטל את וכו' וכשסיים סדר מעשה הדישון נקט בתריה מי שזכה במנורה נוטל את הטני כו' ומפרש מעשה הטבת נרות וחוזר ושונה מי שזכה בקטורת ומפרש הלכותיו אלמא כך סידרן:
מאן תנא תמיד רבי שמעון איש המצפה הוא - דשמעינן ליה בברייתא דאיירי בהלכות סדר התמיד:
והא איפכא שמעינן ליה - דבר פלוגתייהו הוא דשמעינן ליה דפליג אסתמיה דמסכת תמיד ולא מיתוקמי סתמיה דתמיד כוותיה:
דתנן - במסכת תמיד בא לו כהן הזורק את הדם לקרן מזרחית צפונית של מזבח נותן מתנה ראשונה מזרחה צפונה מתנה אחת כמין גאם יונית ניכרת למזרח ולצפון ומשם מקיף והולך ובא לו לקרן מערבית דרומית ונותן מערבה דרומה שהעולה טעונה שתי מתנות שהן ארבע בשתי קרנות זו כנגד אלכסונה של זו כדי שיהא מן הדם בארבע רוחות המזבח כארבע מתנות ולקמיה (טו:) מפרש מאי שנא הני תרתי קרנות:
ותני עלה ר' שמעון איש המצפה משנה בתמיד - במתן דם התמיד ממתן דמי כל שאר עולות לתת ממנו מתנה ראשונה אחת שהיא שתים כמו שאמרנו כמין גאם יונית ובשניה שתים שהן שתים להפסיקה ולתת מערבה תחילה ואח"כ דרומה כדרך ביאתו שהוא מקיף ובא מן המערב לדרום וכשמגיע לקרן נותן שתי מתנות בפיסוק וטעמא מפרש לקמיה (שם ע"א):
מאן תנא סדר יומא - מאן תנא לסדר תמיד דהך מס' דמיירי בסדר יום הכפורים דפליג אמשניות דסדר התמיד רבי שמעון איש המצפה הוא דשמעינן ליה דפליג אסתמיה דתמיד:
הפייס השני - בפירקין דלקמן (כה.) איירי בסדר ארבע פייסות שהיו שם בכל יום וקתני באסיפת קיבוץ פייס שני היו מפייסין שלש עשרה עבודות:
מי שוחט ומי זורק - את דמו ומי מדשן מזבח הפנימי ומי מעלה אברי תמיד לכבש וסודרן אותן עליו ואחר כך מעלן משם למזבח משום ברוב עם הדרת מלך ומונה והולך שלש עשרה ומתפרדין וחוזרין ונאספין לאחר שעה ומכריזין לפייס שלישי כלומר באסיפה שלישית ולקמן (דף כד:) מפרש למה מתפרדין וחוזרין ונאספין כדי שתהא הרגש קול בעזרה שנאמר (תהילים נ"ה:ט"ו) בבית אלהים נהלך ברגש:

חדשים - כהנים שלא הקטירו קטרת מימיהם יתקבצו כולן לכאן לגורל הקטרת אבל לא ישנים דאמר לקמן (דף כו.) מעולם לא שנה בה אדם לפי שהיתה מעשרת שנאמר ישימו קטורה באפך (דברים ל"ג:י') וכתיב בתריה ברך ה' חילו מ"מ שמעינן מינה הטבת הנרות קודמת לקטורת:

כאן בהטבת שתי נרות וכו' - לקמן בפרק שלישי (דף לג.) אמרינן שמפסיק בהטבת הנרות משהטיב חמש פוסק וממתין עד שנעשה עבודה אחרת בנתים וחוזר ומטיב שתים ופליגא אבא שאול ורבנן איכא למאן דאמר בקטורת מפסיק להו ואיכא למ"ד בשחיטת התמיד וזריקת דמו מפסיק להו ולקמן (שם:) מפרש טעמא דהפסקה ותנא דידן סבירא ליה בקטרת מפסיק להו הלכך הא דקתני קטרת ברישא בהטבת שתי נרות קאמר והא דתנן הטבה ברישא בהטבת חמש ראשונות קאמר:

והא אביי - לקמן בפ' שלישי (שם.) מסדר בגירסי דסדר מערכה עבודת כל יום ויום:

משמיה דגמרא - דבר מקובל מכל בני הישיבה שקיבלו מרבותיהם:

לא ייטיב - שבעתן ואחר כך יקטיר אלא יקטיר באמצע ואח"כ יגמור הטבת שתים והא ליכא למימר יקטיר תחלה ואח"כ יתחיל להיטיב קאמרי רבנן דהא קיי"ל דבעי הפסקה וכל עבודות סדורות זו אחר זו על פי הכתובים לקמן במילתא דאביי ואי אפשר להקטיר עד לאחר זריקת דם התמיד ואי אמרת קטרת קודמת להטבת הנרות אין לך עוד עבודה להפסיקן בה:

אבא שאול אומר מטיב - את כולם קודם להקטרת והפסקה בדם התמיד:

דף טו.

מערב עד בקר - בנרות כתיב יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר:

תן לה - למנורה מדת שמן כדי שתהא דולקת כל הלילה ושיערו חכמים חצי לוג לכל נר ונר ויש בו כדי להדליק כל הלילה של תקופת טבת ואם יותיר בקצרה יותיר:

אין לך עבודה שכשירה - כלומר אין לך עבודת יום כשירה אחר הדלקתן דדריש הכי אותו מערב ועד בקר ולא אחר מערב עד בקר:

דכתיב אותו - כדפרישית ועל כרחך בעידן הדלקה תהא מיקטרא קטורת קאמר אבל שחרית בסדר משמעו של מקרא סדר העבודה בהיטיבו והדר יקטירנה:

רב פפא אמר לא קשיא - סדר יומא אסדר יומא וכו' בהטבת שתי נרות הא דתנן קטרת ברישא רבנן והא דתנן נרות ברישא אבא שאול:

למתניתין דהכא - דפירקא קמא (יד.):

פייס - דמתניתין דפייסות השנויה בפ' שני (דף כה.) דקתני קטרת לבסוף כאבא שאול:

אימא סיפא - דסדר יומא קתני בפ' שלישי (דף לא:) הביאו לו את התמיד לכהן גדול ביום הכפורים:
קרצו - חתכו חתך בו הכשר שחיטה ברוב שנים ולא כולן לפי שצריך הוא עצמו למהר וליטול מזרק לקבל הדם שכל עבודת יום הכפורים אינה כשירה אלא בו:
להיטיב את הנרות - ועל כרחך בשתים האחרונות קאמר דליכא למ"ד קטורת קודמת לחמש הנרות:
רישא וסיפא - דסדר יומא רבנן וכו' בתמיה [דכל מסכת זו כמשנה אחת שעסוקה כולה בסדר כמות שהן הפסוקים סדורין והולכין]:
תנא ברישא וכו' - [בתמיה] דאוקי אביי מתניתין דפ"ק בהטבת שתי נרות ודפרק שני בהטבת ה' נרות:
ואביי אמר לך - האי דפ"ק דקתני כל שבעת הימים הוא זורק כו' לאו ביום הכפורים קאי ולא קפיד אסידרא אלא אורויי בעלמא מיירי ומלמדנו שצריך כהן גדול להיות עסוק בעבודה כל שבעה כדי שיהא רגיל ומזומן בה ביום הכפורים וסדרא דיומא הדר תני לה לכך שנה בפרק שני הטבת חמש ובפ"ג שנה הטבת שתים:
לחטאת לה' על עולת התמיד - מעשה חטאת על עולת התמיד והחטאת טעונה פיסוק מתנות שהרי דמה ניתן על ארבע קרנות אף עולת התמיד יש בה פיסוק מתנות לא שביטלו ממנו מעשה עולה שהרי עולה היא אלא שניהן נוהגין בה:
ארבע שהן ארבע - על ארבע קרנות:
לא מצינו דמים שמכפרים - כפרה אחת שלהן וחוזרין ומכפרין כפרה אחרת:
פיסוק מתנות בעלמא הוא - הואיל ושתיהן בקרן אחת אין כאן הוכחת מעשה חטאת:
וניתיב אחת וכו' - דם עולה ניתן למטה מחוט הסיקרא ודם החטאת למעלה וכיון דהך מתנה בתרייתא המפסקת משום מעשה חטאת עבידא תהוי למעלה כחטאת:
הזה ממנו כו' - לקמן בפרק חמישי [דף נג:] כשהוא מזה מדם הפר כנגד עובי של כפורת וקא ס"ד אחת מאמצע עוביה למעלה ושבע מאמצעיתה ולמטה:
ומשני כמצליף - האי למטה ולמעלה דתני לא אאמצעית קאי אלא ראשונה נתן תחילה כלפי מעלה והשבע תחתיה זו למטה מזו כמצליף:
כמנגדנא - כשליח ב"ד המכה ברצועה זו למטה מזו שאינו מכה במקום אחד ולשון מצליף לא נודע לי:
הזה על טהרו של מזבח הפנימי שבע פעמים - כמו שנאמר והזה עליו מן הדם וגו':
אפלגיה - נגד אמצע גובה קירו:

טיהרא - צהרים פלגא דיומא וכיון דשבע הזאות הזה המזה אי אפשר לצמצם שלא יהא מהן לא למעלה ולא למטה:

דף טו:

אגופיה דמזבח - על גגו ומאי לשון טהרו על שם שמטהר ומפנה הקטורת שנשרף עליו בבקר וחותיהו אילך ואילך ומזה על מקום הגילוי כדכתיב וכעצם השמים לטוהר כמו לטהר:

עולה טעונה יסוד - שיהא דמה ניתן במקום שיהא יסוד למטה הימנו דהכי אמרינן בזבחים (דף נא.) אל יסוד מזבח העולה לזבחה של עולה יהא יסוד למטה הימנו:

קרן מזרחית דרומית לא היה לה יסוד - כדאמרינן במסכת מדות (פ"ג משנה א) היסוד היה מהלך על פני כל הצפון ועל פני כל המערב אוכל במזרח אמה אחת כשהצפון כלה למזרח ובדרום אמה אחת כשהמערב כלה לדרום אלמא לא היה יסוד למזרחית דרומית ואמרינן בזבחים (דף נג:) לפי שלא היתה אמה היסוד של כל המזרח ושל כל דרום בחלקו של בנימין כדמתרגמינן באחסנתיה יתבני מדבחא (בראשית מט) לפיכך לא היה יסוד לה:

כיון דאמר מר כו' - ממתניתין דרמי בר יחזקאל היא לקמן (דף נח:):

לא יהו אלא דרך ימין למזרח - הכא לא שייך למזרח אבל בזבחים שייך למיתנייה דאיירי התם בנתינת כבש המזבח לדרום ויליף לה מן ומעלותיהו פונות קדים תן מעלותיו לדרום כדי שתהא תחילת פינותיו לקדים כשתפנה לדרך ימין דכל פינות דרך ימין הן דתני רמי בר יחזקאל עומד על שנים עשר בקר וגו' ואגב ההיא גירסא נקט בכל דוכתי למזרח ולא שייך למימר אלא דרך ימין ותו לא:

ברישא בההוא פגע - כשעלה בכבש ופונה לימין פוגע בקרן מזרחית דרומית תחילה ושם אי אפשר ליתן משום דאין לה יסוד ומקיף ובא עד מזרחית צפונית ונותן ואע"ג דמתן דם אינו עולה בכבש דהא על הרצפה עומד והכלי בידו וזורק למרחוק דכתיב וזרקו דהא למטה מן החוט הוא נותן אפילו הכי כיון שבחטאת שניתנה בעליונה של קרן צריך לעלות בכבש דרך הדרום ופונה למזרח ה"נ בכל הדמים אע"פ שנותנן למטה מתחיל להקיף מדרך הדרום שהוא פניו של מזבח כפתח כניסת הבית ומשם פונה לימין:

דילמא בחטאת - דראש חודש אמר רחמנא עביד ביה מעשה עולה:

לא ס"ד דכתיב - לחטאת על עולת:

תנן התם - במסכת תמיד ולא שייך למיקבעיה בגמרא דיומא אלא משום דמיירי לעיל בשינוי כהאי גוונא מאן תנא סדר יומא ר"ש איש המצפה היא לא שמעינן ליה דאמר הכי אלא משום דשמעינן ליה דפליג אסדר תמיד מוקמי לסתמיה דפליגי אתמיד אליביה ואין שיטה כזאת מצויה בגמרא קבעה נמי להך גביה דמתוקמא נמי בהך שיטתא:

הממונה - הוא הסגן:

והביאו כו' - לתמיד:

מלשכת הטלאים - שהיו הטלאים שם מבוקרין כדתנן (ערכין דף יג.) אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים:

והלא - כמו והרי היא במקום פלוני:

במקצוע צפונית מערבית - של בית המוקד שהיה טרקלין גדול והיו מסיקין בו מדורות גדולות להתחמם שם הכהנים שהולכים יחפים על רצפת עזרה שהיא של שיש והיו במקצעותיה לשכות פתוחות כקטוניות פתוחות לטרקלין כדקתני לקמן וארבע לשכות היו שם בד' המקצועות אחת לשכת הטלאים וכו':

לשכת החותמות - שמניחין שם חותמות של לוקח סלתות ונסכים מן ההקדש בדמים כדתנן במסכת שקלים (דף ז:) ד' חותמות היו במקדש והיה כתוב עליהן עגל גדי זכר חוטא והן סימני כבש ואיל ופר ושלש בהמות של מצורע כל מי שמבקש נסכים בא לו אצל הממונה על החותמות ונותן לו מעות כפי נסכים שהוא צריך ומקבל ממנו חותם של אותם נסכים ובא לו אצל הממונה על הנסכים ומראה לו החותם ומקבל ממנו נסכים וכו' כדמפרש התם:

לשכת בית המוקד - לשכה קטנה שקרויה בית המוקד ופתוחה לבית המוקד הגדול:

שעושים בה לחם הפנים - של בית גרמו עושין שם מעשה לחם הפנים שהיו שם:

לבית המוקד - פתוחות לה:

שתים בקודש ושתים בחול - של בית המוקד מקצתה בנויה בתוך עזרה מקודשת ומקצתה בחול:

וראשי פספסין - חתיכות עצים מבדילין לסימן במקום המפסיק בין קודש לחול:

דף טז.

ששיקצום מלכי עובדי כוכבים - שהקטירו עליה לעבודת כוכבים במקדש קתני בלשכת הטלאים שהוא במערבית דרומית:

מאן תנא מדות - הא מתניתין דמסכת מדות היא:

ר"א בן יעקב היא - דסתמיה דמתניתין דמדות קיימי כוותיה:

היתה אורך - מן המזרח למערב על רוחב מן הצפון לדרום:
ומשלחין תחת הדוד - דכתיב (במדבר ו':י"ח) ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים:
לשכת המצורעין - מפרש בפירקין דלקמן ששם המצורעין טובלין בשמיני לטהרתן כשבאין להכניס ידיהן לבהונות אע"פ שטבל מבערב:
אמר ר"א בן יעקב שכחתי כו' - מכלל דרישא ר"א בן יעקב קאמר לה:
ה"נ מסתברא - דסתמא דמדות ר"א קאמר לה:
דתנן כל הכתלים וכו' - ולא מצית מוקמת לה אלא כר"א בן יעקב:
כל הכתלים שהיו שם - בכל בניני הר הבית היו גבוהין הרבה מאד עד שהיו כל פתחים שבהן גבוהין כ' אמה לבד ממה שעל הפתחים הרבה מאד:
חוץ מכותל מזרחית - הוא התחתון לרגלי הר הבית שבו נכנסין לחיל שלפני עזרת נשים ומן החיל נכנסין לעזרת נשים ומעזרת נשים לעזרה הגדולה:
שכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה - הוא הר הזיתים אשר על פני ירושלים מקדם ופני הכהן למערב:
ומתכוין ורואה - מעל גובה ראש הכותל דרך השערים שלפנים הימנו פתחו של היכל כשהוא מזה בדם כדכתיב (במדבר י"ט:ד') והזה אל נוכח פני אהל מועד וגו' ואם היתה הכותל גבוה אע"פ שהשערים מכוונים זה כנגד זה שער הר הבית כנגד שער עזרת נשים ושער עזרת נשים כנגד שער העזרה הגדולה ושער העזרה כנגד פתח ההיכל לא היה יכול לראות את פתח ההיכל דרך פתחים לפי שההר הולך ומגביה ועולה עד שקרקע פתח ההיכל גבוה כ' אמות יותר מקרקעי רגלי הר הבית ונמצאת איסקופת ההיכל גבוהה ממשקוף פתח הר הבית ולא יוכל לראות חלל פתח היכל דרך אותו פתח:
ותנן כל הפתחים וכו' ותנן לפנים הימנו וכו' - כל הני תנן ותנן דקא מייתי הכא לפרושי אתי דלא משכחת דאיכסי פיתחא תתאה במעלות הר הבית אלא לר' אליעזר בן יעקב:
גבוהין עשרים אמה - כיון דגבוהין עשרים אמה לא משכחת שנסתם במעלות ההר לרבנן:
לפנים ממנו סורג - היה שם לפנים מכותל מזרחי והיא מחיצה העשויה נקבים נקבים כסירוגי מטה של חבלים ועושין אותה בדפי עץ ארוכים וקצרים שקורין לט"ש ומרכיבין אותן זו על גב זו באלכסון וקורין אותן בלע"ז פרודנ"י:
לפנים - מאותו סורג היה מקום פנוי י' אמות והוא נקרא חיל:
ושתים עשרה מעלות היו - באותן י' אמות שההר מגביה מן הסורג עד שער עזרת נשים רום כל מעלה ומעלה חצי אמה הרי שעלה קרקע עזרת נשים ו' אמות:
ושלחה - משך רוחב המעלה חצי אמה ואורכה בכל רוחב ההר לצפון ולדרום:

ט"ו מעלות - גובה קרקע עזרת ישראל מעזרת נשים הרי שעלה ההר י"ג אמה וחצי:
ותנן בין האולם למזבח י"ב מעלות - הרי שגבה קרקע היכל מקרקע הר הבית התחתון תשע עשרה אמה וחצי עדיין נשאר מן הפתח התחתון חצי אמה עליונה לראות דרך שם חצי אמה התחתונה של חלל פתח ההיכל:
ותנן ר"א בן יעקב אומר מעלה היתה - עוד בעזרת ישראל וגבוהה אמה ואורכה ברוחב כל העזרה:
ודוכן - של לוים בנוי עליה וגבוה אמה וחצי:
ובו ג' מעלות של חצי אמה - שעולין בהן לדוכן:
אי אמרת בשלמא - סתמא דקתני דכותל מזרחי נמוך כדי לראות ממעל לו דרך שערי עזרת נשים ועזרת ישראל את חלל פתח ההיכל:
ר"א היא - דאית ליה מעלה יתירה וגבה קרקע ההיכל מקרקע התחתון כ' אמה וחצי:
היינו דאיכסי ליה - פתח התחתון בגובה קרקע ההיכל:
אלא אי אמרת רבנן - הרי לא עלו המעלות אלא י"ט אמה וחצי ופש ליה פלגא אמתא דמיתחזי ליה פתח ההיכל בגוויה לכהן שבהר הזיתים:
רב אדא בר אהבה אמר הא מני - דקתני דכותל מזרחי הוצרך להיות נמוך ר' יהודה היא דאמר המזבח עומד באמצע העזרה כנגד הפתחים ונמצא גובהו סותם את הפתח התחתון שהרי עלה קרקע עזרת ישראל מקרקע התחתון י"ג אמה וחצי אמה קודם שהגיע למזבח והמזבח גובהו תשע הרי עשרים ושתים וחצי:

דף טז:

עשר אמות כנגד פתחו של היכל - י' אמצעית של רחבו:
אחת עשרה לצפון - כנגד ה' אמות הנותרים לחלל ההיכל מן המזוזה ולצפון שהרי חלל ההיכל כ' אמה רחב וכנגד ו' של עובי כותל צפונית של היכל וכן לדרום נמצא רוחבו של מזבח מצומצם כנגד היכל וכותליו:
ואי סלקא דעתך מדות רבי יהודה היא וכו' - פרכא היא דקא פריך הש"ס לרב אדא דאוקמיה כרבי יהודה ואי סתמי מדות רבי יהודה נינהו מזבח דאתא באמצע עזרה אליבא דסתמא דמדות מי משכחת לה:
כל היקף העזרה - הגדולה אורך קפ"ז ובתוך אותו היקף נבנה הבית לצד מערבי והחצר והמזבח במזרחו היכל מאה אורך עם כותל אולם וחללו וכותל היכל וחללו ואמה טרקסין וחלל בית קדשי הקדשים ועובי כותל מערבי וחלל התא אחריו ועובי כותל חיצון הכי מיפרשא במסכת מדות ולקמן מייתי לה בפרק הוציאו לו (דף נב:):

י"א אמה - היה מקום פנוי אחורי בית הכפורת בין כותל התא לכותל עזרה:
הכבש והמזבח כו' - ולא פירש עכשיו מקום פנוי שבין כבש לכותל דרומי של עזרה ובסיפא קתני לה ועכשיו מונה והולך מן הדרום לצפון:
מן המזבח ולטבעות - קבועים בקרקע בבית המטבחים שבצפון המזבח שנותנים בהן צוארי בהמות כששוחטין קדשי קדשים ששחיטתן בצפון:
שלחנות - שעליהן מדיחים קרבי קדשים:
ננסין - עמודים נמוכין התקועין בקרקע ואונקלאות של ברזל קבועין בהן שבהן תולין את הבהמה להפשיט:
והמותר - ממאה ושלשים וחמש שלא נמנה כאן ומקום השלחנות שלא הוצרך לפרש שרחבו מפורש בספר יחזקאל אותו העודף חלקהו חציו לדרום בין כבש לכותל וחציה למקום הננסין:
רובא דמזבח בדרום קאי - לפי מנין זה שהרי חצי רוחב העזרה ששים ושבע וחצי וכשתתן מהם מכותל צפונית לננסין שמונה ומן הננסין לשולחנות ד' הרי י"ב ומקום ד' שולחנות זו אצל זו אינו פחות מד' והן היו ח' שלחנות כדתנן בשקלים (דף ט:) נתונות ד' בראש ארבע נמצאו ד' זו אצל זו ברוחב הרי ט"ז ומשם לטבעות ארבע הרי כ' ומקום הטבעות כ"ד הרי מ"ד ומן הטבעות ולמזבח ח' הרי נ"ב ומקום הננסין י' אמות ומחצה שהוא חצי העודף הנשאר מהנותר שלא מנה במשנה שהרי מאה ועשר אמות מנה מן הכבש לצפון נשארו ממאה ושלשים וחמשה של רוחב העזרה כ"ה ונתנו לשלחנות ד' ונשאר כ"א אותן תחלוק למקום הננסין חציין וחציין [השניה] בין כבש לכותל הרי מן המזבח לצפון ס"ב ומחצה כשתתן חמש אמות הצפונית של מזבח עליהם הרי חצי רוחב העזרה שהוא ס"ז ומחצה נמצא כ"ז אמות מן דרומית של מזבח כלין בחצי דרומי של העזרה ונמצא צפונו של מזבח כלה לסוף צפוני של חלל הפתח אצל המזוזה צא ממקום המזבח ב' אמות של כניסת היסוד והסובב נמצא צפון חלל הפתח מגולה למעלה מכניסת הסובב ב' אמות ויכול לראות כהן שבראש הר המשחה דרך אותן ב' אמות את פתח ההיכל דרך פתח התחתון ואם תאמר גובה שש אמות שגבה המזבח עד כניסת הסובב סותם את פתח התחתון אינו כן שהרי קרקע העזרה לא עלה מקרקע הר הבית אלא י"ג ומחצה ושש של גובה הסובב הרי תשע עשרה ומחצה אכתי פש ליה פלגא דאמתא בגובה פתח התחתון אלא לאו ר"א היא ואיכסי ליה במעלה יתירה שמע מינה ולבי מגמגם ביה דיש לומר הואיל ולא פירשה המשנה מקום השלחנות שמא עם מקום הננסין הוא כלול באותו חלק שאתה חולק כ"ה אמות העודפים ברוחב העזרה על מאה

ועשר המפורשין נמצא מן הכבש לכותל דרומי י"ב ומחצה והכבש והמזבח ס"ב הרי ע"ד ומחצה צא מהן ב' אמות של כניסת היסוד והסובב לצפון נשארו ע"ב ומחצה ולא נתגלה מחלל הפתח מלא החוט שהרי אמצעו של פתח באמצע רוחב עזרה שהיא לסוף ששים ושבע ומחצה הוסיף עליהן חמש אמות שיהיו שבעים ושתים ומחצה כללתה כאן חמש אמות של חצי הפתח הצפוני ואני כך שמעתי שמקום השלחנות כלול עם מקום הננסין אבל מה ששנינו כאן והמותר בין כבש לכותל ומקום הננסין פירש לי מורי צדק רבינו יצחק בר יהודה ז"ל שנים עשר מן העשרים וחמש בין כבש לכותל ושלש עשרה למקום הננסין והשלחנות ונתן טעם לדבריו לפי שבין כבש לכותל מקום פנוי וכאן יש צורך תשמיש של שלחנות וננסין ונמצא מחלל הפתח מגולה חצי אמה ולבי מגמגם לפי שהיה לתנא לפרש וכיון שלא פירש צריך אתה לחלקו לחצאין ואם באת להרבות כאן ולמעט כאן יכול אתה לגלות הפתח כמה שתחפוץ או לכסות כמה שתחפוץ לפיכך טוב לי כמו שפירשתי (מלומר כן שבשפת חצי רוחב היכל דרומי כלה המזבח והוא כנגד חלל הפתח):

דף יז.

אלא לאו שמע מינה ראב"י היא - ואיכסי ליה במעלה יתירה ולא במזבח דשמעינן ליה לראב"י בפ' שלישי (לקמן דף לז.) דאמר כוליה מזבח בדרום קאי וכל חצי חלל הפתח מגולה ואי קשיא היכי מתוקמא סתמא מדות אליביה הא שמעינן מהא סתמא שאוכל המזבח שבע אמות בצפון על כרחיך הכי מפרשי' הני עשרים וחמשה אמות שאתה נותן שאין בין כבש לכותל אלא חמשה אמות ומחצה והכבש והמזבח ששים ושתים הרי המזבח כולו בדרום קאי וכולו כנגד אמצע עזרה והמותר כולו למקום הננסין וא"ת אם כן שלא דקדק התנא לחלקו לחצאין ויש לך להרבות ולמעט להיכן שתרצה כר"י נמי מצית מוקמת לה ויהא מזבח ממוצע באמצע עזרה כיצד תן עשרים ואחד ומחצה מהם בין כבש לכותל והכבש שלשים וחצי המזבח ששה עשר נמצא אמצעו של מזבח לסוף ס"ז ומחצה שהוא אמצע עזרה הא לא מצית אמרת שלא יהו מקום השולחנות והננסין אלא שלש ומחצה ובעיני נראה לפרש הא דרב אדא בר אהבה וכל הסוגיא בלשון אחר רב אדא בר אהבה אמר הא מני אמתניתין דתמיד אמר להם הממונה קאי דרמיא מדות עילויה מתניתין דתמיד דפליגי אסתמא דמדות ר"י היא דשמעינן ליה דפליג אסתמא דמדות דתניא ר"י אומר מזבח ממוצע וכו' ואי ס"ד מדות ר"י היא מי משכחת לה והא

תנן כו' אלמא רוביה דמזבח בדרום קאי שמע מינה ולא גרסינן אלא לאו שמע מינה ר"א היא והכי פירושו שמע מינה מדות לאו ר' יהודה היא:

רב אדא בר יצחק אמר הא לשכת הטלאים אקצויי מקציא - בשתי המקצועות נראית שארוכה היא ועומדת במערב ומארכת לצד הצפון ודרום עד קרוב למקצועות שמכאן ומכאן:

ודאתי מצפון מיתחזיא ליה - שמשוכה לצד דרום יותר:

ודאתי מדרום מיתחזיא ליה - משוכה לצד צפון:

מסתברא דבמערבית דרומית הוה - טפי ומודי בה תנא דתמיד אלא דנקיט סידרא מדרום לצפון מיתחזי ליה דרך הילוכו כאילו הוא בצפון:

מדרמינן לחם הפנים - דהוה סלקא דעתיה שהוא מונה והולך דרך ימין מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח לשכת הטלאים בצפונית מערבית לשכת החותמות במערבית דרומית לשכת בית המוקד בדרומית מזרחית לשכת לחם הפנים במזרחית צפונית והוה רמינן עלה מתני' דמדות דקתני דרומית מזרחית היא היתה לשכת לחם הפנים:

ומשנינן אמר רב הונא בריה דרב יהושע - תנא דמדות קא חשיב דרך ימין כדמפרש בהדיא דקאזיל ומני מדרום למזרח וממזרח לצפון ומצפון למערב וממערב לדרום והבא להקיף סביב כל הבית ומקיף דרך ימין מבחוץ זהו סדר הקפתו ומתניתין דתמיד דלא פירש מידי איכא למימר דדרך שמאל מנה ותו לא תיקשי מידי מהשתא:

דף יז:

אי אמרת בשלמא - תנא דתמיד גופיה דתני לשכת הטלאים בצפונית מערבית מודי הוא דלצד מערבית דרומית הואי טפי אלא לפי מראית עינו שנה משנתו ודאתי מדרום מיתחזיא ליה מצפון ולעולם מקרן [דרומית] מערבית בא להתחיל למנות היינו דמתרץ לחם הפנים אלחם הפנים להיות בדרומית מזרחית כדקתני במדות דלא ליקשי אהדדי כיצד לשכת הטלאים בדרומית מערבית לשכת החותמות כי אזלת דרך שמאל במערבית צפונית לשכת בית המוקד צפונית מזרחית לשכת לחם הפנים במזרחית דרומית:

אלא אי אמרת - דוקא תנא לשכת הטלאים במקצוע צפונית מערבית סוף סוף מאי תרצתא לחם הפנים כי מני דרך שמאל הוה לשכת לחם הפנים בדרומית מערבית לפי מניינו:

והאמר מר - לקמן (דף נח:):

משתי חלות - של עצרת:
ארבע או חמש - בכל שבת ושבת ולקמיה מפרש מתי ארבע ומתי חמש:
והיתה לאהרן ולבניו - בלחם הפנים כתיב:
מחצה לאהרן כו' - ואף על פי שהן שנים עשר יש בהן שתי חלות שאינן מתחלקות כדמפרש ואזיל:
אתאן לרבנן - דאמרי לא שקיל פלגא דאי שקיל פלגא בציר מחמש לא שקיל:
רישא ומציעתא רבנן - דאמרי לא שקיל פלגא אלא בציר מפלגא ודקשיא לך חלה דשתי לחם דשקיל לה כולה מודו רבנן דלאו אורח ארעא למיפרסיה ולמיתב פרוסה לכ"ג:

דף יח.

ומאי ארבע או חמש - מתי ארבע ומתי חמש:
לרבנן - דפליגי עליה דר' יהודה בפרק החליל (סוכה דף נו.) ואמרי משמר היוצא נוטל שש ומשמר הנכנס נוטל שש חלות ושכר הגפת דלתות לא שקיל משמר הנכנס נמצאו כולן באות ומחלקות וכהן גדול חולק עם שתיהן ומשנים עשר בעי מיפלג ומחצה שלם אינו נוטל בציר חדא מפלגא חמש שקיל:
לר' יהודה דאמר נכנס נוטל שתים - בלא מחלוקת בשכר שהוא מגיף למוצאי שבת דלתות העזרה וחיל והיכל ולשכות שפתחו שחרית משמר שיצא לו מעשר בעי מיפלג שאין השתים באות במחלוקת כי שכרם הם:
בציר חדא מפלגא - דעשר ושקיל ארבע:
כולה רבי היא - דאמר פלגא שקיל:
וסבר לה כרבי יהודה - דאין השתים מתחלקות לעולם:
אלא מאי ארבע הא חמש בעי למישקל לא קשיא הא דאיכא משמר המתעכב וכו' - פעמים שיום טוב חל בשני בשבת ויש משמר מקדים ובא מערב שבת ומתעכב עד הרגל שכל המשמרות באות ברגל או פעמים שמוצאי יום טוב ערב שבת והמשמרות הולכות למקומם בערב שבת ויש משמר שמתעכב שם עד מוצאי שבת ותנן במסכת סוכה (דף נה:) שבת שבתוך הרגל היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים וכן י"ט הסמוך לשבת בין מלפניה שאין יכולין לשוב בשבת למקומן בין מלאחריה שעל כרחן הן מקדימין לבא מע"ש היו כל המשמרות שוות בחילוק לחם הפנים שהרי על כרחן שוהין שם והרי היא כשבת שבתוך הרגל חל יום אחד להפסיק בינתים או מלפניה כגון שכלה המועד בחמישי בשבת או מאחריה שהתחיל המועד בשני בשבת לא היה להם להקדים לבא מלפני השבת אינן שוות אלא משמר המתעכב בשבת בין שהוא משמר

אחד בין שהוא משמרות הרבה נוטל שתי חלות והשאר מתחלקות למשמר היוצא ונכנס שזמנו קבוע לאותה שבת:

אי הכי - דמציעתא רבי היא מאי לעולם חמש:

מתני' אישי - אדוני:

קורין לפניו בסדר היום - פרשת אחרי מות וכן כל שבעת הימים:

שיהא מכיר - מתבונן בבהמות העוברות לפניו לתת אל לבו בהלכות סדר היום:

גמ' במקדש ראשון - לא העמידו אלא על פי התורה כהנים מהוגנין:

מרתא בת בייתוס - אלמנה עשירה היתה וקידשה יהושע בן גמלא ונתנה ממון לינאי המלך ומינהו להיות כהן גדול:

תרקבא - חצי סאה תרי קב:

דינרי - זהובים:

דיילא - שוטר המלך:

בשוקא קמיה לא תחליף - מתוך שהיה מכירך מתחילה בקי הוא בעושרך ובמעשיך למצוא עלילה לגבות ממך ממון:

מאכילין אותו - ערב יום הכפורים שחרית סלתות וביצים כדי למסמס אכילה שבמעיו לשלשלו שלא יצטרך לנקביו למחרת:

לידי חימום - של קרי שהסלתות וביצים מרבים את הזרע:

אב"י ואבב"י - סימנים הן ומפרש להו ואזיל:

זב תולין לו במאכל - אם אכל מאכל הרבה מכל מין שהוא תולין לומר שמחמת רוב מאכל ראה ואינו זב לטומאת שבעה ולקרבן דכתיב (ויקרא טו) בשרו ולא מחמת אונסו אבל בעל קרי טמא באונס דאין קרי וזוב באים ממקום אחד ואין מראיהם שוה שהזוב דומה למי בצק של שעורין ואינו קשור אלא כלובן ביצה המוזרת ושכבת זרע קשור כלובן ביצה שאינה מוזרת:

אין מאכילין אותו - בימי בדיקתו:

דף יח:

השחלין - קרשי"ן:

חלגלוגות - פולפו"ר:

הגרניר - ארוג"א:

מצרנאה - הגדל על המיצר שאין סביבותיו זרע אחר שיכחיש כחו:

לא יאכל ביצים - שמביאין לידי קרי ומתגנה על בני הבית:

לא יישן בטליתו של בעל הבית - שהוא מתכסה בה ביום שלא ימצא עליה קרי:
כי מיקלע לדרשיש - שם היה רגיל לילך:
מאן הויא ליומא - יש אשה שתנשא לי ליומא שאתעכב כאן ותצא לאחר מכאן:
זה אצל זה - בן שיוליד במדינה זו עם בת שיוליד במדינה אחרת:
רבנן קלא אית להו - ושמם קרוי על בניהם:
צריכה לישב שבעה נקיים - מיום שנתרצית שמא מחמת חימוד ראתה דם:
יחודי בעלמא - ואין נזקקין להן אלא שהנשוי אשה אין מתאוה כמי שאין לו אשה:
מתני' מסרוהו זקני בית דין - שקראו לפניו בסדר היום:
לזקני כהונה - ללמדו חפינת הקטורת המוטלת עליו ביום הכפורים שנאמר (ויקרא ט"ז:י"ב) ומלא חפניו קטורת סמים וגו' ועבודה קשה היא כדלקמן (דף מז:):
בית אבטינס - היו עושין את הקטרת כותשין אותו ומערבין סממני':
והשביעוהו - שלא יהא צדוקי לתקן מבחוץ ולהכניס בפנים כדאמרינן בגמרא (לקמן דף יט:):
אישי - אדוני:
הוא פורש ובוכה - מפרש בגמ' (שם):
אם היה חכם דורש - בדבר הלכה כל ליל יוה"כ שלא יישן ויראה קרי:
ואם לאו - חכם הוא ויודע להבין ולשמוע דבר הלכה ואינו יודע לדרוש דורשין לפניו:
באיוב ובעזרא וכו' - שהן דברים ממשיכין את הלב לשומען ואין שינה חוטפתו:

דף יט.

גמ' תנא ללמדו חפינה - מוליכין אותו לבית אבטינס ששם הקטרת מצוי:
לשכת פרהדרין - לישן שם:
לשכת אבטינס - ללמוד חפינה:
על גגה - היה בית הטבילה מי מעיין היו באין לשם ברומה:
מסיבה - בנין אבנים מעלות מגלגלות וסובבות במקיף עמוד כמין עץ גלגל של גת:
לגג בית הפרוה - לעלות לה דרך המסיבה:
לשכת הגולה - על שם בור שכרו שם עולי גולה:
אחורי שתיהן - ללשכת הגולה וללשכת הגזית:
וגג שלשתן שוה - קירוי אחד לשלשתן:
שער הדלקה שער הקרבן - לא ידעתי למה נקרא שמם כך:
שער המים - שבו מכניסין צלוחית של מים של ניסוך בחג כך מפרש בשקלים (דף ט:):

ועשרה קדושין - ידיו ורגליו מן הכיור:
בו ביום - ביוה"כ ולקמן (דף לב.) יליף להו מקראי וכולן בקדש כדמפרש:
על גג בית פרוה - שהיתה בנויה בתוך עזרה מקודשת:
חוץ מזו - טבילה ראשונה שאינה באה בשביל יוה"כ שאף כל ימות השנה שנינו בפ"ג (דף ל:) אין אדם נכנס לעזרה אפילו טהור עד שיטבול אבל טבילות הבאות מחמת יוה"כ בעינן מקום קדוש דהכי כתיב בהו ורחץ את בשרו במים במקום קדוש (ויקרא ט"ז:כ"ד):
ובצד לשכתו היתה - אלמא לשכה יש לו בדרום:
ומסתברא לשכת פרהדרין - שהוא ישן שם בדרום הויא אצל בית הטבילת חול:
מאי טעמא מקדים קאי כו' - כשהוא משכים לבקר כל שבעה עומד ממטתו:
ומיסך רגליו וטובל - התם על גב שער המים שהיא על גבה בעובי החומה מתוקן בית טבילת חול ומעיין משוך שם באמה מעין עיטם כדלקמן (דף כח.) וכל המיסך רגליו טעון טבילה ליכנס בעזרה ואזיל לצפון ללשכתו השניה ללמוד חפינה ואתי לבית המקדש ועביד עבודה כוליה יומא כדתנן (לעיל דף יד.) כל שבעת הימים הוא זורק את הדם וכו':
לבהדי פניא מדו עליה - כדאמרינן בריש פירקין:
ואזיל לדרום וטבל - על שער המים כר"ע דאמר (שם) טהור שנפל עליו הזאה טמאתו:
ונייח - הולך ושוכב בלשכת פרהדרין אשר אצל בית הטבילה:
דאי אמרת לשכת פרהדרין - שהוא ישן בה הויא בצפון ורחוקה מבית הטבילה הטרחתו כל העמל הזה:
מקדים קאי ומיסך רגליו - כדרך כל המשכימין:
ואזיל לדרום - לשער המים:
וטבל וגמר חפינה - התם בבית אבטינס אשר שם ואזיל לבית המקדש וכו':
אלמה לא - קושיא היא כלומר וכי לא טוב לך להטריחו מטרחינן ליה מדעת דאי צדוקי הוא ואינו ירא שמים לקבל עליו טורח המקדש ליפרוש מן הכהונה גדולה ולא יקבלנה מתחילה וטוב לנו שהרי הן משנין את עבודה כדלקמן בשמעתין:
א"נ - אפילו אדם כשר הוא טוב לנו להטריחו כדי שלא תזוח דעתו עליו להתגאות בכתר כהונה:
דאי לא תימא הכי - דלא בעינן לאטרוחיה ליעבד שתי לשכיותיו בהדי הדדי:
לימא תיהוי - מתני' דקתני אתה שלוחנו תיובתא דרב הונא כו':
הני כהני - בהקרבת קרבנותיו שלוחי דרחמנא נינהו ולא שלוחינו ונפקא מינה דאם הוא מודר הנאה ממנו מותר לו שיקריב עליו קרבנותיו כדתנן בנדרים (דף לה:):

דף יט:

הכי קאמרי ליה - האי דקאמרי ליה אתה שלוחנו לאו בעבודה קאמרי ליה אלא לענין קבלת שבועה כלומר לא לפי מחשבה שבלבך אם באת להערים בקבלת השבועה אנו משביעין אותך לפי דעתינו ודעת בי"ד:

שחשדוהו צדוקי - לתקן הקטורת ולתת אותה על מחתת האש בהיכל ולהכניסה אחרי כן לבית קדשי הקדשים שכן אומרים הצדוקים כדלקמן:

החושד בכשרים לוקה בגופו - דכתיב (שמות ד':ו') הן לא יאמינו לי וגו' וכתיב והנה ידו מצורעת כשלג:

וכל כך למה - השבועה הזאת למה:

שלא יתקן - הקטורת מלא חפנים הניתנת ביוה"כ על המחתה כדכתיב (ויקרא ט"ז:י"ג) ומלא חפניו וגו' ונתן את הקטורת על האש וגו':

מבחוץ - בהיכל היו נותנין אותה צדוקין על האש ואח"כ מכניסין שהיו דורשין אל יבא כי אם בענן כי בענן אראה (שם) וכתיב ברישא דקרא ואל יבא בכל עת אל הקדש ומשמע כי בענן עשן הקטרת יבא ואז אראה על הכפרת:

מחוטמו - שהוא ראשון לאברים ליכנס לבית לפי שהוא בולט לפניו כדאמר נמי במס' שבועות (דף יז:) הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור אלמא הבא דרך אחוריו נכנס חוטמו אחרון:

מתני ליה לחייא בר רב א"ר זכריה בן קפוטל - בפ"א ומחוי ליה רב בבי"ת עשה לו סימן שהוא קבוטל בבי"ת:

ירמוז יקרוץ יורה - כולן לשון אחד הן אלא שזה נופל על העינים וזה נופל על האצבעות שנאמר (משלי ו) קורץ בעיניו מולל ברגליו מורה באצבעותיו:

בפרק ראשון - צריך בו כוונה שנאמר בו (דברים ו':ו') והיו הדברים האלה על לבבך:

בם - שיש לך להשמיע מה שאתה מוציא מפיך:

ולא בתפלה - שהתפלה בלחש שנאמר (שמואל א א':י"ג) וקולה לא ישמע כך מצאתי בשאלתות דרב אחאי גאון:

בם - בדברי תורה:

ולא בדברים אחרים - שיחת הילדים וקלות ראש:

לא יוכל איש לדבר - אין לו רשות:

מתני' אצבע צרדא - מפרש בגמ':

והפג - טייל להפיג שינה מעיניך עמוד והפג אחת שחוק לנו פעם אחת על הרצפה להפיג שינתך ובגמרא מפרש מאי היא:
ומעסיקין אותו - בהפיגותם ובטיוליהם שלא יישן עד שמגיע זמן שחיטת תמיד של שחרית שהוא בהאיר המזרח:
גמ' צרתה דדא - צרתה של זו אצבע תהי צרה לזו ומאי היא זו גודל באצבע הסמוכה לגודל היה מחברו לאגודל בחזקה ושומטה ומכה על כפו ונשמע הקול:
בכוליה בי רב - בית המדרש:
על חדת - דרך חידוש הראה לנו:
אחוי קידה - נוטע גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה ועומד כך מפורש במס' סוכה (דף נג.):
אלא בפה - היו משוררין לפניו:
אם ה' לא יבנה בית וגו' - כלומר הזהר בעבודתך שתהא לשם שמים שתהא לרצות שאם אינה רצויה אין טורחך עולה לכלום:
שוא עמלו בוניו בו - בחנם יגעים בבנין שלא יתקיים:
מיקירי ירושלים - מחשובי ירושלים עושין כך שלא היו ישנים:
אלא שהיו חוטאין - משחקין אנשים ונשים יחד ובאין לעבירה:
תרגומא - להאי בגבולים היכא היו חוטאין בנהרדעא:

דף כ.

לפתח חטאת רובץ - יצה"ר מחטיאו בעל כרחו:
מתני' תורמין את המזבח - הדשן שהוא חותה מן הדשן במחתה פעם אחת בין רב למעט ובלבד שלא יפחות ממלא קומץ ונותנו במזרחו של כבש ונבלע במקומו שנאמר (ויקרא ו':ג') והרים את הדשן וגו' ושמו אצל המזבח וילפינן לקמן מוהרים ממנו בקומצו והיא היתה תחילת עבודת שחרית בהשכמה:
סמוך לו - סמוך לקריאת הגבר לפני קריאתו או לאחריה:
ביוה"כ - תורם מחצות:
וברגלים מאשמורה הראשונה - שהיא בשלישית הלילה כדאמר במסכת ברכות (דף ג.) ג' משמרות הוי הלילה ובגמרא מפרש טעמא דכולהו:
ולא היתה קריאת הגבר מגעת - ברגלים עד שהיתה העזרה מלאה מישראל המביאין קרבנותיהן להיות מזומנים להקריבן אחר התמיד מיד:

גמ' אהיכא קיימי - איני יודע לפרשה ונ"ל דה"ג תנן התם אברים שפקעו כו' והיא משנה במס' זבחים (דף פו.) ומתוך פקיעותן קופצין ונופלין מן המערכה:
קודם חצות - לילה:
ומועלין בהן - וקודם חצות אינו חשוב עיכול באבר שיש בו עדיין ממש לפיכך צריך להחזירו למערכה וכיון שלא נעשית כל מצותן קדשי ה' קרינן ביה ואית ביה מעילה לנהנין ממנו:
אחר חצות - אין צריך להחזיר (בו) שהחצות עושה עיכול באברים שמשלה בו האור ואע"פ שיש בו ממש כדיליף לה לקמיה:
ואין מועלין בהן - כדקיי"ל (פסחים דף כו.) שנעשית מצותו אין מועלין בו כיון דלית בה צורך גבוה לא קרינן ביה קדשי ה' ובמעילה כתיב (ויקרא ה':ט"ו) וחטאה בשגגה מקדשי ה':
מנה"מ - דחצות עושה עיכול:
כל הלילה והקטיר - היא העולה על מוקדה כל הלילה אלמא כל הלילה מצוה להיות על מוקדה אלמא כל ליליא הויא הקטרת אברים ואפי' מה שעל המוקד אם פקע:
וכתוב אחד אומר כל הלילה והרים - דסמיך ליה להההוא קרא ולבש הכהן מדו בד והרים הדשן אלמא כל הלילה הוא חשיב כעיכול וקרי בשר העולה דשן משמשלה בו האור וכשר להרימו:
חציו להקטרה - שאינו עיכול ואם פקעו צריך להחזיר להקטיר וחציו להרמה מחצות ולהלן קרוי דשן אלמא חצות משויא ליה עיכול:

דף כ:

ואי דאורייתא הוא היכי מקדמינן - גרסינן ולא גרסינן היכי מאחרינן הלא כל חציו ראוי להרמה ומה לנו אם יאחר:
היכי מקדמינן - אפילו דשן המעוכל יפה והא אמרת חציו להרמה אלמא אין חצי הראשון כשר לכך:
אלא א"ר יוחנן - לא תימא חציו לכך וחציו לכך אלא הכי דריש הכתוב הכשר כל הלילה בין להקטרה שאין מעוכלין בין להרמה אם יש דשן מעוכל וחצות דעושה עיכול באברים שמשלה בהן האור מהכא נפקא ממשמע שנאמר בהקטרה כל הלילה על מוקדה איני יודע שעד הבקר קרוי לילה:
ומה ת"ל עד בקר תן השכמה אחרת לבקרו של לילה - בוקרו של לילה הוא עלות השחר ונתן לך הכתוב בו בקר אחר לומר שאין צריך להקטיר מן השכמה ואילך וכיון שלא

נתן זמן באותו בקר על כרחך הוא חצות לילה הלכך הואיל וכל הלילה כשר להרמה קבעו חכמים זמנה הכל לפי שעה בכל יום דלא נפישי קרבנות ורב להם היום בקרות הגבר סגי:

ביוה"כ דאיכא חולשא דכ"ג - שהרי עליו לבדו הוא מוטל צריך להשכים יותר:

דנפישי קרבנות - ורב הדשן במקום המערכה וצריך להעלות את הדשן לתפוח לאחר ההרמה כדתנן במסכת תמיד (דף כח:) מעלין האפר לתפוח ותפוח הוא גל של אפר כמין תפוח של ענבים הנדרך בגת ששם כנסו אפר של כל ימות החג והוא באמצע המזבח ופעמים שהוא עליו כג' מאות כור לפיכך צריך להקדים לתרום מאשמורה הראשונה:

קרא גברא - מכריז הממונה על הכרוז ואומר עמדו כהנים לעבודתכם כדקתני בברייתא בשמעתין:

רב איקלע לאתריה דר' שילא - ולא היו מכירין אותו:

לא היה אמורא - מתורגמן העומד לפני חכם הדרשן והחכם לוחש לו לשון עברית והוא מתרגם לרבים לשון שהן שומעין:

וקא מפרש קרות הגבר קרא גברא - נפל לו בתוך הדרש שלחש לו ר' שילא קרות הגבר לשון עברי והוא תרגם לרבים קרא גברא:

אבוב לחרי זמר - חליל שהוא חשוב לפני בני חורים זמר נאה וערב:

לגרדאי לא קבלוה מיניה - בא אצל גרדיים לשורר ולחולל להם לא הוכשר בעיניהם ומשל הוא כלומר פירוש זה שפירשתי לפני שרים רבים פעמים רבות ולא מיחו בידי עכשיו פירשתי לפניך שאינך גדול כמותם ולא קבלתו:

מר הוא רב - שאתה רגיל לקום ולתרגם לפני ר' חייא שהוא דודך:

נינח מר - לך ושב בכבודך שאיני כדאי שתהא מתורגמני:

אי תגרת ליה פוץ עמריה - אם נשכרת אצל אדם למלאכת יום כל מלאכה שיטיל עליך ואפילו היא בזויה כגון ניפוץ צמר שהיא מלאכת נשים עשה לו אף אני מאחר שהתחלתי בפעולותיך אגמור:

ולא מורידין - גנאי הדרשה הוא שארד אני ויקום פחות ממני לגומרה:

גביני כרוז - גביני המכריז:

דאמר מר - לקמן בפ"ד (דף לט:):

כבר אמר אנא השם - כבר פעם אחת היה מעשה שהיה כ"ג מתודה על פרו ביום הכפורים ואמר אנא השם חטאתי וכו' ונשמע קולו ביריחו:

ואיכא חולשא - דתעניתא:

והכא יממא - שאין הקול נשמע בו כבלילה:

והאי חירנא לא שמיה - והאי פסולת הנסורות והוא נראה בעמוד של חמה דיומא ממש:
לא שמיה - כן שמו לשון אין:

דף כא.

וי"א אף ריידייא - מלאך הממונה על השקות הארץ ממטר השמים ממעל ומן התהום מתחת וקורא להן שנאמר תהום אל תהום קורא כדאמרי' במס' [תענית דף כד. ודף כה:] ואמרינן התם דדמי לעגלא ולכך נקרא ריידייא לשון שור החורש מתרגמינן לא תחרוש לא תירדי (דברים כב):
כוותיה דר' שילא - דאמר קרות הגבר קרא תרנגולא:
היוצא יחידי לדרך דמו בראשו - מפני המזיקין:
דמו בראשו - עון מותו על ראשו מוטל שהוא המית עצמו:
בתרנגול בינוני - שאינו ממהר קריאתו ולא מאחר:
צפופים - לשון צף מרוב העם היו נדחקים איש באחיו ואין לו מקום לנטות על צדו לכאן ולכאן וזקוף כקורה אף רגליו ניטלים מעל הארץ:
משתחוים רווחים - וכשמשתחוים ונופלים נעשה להם נס והמקום מרחיב עד שיש ביניהן ארבע אמות שלא ישמע איש וידוי של חבירו שלא יכלם:
נמשכין אחת עשרה אמה אחורי בית הכפורת - נמשכין מתוך דוחקן ומתפזרין על פני אורך כל י"א אמה של מקום דריסת רגלי ישראל לצפון ולדרום ויוצאין ממקום דריסת רגליהם ונכנסין דרך בית החליפות בין צידי ההיכל לכותלי העזרה לצפון ולדרום ומשם נכנסין למערב באחת עשרה אמה שיש אויר אחורי בית הכפורת עד כותל מערבי של עזרה כדתנן במסכת מדות (פ"ה משנה א) ואמרינן לה לעיל בפרקין (דף טז:):
מאי קאמר - מאחר שמשתחוים רווחים ונתרווח המקום על ידי הנס אתה מזקיקו לימשך ולהתפשט אחורי בית הכפורת:
הכי קאמר כו' - האי ונמשכים אחורי כו' אריש קאי קודם השתחואה והכי קאמר אע"פ שנמשכין אחורי הכפורת והיו צריכין לעמוד צפופים מרוב דוחקן אפילו הכי כשהיו כולם משתחוים באים למזרח המזבח מתוך העזרה ומשתחוים לפני ההיכל ובריוח:
לא הפילה אשה - עוברה שנתאותה לאכול מבשר הצלי כשמעלה ריח:
בבית הטבחים - של עזרה:
ולא נמצא פסול בעומר - שאם יארע בו פסול אין אחר להביא תחתיו שהוא נקצר בליל מוצאי י"ט ואין מרבין לקצור אלא כפי השיעור של עשרון מנופה בי"ג נפה וכן שתי

הלחם נאפין מערב י"ט ואין אפייתן דוחה יום טוב ואם יפסל לא יאפו אחרת בי"ט וכן לחם הפנים שנאפה מע"ש ואם יפסל אין חילוף והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה:

צר לי המקום - מזונותי דחוקים דירתי דחוקה:

בקלנבו - שם מקום:

שברי כלי חרס - שמבשלים בהן קדשי קדשים ובליעתן נאסרת משום נותר וטעונין שבירה כדכתיב (ויקרא ו׳:כ״א) וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר ושבירתו במקום קדוש כדאמרי' התם בזבחים בפרק דם חטאת (זבחים דף צג:) ואם אין נבלעין נמצאו אשפתות של שברים בעזרה:

מוראה ונוצה - של עולת העוף:

ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה - בכל בקר נותנן עם תרומת הדשן במזרח של כבש כדתנן גבי תרומת הדשן (תמיד פ"א משנה ד) הגיע לרצפה הפך פניו לצפון והולך במזרחו של כבש כעשר אמות מקום שנותנין שם מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי והמנורה וקרא נמי דמוראה ונוצה הכי כתיב והשליך אותה אצל המזבח קדמה אל מקום הדשן (ויקרא א׳:ט״ז):

פסולי תלתא הוו - פסול עומר ושתי הלחם ולחם הפנים תלת ניסי חשבתינהו:

בלועין תרי הוו - דשברי כלי חרס הוה חד ומוראה ונוצה וכל הניתנים שם חד הוה:

סילוקו כסידורו - כשמסלקין אותו עדיין הוא חם:

חום ביום הלקחו - שהוא חם ביום שנלקח משם והאי קרא בלחם הפנים כתיב בספר שמואל:

מקום ארון אינו מן המדה - אינו תופס למעט ממדת החלל של בית כלום דתניא ארון שעשה משה יש לו עשר אמות אויר לכל רוח כשניתן באמצע בית הכפורת והרי כל החלל לא היה אלא כ' על כ' שנאמר (מלכים א ו׳:כ׳) ולפני הדביר עשרים אמה אורך ועשרים אמה רוחב נמצא שאין מקום הארון ממעט כלום:

כרובין בנס היו עומדין - גופי הכרובים שעשה שלמה עומדין בארץ אצל ארון אחד בצפון ואחד בדרום (שם) ובכנפיהם עשרים אמה פרושות מקיר אל קיר כדכתיב כנף הכרוב חמש אמות נמצאו הכנפים מחזיקים את כל החלל נמצא עובי הגוף אינו מן המדה:

דבראי - מבחוץ בעזרה נסים הידועים לכל:

מכלל שהוא טמא - שמקבל טומאה:

דף כא:

עשוי לנחת - שאינו מיטלטל וכלי עץ לענין טומאה הוקש לשק שנאמר (ויקרא י״א:ל״ב) מכל כלי עץ או בגד או עור או שק וגו' מה שק מיטלטל מלא וריקן אף כלי עץ מיטלטל מלא וריקן ואף על גב דשלחן מצופה בזהב בטל ציפוי לגביה כדאמרינן בשילהי חגיגה שאני שלחן דקרייא רחמנא עץ:

שמגביהין אותו - ומראין אותו לחוץ:

ירעש כלבנון פריו - ירעש פריו של ישראל כפירי הלבנון אלמא יש פירי בלבנון ולבנון הוא בית המקדש ומהו הרעש כשהרוח נושבת והן מקישין זה לזה רועשים ונשמע קולם:

דקביעי - קבועים ועומדים תמיד במקומן:

רבוצה כארי - גחלת שנפלה מן השמים בימי שלמה והיתה על המזבח עד שבא מנשה וסילקה היתה דומה לארי רובץ:

ויש בה ממש - בשלהבת שלה:

כי קאמרי' - דמעלה עשן בהדיוט קאמרי' באש הדיוט שהיו מביאין אצלה:

וארצה בו ואכבד - חסר ה"א בנבואת חגי כתיבא ובבית שני משתעי קרא:

ארון כפורת וכרובים - כוליה חדא מילתא ושכינה לא שרתה בו ורוח הקודש לא היתה בנביאים משנת שתים לדריוש ואילך:

דוחה אש - ממקומה להלן:

דחולין - מן הקדחת שהוא כאש וצמא למים ואינו חפץ לאכול:

דגבריאל - שירד להציל חנניה מישאל ועזריה שצינן את הכבשן מבפנים והקדיח מבחוץ לשרוף את זורקיהן לתוכו כדאמרינן בערבי פסחים (דף קיח.):

הושיט אצבעו - בסנהדרין הוא בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לח:) גבי כיתות של מלאכים שאמרו לפניו מה אנוש כי תזכרנו:

מוצאי י"ט האחרון של חג - שמאתמול נתחתם גזר דינם על גשמי שנה כדתנן בחג נידונין על המים:

נוטה כלפי צפון - שרוח דרומית נושבת ופירותיהן מרקיבין ואינן יכולין לאוצרן ופותחין ומוכרין אותן בזול:

הכל שמחים - שרוח מערבית שקולה היא ומביאה גשמים לפי הראוי לא הפירות מרקיבין ותבואת הזרע מצלחת ואין רעב בעולם:

הכל עצבים - שהוא רוח המייבשת את הזרעים כדאמרינן במסכת גיטין (דף לב.) אפי' שופתא בקופינא דמרא רפיא:

האי מרבה דידיה - צפונית מגדלת הראויין לשלחן:
הא לן והא להו - מזרחית יפה לארץ בבל שהיא ארץ לחה מחמת מימיה לעולם ולארץ ישראל קשה שהיא ארץ הרים ובקעות וממהרת ליבש:

דף כב.

מתני' בראשונה כל מי שרוצה לתרום - כל כהן שהיה מאותו בית אב רוצה לתרום הדשן שחרית תורם ולא היה פייס לדבר:
ובזמן שהן מרובין - הבאים לתרום זה אומר אני תורם וזה אומר אני תורם זה היה משפטו:
רצין ועולין בכבש - שהוא שלשים ושתים אורך:
וכל הקודם בהן - ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש הסמוכות לראש המזבח זכה לתרום וזהו גורלם:
ואם היו שניהם שוים - בכניסתן אין אחד מהן זוכה לתרום אבל מעתה כולם באין להטיל גורל ומהו הגורל הממונה על הפייסות אומר לכולם:
הצביעו - הוציאו אצבעותיכם כל אחד יראה אצבעו כדמפרש לקמן בפירקין מקיפין ועומדין בעגולה בא הממונה ונוטל מצנפת מעל ראש של אחד מהן וממנו פייס מתחיל לימנות ומוציא כל אחד ואחד אצבעו למנין והממונה אומר כל שהמנין כלה בו הוא זוכה ומוציא מפיו מנין או מאה או ששים הרבה יותר משהיו שם הכהנים ומתחיל למנות מזה שנטל מראשו המצנפת וסובב והולך ומונה וחוזר חלילה עד סוף המנין ומי שהמנין כלה בו הוא הזוכה וכן לכל הפייסות:
אחת או שתים - בגמרא פריך לה עלה:
ואין מוציאין אגודל במקדש - בגמרא מפרש מפני הרמאין כשיקרב המנין לכלות ויביט למי יכלה יוציא זה העומד לפניו שתי אצבעות כדי שימנה בשני בני אדם וימהר המנין לכלות בו והממונה לא יבין לפי שאדם יכול להרחיק אגודל מן האצבע הרבה ונראין כאצבעות ב' בני אדם:
אלא בפייס - זה שפירשנו:
ארבע פייסות היו שם - ד' פעמים ביום נאספים לפיס:
גמ' והא - עבודה זו של תרומת הדשן:
מעיקרא - קודם שאירע תקלה במרוצתם:
מ"ט לא תקינו לה פייסא - ככל שאר עבודות דמתני' דתנינן שכל תחילתן בפייס היתה:
מעיקרא סבור - בית דין:

כיון דעבודת לילה היא - הואיל והוכשר בלילה לא חשיבא ליה לכהנים ולא אתו לאינצויי עלה:

והא הקטרת איברים - שהוא כשר כל הלילה ותנן גבי פייסות דמתני' (לקמן דף כה.) מי מעלה איברים לכבש ומן הכבש למזבח:

סוף עבודה דיממא היא - שהוא גמרו של קרבן שנשחט ביום ונזרק דמו ביום לכך חשובה בעיני הכהנים לבא לריב עליה:

למחר אין צריך לקדש - אם לא יצא מן המקדש ואפי' לרבי דאמר בשחיטת קדשים (זבחים דף יט:) לינה מועלת בקידוש ידים ורגלים מודה הוא דמקרות גבר עד צפרא לא פסלה לינה:

מתחילת עבודה - אלמא תחילת עבודה קרי לה:

אימא שכבר קידש מתחילה - לשם עבודה:

שאני מיגנא ממיקם - נוח לו לאדם לנדד שינה מעיניו מלילך לישן עד סוף הלילה מלהיות עומד ממטתו בהשכמה שהיא תרומת הדשן:

ותקנתא להאי גיסא הואי - קושיא היא וכי מפני תקלה שאירעה נתקן לה פייס:

והא להאי גיסא הואי - בשביל סידור המערכה ושני גזירי עצים שהתורם הוא המסדר וכיון דכולן בכהן אחד יש כאן עבודות חשובות ומעיקרא בעו פייס:

שני גזירי עצים - שני בקעיות עצים ארוכים כמדת רוחב המערכה ונותן אותן ממעל עצי המערכה ומקרא יליף לה לקמן (דף כו:) ובער עליה הכהן עצים ובער על המערכת העצים שני גזירי עצים דהא קרא במערכה משתעי רישיה דקרא והאש על המזבח תוקד בו וגו' וכל מוקדה שבענין לשון מערכת מדורה היא:

אמרי מי יימר דמתרמי - לא חשיבא עלייהו למיטרח עלה מספיקא:

דארעא - ארבע אמות קרקע הסמוכות קודם עלות לכבש:

קמייתא נמי לא - ארבע ראשונות שברגל הכבש:

דביני ביני - לברור ארבע אמות בתוך שלשים ושתים (לכך):

לא מסיימין - לא יהא בהן סימן:

פשיטא לי - דארבע דכבש גבי מזבח תנן מיהו הא מיבעי לי דקי"ל בזבחים (דף סב:) שהכבש פורח אמה על כניסת היסוד ואמה הסובב נמצאו ארבע הסמוכות לכבש לתחילת יסוד מזבח מלמטה הן שש לסמיכת גג המזבח שהוא משוך מנגד היסוד (מזבח) הראשון שתי אמות ומבעיא ליה ד' אמות דמתני' לגג המזבח נקט להו דהיינו בהדי אמה יסוד ואמה סובב:

דף כב:

או דילמא - לסמיכת רצפת תחתונה דמזבח נקיט להו לבד מיסוד וסובב שהוא שש קודם לסמיכת גגו:

ונימנינהו לדידהו - לגלגלותם:

בבזק - לשון שברי חרסים נטל כל אחד ואחד חרס והשליך לפניו ומנו החרסים:

ויפקדם בטלאים - צום לקחת כל אחד טלה מצאן המלך ובאו למרחב ונמנו הטלאים:

כתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים - אלמא אית להו מנין:

כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמרא סייעיה - כמה סמוך ומובטח ואין צריך לחלות ולדאג מכל רעה מי שהקב"ה בעזרו שהרי מצינו שאול נכשל באחת ועלתה לו לרעה לקונסו מיתה לבטל מלכותו ודוד נכשל בשתים ולא עלתה לו לרעה:

דאוריה ודהסתה - שהוסת למנות את ישראל בסוף ימיו וגרם לבא עליהם דבר:

דבת שבע - שבא עליה:

ילד - בנה הראשון:

לשון הרע - על מפיבושת מפי ציבא:

האי אפרעו מיניה - מדה במדה הוא הפסידו לחלק נחלתו והוא נפסד נחלת מלכות:

סיוטא - מלאכי פחד מבהילים אותו:

לא נמשכה - לאורך ימים:

שלא היה בו שום דופי - משפחה ויתגאו המלכים היוצאים מזרעו על ישראל אבל דוד מרות המואביה אתא:

קופה של שרצים - דופי משפחה:

נענש שאול - לבוא לידי דבר שעליו ניטל ממנו מלכות:

מפני - שמתחילת מלכותו מחל על כבודו וגילה על עצמו שאינו כדאי למלוך:

וכתיב ויעל נחש העמוני - ומסקנא דמילתא שאמרו ישראל מי האומר שאול ימלוך עלינו בתמיהה תנו (את) האנשים ונמיתם והוא אמר לא יומת איש היום הזה:

דף כג.

שאינו נוקם - נקמתו:

ונוטר - איבה כנחש בלבו:

איני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה - שהדבר שמור בלבו ולא הסיחו מדעתו:

דנקיט בליביה - ואם בא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק:

דמפייסו ליה - לבקש מחילה:

חולה - אינו יכול לכבש אצבעותיו וכשמוציא אחת יוצאה חבירתה עמה:
ויחידים - בחולין שאינן יושבין עם שאר בני אדם אלא שוכבין או יושבין לבדם:
אלא אחד - אין נמנה אלא איש אחד:
אין מוציאין - עם האצבע לא שליש ולא גודל דאין מוציאין שתים:
ואם הוציא שליש מונין לו - שאינו רמאי לפי שהוא ניכר שאינו משני בני אדם שאין יכול להרחיק זה מזה:
גודל - אם הוציא גודל אין מונין לו כלל אלא מוציאין אותו מביניהן:
הממונה בפקיע - הממונה על רצועות המלקות:
שליש - אצבע שלישי אם הוציא שלישי מונין לו קא סלקא דעתיה מונין לו שנים:
מטרקא דטייעי - רצועות ישמעאלים העשויה שוט לסוסים:
דפסיק רישיה - לכך קרויה פקיעה שאינה רחבה בראשה כשאר רצועות מלקות אלא מפסקת בראשה לרצועות דקות כדי שירגיש בה הסוס יותר ופקיע לשון פיסוק וסדקים כמו מבלאי מכנסי הכהנים מפקיעין לשון קריעה:
דתנן - במסכת שקלים (פ"ה משנה א):
ביבאי - שם האיש:
היו מפקיעין - לעשות פתילות לשמחת בית השואבה בחג:
נגדא - רצועות מלקות:
על מעלות האולם - בהר הבית אולמות הרבה בנה שם הורדוס כמו שכתוב בספר יוסף בן גוריון על מעלות האולם בהר הבית אולמות גרסינן בתוספתא:
על מי להביא - משל מי תלקח מן היושבים בעיר או מן הכהנים שומרי עזרה:
געו - צעקו:
הרי הוא כפרתכם - מיתתו תכפר עליכם:
ארבע אמות מאי עבידתייהו - גבי מרוצת שפיכות דמים:
עשרה דברים - בבבא קמא חשיב לה בפרק מרובה (בבא קמא דף פב:):

דף כג:

אינה מביאה עגלה ערופה - דכתיב (דברים כ"א:א') כי ימצא חלל באדמה וגו' לרשתה ואין ירושלים ירושה דקסבר לא נתחלקה לשבטים:
תלמודא - ראייה:
הכי גרסינן בתורת כהנים ופשט ולבש יכול במצות יום הכפורים ת"ל בגדיו בגדים - וגירסא שבהש"ס האריכה בלשונה שומעני כדרך יום הכפורים פושט בגדי קודש ולובש

בגדי חול תלמוד לומר כו' וזהו פירושה ופשט ולבש האמור בהוצאת הדשן שבתפוח אל מחוץ למחנה הכתוב אחר תרומת הדשן ופשט את בגדיו ולבש בגדים וגו' יכול שמטיל עליו חובה לשנות בגדיו בין תרומה להוצאה אם בא להוציא דשן שעל התפוח אחר ההרמה מיד כדרך שהיא חובה על כהן גדול בחמש עבודות שביום הכפורים שמשנה בגדיו בכל העבודות בין זו לזו ראשונה בבגדי זהב שניה בבגדי לבן שלישית בשל זהב רביעית בבגדי לבן אף זה ישנה וזה שאין לו לשנות מבגדי לבן לבגדי זהב שהרי הדיוט הוא ואינו משמש בבגדי זהב ישנה בבגדי קודש שהרים בהן כמו שנא' ולבש הכהן מדו בד ויפשוט אותם וילבש בגדי חול שלו ויוציא הדשן:

תלמוד לומר בגדיו בגדים ומה תלמוד לומר אחרים פחותין מהן - כגון שחקים או מפשתן שאינו מוצהב ואין דמיהם יקרים שהאפר מלכלכם כשנושאו חוץ למחנה גנאי למלך שיהא משמש בהן על המזבח בעבודת אכילה:

אחרים והוציא לימד על הכהנים בעלי מומין - האי אחרים אכהן קאי כלומר כהנים שהן אחרים מרוחקים משאר עבודות כשירין לעבודה זו:

אל ימזוג בהן לרבו - לפי שנתעשנו ונתלכלכו בבישול קדירה אף כאן לענין הוצאת הדשן אין כבוד המלך לשרת בהן שירות אחר:

כמחלוקת בהוצאה - כשם שרבי אליעזר מכשיר בעלי מומין להוצאה כך מכשירן להרמה:

שכשירה בשני כלים - והכא מדו בד ומכנסי בד הוא דכתיב:

גלי רחמנא בכתונת ובמכנסים - ולימדך שאינה כשירה בבגדי חול שלו ומאליך אתה למד שהיא עבודה וצריכה אף מצנפת ואבנט:

מאי שנא הני - דנקט מאחר שצריכין כלן לשתוק מנייהו ואנא ידענא מדכתיב בהו כהן עבודה היא:

מדו כמדתו - כאן לימדך שיהא כתונת כהנים למדת קומתו לא נגררות ולא מסולקות והכי אמרינן בזבחים (דף יח.):

ילבש על בשרו - משמע שלובש בעודו ערום שאין עליו אלא בשרו דאי לא תימא הכי על בשרו למאי כתביה:

ולרשב"ל - דאמר דווקא כתבינהו ולמימרא דאינה צריכה ארבעה נפקא ליה הנך תרתי דרשות מלשון המקרא ששינה בלשונו שלא כתיב כתונת למימרא מדו כמדתו ושלא יקדים דבר למכנסים מעל בשרו יתירא נפקא ליה:

על בשרו מה ת"ל - גבי הרמת הדשן כתיב ולבש הכהן וגו' והוה ליה למכתב ומכנסי בד על בשרו ומהדר נמי אולבש דרישיה דקרא מה ת"ל שוב ילבש במכנסים לרבות עוד לבישה כיוצא בה ומרבה שני בגדים החסרים כאן מכהונת הדיוט:

רבי דוסא אומר - להביא ארבעה בגדי לבן ששמש בהן כהן גדול ביום הכפורים שכשרין להדיוט כל השנה ואתיא ילבש ילבש מהתם דלא תימא והניחם שם כתיב בהו לומר שטעונין גניזה דס"ל לר' דוסא והניחם שם שלא ישתמש בהן ליום הכפורים אחר כדאמרינן בפ"ק (דף יב:):

אבנטו של כהן גדול - ביום הכפורים שהוא של בוץ לא זהו אבנטו של כהן הדיוט לעולם לפי שאינו משמש אלא בשל כלאים:

דף כד.

לרבות שחקים - שכשירין לכל עבודה ובלבד שלא יהו מקורעין והכי קאמר בזבחים (דף יח.) ואזדא רבי דוסא לטעמיה לא שייך הכא למימר דהא כולה מלתא אגב גררא נסבה:

מאי לאו - רבי יהודה ורבי דוסא בהא פליגי דר"י דדריש ילבש להביא מצנפת ואבנט סבר עבודה היא ובעי מצנפת ואבנט ור' דוסא סבר לאו עבודה היא ולא בעי מצנפת ואבנט:

צריכא קרא לרבויי - דלא תימא הני דווקא ולמימרא דלאו עבודה:

ומר סבר לא צריכא לרבויי לה מקראי - דכיון דגלי בה כתונת בד קדש ומכנסי קדש אשמעינן דעבודה היא ובעיא כולהו וכי אתא קרא לרבויי לבגדי יוה"כ אתא:

מתרומת מעשר ילפינן לה - דהא והרים כתיב לשון והרמותם ממנו (במדבר י"ח:כ"ו) והויא באומד אחד מעשרה בדשן המערכה:

או מתרומת מדין - דכתיב (שם לא) והרמות מכס לה' וגו' אחד נפש מחמש המאות:

תא שמע - דמהרמת קומץ ילפינן לה לא יפחות מאומד מלא הקומץ ואם רצה להוסיף יוסיף דהא ליכא למימר דווקא קאמר דהא לא אפשר לפשוט ברמץ גחלים רותחות ידיו לקמוץ:

ארבע עבודות כו' - אע"פ שכולן מוזהר עליהן זר אין חיוב מיתה אלא בארבע האלו כדמפרש ואזיל:

ואתה ובניך אתך וגו' - סיפיה דקרא והזר הקרב יומת:

עבודת מתנה - שאתה נותן על המזבח ולא עבודת סילוק שאתה מסלק וסר מעל המזבח כגון תרומת הדשן:

עבודה תמה - עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר ולא שיש אחריה עבודה כגון שחיטה וקבלה והולכה שיש אחריה זריקה אבל זריקה עבודה אחרונה שבדם וכן הקטרה בקומץ מנחה ובאברים ופדרים וכן ניסוך היין בכל השנה וכן המים בחג:

לכל דבר המזבח - לרבות עבודת סילוק אם עבודה תמה היא כגון תרומת הדשן:

שבע הזאות שבפנים - שמזה על הפרוכת מפר העלם דבר ופר משיח ושל יוה"כ ושבמצורע שמזה מלוג שמן בהיכל כדכתיב (ויקרא י"ד:ט"ז) והזה מן השמן באצבעו וגו' דסלקא דעתך אמינא לאו דבר המזבח הוא להכי רבי לכל:

ולוי נפקא להו - כולהו מיניה מדבר לכל דבר דהא דבר המזבח גופיה יתירה הוא ונגמר מיניה תרומת הדשן ומריבויא דלכל דריש ביה הזאה הפנימית:

דף כד:

ולמבית לפרוכת - אפסיק בין כללא לפרטא מבית לפרוכת הוא דעבודת מתנה כגון הזאות שבין הבדים דיום הכפורים ונתינת קטורת על האש:

ולא עבודת סילוק - כגון הוצאת כף ומחתה שהכהן גדול מכניס שם לקטורת יוה"כ ומניח בין הבדים ואח"כ חוזר ומוציאן:

אי הכי ועבדתם נמי מבית לפרוכת דעבודה תמה - כגון נתינת קטורת על האש:

ולא שיש אחריה עבודה - הולכת כף ומחתה שיש אחריה חפינה והקטרה:

ועבדתם הדר ערביה - לענין עבודה תמה שהוי"ו מוסיף לענין ראשון אבל עבודת מתנה לא מיהדר אלא אמבית לפרוכת דלקמיה דלא כתיב ביה וי"ו:

עבודת סילוק בהיכל - והיא עבודה תמה כגון דישון מזבח הפנימי והמנורה ללוי מהו:

מבית לפרוכת הוה ליה למיכתב - וכתיב ולמבית לפרוכת לעשות היכל כבית קדשי הקדשים ופטור על עבודת סילוק:

אלא מעתה - דעבודת מתנה מיחייב בהיכל זר דמרביה ולמבית:

זר שסידר - לחם ליחייב מיתה ואמאי אמרינן לעיל ד' עבודות ותו לא:

איכא סידור בזיכין - בתריה כדכתיב (ויקרא כ"ד:ז') ונתת על המערכת לבונה זכה ולאו עבודה תמה היא:

איכא סילוק והקטרה - עדיין לא נגמרה עבודתה עד שבת הבאה שיסלקנה ויקטיר הבזיכין:

שסידר את המנורה - בבוקר היו מסלקין את הנרות של זהב מן המנורה לקנח אפרן יפה וחוזרין וקובעין אותם בה והרי עבודה תמה:

הצתת אליתא - הצתת קיסמים דקים אם הוצרך להצית על המזבח באחת מן המערכות כגון שקרבה מערכה לכלות שנשרפה כל המדורה:

ובכלי שרת - שיהא לובש בגדי כהונה ארבעה אם כהן הדיוט הוא ואם כהן גדול הוא שמונה שהרי נאמר כאן הכהנים וכל מקום שנאמר בני אהרן הכהנים בכהונם משמע בבגדי כהונתם:

שסידר המערכה - עצים:

איכא בתרה סידור שני גזירין - דילפינן להו לקמן (דף כו:) מקראי:

איכא סידור אברים - דתמיד בתריה וכל זה מעבודת הסידור הוא:

בהא פליגי - רב ורבי יוחנן רבי יוחנן סבר סידור שני גזירין עבודה תמה היא שסידור מערכת עצים תמה וגומרת היא בה וסידור האברים תחילת סידור אחר הוא ורב סבר לאו עבודה תמה דשם סידור אחד הוא:

זריקת דם - המזבח בחוץ:

בין לפנים - הזאה שעל הפרוכת:

בין לפני ולפנים - שעל בין הבדים דיום הכפורים:

בחטאת העוף - כתיב הזאה והזה מדם החטאת על קיר המזבח (ויקרא ה':ט'):

בעולת העוף - כתיב מיצוי ומלק את ראשו והקטיר המזבחה ונמצה דמו על קיר המזבח (ויקרא א':ט"ו):

והמקטיר - שהעולה כליל היא:

והמנסך שלשת לוגין - שהיא פחות שבנסכים רביעית ההין לכבש ואילו תרומת הדשן לא קתני והיינו כרב:

בין דבר פסול - בהנך פסולין שפסולן בקודש דאם עלו לא ירדו משום הכי חשיבא הקטרה:

כדאמרן - שהיו באים לידי מחלוקת:

למה מפיסין וחוזרין ומפיסין - למה נאספין לפייס ארבעה פעמים ביום כדתנן במתניתין יפיסו על כולן באסיפה ראשונה מי יזכה לזה ומי לזו:

להרגיש - להשמיע קול המון עם רב כמה פעמים שהוא כבוד למלך שנאמר בבית אלהים וגו':

במה מפיסין - מה היו לובשין אותם הנאספין לפייס בגדי חול או בגדי קדש:

בבגדי חול - והזוכה לעבודה פושט ולובש בגדי קדש:

דחמסי ועבדי - אף על פי שלא זכו בגורל:

מקרו ועבדי - עבודה בבגדי חול אותן שזכו לפייס:

לחזנים - שמשין:

דף כה.

באותם שלא זכו לפייס - היו מפשיטין בגדי קדש שהפיסו בהן:
דאי סלקא דעתך באותן שזכו - והפשטה זו בגדי חול ולהלבישן בגדי קדש וקתני לא היו מניחין עליהן אלא מכנסי חול אלמא מלבישין אותן בגדי קדש על מכנסי חול ואח"כ פושטין מכנסי חול ולובשין למכנסי קדש והתניא כו':
מלבישין אותן מכנסי קדש - כדי שלא יעמדו ערומים כשהפשיטום:
לשכת הגזית - ששם היו מפיסין:
בסילקי - בית גבוה שעל עלייה:
פייס במזרחה - קבוצת היקף המפייסין במזרחה היתה:
וזקן - של ב"ד המורה להן סדר הפייסין יושב במערבה:
בכוליאר - עגול שקורין נושק"א:
שממנו מתחיל - מנין חשבון הפייס כמו שפירשתי בראש הפרק:
כדקתני רב שמואל בר יהודה - לקמן בפרק ג' (דף לה:) שהיו אמותיהן של כהנים עושות לבניהם משלהם כמין בגדי כהונה להראות תפארת עושרן ונוי מלאכתן וכמה הן מהדרות מצות דקתני כהן שעשתה לו אמו כתונת לובשה ועובד בה עבודת יחיד:
אין ישיבה בעזרה - שנאמר (דברים י"ח:ז') לעמוד לשרת העומדים שם לפני ה':
אלא למלכי בית דוד - שמצינו בהן ישיבה שנאמר (שמואל ב ז':י"ח) ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי ומי ביתי וגו':
והא בעינן בית אלהים נהלך ברגש - אלמא פייס צריך להיות בבית אלהים:
מתני' מי שוחט - את התמיד:
הראש והרגל - של ימין בכהן אחד ושני הידים בכהן שני:
העוקץ - הוא הזנב והרגל של שמאל בכהן שלישי:
החזה - הוא השומן הרואה את הקרקע וחותכין אותו מכאן ומכאן בלא ראשי צלעות:
והגרה - הוא הצואר ובו מחובר הקנה והכבד והלב והחזה והגרה בכהן רביעי:
ושני הדפנות - בחמישי:
והקרבים - בששי:
והסולת - עשרון למנחת נסכו של תמיד:
והחביתים - חצי עשרונו של כ"ג שקרב עם התמידין בכל יום שנאמר (ויקרא ו':י"ג-י"ד) מחציתה בבקר ומחציתה בערב וסמיך ליה על מחבת בשמן תעשה לכך קרוי חביתין:

והיין - שלש לוגין של ניסוך לכבש התמיד:
י"ג כהנים זוכין בו - בפייס זה [האחד] שלש עשרה עבודות כהנים מנויות כאן:
כדרך הילוכו - בחייו היה קרב התמיד ובגמרא מפרש לה:
גמ' לעבודה אחת מפייסין - כגון מי שוחט ולכשיזכה מי שזכה לשחיטה שוב אין פייס לשאר י"ב עבודות אלא כהנים שמוקפין לימינו נמשכין אחריו כפי סדר משנתנו שני לזריקה שלישי לדישון מזבח הפנימי רביעי למנורה וכן כולן:
או דילמא לכל עבודה ועבודה - היו חוזרין ומוציאין אצבעותיהן למנין והזוכה זוכה:

דף כה:

לא היה פייס למחתה - כשהיו מפיסין לקטורת כדתנן מתניתין חדשים לקטורת באו והפיסו והקטורת צריכה שני כהנים א' שמוליך הקטורת להיכל ומקטירו ואחד שחותה גחלים מעל המזבח החיצון ומכניס להיכל ונותן על המזבח הפנימי להקטיר את הקטורת עליהן כדילפינן לקמן (דף מה.) מקראי שגחלי מזבח הפנימי ניטלין ממזבח החיצון בכל יום וקאמר ר' יהודה לא היו מפיסין מי שזוכה במחתה אלא מי יזכה בקטורת ומי שזכה בה אומר לזה שבימינו זכה עמי במחתה אלמא לאו לכל עבודה ועבודה מפיסין:
הואיל ולא שכיחא - הקטורת אלא פעמיים ליום שאין הקטרת באה נדבה:
ומעתרא - ומעשרת את העוסקין בה כדאמרינן לקמן בפרקין (דף כו.):
מי מקבל - דם התמיד כיון דלא מנה לה במתני' כהן שמע מינה חד מהני עביד לה:
אגב חביבותיה - דזריקה שהיא עבודת מזבח לא מקבל ליה לכוליה דם ואמרינן לקמן (דף מח.) צריך שיקבל את כל הדם שנאמר (ויקרא ד) ואת כל (הדם) ישפך:
זימנין דשחיט זר - שהשחיטה כשרה בזר והקבלה פסולה בו שנאמר (ויקרא א':ה') ושחט את בן הבקר והקריבו הכהנים את הדם מקבלה ואילך מצות כהונה לימד על השחיטה שכשירה בזר:
בן קטין - כ"ג היה:
י"ב דדים - שהוא יוצק בהן מים:
תליסר הוי - שהרי שלש עשרה עבודות נמנו במשנתנו בעבודות פייס התמיד אלא שהשחיטה אינה טעונה קידוש ידים ורגלים אפילו כשהיא בכהן לפי שהיא עבודה שהיא כשירה בזר ואי אמרת שוחט מקבל נמצא שהוא צריך לקדש ידיו ורגליו בשביל הקבלה:
אף אנן נמי תנינא - במסכת תמיד ובא לו לזרוק גרסינן:
דרך הלוכו - של צד הראש קודמין הקודם קודם:

הראש והרגל - של ימין לדברי הכל קודמת ומקרא יליף לה לקמן:
דרך הפשטו - מצד הרגלים לצד הראש:
דרך ניתוחו - כסדר שמנתחין אותו לאחר הפשטו אבר אחר אבר וסדר ניתוחו מפורש במס' תמיד (ד' לא.) כמו שהוא סדור כאן כיצד דרך ניתוחו כו' וכשהוא מנתח נותן כל אבר ואבר למי שזכה בו וכולן עומדים שם עד שיקבלו שם כולן והולכין ומוליכין אותן לכבש זה אחר זה ובסדר הולכתן פליגי הני תנאי מר אמר הכי ומר אמר הכי:
הכי גרסינן כיצד דרך ניתוחו הראש והרגל ושתי ידיו והחזה והגרה ושתי הדפנות עוקץ והרגל:
דרך עילויו - דרך מיטב שלו ומבחר נתחיו המובחר קודם:
ה"ג כיצד דרך עילויו הראש והרגל החזה והגרה ושתי דפנות והעוקץ והרגל ושתי ידים:
והכתיב כל נתח טוב ירך וכתף - אלמא ירך מעלי מכתף:
בכחושה - ירך מעלי דאלים:
תנא דידן - תנא דמתניתין לא אמר כחד מנייהו:
מר אזיל בתר איברא - תנא דידן הולך אחר עילוי גודל האיברים ור' יוסי הולך אחר עילוי השמן:
ואידך פדר - קרא אחרינא כתיב את הנתחים את הראש ואת הפדר:

דף כו.

למאי אתא - הא אף הם בכלל הנתחים דבשלמא הראש דרשינן ליה בשחיטת חולין (דף כז.) דאיצטריך לפי שנאמר והפשיט וערכו אין לי בכלל עריכה אלא נתחים שהן בכלל הפשט מניין לרבות הראש שכבר הותז בשחיטה ולא היה בשעת הפשט ת"ל את הראש אלא פדר בכלל המופשטים הוא ולמאי כתבי':
דרך כבוד - לפי שבית השחיטה מלוכלך בדם הראש:
מתני' חדשים לקטורת - מי שלא זכה לקטורת מימיו ובגמ' מפרש מאי שנא חדשים וכך היו מכריזין קול בעזרה:
גמ' מפני שמעשרת - לפיכך לא היו מניחין אותו לשנות:
והא כתיב וכליל על מזבחך - בההוא קרא גופיה:
הא לא שכיחא - ומסתברא דכי כתיב עושר אדלא שכיחא דאם לא כן נמצאו הכל עשירים:
דמורי - שמורה הוראות בישראל:
אליבא דהילכתא - להורות כדת וכהלכה:

שזכה בו שחרית - איש איש שזכה בעבודה:
כי תניא ההיא בקטרת - לפי שלא שנה אדם בה:
הואיל ומשמרות מתחדשות - ומשמר שעבד שחרית אינו עובד בין הערבים:
ולמאי דסליק אדעתין - שהיו מפייסין בין הערבים נפישי להו פייסות:
כולהו מצפרא - ושם מפייסין מי יזכה לשל שחרית ומי לשל בין הערבים:
הוא מעלה לגבי המזבח - אותו איש שזכה בו להוליכו לכבש חוזר ומעלהו לאחר זמן למזבח וכשהיו מוליכין אותו מניחין אותו מחציו של כבש למטה כדי שלא יצטרך להוליכו כל הכבש והולך ועולה בכבש וכשמגיע למקום שהאיברים שם נוטלן והכי תנן במסכת שקלים (דף יג.) איברי תמיד ניתנין מחצי כבש ולמטה במזרח:
לאו אורח ארעא - למיתחזי כמאן דטריח ליה מילתא:
לא ר"א בן יעקב אית ליה דר' יהודה - דאמר לא היה פייס למחתה ונותן ראב"י פייס למחתה תחת פייס מן הכבש ולמזבח:

דף כו:

מתני' תמיד קרב - משעת הולכת איברים ואילך קא חשיב:
עצמו - בכל יום בתשעה חמשה לאיברים ואחד לקרבים ואחד לסולת ואחד לחביתין ואחד ליין והא כר"א בן יעקב היא דלית ליה חד להעלות מכבש למזבח:
בחג - שצריך שני נסכין אחד של יין ואחד של מים:
ביד - כהן אחד צלוחית אחת של מים:
בין הערבים - שבכל יום שנים בידם שני גזירי עצים להוסיף על עצי המערכה להרבות' ובגמרא יליף לה מקרא שבין הערבים צריך התמיד שני גזירין בשני כהנים אבל בשחרית לא בעי סידור שני גזירין אלא בכהן אחד דכתיב ובער עליה הכהן:
ובשבת שבתוך החג וכו' - הרי שנים עשר:
גמ' ממאי מדקתני ובשבת וכו' - מכלל דשאר ימות החג לא מצא שיטעון שנים עשר ואי אמרת אף בין הערבים מנסכין מים בחול של כל ימות החג משכחת לה י"ב בין הערבים עצמו בתשעה ושנים בידן שני גזירין ואחד בידו צלוחית של מים:
ולמנסך את המים אומר לו הגבה ידך - ונראה שתערה הצלוחית לתוך ספל של כסף שעל המזבח שהוא נקוב כמין חוטם דק שהיין מקלח ויוצא בו והוא הניסוך שפעם אחת נסך על רגליו לא עירה הצלוחית לתוך הספל ושפך המים על רגליו לפי שהיה צדוקי ואינו מודה בניסוך המים:

באתרוגיהן - למה לי למיתני באתרוגיהן אם לא בא ללמדנו שניסוך המים אינו אלא בשעת נטילת לולב:

[**ואימא**] **דנעביד** - כהן אחד יסדר שני גזירין בבקר דכתיב ובער עליה הכהן ונעביד תרי שוב יביאו שני כהנים לעשות שני גזיריהן עוד בבקר כדכתיב וערכו שנים:

ובער ובערו - יכתוב שניהן בלשון אחד:

פעמים י"ג - כהנים עסוקין בעבודת התמיד כדתנן במתני' בפייס שני י"ג כהנים זוכין בו:

פעמים י"ד - בחג ביד אחד צלוחית של מים:

פעמים ט"ו - בשבת:

פעמים ששה עשר - בשבת שבתוך החג:

הכי גרסינן והא תניא שבעה עשר ההוא דלא כר"א בן יעקב אלא כר' יהודה - ההוא תנא אית ליה עוד כהן אחד המעלה איברים מן הכבש למזבח והרי כאן י"ז דלא כר"א בן יעקב אלא כרבי יהודה דאמר לא היה פייס למחתה ועל כרחך לית ליה דר"א בן יעקב דאם כן בצרי להו פייסות כדאמרינן לעיל והוצרך לו כהן מן הכבש למזבח ואני שמעתיה בלשונות אחרות ואי אפשר להעמידה ואי שמעינן ליה דרבי יהודה לא היה פייס למחתה לא שמעינן ליה דאמר לא היה כהן למחתה אלא הרי הוא אומר כהן שזכה בקטורת אומר לזה שעומד אצלו זכה עמי במחתה אבל ר"א בן יעקב שמעינן ליה דאמר לא היה כהן להעלות איברים מכבש למזבח אבל הן עצמם שהעלום לכבש היו מעלין למזבח:

דלא כר"א בן יעקב ודלא כרבי יהודה - דחשיב פייס למחתה דלא כרבי יהודה ופייס דמן הכבש למזבח דלא כר"א בן יעקב:

מתני' הבשר בחמשה - ככבש התמיד:

הסולת - שני עשרונים היה ושני כהנים:

במה דברים אמורים - דבעינן כל הני כהנים לכל בהמה ובעינן פיס:

אם רצה להקריב כהן - יחיד את הכל ובלא פייס:

הפשיטן וניתוחן - של ציבור ושל יחיד שוין להיות כשירין בזר והכי מפרש בגמרא:

דף כז.

גמ' האי מבעיא ליה לגופיה - דניבעי כהן מיעוטא מנא לן להפשט וניתוח:

דהוה מסבר ליה לבריה - הא דחזקיה והכי מסבר ליה ניהליה דתניא בתורת כהנים ושחט שחיטה בזר כשירה:

וכי מאין באת - לישנא דמתני' הוא וכי מאין באת לומר פסולה שנזקקת להביא מקרא להכשירה:

מכלל שנאמר כו' - ומתוך אותו כלל הייתי בא לפסול:
תלמוד לומר ושחט והקריבו הכהנים - ומדכתיב כהן בקבלה ובשחיטה לא כתיב מכלל דושחט אבעלים קאי וסמך ידו ושחט לימד על השחיטה שכשירה בזר עכ"ל משנה ומינה הוה מסבר אביי לבריה הא דחזקיה הכי:
מכדי - למדנו כאן דמקבלה ואילך מצות כהונה והך נתינת אש בתר קבלה כתיבה למה לי למכתב בה כהונה:
למעוטי הפשט וניתוח - דלא כתיב בה כהן ותילף מהכא דדוקא כתיב קרא ואי לא ונתנו הוה אמינא האי דלא כתיב כהן בהפשט וניתוח משום דלא אצטריך הוא דגלי ליה דבעי כהונה מקבלה ואילך:
דלא מעכבא כפרה - דאין כפרה אלא בדם:
אלא מהכא וערכו בני אהרן הכהנים - הרי למדנו מקבלה שאין צריך כהונה אלא למעוטי הפשט וניתוח:
אימא למעוטי סידור שני גזירי עצים - דבין הערבים דלא כתיב בהו הכהנים אבל בצפרא בהדיא כתיב ובער עליה הכהן:
לא סלקא דעתך - דלא ניבעי סידור גזירין כהונה מדאיצטריך למעוטי הולכת עצים מכלל דסידורן בעי כהן:
הולכת עצים לא בעי כהונה - דהאי כהן דכתיב בהולכת אברים על כרחך למעוטי הולכה אחרת בעי דאי לגופיה לא איצטריך דהא אשמעינן מקבלה ואילך מצות כהונה:
וערכו למה לי - דכתיב בהן כהונה:
למעוטי הפשט וניתוח - וכהונה דונתנו לגופיה כדאמרינן דלא תימא כיון דלא מיעכבא כפרה לא תיבעי כהונה ומדגלי בה דבעיא כהונה לא איצטריך למיהדר למיכתב כהונה בהערכת נתחין ואע"ג דלא מיעכבא ועל כרחך למעוטי כתבי':
שטעון ששה - הבשר בחמשה והקרבים באחד:
וניחא ליה - הדר משני ליה הכי על העצים אשר על האש קרא יתירא הוא דהכתיב ונתנו אש וערכו עצים וערכו נתחים למה לי תו על העצים אשר על האש וגו' למידרש ביה דהני ו' כהנים הוצרכו לדבר שנאמר בו אש ועצים ומזבח ואיזהו דבר שהזקקתי לכם למערכה לסדר עצים ואש למזבח בשבילו:

דף כז:

הוי אומר זה טלה - תמיד של שחר הזקיקך הכתוב בו למערכת עצים חדשה בכל בקר ואש על המזבח תוקד בו והך מוקדה סידור המערכה היא כדתניא לקמן בפ"ג ובער עליה

הכהן עצים בבקר וערך עליה העולה ואמר מר העולה עולה ראשונה אבל שאר קרבנות לא הוזקקו לחידוש מערכה והנך עצים ואש דכתיבי בבן בקר לאו לאצרוכי סידרי עצמו אלא משום דעדיין לא נאמרה פרשת סידור המערכה הכתובה בצו את אהרן וכאן התחיל לדבר בצרכי עולה והוצרך לומר האיך תינתן כתב לן כאן ונתנו אש וערכו עצים דאסידור מערכה דשחרית קאי:

חייב - מיתה:

פורקה - הזר אין צריך כהן לסתור סידורה אלא הזר בעצמו:

והרי אברים ופדרים - הקטר חלבים שהוא כל הלילה ושווינהו לעיל [כד.] מארבע עבודות שהזר חייב עליהן מיתה:

והרי תרומת הדשן - דכתיב כהונה:

אלא קשיא - וכי יש לך עבודה שכשירה בלילה שפסולה בזר:

ועבודת יום היא - דכתיב ובער עליה הכהן עצים בבקר בבקר:

אלא מעתה - דחשיבא כולי האי שהיא עבודת יום וזר חייב עליה:

למימרא דעבודת יום בעי פייס - מדאתקיף רבא אלא מעתה תבעי פייס מכלל הך עבודה היא בעיא:

והא אנן לא תנן - שיהא סידור שני גזירין עבודת יום:

אם הגיע זמן השחיטה - אם האיר המזרח ועת לשחוט את התמידין שהשחיטה פסולה בלילה דכתיב (ויקרא יט) ביום זבחכם:

דלית ליה תקנתא - אם נשחט בלילה:

דאית ליה תקנתא - אם סידרן בלילה פורקן וחוזר וסודרן ביום לכך לא הטריחו לעלות לגג ולראות אם הגיע שאותו הטורח לא הטריחו אלא שבפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימו שהאיר המזרח ושחטו את התמיד כדקתני לה בפ"ג [דף כח.] אבל סידר גזירין סידורו בקרקע עזרה משהאיר המזרח ואם טעה במאור הלבנה לא איכפת להו שהרי יש תקנה בדבר:

שיש אחריה - סידור עבודה סידור שני גזירין ופסולה בזר להתחייב מיתה:

דף כח.

והרי איברים ופדרים - לא גרסינן לכוליה הך גירסא דאיברים ודתרומת הדשן הכא דהא מנינן להו לגבי פלוגתייהו דרב ולוי בעבודה שאין אחריה עבודה ואגב שיטפא דריהטא דגירסא דלעיל דלישנא קמא דרבי זירא הדר וגרסינהו בלישנא בתרא וה"ג יש לך עבודה שיש אחריה עבודה ופסולה בזר אלא אי איתמר כו':

הואיל ועבודה תמה - דשלים ליה סידור:
אף אנן נמי תנינא - דסידור גזירין עבודה תמה היא כרבי יוחנן ודלא כרב ולוי דלא מנו לה בעבודה שזר חייב עליה משום דיש אחריה סידור איברים:
צאו וראו - על החומה או על הגג:
ואילו זמן שני גזירין לא קתני - אלמא עבודת לילה היא והוא גמר סידור מערכה וסידור האיברים שהוא עבודת יום תחילת עבודה אחרת היא ולא גמר סידור המערכה היא:
מתני' אמר להם הממונה - הוא הסגן:
צאו וראו - על החומה או על הגג:
זמן השחיטה - שחיטת התמיד כלומר אם האיר המזרח שהשחיטה פסולה בלילה כדכתיב (ויקרא יט) ביום זבחכם:
הרואה - זה שעלה לגג:
ברקאי - לשון צוהר כמו למען (היות לה ברק (יחזקאל כ"א:ל"ג) האירו ברקים (תהלים עז):
עד שהוא בחברון - עד שנראה הצוהר עד חברון:
והוא אמר להן הן - מפרש בגמרא:
למה הוצרכו לכך - לעלות לגג ולראות:
עלה מאור הלבנה - צמח תואר הלבנה סמוך לשחרית:
ודימו - וחישבו:
והוציאוהו לבית השריפה - כשהבינו שנשחט בלילה:
הורידו כ"ג כו' - מפרש לה בגמ':
מיסך רגליו - נקבים הגדולים ולשון מיסך כמו אילן המיסך על הארץ (נזיר דף נד:) לפי שהצריך לנקבים גדולים כורע על ברכיו ומכסה גופו את רגליו וכן בשאול כתיב (שמואל א כד) ושם מערה ויבא שאול להסך את רגליו:
קידוש ידים ורגלים - מן הכיור:

דף כח:

גמ' עלה ברקאי - האיר יותר מברק:
לשכור פועלים - האי יצאו איש למלאכתו לאו על הפועלים קאי אלא בעה"ב שהוא משכים ביותר למצוא פועלים לשכור:
צלותיה דאברהם - תפלת הערב שלו:

מכי משחרי כותלי - חומות הפונות למזרח שהלבינו מהנץ החמה הבאה מן המזרח ונוצצת עליהן ובתחילת שבע שעות שהחמה באמצע הרקיע בראש כל אדם אינה עושה עמוד אלא תחתיהן משחירין אותן הכתלים לפי שאין חמה נוצצת אלא בראש הכותל בעוביו ומיצל חודו של שפת עוביו על זקיפת הכותל ומשחרת מההיא שעתא נוטים צללי ערב וקרוי ערב:

אנן מאברהם ניקום ונגמר - באת ללמדנו להיות זריזין כאברהם:

חל להיות בערב שבת - הוצרך למהר תמיד של בין הערבים בכל יכולת לפי שפסחים נשחטו אחריו וצריך לצלותן מבעוד יום ואמרינן התם מוקמינן ליה אדיניה מכי ינטו צללי ערב וקתני נשחט התמיד בשש ומחצה ואי מכי משחרי כותלי מיקרי בין הערבים נשחטיה מכי משחרי דהיינו מתחלת שבע:

דלא מכווני - לא הוו זקופים בצמצום ולפי שהחומה היתה רחבה מלמטה והולכת ומתקצרת ועולה ולפיכך אין חודו של שפת עוביו למעלה מיצל על זקיפתו להשחירו עד שתימשך חמה למערב:

איצטגנינות - להיות בקי בהליכות המזלות ותחילות השעות דהכי תניא בבבא בתרא (דף טז:) וה' ברך את אברהם בכל איצטגנינות גדולה היתה בלבו וכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו לשאול במזלות:

דולה ומשקה - נוטריקון של דמשק:

שבע מצות - שנצטוו לשאר כל בני נח אבל תורה לא נתנה לו:

אפילו עירובי תבשילין - שאינו הלכה למשה מסיני אלא תקנת סופרים שעתידין לתקן:

ואיהו מפשר - פותר החלום כלומר הוא שואל הוא משיב:

אמר איהו - זה שעל הגג:

עד שבחברון - שאילה היא:

ואיבעית אימא האי דקאי אארעא - אמר הן כיצד אמר הא דקאי אארעא האיר פני כל המזרח בלשון שאילה וזה אומר לו עד שבחברון האיר וא"ל האי דקאי אארעא הן כך אני שואל ומצינו בתלמוד ירושלמי (פ"ג ה"א) כדי להזכיר זכות אבות מזכירין חברון:

ומי מיחלף - צימוח תימור חמה בצימוח תימור לבנה:

תימור של חמה - עלות השחר שנבקע ונראה כתמר זקוף לשון ותמרות עשן (יואל ג':ג') על שם שזוקף ועולה:

יום המעונן - הרקיע קשור בעבים ואין התימור נראה בעד ערפל אלא במקום פיזור העבים במקומות הרבה בין עב לעב:

שמע מינה - מדקאמר ביום המעונן נבקע במקומות הרבה:

יומא דעיבא כוליה שימשא - אפילו במקום צל שהחמה בוקעת בכל מקום ואינה יוצאת דרך חלון כנגד חלונות שהעבים עומדים בפניה והיא מתפשט' עליהם ובוקעת בכל פיסוק שבהן:

לשטוח עורות - לייבש:

לא תלוש - בפסח:

זוהמא דשמשא - אותו חום של יום המעונן:

דנא דחלא - שפיה סתום יפה שלא יצא ריחו ויחלוש וכשאתה נוקב נקב קטן יוצא שם ריח חזק מאד כך יום המעונן מתוך שהחמה מכוסה וחום שלה כבוש נוקבת בכח דרך נקב העבים:

שברירי דשמשא - סנורים (בראשית יט) מתרגמינן שברירי שמש הנוקבת בכח דרך נקב העבים קטנים הנותן עיניו כנגד הנקב קשים לו הסנורים יותר מן המסתכל בחמה שבאויר:

וסימניך דילפא - קשה דלף היורד על האדם משאם נכנס כל גופו למים:

דף כט.

הרהורי עבירה - תאות נשים קשים להכחיש את בשרו יותר מגופו של מעשה:

ריחא דבישרא - המריח בשר צלי קשה לו ריח מאד שמתאוה לו:

שילהי דקייטא - אלול שהוא סוף הקיץ קשה מקייטא קשה חומו מחום הקיץ של תמוז לפי שכבר נתחמם כל האויר וגוף הבריות בחום הקיץ שעבר עליו תמיד מתחמם הוא עתה בחום קל ומזיקו:

וסימניך תנורא שגירא - תנורא שהוסק ביום פעמים ושלש חם הוא ונוח להסיקו בעצים מועטים:

אישתא דסיתווא - קדחת של ימות החורף מחממות את החולה בידוע שהוא קשה מאד יותר מקדחת המבערתו בימות הקיץ:

וסימניך תנורא קרירא - צריך עצים מרובים להסיקו אף זה שהאויר צונן והגוף צונן והחולי מבעירו בידוע שהוא חולי קשה:

מיגמר בעתיקתא קשה מחדתא - מי שלמד והסיח דעתו ושכח קשה לחזור וללמוד מה ששכח יותר ממה שלא למד:

וסימניך טינא בר טינא - טיט שגובלים אותו מטיט חומר כותל ישן קשה לגבלו יותר מטיט של עפר חדש:

מאי טעמא דרבי - דאמר תימור של חמה מפצע:

אילה זו - לאו דווקא נקט שהרי אין קרנים לנקיבה:
למה נמשלה אסתר כאילת - במס' מגילה (ד' טו:) אמרינן דאסתר אמרה מזמור זה כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה אמרה אלי אלי למה עזבתני:
הניחא למ"ד - פלוגתא במסכת מגילה (דף ז.) איכא למאן דאמר מטמאה את הידים ואיכא למ"ד דאינה מטמאה את הידים דלאו ספר היא:
מוקים לה כרבי בנימין בר יפת - כלומר דריש להאי שחר כר' בנימין בר יפת:
למה נמשלה תפלתן של צדיקים כו' - דהאי שחר לשון תפלה הוא דריש ליה כמו רוחי בקרבי אשחרך (ישעיהו כ"ו:ט') למנצח על התפלה שהיא כאילת שכ"ז שמגדלת קרניה מפצילות בכל שנה ושנה נוסף בה פיצול אחד:
אימת אילימא כו' - קא סלקא דעתיה הורידו כהן גדול לבית הטבילה סיפא דמתניתין הוא וביום שטעו לשחוט את התמיד בלילה קאמר הורידו כ"ג לבית הטבילה לשחוט תמיד אחרי הטבילה אימת הוה האי טעות:
אי נימא בשאר ימות השנה - דלאו יוה"כ ובסוף אחד מן החדשים כשהלבנה צומחת סמוך לעלות השחר:
לא סגי דלאו כהן גדול - לא דיי עבודת שאר ימים דלאו בכהן גדול:
מאור הלבנה מי איכא - לצמוח סמוך לשחר:
ה"ק וביום הכפורים כי אמר ברק ברקאי כו' - והוציאוהו לבית השריפה מסקנא דמילתא הוא והורידו כ"ג מילתא באפיה נפשיה היא ומהדר לאורויי בסדר עבודה דיוה"כ והכי קאמר כשהרואה אומר ברקאי היו מורידין כ"ג ביוה"כ לבית הטבילה שחרית:
לא זו בלבד - לא זבח לבדו שנשחט בלילה אמרו ישרף:
אלא אף מליקת העוף וקמיצת המנחה בלילה תשרף - דגמרי להו משחיטה דמליקת העוף וקמיצת מנחה במקום שחיטת הזבחים הם:
מאי דהוה הוה - אי אפשר להחזירה:

דף כט:

הוא תני לה - להא מתניתין והוא אמר לה האי תירוצא מדעתו:
כלי שרת מקדשין שלא בזמנו - והקומץ טעון מתן כלי וכיון שקידש הקומץ בכלי לשם קומץ אינו חוזר להיות טבל כמנחה שלא נקמצה ועל כרחיה מאחר שזה קרוי קומץ אינך הוו שירים:
כל הקרב ביום - כגון המנחות והלבונה והדם והקטורת:
קדוש - בכלי שרת ביום ויקדש קדושת הגוף:

כל הקרב בלילה - כגון מנחת נסכים דאמר מר (מנחות מד:) ומנחתם ונסכיהם אפילו בלילה:

קדוש - בכלי שרת קדושת הגוף אם נתנו בהן בלילה:

קתני מיהת כל הקרב ביום קדוש ביום אבל בלילה לא - אינו קדוש:

ליקרב - להיות כשר ליקרב אבל קדוש להיות מוכשר באותה קדושה ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים אם נגע בו וביוצא אם יצא ובלינה אם לן וזו גם היא נפסלת בלינה דקי"ל בזבחים (דף פז.) עמוד השחר עושה לינה ונפסלת קמיצת לילה שאין חוזרת עוד לטבלה:

פסולה - שלא נסדרה בשבת לעמוד שם שבעת ימים כמשפטם והרי היא מחוסרת זמן [ול"נ דל"ג פסולה דהא מסקנא דשמעתין לא חשיב סידור יום ראשון סידור אלא כסידרו הקוף וכמונח בקופסא דמי ולמה יפסול הלחם בהקטרת הבזיכין והלא לא קידש השלחן ללחם כלל אא"כ פירקו בשבת הבאה ויחזור ויסדרנו והכי מוכח נמי מדקתני כיצד יעשה אלמא יש תקנה לדבר וה"נ גריס בפירוש ר"ח איש רומי מתיב רבי זירא כו' והקטיר הבזיכין בשבת כיצד יעשה וכו' ורבותא הוא דנקיט אע"ג דהקטיר הבזיכין בשבת כמו שרגילין לעשות יביא בזיכין אחרים ויסדר עם הלחם]:

כיצד יעשה יניחנו - על השלחן עד שבת הבאה:

תיקדש ותיפסל - כיון דכלי שרת מקדשין שלא בזמנו ליפסל ויקדש השלחן את הלחם מאחד בשבת ליפסול בסידור שלא בזמנו:

אמר רבא האי דקא מותיב שפיר קא מותיב ואבוה דרבי אבין - דמותבי ליה מיניה לאו שמעתתא דאמוראי אמר דנימא דאיתותב אלא מתניתא תנא וצריכין אנו ליישב דלא ליקשו מתניתא אהדדי ותרצינהו הכי קסבר תנא דאבוה דר' אבין לילה לא הוי חסרון זמן הואיל והיתה ראויה ליקדש בכלי שרת שחרית הלכך כלי שרת מקדשין הקומץ בלילה:

אבל יום מחוסר זמן - דבר שאין זמנו היום עד מחר והרי הוא מחוסר זמן יום שלם הוי חסרון זמן וכ"ש זה שאינו זמנו לקדש עד יום השבת:

כי מטי בי שמשי - דלילי שבת שהיא ראויה לקדש מחר תקדש על השלחן דקאמרת לילה אין מחוסר זמן ותיפסל משום סידור לילה ולשחרית נפסל בלינה:

שקדם וסיללו - סמוך לחשיכה ערב שבת:

שלא כמצותו - בחסרון זמן:

נעשה כמו שסידרו הקוף - שלא מדעתו שהרי נסדר קודם ליל שבת על השלחן בשעה שהוא מחוסר זמן דלא דמי לקומץ שנקמץ בלילה ולחם שנסדר בליל שבת דלאו מחוסר

זמן הוא וקדוש ליפסל (ועתה בשבת כשמגיע זמן עריכת לחם הפנים הכהן יכנס שחרית ויסלק ויסדר שנית) וכשמגיע זמנו אין השלחן מקדשו עד שיסלקנו ממנו ויחזור ויסדרנו:

דף ל.

מצוה לשפשף בידו - ניצוצות של מי רגלים הניתזין על רגליו שלא יצא בהן חוץ ונראה ככרות שפכה שאין מי רגליו מקלחין אלא שותתין וכרות שפכה אינו מוליד ויאמרו על בניו שאינם שלו:

במקומה - בנקב פי הטבעת אסור זה לקרות ק"ש:

ידיו בבית הכסא - מחיצה מפסקת ובית הכסא לפנים מהמחיצה וזה הכניס ידיו דרך חור שבמחיצה:

ורב חסדא אמר אסור - משום כל עצמותי תאמרנה וגו' (תהילים ל"ה:י') טעמא משום כל עצמותי אבל משום זוהמת הריח לא וקשיא לרב פפא מתרוייהו:

במקומה נפיש זוהמא - שחמה היא שלא יצאה לאויר ולא נתפזר ריחה:

הלכה בסעודה - כלומר הלכה זו אמרו בהלכות סעודה:

אדם - שיצא מתוך הסעודה להשתין מים נוטל ידו אחת אותה ששיפשף בה ניצוצות:

והפליג - שהה:

נוטל שתי ידיו - דכיון שהפליג שעה אחת או שתים הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות:

לא יטול מבחוץ - שלא יאמרו עליו לא נטל:

ומחזיר הטפיח על האורחין - ה"ג לה בתוספתא [פ"ד] דברכות טפיח פך שיוצקין ממנו מים על הידים מחזירו על האורחים המסובין והשמש מחזירו עליהן ואומר יש בכם הצריך ליטול ואין זאת אלא להודיע שנטל זה שהכניס את ידיו:

לא אמרן - דלא יטול בחוץ אלא שאינו צריך עוד לאכול אלא לשתות הוא נכנס שהיו רגילין להאריך לשתות בשתיה אחר המזון ומיהו צריך ליטול שמא יתן פרוסה לתוך פיו:

מידע ידיע דאנינא דעתיה - ולא חשדי ליה:

מתני' לעבודה - לאו דוקא דאין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול וטעמא מפרש בגמרא:

חמש טבילות וכו' - יליף לה בגמרא:

על בית הפרוה - על גג לשכת בית הפרוה:

חוץ מזו - הראשונה שאינה באה חובה ליום הכפורים דהא כל יומא נמי איתא אבל טבילות הבאות חובה ליוה"כ כתיב בהן במקום קדוש בעניינא דאחרי מות:

גמ' טבילה זו - של כל שחרית למה לטהור:

ומה המשנה מקודש וכו' - כהן גדול בחמש עבודות ביוה"כ המשתנות מחוץ לפנים ומפנים לחוץ ששני המקומות קדש ועל שניהן ענוש כרת הנכנס בטומאה:
טעון טבילה - בין עבודה לעבודה כדיליף בפרקין (דף לב.) וזה הבא מביתו לעזרה שהוא מחול אל הקדש וכו':
סרך טבילה היא זו - אין כאן חובה מן התורה אלא לסרך ולתפוש בשם טבילה כדי לעלות על לב שאין טבילה אלא לטמאין ולתת ללבו אם יש טומאה עליו ויזכור טומאה ישנה שיש עליו ושכחה ויפרוש מלבא לעזרה היום עד שיעריב שמשו אחר הטבילה ולא יעבוד היום:

דף ל:

באחולי עבודה - אם לא טבל שחרית ועבד:
לבן זומא - דאמר דאורייתא היא שהרי ניתן ק"ו לידרש הויא עבודתו מחוללת:
לרבי יהודה - דאמר דרבנן היא לא מחיל:
ולבן זומא מי מחיל - והא מכהן גדול ביום הכפורים יליף לה והוא עצמו שלא טבל ולא קדש ביוה"כ בין בגדי זהב לבגדי לבן שהוא משנה בה עבודתו כשירה:
אחד כ"ג כו' עבודתו פסולה - בפרק שני דזבחים (דף יט:) ילפינן דכשלא רחוץ ידים ורגלים מחלל עבודה:
לבן זומא קאי עליה בעשה - מק"ו דכ"ג שעובר בעשה כדכתיב (ויקרא ט"ז:כ"ד) ורחץ את בשרו במים ולבשם:
ומי איתי ליה לר' יהודה הך סברא - דמתני' שיהיו כל הנכנסין לעזרה צריכין טבילה:
מצורע - בשמיני שלו אע"פ שטבל בשביעי כדכתיב (שם יד) והיה ביום השביעי יגלח וגו' חוזר וטובל בשמיני כשמביא קרבנותיו:
ועומד בשער ניקנור - להכניס ידיו ורגליו בפנים למתן בהונות מדם האשם ושמן הלוג:
כדתני טעמא שכבר טבל בערב - רבי יהודה לטעמיה דאמר אין טבילת שחרית הבאים לעזרה אלא לזכור טומאה ישנה וזה אין צריך לכך שהרי טבל אמש לכל טומאה שעליו:
ודקארי לה מאי קארי לה - מי שעוסק במשנה זו להשיב ממנה בבית המדרש למה נתעסק הלא טעם מפורש בה:
לשכת מצורעין - למה נקראת לשכת מצורעים:
ששם מצורעים טובלין - בשביל שמכניסין בהונותיהן לעזרה:
אלא כל אדם - הנכנס לעזרה מדקאמר בלבד מכלל דאית ליה טבילה במצורע:
דלא טביל - מבערב לצרעתו:

אסח דעתיה - משמירת גופו צריך הזאה שמא נכנס לאהל המת ולא שם אל לבו:
לדידי מצורע אין צריך טבילה - שכבר טבל:
דייש בטומאה - אותה טומאה והורגל עד עכשיו ליגע בטומאה לפיכך הוא בחשש טומאות שמא אחר טבילה נגע:
נימא רבנן דפליגי עליה דר"י - במתני' קמייתא דקתני מצורע טובל ועומד וכו' כבן זומא סבירא להו דאמר דאורייתא היא לכל אדם הילכך לא שנא טבל מבערב ול"ש לא טבל ולאו היינו רבנן דמתני' דפליגי עליה במשנה דמדות או דילמא חדא תנא היא ושאני מצורע דדייש בטומאה:

דף לא.

חוצץ או אינו חוצץ - לר' יהודה דאמר מפני סרך טבילה בעלמא היא פסלה בה חציצה כשאר טבילות או דילמא כיון דאינה באה אלא להזכירו על הטומאה ישנה ולא לטהר בה היא באה לא פסלה בה חציצה:
שמה ביאה - לענין טבילה זו וצריך לטבול אם בא להכניס אחד מאיבריו לעזרה:
מהו שיעשה סכין ארוכה - לפטור עצמו מן הטבילה ויעמוד חוץ לעזרה ויושיט ידו לפנים וישחוט מי מיפטר בהכי מן הטבילה או דילמא בעי טבילה ולענין הכשירה דקרבן לא קא מיבעיא ליה דאף על גב דעמד מבחוץ ושחט כשירה דתניא בזבחים (דף לב:) בן הבקר לפני ה' ולא שוחט לפני ה':
תיבעי לבן זומא - דמחמיר בה:
תיבעי לרבנן דפליגי עליה דר"י - ואמרו כל אדם לא בעו טבילה:
לגואי - הנכנס לה:
עין עיטם - ממנו באה אמת המים לבית טבילת שער המים שעל החומה ולפי ענין המקראות נראה לי שהוא מעיין מי נפתוח האמור בספר יהושע (טו) שמשם הגבול משפע ויורד למזרח ולמערב והוא הגבול בכל ארץ ישראל והך מילתא דאביי משום דאמרינן בזבחים (דף נד:) סבור למיבנייה לבית המקדש בעין עיטם אמרי ניחתי ביה פורתא דכתיב (דברים ל"ג:י"ב) ובין כתפיו שכן דשמעינן מיניה שהוא גבוה מן הכל ולא פריש מנא ליה ופריש ליה אביי הכא:
גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלש אמות - כמדת גובה שער המים ובנין כלי של שלש אמות מלמעלה להחזיק ארבעים סאה שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין שם:
חוץ משל אולם - שגבהו ארבעים ורחבו עשרים:

דף לא:

והאיכא אמה - עובי תקרה על חלל השער:
ואמה מעזיבה - של טיט וחול מגובל יחד להיות המים נוחין שם לבד עומק החלל שלש אמות שחשבת:
במשהו עביד ליה - תקרה שלהן:
שעבודת היום בבגדי בוץ - שיש היום עליו עבודה שהיא בבגדי בוץ לפי שאינו רגיל לשרת בלא שמנה בגדים ויש מהן של זהב כגון ציץ וחשן ואפוד ופעמוני המעיל:
מתני' ונסתפג - מתעטף באלונטית של בגד לספוג מים שעל בשרו ונסתפג ונתקנח:
וקידש ידיו ורגליו - מן הכיור כדיליף לקמן (דף לב.) שצריך לכל חליפות בגדי היום קידוש לפשיטה קידוש ללבישה וטבילה ראשונה זו שהפשיטה של בגדי חול היא לא הוצרך לקדש על הפשיטה:
קרצו - מפרש בגמרא:
ומירק אחר - וגמר כהן אחר שחיטה לפי שאין קבלת הדם כשירה אלא בכהן גדול וצריך למהר ולקבל:
על ידו - בשבילו כמו קוצץ אדם ע"י עצמו (ב"מ דף צג.) אי נמי על ידו לשון אחריו וסמוך לו והרבה יש בספר עזרא על ידו החזיק פלוני את החומה (נחמיה ג':ח'):
קטורת של שחר היא היתה קריבה וכו' - בגמ' מפרש:
מחמין לו חמין - מבערב יום הכפורים ומטילין ביום הכפורים לתוך חקק בנין בית טבילתו:
שתפיג - להמיר מיד צינתו במקצת כמו ויפג לבו (בראשית מה) מפיגין טעמן (ביצה דף יד.) וריחו לא נמר (ירמיהו מח) מתרגמינן וריחו לא פג:
גמ' רבנן - תלמידי דרב פפא אמרו כך לפניו:
הא - מתני' דלא תנן בה שני קידושים בטבילה ראשונה:
דלא כר"מ - דפליג במתני' בטבילה שניה אדרבנן שהיו מקדימין קידוש לפשיטה והוא הקדים פשיטה לקידוש דתנן ר' מאיר אומר פשט וקידש ושמעינן מיניה דס"ל דשני קידושין שהוצרך הכתוב בין בגד לבגד כדיליף לקמן תרוייהו משום לבישת בגדים המתחלפים תחת הראשונים הוא וקאמרי מתני' לאו דכוותיה תנן דאי ר"מ בטבילה ראשונה נמי ניבעי תרי קידושי דהא בגדי קדש הוא בא ללבוש:

חד אפשיטה - והלכך הכא דפשיטה דבגדי חול היא לא בעיא קידוש והכא גבי טבילה שניה שנחלק ר' מאיר להקדים פשיטה לקידוש לאו משום דס"ל קידוש ראשון שכל טבילה מחמת לבישה בא אלא בגזירת הכתוב פליגי:

ופשט ורחץ ורחץ ולבש - ופשט את בגדי הבד אשר לבש וגו' וסמיך ליה ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש את בגדיו והטיל הכתוב רחיצה בין פשיטה ללבישה והאי ורחץ דרשינן ליה לקמן לענין קידוש וילפינן מיניה תרי קידושי דשדינן ורחץ אופשט ואולבש כאילו כתיב ורחץ תרי זימני:

ר"מ סבר מקיש - קידוש פשיטה לקידוש של לבישה מה לבישה לובש ואח"כ מקדש קידוש השני כדאמרינן לקמן הכל מודים בקידוש שני כשהוא לבוש מקדש ויליף לה מקראי אף קידוש של פשיטה פושט ואח"כ מקדש ורבנן סברי מה לבישה כשהוא לבוש מקדש ולדברי הכל קידוש בתרא אחר לבישה אף פשיטה כשהוא לבוש בגדים שהוא בא לפשוט מקדש ואח"כ פושט:

ומי מצית אמרת - דלא מצריך ר"מ אטבילה ראשונה תרי קידושי:

והתניא כו' - וגם טבילה ראשונה תניא מדלא מצרכו ליה רבנן אלא חד קידוש אלא טעמא דר"מ משום דקסבר תרוייהו משום בגדים שהוא לובש הוה:

אמר להו אי תניא - בהדיא דמצריך ליה תרי קידושי תניא ומההיא איכא למשמע דטעמא דר"מ משום תרוייהו אלבישה אבל אי לא אשכחייתו מתני' בהדיא לא הוה שמעינן ליה מפלוגתא דטבילה שניה דמתני' איכא לפרושי כדאמרינן להו:

דף לב.

עשרה קידושין - לחמש טבילות:

תשעה הוו - דחסרא ליה טבילה ראשונה חד קידוש:

אמרי לך רבנן - קידוש עשירי החסר כאן:

קידושא בתרא - כשגמר עבודת כל היום ופושט בגדי קודש ולובש בגדי חול:

עביד ליה התם - כשבא לפשוט בגדי קודש דלדידן סבירא לן קידוש חד אפשיטה וחד אלבישה ולר' מאיר לא מקדש מידי שהרי אינו בא ללבוש בגדי קודש:

ובא אהרן אל אהל מועד - נאמר אחר שגמר הקטרה ומתן דמים פר ושעיר:

למה הוא בא - אל ההיכל הרי גמר עבודותיו אף במקרא זה לא פירש מה יעשה לשם:

אינו בא אלא להוציא כף ומחתה - שהניח בין הבדים כדכתיב ונתן את הקטרת על האש וגו':

שכל הפרשה - נאמרו המקראות על סדר העבודות המחלפות כסידרן בפרשה כך סדר עבודתם חוץ ממקרא זה שכתב הוצאת כף ומחתה עם עבודות הפנימיות ולא הפסיק עבודת אילו ואיל העם בנתיים והיה לו לכתוב בתחילה ויצא ועשה את עולתו וגו' ואח"כ ובא אהרן להוציא כף ומחתה ואח"כ ופשט את בגדי הבד והניחם שם ורחץ את בשרו במים ולבש את בגדיו שמונה של כל השנה ועשה המוספין ותמיד של בין הערבים:

מאי טעמא - צריך להפסיק באילו ואיל עם בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה:

אמר רב חסדא גמירי - הלכה למשה מסיני:

חמש טבילות - בו ביום:

ואי כסידרן - של עבודות כתיב מקרא זה:

לא משכחת בהן אלא שלש טבילות - אחת לתמיד של שחר ואחת בינו ובין עבודת היום כולה עם הוצאת כף ומחתה ואחת בין הוצאת כף ומחתה לאילו ואיל העם ועמהם המוספין ותמיד של בין הערבים לפיכך צריך להפסיק אילו ואיל העם בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה והוצאתן תפסיק בין אילו ואיל העם לתמיד של בין הערבים הרי חמש תמיד של שחר בבגדי זהב עבודת היום בבגדי לבן אילו ואיל העם בבגדי זהב על המזבח החיצון הוצאת כף ומחתה בבגדי לבן ומוספין ותמיד של בין הערבים בבגדי זהב:

ולבש את בגדיו - שמונה בגדים המיוחדים לו כל ימות השנה:

מעבודה לעבודה - מעבודת פנים לעבודת חוץ וה"ה מחוץ לפנים ולקמן מסיים מילתיה וקתני חמש עבודות הוו הרי חמש טבילות:

כתונת בד קודש ילבש ורחץ במים וגו' - הרי כשהוא משנה מעבודת התמיד להתחיל בעבודת היום שהיא פנימית כדכתיב בתריה ולקח את שני השעירים וגו' וכוליה עניינא:

ואומר בגדי קדש הם - בתוך מקרא זה עצמו לדרוש יש לך שלש תיבות הללו שהן יתירות כולן ולקמיה מפרש מאי דרשה:

וחמש עבודות הן - אתיא בין לרבי בין לר"י:

ת"ל ופשט ורחץ וגו' - הך מילתא רבי קאמר לה דגמר טבילות מורחץ במים דכתיב בבגדי לבן ואייתר ליה האי קרא דר"י ודריש לה לקידושין ופשט ורחץ ורחץ ולבש הטיל הכתוב ורחץ בין ופשט ולבש ליתן רחיצה לפשיטה ורחיצה ללבישה:

מה מקום שאין טעון טבילה - כל ימות השנה הבא לעבוד אין טעון טבילה מן התורה אלא מדברי סופרים לזכור טומאה ישנה:

טעון קידוש - דכתיב (שמות מ׳:ל״ב) בבואם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו:

מקום שטעון טבילה - ביוה"כ לכל חליפות בגדים:

מה לבישה טעון קידוש - דנפקא לן מק"ו מטבילה כדאמרן ומופשט ורחץ לא דריש ר"א בר"ש שטעון קידושין דמיבעי ליה לטבילה להחליף בבגדי זהב כר' יהודה:

דף לב:

כפרתן מרובה - שמשמש בהן כל ימות השנה אבל עבודת פנים דיום הכפורים אינה מכפרת אלא על טומאת מקדש וקדשיו כדאמרינן בשבועות (דף ז:):

נפקא ליה מדרבי - כתונת בד קדש ילבש ורחץ במים ולבשם:

א"ר וכו' - לפרושי מתניתא דלעיל קא מהדר:

היינו דקתני - במילתא דרבי ואומר בגדי קדש הם והכי דריש ליה תלה הכתוב טעם הטבילה בשביל שהם בגדי קדש ללמדך שכל חליפות בגדי קדש בו ביום טעונין טבילה ובגדי זהב גם הם קדש:

האי בטבילה כתיב - דהא כתיב בשרו:

הכי גרסינן אם אינו ענין לטבילה דנפקא ליה מבגדי קדש הם תנהו לענין קידוש:

הא קמ"ל - מדאפקי' בלשון טבילה דילפינן טבילה מיניה:

מה קידוש במקום קדוש - כדכתיב בה במקום קדוש אף טבילות הבאות מחמת מחלפות היום במקום קדוש אבל טבילה ראשונה לא ילפת מיניה דהא לאו דאורייתא היא:

ור' יהודה - דמפקא ליה להאי קרא לטבילת בגדי זהב לא דריש בגדי קדש הם קידוש מנא ליה:

אמר רב חסדא כו' - קסבר רב חסדא דוקא א"ר ופשט ורחץ ורחץ ולבש שני קידושין בין פשיטה ולבישה אחד לפני טבילה ואחד לאחריה קודם לבישה:

מפקא מדר' מאיר - מוצאת היא מכלל דבריו של ר"מ לא סבירא ליה כר"מ דאע"ג דאמרינן במתניתין פשט וקידש ידיו ורגליו דס"ל קידוש שלפני הטבילה אחר פשיטה הוא פליג עליה מיהא בקידוש שני דקאמר אחר לבישה הוא כדקתני ברייתא דר"מ לעיל לבש קידש ידיו ורגליו:

הכל מודים - ואפילו רבי שהקידוש הסמוך לפני העבודה כשהוא לבוש מקדשו:

לא רב חסדא - דאמר מילתיה דרבי דוקא בעי שני קידושין בין פשיטה ללבישה:

אית ליה דרב אחא - דאמר קידוש אחר לבישה בעינן:

לא רב אחא - דבעי קידוש סמוך לעבודה:

אית ליה דרב חסדא - דבעי לרבי שני קידושין כשהוא ערום דאם כן דאית להו בהדדי הוו ליה לרבי ג' קידושין בכל טבילה ב' כשהוא ערום ואחד כשהוא [לבוש]:

ברוב שנים - הכשר שחיטה בצמצום:

וכי מאחר ששנינו - בשחיטת חולין ורובו של אחד כמוהו ממילא שמעינן רוב שנים כשנים:
למה שנינו - בצדה רוב אחד בעוף וכו':
יכול יהא פסול מדרבנן - הואיל וכל עצמו לדם הוא צריך פסול וכי תנן רובו של אחד כמוהו בחולין תנן:

דף לג.

לכך שנינו כו' - ממשנה יתירא חדא בחולין וחדא בקדשים מדקאמר ר"ש בן לקיש דלפרושה הך דסדר יומא תנן לה דשחיטת חולין שמע מינה קרצו דהכא ברוב שנים:
מצוה למרק - כדי להוציא את הדם יפה:
אביי מסדר מערכה משמיה דגמרא - מנה סדר עבודות של כל יום ויום:
משמיה דגמרא - דכוליה ישיבה דרבנן דבי מדרשא:
ואליבא דאבא שאול - דאמר בפ"ק הטבת כל הנרות קודמות (לכל) לקטורת:
מערכה גדולה - שעליה יקטירו כל הקטרות:
קודמת - לסדר לפני המערכה שניה שעושין בקרן מערבית דרומית משוך מן הקרן ד' אמות לצד צפון כדתנן במסכת תמיד (דף כט.):
של קטורת - שממנה חותין גחלים להכניס למזבח פנימי שחרית וערבית להקטיר עליה קטורת תמיד פרס שחרית ופרס בין הערבים:
לסידור שני גזירין - שמסדרין על מערכה גדולה וכולהו טעמי מפרש לקמיה:
לדם התמיד - לשחיטה ולזריקה:
קטורת - של מזבח הפנימי קודמת לאברים להקטיר אברי התמיד על מזבח החיצון:
למנחה - מנחת נסכו של תמיד ונסכיהן דכתיב (במדבר כ"ח:ה') ועשירית האיפה סולת למנחה וגו':
לנסכין - לנסך יינו של תמיד:
ונסכין למוספין - אם שבת הוא:
שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים - ודרש ליה לשון השלמה עליה על העולה תמיד של שחר האמורה בראש המקרא שנאמר וערך עליה העולה והקטיר והוסיף והשלים אחריה כל הקרבנות ולא על שבין הערבים למד על תמיד של בין הערבים שהוא אחרון לכל הקרבנות:
מוקדה לשון מדורת עצים וכן תוקד:
זו מערכה שניה - ולימדך שתהא על מזבח החיצון ומשם יכניסו גחלים על הפנימי:

ואיפוך - להקדים מערכה של קטורת [וקרא] כסידורה דהא בהקטר כל הלילה קאי:
כפרתה מרובה - שעליה מקטירים כל הקטרות חוץ מן הקטורת לפנים להיכל:
מי לא מעייל כו' - נמצאת אף הגדולה ראויה לפנים:
ובער עליה - אמערכה גדולה קאי דסמיך ליה וערך עליה עצים ב' עצים:
ולא על חברתה - של קטורת:
והכא כתיב - בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה (שמות ל':ז') קאי למידרשיה אדישון פנימי ואהטבה והקטורת כדכתיב יקטירנה ואין קטורת אלא לאחר דישון:
מכשיר עדיף - המכשיר ומתקן את הדבר הזה קודמו ועצים מכשירי קטורת הם שהרי עצים הן המכשירין את הקטורת:
מכשיר מאי נינהו - מכשיר דהכא במאי עסקת בשני גזירי עצים:
והא למערכה גדולה אזלי - ואינם מכשירי קטורת:
שום עצים - אף על גב דהני לאו לקטורת אזלי שם עצים מכשירי קטורת הן:
גמרא גמירנא - שכן סידרן:
סברא לא ידענא - לתת טעם לדבר מדעתי:
אין מעבירין - הפוגע במצוה לא יעבור ממנה ונפקא לן במכילתא מושמרתם את המצות קרי ביה את המצות לא תמתין לה שתחמיץ ותיישן:

דף לג:

וכי עייל להיכל במזבח פגע ברישא - קודם שיגיע למנורה שהמזבח משוך כלפי מזרח קימעא:
משוך מן הכותל - מרוחק מן הכותל צפוני שתי אמות ומחצה שיעור דרך שני כהנים זה אצל זה המסדרין שתי מערכות של לחם הפנים בשבת ומצוותו לסדרן ולסלקן יחד וארבעה נכנסין שנים מצד זה של שלחן לסלק את המערכה הישנה של לחם הפנים ושנים מצד זה לסדר החדשה:
משוכה מן הכותל שתי אמות ומחצה - כמדת השולחן דהא כתיב (שמות כ"ו:ל"ה) נכח השלחן זה בצד זה:
כלפי חוץ - כלפי מזרח לצד פתח ההיכל:
לוקמא בהדייהו - מכוון ביניהו ולמה נמשך לחוץ:
מדריש לקיש - דאמר אין מעבירין על המצות:
עבורי דרעא אטוטפתא - לאחר תפילין שבזרוע בשביל תפילין של ראש אסור דהא בזרוע פגע תחילה:

היכי עביד מדרעא לטוטפתא - מן הזרוע יבא על ראש יניח שבזרוע תחילה ואח"כ יניח של ראש:

בבקר בבקר דשני גזירין - דלא צריך דהא אמרן מכשיר עדיף:

שדינהו להכא - שזו מדה בתורה דבר שאינו ענין לו תנהו ענין לחבירו:

דהכא תלתא והכא תרי - הכא תלתא בהטבת נרות כתיב בבקר בבקר והא דשדינן עליה חד הא תלתא ובתמיד כתיב (שמות כ"ט:ל"ט) את הכבש האחד תעשה בבקר והאי דשדינן עליה כדאמר חד שדי לדם התמיד:

אע"ג דהכא תרי והכא תרי - הני מכפרי שהעולה מכפרת על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה לקמן בפירקין (דף לו.):

א"כ - דמקדמת ליה לדם התמיד אפסוקיה במאי פסקת להטבת הנרות לאבא שאול כיון דאית ליה מיטיב ואח"כ יקטיר דם התמיד תקדים והקטורת תאחר ובאיזו עבודה תפסיקו וא"ת מאי איכפת לך הניחא לר"ש בן לקיש דאמר אין הפסקתן אלא להרבות הרגש מהלך פסיעות וקול תחילת עבודות בעזרה:

שפיר - יש לך לומר יפסיק ביניהם להמתין בין אלו לאלו לצאת וליכנס ולא תהא עבודה בינתיים:

אלא לרבי יוחנן - דדריש בבקר בבקר בהיטיבו חלקהו לב' נרות לשני בקרים אלו יקדמו לעבודה אחת אלמא יש עבודה ביניהם והא ליכא למימר אפסקיה בדישון מזבח הפנימי דאם כן דמקדים הטבת ה' נרות לדישון הוה ליה מעביר על המצות ועבודה תו ליכא להקדים מקומה לתתה ביניהם שכולם סדורות כאן ע"פ המקראות:

לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד - התמיד נאמר בו תעשה בבקר וא"ת הא שדינן עליה חד מהנך דשני גזירין אדם התמיד הוא דשדינן עליה ולא על האברים ואם תאמר מכפר עדיף אין כפרה אלא בדם:

מניין שלא יהא דבר - ניתן על מערכה גדולה קודם לאברי התמיד:

דף לד.

ת"ל וערך עליה העולה וגו' - העולה משמע תהא ראשונה דאי לאורויי בעלמא אתא שיקטירו עליה עולה ושלמים נכתוב וערך עליה:

עולה ומנחה - להקריב אשה לה' עולה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו (ויקרא כ"ג:ל"ז) עולה ומנחה לימדך שתהא מנחת העולה אחר העולה מיד ולא יפסיקו חביתין בין עולה למנחת התמיד:

שום מנחה - הואיל וחביתין אף הן מנחה והזקיקם הכתוב עם התמיד דכתיב בה (במדבר כ"ח:ה') ועשירית האיפה סולת למנחה תמיד אף היא תהא סמוכה לתמיד אחר מנחת נסכים כדכתיב עולה ומנחה:

זבח ונסכים - למדנו שלא יפסיק קרבן אחר בין זבח לנסכים:

תנאי היא - רבי ישמעאל ורבי עקיבא פליגי בה בפסחים בפרק תמיד נשחט (פסחים דף נח.):

ביום - ביום השבת יערכנו (ויקרא כ"ד:ח') ולשון ביום משמע באור עצום היום ולא בבקרו:

חוקה חוקה - בחביתין כתוב (שם ו) חק עולם לה' כליל תקטר ובבזיכין כתיב (שם כד) קדש קדשים הוא לו מאשי ה' חק עולם ואכולה מילתא קאי וגמרינן מיניה שתקדים למוספין כחביתין:

וליגמרה לכולה מילתא - להקדימן אף לנסכים:

אי רבנן - דאמרי בפ' קמא (דף טו.) בקטרת מפסיק להטבת נרות:

בין דם לנרות מיבעי ליה - בין עבודת הדם לעבודת הנרות קודם שיגמרם:

לעולם רבנן היא - ניחא ליה לאוקמה כרבנן:

ובסידרא לא קא מיירי - לא דק:

בין איברים לנסכים - למנחת נסכים:

כמנחת הבקר - תהא מנחת ערב:

מה מנחת הבקר - תהא מאוחרת לקטורת שהרי אף איברים מאוחרים לה:

אף מנחת הערב - קטורת קודמת לה:

מי כתיב כאיברי הבקר - כן יהיה איברי הערב ותידוק מינה מה איברי הבקר מאוחרים לקטרת אף איברי הערב מאוחרים לה:

כמנחת הבקר - תהא מנחת הערב:

ולא כאיברי הבקר - איברי הערב:

ונסכו רביעית ההין לכבש האחד - גבי תמידין כתיב ולימד על האחד שטעון נסכים ומיהו האחד הוא של ערבית דהא מיניה סליק דכתיב לעיל מיניה ואת הכבש השני תעשה בין הערבים ועשירית האיפה סולת וגו' עולת תמיד העשויה וגו' ונסכו רביעית ההין:

ילמד שחרית משל ערבית - מה זה טעון נסכים אף זה טעון נסכים:

דף לד:

רבי אומר של ערבית משל שחרית - דלכבש האחד אדשחרית קאי שנאמר בו את הכבש אחד תעשה בבקר:

וצריכי - יש צד נוטה שהנדבה צריך לייפותה כדי שתתרצה לדורון והקבלת פנים ויש צד נוטה לומר שהחובה המוטלת צריך לפרוע חובו משלם:

עששיות - חתיכות עבות כמו עשת שן (שיר השירים ה':י"ד) ואף לשון חכמים מנורה באה מן העשת (מנחות דף כח.) משי"ש בלע"ז:

והלא מצרף - הנותן ברזל מן האש למים מצרפו מחזקו ומקשהו:

שלא הגיע לצירוף - כבר היה מצונן במקצת אף על פי שהיו נותנין בלילה בתוך גחלים לוחשות אינו מלובן כל כך שיהא לו חיזוק ע"י מים:

מי אמר אביי הכי - דדבר שאינו מתכוין מותר:

קרא ל"ל - בשר לרבות המנוגע דמצי למכתב ימול ערלתו וכתב בשר לרבות בשר האמור בנגעים (ויקרא יג) אדם כי יהיה בעור בשרו ל"ל קרא הא דבר שאינו מתכוין הוא:

ואמר אביי וכו' - אלמא ס"ל לאביי דקרא מסייע ליה לר' יהודה מדאצטריך קרא למישרייה:

בכל התורה - באיסורא דאורייתא כגון קוצץ בהרת דכתיב (דברים כ"ד:ח') השמר בנגע הצרעת ואמר מר בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר:

ואין שבות במקדש לא גרסינן דהא תלה טעמא באין מתכוין:

מתני' הביאוהו לבית הפרוה - לטבול טבילה שניה שהיא טעונה מקום קדוש כדפרישית לעיל:

ר"מ אומר - פשט תחלה ואחר כך קידש והא פרישית לעיל פלוגתייהו:

בשחר - בגדים שלובש בטבילה זו היו מפשתן של מדינת פילוסין שהוא חשוב ומעולה:

ובין הערבים - בגדים שלובש להוצאת כף ומחתה:

הנדוין - שהיו מפשתן של ארץ הינדוין והיא ארץ כוש כדמתרגם יונתן בן עוזיאל (ירמיהו י"ג:כ"ג) היהפוך כושי עורו הינדוואה:

דף לה.

גמ' פרווה אמגושא - מכשף אחד בנאה ושמו פרווה:

תנא מניינא אתא לאשמועינן - דקתני הכל שלשים מנה וכי אין אנו יודעין ששמונה עשר ושנים עשר הרי שלשים:

הא קמ"ל - להכי הדר כיילינהו לאשמועינן דהא דשלשים מנה סך הכל הוא דיהיב שיעורא ליטול מן ההקדש ובציר משלשים מנה לא ליעביד סך הכל:
הא אי בציר מהני - דשחרית משמונה עשר וטפי אהני דערבית משנים עשר לית לן בה:
בד בד - ארבעה זימני כתיב בלבישת בגדי שחרית למימר דהוי בד בד המובחר בבד:

דף לה:

מיתיבי גרסינן ברישא והדר גרסינן תני רב שמואל:
מיתיבי ולבשו בגדים אחרים - ולא גרסינן וקרבו אל אשר לעם דההוא קרא לא גבי שירות כתיב אלא גבי בגדים שאכלו בהן ולא אפשר לאוקומי ביוה"כ אלא מהאי קרא מותיב ובצאתם אל חצר החיצונה וגו' דאיכא לאוקומי ביום הכפורים דכתיב לעיל מיניה והיה בבואם אל שערי החצר הפנימית ולא יעלה עליהם צמר הא ודאי ביום הכיפורים כתיב דאי בשאר ימות השנה הא איכא מעיל דכוליה תכלת וחושן ואפוד דאית ביה תכלת וכתיב בתריה ובצאתם אל החצר החיצונה יפשטו את בגדיהם וגו' ולבשו בגדים אחרים וקא סלקא דעתיך דהכי קאמר וכשיחזור ויכנס שם בין הערבים ולבש בגדי בד אחרים ולא את הראשונים ומשום דלא רמזה משה באורייתא והילכתא הוו גמירי לה אתא יחזקאל ואסמכיה אקרא ולא יקדשו את העם דכתיב בסיפא מילתא אחריתי היא וכשיתערבו עם העם ילבשו בגדי חול:
מאי לאו אחרים חשובין מהן - דאי לאו לעילוינהו למה לי למכתב אחרים דמשמע שלא יהיו דומין לראשונים:
לא פחותין מהן - לפי שעבודה הראשונה חשובה ומכפרת וזו אינה אלא לפנות את המקום שאין כבוד שיהיו מונחין שם לפיכך שינה הכתוב בבגדים לפחות:
עבודת יחיד - הוצאת כף ומחתה שאינה צריכה לציבור אלא לפי שמוטלת עליו לפנות את המקום לפיכך קורא לה עבודת יחיד:
ובלבד שימסרנה לציבור - דסוף סוף מעבודת ציבור היא כך נראה בעיני ואני שמעתי עבודת יחיד מקרא פרשה דתנן [במתני'] (לקמן דף סח:) קורא באיצטלית לבן משלו וקשיא לי בגוה דלא תנן התם ובלבד שימסרנה לציבור:
פשיטא - דעובד בה כיון דאמרת מוסרה לציבור דציבור היא:
משתי ריבוא - מנה:
האמר מר חוטן - של בגדי כהונה כפול ששה לקמן בפרק בא לו (דף עא:):
כחמרא במזגא - כיין הנראה מחוץ לכלי זכוכית ואע"פ שהזכוכית עבה כך היה הפשתן מוצהב ונראה בשרו מתוכה:

לעני אומרים וכו' - כלומר אם באו ב"ד שלמעלה לחייב עניים ע"י הלל ועשירים ע"י ר' אלעזר וטרודי היצר על ידי יוסף יש פתחון פה לבעל הדין לחייבם:
טרפעיק - סלע מדינה שהוא חצי דינר כך מפורש בכתובות (סד.):
פירקוהו - פירקו משוי השלג מעליו:
אנגריא - עבודת שר העיר ועבודת עצמו היתה והם אינם מכירים בו וסבורים שהוא מיושבי העיירות שלו שעבודת אדוני הארץ מוטלת עליהם:
משדלתו - מפתה אותו כי יפתה מתרגמינן ארי ישדל (שמות נב):
שלבשה לו - בשבילו:
מתני' ראשו לדרום ופניו למערב - מפרש בגמרא שעוקם ראשו לצד ההיכל וקא בעי טעמא אמאי לא מוקי ליה להדיא זנבו למזרח וראשו למערב:
והכהן עומד במזרח - אחוריו למזרח:

דף לו.

מאן שמעת ליה דאמר בין אולם ולמזבח - קרוי צפון לשחיטת קדשי מחצי פתח ההיכל ולצפון בין האולם למזבח דתנן במתני' ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח ותנן בפרק דלקמן (דף מא:) שבמקום וידוי שחטו דקתני בא לו אצל פרו שניה וסמך שתי ידיו כו' שחטו וקיבל במזרק כו':
וכנגד כל המזבח כולו - שלשים ושתים אמה שכנגד המזבח בצפון קרוי צפון לשחיטת קדשי קדשים אבל שלא כנגד המזבח לצד מערב ולצד מזרח אע"פ שהוא צפון העזרה אינו צפון לשחיטה דבעינן על ירך המזבח כדכתיב (ויקרא א':י"א) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה:
אף בין האולם למזבח - כל חלק צפוני לצד מערב אע"פ שאינו ירך ממש אבל חלק צפוני שמן המזרח ולמזבח לא (שמן מזבח):
רבי מוסיף - אף כל צפון העזרה שבאחת עשרה אמה של מקום דריסת רגלי הכהנים עד כותל מזרחי של עזרה:
אבל מן החליפות ולפנים - רוחב האולם עודף על רוחב ההיכל ט"ו אמה לצפון וכנגדו לדרום ומשך אותו עודף אינו אלא עשר אמות ממזרח לצד מערב ואותו עודף קרוי בית החליפות שהיו בהן עשרים וארבע חלונות חלון לכל משמר ששם גונזים סכינים של קודש וסכין קרוי חילוף בלשון ערבי ואויר שאחורי אותו עודף למערב ואויר שבין צפון כותל העודף לבין כותל העזרה קרוי לפנים מן החליפות:
הכל מודים שפסול - דכיון שאין המזבח נראה שם אינו קרוי ירך המזבח:

לימא - דוקא רבי אלעזר ברבי שמעון היא ולא רבי:
השתא ר' אדרבי יוסי מוסיף וכו' - כלומר מאי תיבעי לך פשיטא דלאו דוקא קא אמרי וכי רבי דמוסיף את צפון של צד מזרח שהוא מרוחק מקדושת היכל אדרבי יוסי הוא דמוסיף לה אבל דרבי אלעזר לית ליה אפשר לומר כן המרוחק כשר והמקורב פסול:
אנן הכי קאמרינן - כלומר הא ודאי פשיטא לן דרבי נמי אית ליה בין האולם ולמזבח צפון והאי דקא אמרי מתני' לימא דלא כרבי הכי קשיא לן דתנא דמתניתין לית ליה דרבי דמכשיר כל צפון העזרה דאי כרבי למה לי לקרוביה לבין האולם ולמזבח נוקמיה בחלק צפוני דכל העזרה באיזה מקום שירצה:
אלא מאי רבי אלעזר ברבי שמעון נוקמיה בין כותל מזבח צפוני לכותל עזרה צפונית - דהא לכולי עלמא עיקר צפון דירך המזבח ממש התם הוא:
אלא מאי אית לך למימר - אמאי מקרב ליה כולי האי:
משום חולשא דכהן - שלא יכבד עליו משוי מזרק הדם מרחוק:
לרבי נמי - אע"ג דכל עזרה כשירה בצפון שלה מקרב ליה לצד הפתח משום חולשא דכהן:
ונוקמיה להדיא - אחוריו למזבח ופניו להיכל:
שמא ירביץ גללים - וגנאי הוא להראות בית הריעי שלו לצד המזבח והכי שפיר טפי להיות זנבו לצפון וראשו לדרום נמצא זנבו שלא כנגד המזבח שאינו מושכו לצד דרום כל אורך הפר אלא שיהא מקצת גופו בין האולם ולמזבח:
כיצד סומך - כל סמיכת קדשי קדשים:
עומד בצפון - שקדשי קדשים טעונין צפון:
ופניו למערב - ואחוריו למזרח:
והסומך - הבעלים:
עומד במזרח - אחוריו למזרח:
עון חטאת - אותו חטא שהוא מביא עליו:
ועל עולה עון לקט שכחה ופאה - שאין להן וידוי הכי גרסינן לה בתוספתא דמנחות (פ"י) ולא גרסינן בה מעשר עני דהא יש לו וידוי וגם נתתיו ללוי זה מעשר ראשון ליתום ולאלמנה זה מעשר עני (מעשר שני פ"ה):
רבי עקיבא אומר אין עולה באה כו' - טעמא מפרש בתוספתא על מה עולה באה אם על כריתות ומיתות ב"ד הרי עונשן אמור אם על לא תעשה הרי עונשן אמור מלקות הא אין עולה באה אלא על עשה ועל לא תעשה שניתק לעשה שאין לוקין עליו:

דף לו:

בלאו דנבילה קא מיפלגי - דכתיב עשה אחריו לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה (דברים י"ד:כ"א) ומיהו על כרחך אין זה ניתק לעשה דהא נתינתה לגר אי אפשר לאחר שעבר על לא תעשה של אכילה ועל כרחך עשה מעיקרא משמע לא תאכלו כל נבילה אלא לגר תתננה ולא תאכלוה:

רבי עקיבא סבר לאו מעליא הוא - ולוקין עליו ולאו דלקט שכחה ופאה נמי עשה דבתריה מעיקרא משמע והכי קאמר קרא (ויקרא יט) ולקט קצירך לא תלקט אלא לעני תעזבנו ולא תלקטנו ולקי עליה ואין עולה באה עליו:

ור' יוסי הגלילי סבר - לאו דנבילה אע"ג דעל כרחך עשה דבתריה מעיקרא משמע הואיל ובתריה דלאו כתיב. אין לוקין עליו דלא דמי ללאו דחסימה ובאה עליו עולה ולאו דלקט שכחה ופאה נמי אפילו אמרינן דעשה דבתריה מעיקרא הוא משמע לא לקי עליה:

אביי אמר דכ"ע לאו דנבילה - דע"כ עשה דבתריה מעיקרא משמע ולאו מעליא הוי ומלקינן עליה:

והכא בתעזוב - הכתוב אחר לאו של לקט שכחה ופאה קא מיפלגי:

ור"ע סבר - מעיקרא קודם לקיטה קאי עשה ולקי עליה דלא ניתק לעשה ואין עולה באה עליו:

רבי יוסי סבר השתא משמע - אחר שלקט ועבר על לא תעשה נתקו הכתוב לעשה וצוהו לעוזבו שם לעני ולגר ולפיכך אין לוקין עליו:

וכן בשעיר המשתלח הוא אומר - עונות תחילה ואח"כ פשעים ואחר כך חטאים:

המרדים - העושה להכעיס:

מלך מואב פשע בי - מרד בי:

אז תפשע לבנה - מרדו יושבי לבנה על מלך יהודה:

חוזר ומתודה כו' - בתמיה אם על זדונות ימחלו לו אין צריך לבקש שוב על השגגות:

עשה להן זדונות כשגגות - והכי קאמר נושא עון ופשע כחטאת שוגג:

דקא מסייע ליה קרא - דוידוי יוה"כ גופיה:

ההוא דנחית - שליח צבור שמסדר בתפלתו של יום הכפורים סדר עבודותיו של כהן גדול על שם ונשלמה פרים שפתינו (הושע י"ד:ג'):

וכפר - מה שאמור בפרו וכפר בעדו ובעד ביתו (ויקרא ט"ז:ו') דברי וידוי:

נאמר להלן בשעיר המשתלח יעמד חי לפני ה' לכפר עליו (שם):

ואם נפשך לומר - להשיב תשובה על גזירה שוה זו לומר שאין וכפר אלא במתן דמים על כרחך מיניה וביה תיפוק לך דלא אפשר למימר הכי שהרי הוא אומר והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר בעדו ובעד ביתו ואחר כך ושחט את פר החטאת וגו' על כרחך וכפר בעדו ועדיין לא נשחט אלמא כפרה זו בדברים היא:

מאי אם נפשך לומר - מה היה להשיב לו דאיצטריך ליה טעמא אחרינא:

וכי תימא נילף - האי וכפר מכפרה דכתיבא בשעיר הפנימי דכתיב וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל וההיא במתן היא דבתר מתן דמים כתובה ועוד שאין בו וידוי:

דף לז.

ומנין שבאנא - יהא וידוי זה:

נאמר כפרה בחורב - במעשה עגל (שמות ל"ב:ל') אולי אכפרה בעד חטאתכם:

מה להלן באנא - אנא חטא העם הזה וגו':

ומנין שבשם - אנא ה':

בעגלה ערופה - כפר לעמך ישראל אשר פדית ה' (דברים כ"א:ח'):

בשלמא חורב מעגלה לא יליף - לומר שיהא שם הזכרת השם:

מאי דהוה הוה - כבר עבר ואי אפשר לחזור:

אלא עגלה ערופה נילף מחורב - ותיבעי אנא:

והתנן - בהדי' מעשה עגלה ערופה במסכת סוטה (דף מו.) הכהנים אומרים כו':

הכי גרסינן בשעה שאני מזכיר שמו של הקב"ה כו':

מתני' בא לו למזרח - חוזר אחוריו לצד מזרח סמוך לפתח שלא היו מכניסין השעירים להגריל אלא שיהיו בתוך חלל העזרה כדכתיב (ויקרא ט"ז:ז') והעמיד אותם לפני ה אבל לא לקרבן כל כך לצד ההיכל עד שהוא בא לשוחטו היו מקריבין אותו כדתנן לקמן (דף נג:) הביאו לו את השעיר שחטו וכו':

לצפון המזבח - כלומר משוך מכנגד המזבח לצד צפון שיהא כנגד אויר שבין מזבח לצפון דאע"ג דלא שחיט ליה הכא מ"מ כל מעשיו טעונין צפון ואשמועינן שאין צפון כנגד מזרחו של מזבח:

קלפי - אשקור"ן בלע"ז:

של אשכרוע - ברוש:

יהושע בן גמלא - כשנתמנה בכהונה גדולה:

בן קטין - כ"ג היה:

עשה י"ב דד - ליציקת המים:

מוכני - מפרש בגמרא גלגל לשקעו בו בבור שיהו מימיו מחוברים למימי הכיור ואי לא הוו מיפסלי בלינה לפי שקדשו בכלי ולא כבוד קדשים הוא ליפסל מים קדושים:
נברשתא - מנורה ודומה לו בספר (דניאל ה':ה') לקבל נברשתא דדהבא במעשה בלשאצר:
שפרשת סוטה כתובה עליה - ולא יצטרך להביא תורה לכתוב ממנו מגילת סוטה במקדש:
נקנור נעשו נסים לדלתותיו - שם האיש נקנור ונס שלו מפורש בגמרא:
גמ' מדקאמר לצפון המזבח - שהוצרך למושכו מכנגד המזבח ולצפון:
מכלל דמזבח לאו בצפון הוי קאי - אין כלום מן המזבח בצפון העזרה ואי הוו קיימי כנגד מזרחה של מזבח פורתא לאו בצפון קיימי:
צפונה על ירך המזבח - צפונה לשון אויר משמע הך ה' יתירה אל צפון שהוא האויר הפנוי:
והא רישא ר"א בר"ש - דאמר מזבח מקצתו בצפון שהכשיר שחיטת הפר בין האולם ולמזבח:
כולה ראב"י ותני - ברישא פר היה עומד בבין האולם ולמזבח סמוך לבין האולם ולמזבח אצל מקצוע צפונית של מזבח שהיה מקרבן אצל הפתח בכל יכולת משום חולשא דכהן ויותר מכאן לא יכול לקרבן דאי מעייל ליה כנגד מזרח המזבח לאו בצפון הוא:
הרי זה בור - אפי' בדרך ארץ אינו בקי:
ג' שהיו מהלכין בדרך - לא ילכו זה אחר זה אלא בשורה אחת וכן מצינו במלאכי השרת מדכתיב (בראשית יח) שלשה נצבים עליו מכלל שבשורה אחת הוו קיימי זה אצל זה דאי זה אחר זה קיימי אין זה נצבים עליו אלא ראשון:
כדי שיתכסה בו רבו - הא דקתני מימינו לא שילך אצלו אלא מאחוריו ומיהו גדול לימין וקטן לצד שמאל אצל גדול ושניהם אחורי הרב ממש:
ה"ג והתניא המהלך כנגד רבו הרי זה בור אחורי רבו הרי זה מגסי הרוח:
דמצדד אצדודי - לא אצל ממש ולא אחורי ממש אלא שיכסה בו רבו מקצת צד רבו:
יכול יתן שנים על זה ושנים על זה - והכי קאמר קרא ונתן על כל אחד משניהם גורלות דמשמע שנים:
ת"ל גורל אחד לה' - אין כתיב שם אלא על אחד מהם ואין כתיב עזאזל אלא על אחד מהם:
יכול יתן של שם ושל עזאזל על זה - לקיים ונתן גורלות שנים על כל אחד משניהם ואיזה שירצה יעשה לשם:
ת"ל אחד - ממשמע שנאמר גורל לה' יודע אני שהוא אחד וכי כתיב אחד לדרשה כתביה:

יכול אף זה כן - גורל שהשם כתוב עליו:
לדידהו - לכלים:

דף לז:

בידות סכינין - שאי אפשר לעשות סכינין עצמן של זהב:
כני כלים - בסיסי מושבן:
ואוגני כלים - בית אחיזתן:
בקתתא דנרגי וחציני - ידות הקרדומות ומגלות:
ניצוצות - זהרורית שהחמה זורחת מן המזרח ונטה על פתח ההיכל שהוא לצד מערבי:
שהגיע זמן ק"ש - כדתניא (ברכות דף כו.) מצותה עם הנץ החמה:
שאנשי משמר - שהכהנים שהעבודה מוטלת עליהם מקדימין לקרותה קודם היום שמא תמשך עליהן העבודה וימנעו לקרות:
ואנשי מעמד - ישראל העומדים בשליחות הצבור על הקרבן שנאמר (במדבר כח) תשמרו להקריב לי מצוה שיהיו משמרים ועומדים על קרבנם הכי דריש ליה בספרי ובמסכת תענית (דף כו.):
מאחרין - לקרות עד כלות עבודת התמיד:
לשאר עמא - הבאים בעזרה הוא סימן להודיע זמן קריאת שמע:
שמע מינה כו' - ופלוגתא היא במסכת גיטין בפרק הניזקין (גיטין דף ס.):
באלף בית - אותיות של ראשי התיבות:
כשהוא כותב - כהן הכותב את המגילה להשקותה:
כמה שכתוב בטבלא - לפי סימני האותיות:

דף לח.

בסירוגין - אם לא שכב אחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא ואת כי שטית ואחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא יתן ה' אותך ואחריו ראשי תיבות עד סוף המקרא ובאו המים ואחריו ראשי תיבות (אם שכב ואת כי שטית):
להביא דלתות - לשער המזרח של העזרה ושל נחושת היו:
נחשול - סערה:
והטילוה לים - להקל לספינה:
וכרכה - חבקה:
לנמלה - פורט"ו מקום שהספינות נמשכות שם ליבשה:

רהיטנו - לשון דלת שהוא רץ ונועל רץ ופותח:
אלא ברית ים - כאילו כרתו ברית זו עם זו ויש אומרים ברייית ים:
נשתנו - כשהעשירו:
קלניתא - מזוקקת וכן שם מין נחושת והוא נחושת קלל:
מתני' בן לוי - כלומר מן הלויים:
פרק - הכרעת קול נעימה:
על מעשה הכתב - קושר ד' קולמוסין בד' אצבעותיו וכותב שם בן ארבע אותיות כאחד:
גמ' לרדות - מן התנור:
שהללו - שבאו מן אלכסנדריא לפי שלא יודעים לרדות מן התנור שלא יהא נשבר לפי שהוא עשוי כמין תיבה פרוצה כמין ספינה היו יראים לדבקם מבפנים לתנור ואופין אותן מבחוץ:
כפלו להם שכרם - מתרומת הלשכה: ועל דבר זה מזכירים אותם לשבח שמעולם כו':
לפטם - לכתוש הסמנין ולערבם יפה כמו שנאמר (שמות ל) ממולח:
להעלות עשן - שלא היו מכירין בעשב שהוא מעלה את העשן זוקף ומתמר כמקל:
מיעט כבודם - בחורבן ביתו:
מעלה עשן - עשב שהוא מעלה עשן ראיתי כנגדי:
מגילת סמנין - שכתובין בה שמות סמני הקטורת:
מכאן אמר בן עזאי - ממעשה בית גרמו ובית אבטינס שבקשו חכמים לדחותם ממקומם ולא יכלו:
בשמך יקראוך - לא ידאג אדם לומר פלוני יקפח פרנסתי כי על כרחך בשם יקראוך לבא ולשוב במקומך:

דף לח:

ומשלך יתנו לך - כלומר לא משלהם הוא מתנה אלא מזונות קצובים לך מן השמים:
ואין מלכות נוגעת בחברתה - משהגיע זמן המלכות ליפול ותעמוד אחרת לא יאחר זמן כמלא נימא אלא מי שזמנה ליפול בלילה נופלת בלילה שנאמר (דניאל ה':ל') ביה בלילא איתקטל בלשצר ושזמנה ביום נופלת ביום שנאמר (יחזקאל ל':י"ח) ובתחפנחס חשך היום:
לבין הנימין - בין חליקת נימת השפה נגד מחיצת החוטם:
נזקרים בבת ראש - נרתעין מהכרעת הקול:
רקביבות - רדולי"א חלודה ככלי ברזל שאין משתמשין בו:

דלא מסקי בשמייהו - לא יקרא אדם לבנו שם אדם רשע:
מודדתו בטפחים - לידע כמה נוסף בו מיום ליום ונותנת המשקל אומד התוספת:
כהן ונביא - זכריה בן יהוידע הכהן אלמא מסקינן בשמייהו דהא דואג האדומי רשע היה וזה קראו לתינוק בשמו:
חזי מאי דסליק ביה - ראה מה עלתה ביה שנשחט:
צדיק מעצמו - ע"י מעשיו נזכר לטובה:
רשע אף ע"י חבירו - נזכר לרעה:
המכסה אני מאברהם - וכיון שהזכיר שמו ברכו וסמיך ליה ואברהם היו יהיה וגו':
שם רשעים - ולא כתיב שם רשע:
עובדיה - היה דר בין אחאב ואיזבל:
מברכתן של צדיקים כו' - במקום שהקב"ה מברך את הצדיקים שם מקלל את הרשעים:
וירא את האור - ראה בדעתו להתקיים האור של עולם בשביל הצדיק שהוא טוב:
וישת עליהם תבל - פיזרן בכל הדורות להיות שתות וקיום ויסוד לקיים תבל:
רגלי חסידיו - בשביל חסידיו כמו ויברך ה' אותך לרגלי (בראשית ל':ל'):
שוב אינו חוטא שנא' רגלי חסידיו ישמור - סופי חסידיו ישמור:
כיון שבא אדם לטמא - להיות רשע:
פעם ראשונה ושנייה כו' - רגלי חסידיו משהנהיג בחסד שני רגלים כמו זה שלש רגלים (במדבר כ"ב:כ"ח) פעמים ישמור אותו מן החטא:
אם ללצים הוא יליץ - אם ללצים הוא בא להתחבר הוא יליץ לא ימנעוהו ולא יעזרוהו:
אם לענוים - הוא בא להתחבר יתן לו חן מי שבידו ליתן:
פותחין לו - פתח הטומאה ליכנס בו מספיקין בידו ואין מונעין ממנו מן השמים לעכבו:

דף לט.

בא - הלוקח למדוד נפט מפני שריחו רע אומר לו המוכר מדוד לעצמך:
מטמטמת - אוטמת וסותמת מכל חכמה:
ונטמתם - חסר א':
מטמאין אותו הרבה - מניחין אותו ליטמא הרבה והכי קאמר קרא אל תטמאו בהן ואם תטמאו סוף ונטמתם:
והתקדשתם - מעט והייתם קדושים הרבה הבא ליטהר מסייעין אותו:
מתני' טרף בקלפי - שנינו בפרק שלמעלה (דף לז.) וקלפי היתה שם:
טרף - פתאום בטריפה ובחטיפה:

והעלה שני גורלות - אחד בימין ואחד בשמאל והשעירים עומדים אחד לימין ואחד בשמאל ונותן גורל שעולה בימין לשעיר של ימין:

והן עונין אחריו - כשמזכיר את השם:

גמ' דלא ניכוין - שלא ימשמש להבין במשמושו איזה של שם ויטלנו בימין לפי שהוא סימן יפה כשהוא עולה בימין:

ושל חול היתה - אינה מקודשת:

התורה חסה כו' - שנאמר (ויקרא י"ד:ל"ו) וצוה הכהן ופנו את הבית וגו' על מה חסה תורה על פכין של כלי חרס שאין להם טהרה במקוה א"כ חסה על ממון קל כ"ש על ממון חשוב א"כ חסה על ממונן של (צירועין) קל וחומר על ממונן של צדיקים:

ואם בימינו של סגן עלה ראש בית אב אומר לו לכהן גדול דבר מילך - דבר דבריך לה' חטאת:

כיון דלא סליק בידיה - דכהן גדול ובידיה דסגן סליק חלש דעתיה דכהן גדול אי אומר לו סגן:

למה סגן מימינו כו' - שהולך תמיד לימינו כך אמרו בשם ר' יצחק הלוי ואני שמעתי מרבינו יצחק בר יהודה למה סגן ממונה שאם יארע פסול אבל כל זמן שלא יארע בו פסול אין הסגן עובד שום עבודה בעולם:

לשון של זהורית - צמר סרוק ומשוך כמין לשון וצבוע אדום וקושרין אותו בראש שעיר המשתלח והיה מלבין מאיליו והוא סימן שמחל הקב"ה לישראל שנאמר (ישעיהו א':י"ח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו:

והיה נר מערבי דולק - לאחר שכבו שאר כל הנרות ואע"פ שממנו מתחיל להדליק ערבית בו היה מסיי' הטבת נרות שחרית והוא עדות שהשכינה שורה בישראל כדכתיב מחוץ לפרוכת העדות ואמרינן במסכת שבת (דף כב:) עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל ואמרינן (שם) מאי עדות זה נר מערבי שנותן בה שמן כמדת חברותיה וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים ואיזהו נר מערבי למאן דאמר (מנחות דף צח:) שבעת הנרות סדורים מזרח ומערב קרי נר מערבי נר שני שסמוך לראשון שבמזרח כדתנן (תמיד פ"ו משנה א) נכנס אחד ומצא שתי נרות מזרחיות דולקות וכו' למאן דאמר כו' צפון ודרום נתונין היו אמצעיתן פניו מסובין כלפי מערב והוא קרוי מערבי ושאר הנרות מצדדין פניהם כלפי אמצעי כדכתיב (במדבר ח':ג') אל מול פני המנורה היא אמצעית יאירו נרות של ששה קנים:

והיה אש המערכה מתגבר - ודולק מאיליו בלא תוספת עצים ולא היו צריכין להביא עצים משסדרוהו שחרית:
חוץ משני גזירין - של בין הערבים שהן חובה כדאמרי בפרקין לעיל:
נשתלחה מאירה - שאינו משביעו:
וכל כהן מגיעו כפול - שאינו כזית מאחר שראו שאינו משביע הצנועין מושכין את ידיהן (ואם יותיר לא היו מושכין ידיהם) ובימי שמעון את מי שמגיע כפול לא היו מושכין ידיהם:

דף לט:

חמצן - גזלן:
אשרו חמוץ - החזיקו הנגזל:
ולא חומץ - לא שייך הכא אלא [בסנהדרין] (דף לה.) שלמדנו מכאן שנזקקין לתובע תחילה:
מלברך בשם - מלברך ברכת כהנים את העם בשם המפורש שלא היו כדאי:
נפתחות מאליהן - סימן לאויבים לבא וליכנס:
וכבר נתנבא עליך - שהפתיחה זו היא סימן לחורבן:
שלשה בוידוי ראשון - של פר אנא השם חטאתי אנא השם כפר לפני ה' תטהרו:
ואחד בגורלות - לה' חטאת:
וכבר אמר - כלומר וכבר היה מעשה שהלך קולו עד יריחו:
כלה - דרכה להתקשט בבשמים:
בהרי מכמר - שם המחוז:
והרחתי ריח קטרת - מקטורת שנעשה בו בעוד המשכן בשילה:
עליית גורל מתוך קלפי מעכבת - עבודה שאין השעירים מתפרשין זה לשם וזה לעזאזל אלא ע"פ הגורל לפיכך צריך לראות איזה עלה בימין ויהא שעיר של ימין נקבע בו ואי זה עלה בשמאל ויהא שעיר של שמאל נקבע בו:
אבל הנחה - של גורל על השעיר אינה מעכבא אפילו לא הניחו עליו שהרי הוקבע של ימין בגורל שעלה בימין וכן שעיר השמאל לגורל שמאל:
אף עלייה אינה מעכבת - ואם יקרא הכהן שם חטאת על האחת ושם עזאזל על חבירו הוקבעו בלא הגרלה שאין הגרלה מעכבת אלא שחיסר מצוה:
אליבא דרבי יהודה כו' - בפרק הוציאו לו (לקמן דף ס.) פליגי ר' יהודה ור' נחמיה אם שינה בסדר עבודות להקדים את המאוחר ואמר ר' נחמיה כל סדר העבודות שנעשות

בבגדי לבן בין בפנים כגון לפני לפנים בין מבחוץ כגון בהיכל או בעזרה מעכב דחוקה דכתיבא בענינא דאחרי מות עלייהו כתיבא ור' יהודה אומר לא כתיבא חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים הלכך הגרלה שהיא אינה נעשית מבפנים אלא מבחוץ לר' יהודה דאמר אדברים שנעשים מבחוץ לא כתיבא חוקה:

דכולי עלמא לא פליגי - דאפילו ר' ינאי מודה דלר' יהודה לא מעכבא דהא לא כתיב בהו עיכובא:

כי פליגי אליבא דרבי נחמיה - דאמר חוקה אכל דברים הנעשים בבגדי לבן כתיבא וזו בבגדי לבן היא כדכתיב בענינא:

הני מילי - דכתיב חוקה לעיכובא בעבודה הוא דאתא לעיכובא (עד כאן לא אמר ר' נחמיה דכתיב חוקה בעבודה לעכובא כגון חתיות גחלים מן המזבח ושחיטת פר דעבודות נינהו ופסולות בכהן אחר אבל הגרלה דלאו עבודה היא שכשרה בסגן למאן דאמר לעיל הסגן וכ"ג מכניסין ידיהן של ימין בקלפי אימא הכא מודה ר' נחמיה דלא מעכבא):

כולי עלמא לא פליגי דמעכבא - דקאמר חוקה עלייהו כתיב:

שאני הכא דתנא בה קרא - אף על גב דחוקה לאו עלה קיימא לעכב מעכבא שהרי שנה עליו הכתוב לעכב ומקרא יתירה נפקא לה עיכובא:

דף מ.

אלא להך לישנא דאמרת - אליבא דרבי יהודה פליגי ואמר רבי ינאי מעכבא וכל שכן לרבי נחמיה הא מני לא רבי יהודה ולא רבי נחמיה:

תני מצוה להניח - ואם לא הניח כשר ובהא כולי עלמא מודו דבנתינה לא תנא בה קרא אלא חדא זימנא הוא דכתיב ונתן אהרן וגו' אבל בעלייה תנא בה קרא דכתיב והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו וגו' וכתיב והשעיר אשר עלה:

ולהתודות - על שעיר המשתלח כדכתיב והתודה עליו וגו':

אילימא לא הניח - בההוא הוא דקאמר רבי שמעון כשר אבל עלייתו מתוך קלפי אית ליה לרבי שמעון דמעכבא:

והתניא מת אחד מהן - לאחר הגרלה דאי אפשר עוד להגריל אלא אם כן יביא שנים אחרים וילך אחד לאיבוד כדאמרי' בפ' שני שעירי (לקמן דף סב.): מביא אחד מן השוק תחת זה שמת ויהא חבירו של זה העומד ואין צריך להגריל:

רבי שמעון לא ידע כו' - לעולם לא הגריל דקאמר תנא קמא כשר לא הניח הוא ודקשיא לך היכי קאמר ר"ש עלה לא הגריל כשר אי הגרלה זו היינו הנחה משמע דאי לא העלה

פסול לרבי שמעון לא תקשי דלא הגריל דקאמר ר' שמעון לא הגריל ממש קאמר ולא הוה ידע דלא הגריל דקאמר ת"ק אהנחה הוא דקאי והכי קאמר להו ר' שמעון לרבנן אי לא הגריל כשר דקאמריתו היינו בעלייה דהוא הגרלה ממש פליגנא עלייכו בחדא בלא התודה:

ואי הגרלה דקאמריתו היינו הנחה - אבל עלייה לדידכו מעכבא פליגנא בתרתי דלדידי הגרלה לא מעכבא כלל והוידוי מעכב ולקמן מפרש טעמא דתרוייהו בוידוי:

פר מעכב את השעיר - אם הקדים אחת מן העבודות של שעיר המאוחרות לשל פר ועשאה קודם לפר הפר שהוא ראוי ליקדם לה מעכבא ופוסלה ואינה עולה לו וצריך לחזור ולעשותה לאחר הפר וסדר עבודותיהן כך היא בפרשה בתחילה מתודה על הפר וידוי ראשון ואח"כ מגריל על השעיר ואחר כך מתודה על הפר וידוי שני ושחטו ומכניס כף ומחתה ונותן את הקטורת על האש (וגו') ונותן מדם הפר על הכפורת ואחר כך שוחט את השעיר ונותן ממנו על הכפורת ואחר כך נותן מדם הפר על הפרוכת ואחר כך מדם השעיר ואחר כך מערב דמים ונותן על מזבח הפנימי:

אבל השעיר אינו מעכב את הפר - אם הקדים עבודת הפר והוא מן המאוחרות לשל שעיר ועשאה לפני שעיר אין השעיר שהיה ראוי ליקדם לה פוסלה:

במתנות שבפנים - קאמרי דסדר הפר מעכב את השעיר:

אי אקדמיה לשעיר - על בין הבדים מקמי פר לא עשה כלום:

אלא שעיר אינו מעכב את הפר מאי ניהו - איזה עבודה מצינו בשעיר הקודמת לשל פר במתנות פנים דנימא עלה שאם שינה להקדים את של פר לפניה אין השעיר הראוי ליקדם לה פוסלה:

בהיכל - על הפרוכת:

חוקה כתיבא בהו - דהא אפילו רבי יהודה מודה דאדברים הנעשין בפנים כתיב חוקה והרי שינה זה בעבודות פנים שהרי הקדים לה את של חוץ שהיא מאוחרת לה:

אלא לאו דאקדים מתנות דפר בפנים מקמי הגרלה - דשעיר דעל כרחך אינך מוצא עבודות שעיר קודם מתנות דפר בפנים אלא זו וקתני דלא מעכבא:

ומדסידרא לא מעכבא הגרלה נמי לא מעכבא - אפילו עקר לה לגמרי אלמא איכא למאן דאמר הגרלה לא מעכבא וקשיא למאן דאמר אפילו לרבי יהודה מעכבא וכל שכן לרבי נחמיה הא מני:

דאקדים מתנות דפר - על מזבח הפנימי כדכתיב (ויקרא ט"ז:י"ח) ולקח מדם הפר ומדם השעיר וגו' והיה לו לאחרו עד גמר מתנות הפרוכת:

ונהי דבסדרא לא מעכבא - הגרלה דהא לרבי יהודה לא כתיבה חוקה אדברים הנעשים בחוץ הגרלה מיהא כי עקר לה לגמרי מעכבא דתנא בה קרא כדאמרן:
ואזדו לטעמייהו - אפלוגתא דלא התודה קאי ומיקמי תא שמע פר מעכב את השעיר גרסינן ליה:

דף מ:

יעמד חי - על כרחך ללמדנו שאם מת אתה צריך להביא אחר דאי לא למאי אתא אם תאמר שלא ישלחנו עד לאחר מתן דמים ליכתוב יעמד לפני ה' לכפר עליו חי למה לי אלא שאם מת צריך להביא אחר:
ועד מתי הזקיקו להיות חי עד שעת מתן דמים של חבירו - דכתיב לכפר עד שיכפר בדמו של חבירו אבל משעת מתן דמים ואילך אע"פ שעדיין לא התודה לפי סדר המקראות וכלה מכפר וגו' (ויקרא טז) וסמך אהרן וגו' אם מת אין צריך אחר אלמא וידוי לא מיעכב:
רבי שמעון אומר כו' - כדפריש טעמא לקמן ואני שמעתי ואזדו לטעמייהו בהגרלה מיעכבא ולא מיעכבא ואי אפשר להעמידה:
וכן הוא אומר וכלה מכפר את הקודש - הוא מתן דמים והקריב את השעיר החי עד כאן צריך להיות חי:
עלה בשמאל - גורל שם:
אל תתנו מקום לצדוקים - תלמידים החולקים על התורה לרדות ולמשול בהן לקפח אתכם בדברים שיאמרו לפי רצונם הם עושים הכל:
הא לאו הכי מהדרינן - של עזאזל שם:
כיון שעלה - מתוך קלפי ויודע איזו לשם ואיזו לעזאזל שוב אינו צריך להיות מונח עליו ואפילו למצוה אבל עלייה והנחה מצוה (היא) מיהא איכא:
ואין השם - אם קרא לו שם בלא גורל:
במקום שלא קידש הגורל - בשאר קרבנות הצריכין פירוש כגון קיני זבין וזבות ויולדות שאחד מהן חטאת ואחד מהן עולה שלא קידש הגורל אם כתב על שני גורלות על אחד חטאת ועל א' עולה ונתנן עליהם לא מצינו שהגורל קובעם ולא יכול לשנותן:
קידש השם - מאחר שקרא לזו חטאת ולזו עולה אין הכהן רשאי לשנותן כדאמרינן לקמן (דף מא.) מולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת בשעת לקיחה הן נקבעין זו לעולה וזו לחטאת כאן שמצינו שהגורל קובען אינו דין שהשם קובען:

דף מא.

סתם סיפרא - תורת כהנים רבי יהודה היא הכי קאמר בסנהדרין (דף פו.) והא בתורת כהנים היא דהא קרא בספר ויקרא כתיב:

אין הקינין מתפרשות - איזו לעולה ואיזו לחטאת אלא או בלקיחת בעלים כו' אם כשקנאן אמר זה אני לוקח לעולה ואת זה לחטאת שוב אין הכהן יכול לשנותן בעשייתן ואם שינה פסול ואם כשקנאן לא פירש אף על פי שקרא להם שם [לאחר מיכן] אין שם חל עליהם ויכול הכהן לשנותן:

ולקחה ועשה - ביולדת כתיב ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וכן במצורע וגבי זב ועשה הכהן אחד חטאת ואחד עולה אלמא או בשעת לקיחה נקבעין או בשעת עשייתן אבל ביני ביני לא:

והא הכא כו' - מדקתני כאן שקידש הגורל אינו דין שיקדש השם וקא סלקא דעתיה דקידוש השם בשעת קידוש גורל קאמר שאינו לא שעת לקיחה ולא שעת עשייה הכי גרסינן והא הכא דלאו שעת לקיחה ולאו שעת עשייה היא וקתני דקבע:

מטמא מקדש - הנכנס למקדש טמא והוא בקרבן עולה ויורד עשירות ודלות ודלי דלות האמורה אצל שבועת בטוי ושבועת קול אלה והתם נמי כתיב (ויקרא ה׳:א׳) או נפש כי תגע וגו' ואוקמינן לה בשבועות (דף ז.) בטומאת מקדש וקדשיו שאחר שנטמא נכנס למקדש או אכל קדשים:

והעשיר - וצריך להביא בעשירות:

ואחר כך - חולק המעות ופירש ואמר אלו לחטאתו ואלו לעולתו אע"ג שאין קרבן עני עכשיו עליו חובה אלא קרבן עשיר ואין בקרבן עשיר [עולה אלא] חטאת בהמה כשבא לב"ד יאמרו לו ב"ד קרבן עשיר תביא:

מוסיף - מביתו עד דמי בהמה ומביא חובתו בהמה מדמים שקרא להם שם חטאת:

ואין מוסיף ומביא - חטאת בהמה מדמי עולתו שאין יכול לשנותן למעות שהפרישן שקרא להן שם עולה ליקח מהן חטאת:

והא הכא - דלאחר שהפרישן פירש ואין זו לא לקיחה ולא עשייה:

וקתני דקבע - עליהם השם ואין רשאי לשנותן:

ותסברא - הך מתרצתא היא והאמר ר"א וכו'. וכיון דאין קרבן עני ראוי לו אפילו בדיעבד היכי קבע ליה שם עולה עלייהו משהעשיר הרי אינו מחויב עולה:

אלא מאי אית לך למימר - על כרחך מיבעיא לשבושא ולמימר דהאי ואח"כ דקתני שיבוש הוא אלא הכי מיבעיא ליה למיתני ואמר אלו לחטאת ואלו לעולה ואח"כ העשיר

דבשעת שקבען הוה קרבן חזי ליה וכיון דעל כרחך משבשתא היא לרב חסדא נמי הכי תרצה שכבר אמר משעת הפרשה ותני הכא מטמא מקדש עני שהפריש מעות לקינו ואמר בשעת הפרשה אלו לחטאת ואלו לעולה ואח"כ העשיר מוסיף ומביא דהפרשה במעות כשעת לקיחת העופות:

ולרבי חגא - דאמר מטמא מקדש עשיר והביא קרבן עני יצא ומשום הא לא משתבש ומתרצתא היא וכיון דחזי ליה האי קרבן בדיעבד מצי למיתני דקבע:

דף מא:

מאי איכא למימר - והא הכא לאו בשעת לקיחה ולאו שעת עשייה הוא וקבע ליה:

לא תימא ואחר כך אמר אלא ואח"כ לקח ואמר - זו לחטאת וזו לעולה דעבדי תנאי דמחסרי תיבה אחת על ידי שכחה ומיחלף להו בין ואחר כך לקח לואחר כך אמר:

ופרכינן לקח - אם כן מוסיף ומביא חובתו בהמה מדמי חטאתו מאי ניהו הרי אינו מעות שכבר לקח העוף:

דפריק ליה - ומוציאו לחולין ומוסיף מביתו וקונה מן המעות בהמה:

והא אין פדיון לעוף - דהכי תנן במסכת מנחות (דף ק:) אבל העופות והלבונה והכלי שרת אין להם פדיון שלא נאמר אלא בבהמה:

כגון [שלקח] פרידה אחת - גוזל אחד לקח מן הצבורין דמעות והכי קאמר תנא אי עולה זבן הני מעות דקיימי חטאת נינהו ומוסיף עליהן ומביא חובתו והאי עולה דזבן אזלא לנדבה:

אי חטאת זבן - הוקבעו מעות צבור השני לעולה על ידי לקיחה זו ואין מוסיף עליהן ומביא מהן חובתו אלא מביא מן המעות עולת נדבה והחטאת שלקח תמות ומביתו יביא מעות ויקח בהמה:

שאני מצורע - דכתיב (ויקרא י"ד:ב') זאת תהיה תורת המצורע ולא אחרת:

רישא נמי - עני שהביא קרבן עשיר:

התם הא רבי רחמנא - תורה אחת לכל המצורעין כולן יוצאין בקרבן עשיר:

והתניא - בניחותא:

ונילף מינה - לטמא מקדש:

ואם דל הוא - מיעוט הוא מצורע הוא דעשיר שהביא קרבן עני לא יצא אבל שאר חייבי קרבן עולה ויורד לא:

מתני' כנגד בית שילוחו - כנגד שער שהוציאוהו בו:

ולנשחט - מפרש בגמרא:

גמ' אקשירה קאי - דקושר לו לשון כנגד צוארו:
או אהעמדה קאי - והכי קאמר ואת שעיר החטאת העומד לשחיטה מעמיד כנגד מקום בית שחיטתו:
שפיר - דתו לא מערבי אהדדי שזה קשור בראשו וזה בצוארו ולא באחרים שאלו קשור עליהן לשון ושל אחרים אינו קשור:
אלא אי אמרת - ולנשחט אהעמדה הוא דקאי ומשום דקשירת שעיר המשתלח לחודיה קאמר שלא יתערבו זה בזה ולא באחרים בשלמא במשתלח לא מיערב שעיר הפנימי דהאי קשיר ביה והאי לא קשיר ביה אלא באחריני אמאי לא מיערב שעיר הפנימי הא שעיר פנימי ואחרים אין לשון קשור עליהם:
שתי לשונות שמעתי - על שתי לשונות של זהורית שמעתי חילוק ביניהם אחת של פרה אדומה שכתוב בה (במדבר י"ט:ו') ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת:
אחת צריכה שיעור - ושיעורה מפרש לקמן:
ואחת אין צריכה שיעור - שכשירה בכל שהוא:
דבעי חלוקה - כדתנן לקמן (דף סז.) מה היה עושה המשלח את השעיר חולק לשון זהורית חציו קשר בסלע וחציו קשר בין קרניו:
בעי כובד - שתהא כבידה ותפול לתוך עומק האור כדכתיב (שם) אל תוך שרפת הפרה:
תנאי היא - לקמן בשמעתין:
כיצד הוא עושה - במסכת פרה (פ"ג משנה יא) תנן לה:
כורכן - לעץ ארז ואזוב:
[**בשירי הלשון** - מדקתני שירי מכלל דאיכא תו]:
בזנב הלשון - סרוקה במסרק ונעשית קצרה לראש האחד כמין זנב:
שקלטתן שלהבת - ולא נפלו לתוך שריפת הפרה אלא נתהבהבו באויר:
ומקדש - כלומר ונותן שם. כל מעשה פרה קרי לה קידוש:
בקולחת - אש שיש עליה עמוד שלהבת זקוף למעלה כקלח של עשב גבוה צריך להביא אחר והא דאמר רבי חנין כשירה בנכפפת אש ששלהבת נמוכה וכפופה וסמוכה לגחלתה וקרינן ביה אל תוך:
שיהיו כולן באגודה אחת - דבעינן שיהו נלקחין בבת אחת דכתיב ולקח עץ ארז ואזוב ושני תולעת:
ואחת של מצורע - דכתיב ביה נמי ושני תולעת ואזוב:
ואין לי לפרש - ואיני יודע לפרש איזו גדולה ואיזו קטנה ואיזו בינונית:

דף מב.

של פרה משקל עשר זוז - דבעיא כובד:
של שעיר - דבעיא חלוקה משקל שני סלעים ודייה בכך:
של מצורע - דלא הא ולא הא סגי ליה בשקל:
הכי גרסינן פליגי בה ר"ש בן חלפתא ורבנן בפרה:
וסימן - שלא תטעה לומר שאחד היה אומר משקל שני סלעים משנה זו תהא לך סימן ששנינו (מנחות דף קי.) אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים בסימן זה תזכור לומר שהאחד נתן בה שיעור המרבה מכולן והאחד נתן בה שיעור וקא ממעט מכולן אבל שיעור בינוני לא הוזכר כאן:
לא בפרה פליגי - בלשון של פרה:
וההוא יומא - דאיפליגי בה נח רביא בר קיסי. שם חכם:
מכפר - מיתת צדיקים מכפרת כדאמר בעלמא (מועד קטן דף כח.) למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה לומר לך מה בגדי כהונה מכפרין אף מיתת צדיקים מכפרת:
של פרו - פר כהן גדול של יוה"כ:
אלעזר וחוקה - אלעזר כתיב בה ונתתם אותה אל אלעזר הכהן וגו' (במדבר י״ט:ג׳) וכתיב (שם) זאת חקת התורה וכל היכא דכתי' חוקה עיכובא הוא:
אהרן וחוקה - דכתיב (ויקרא ט״ז:ו׳) והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו וכפר וגו' ושחט את פר החטאת אשר לו וגו' וכתיב באחרי מות בענינא (שם) והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל:
שחיטה לאו עבודה היא - ולא קיימא חוקה אשחיטה:
שאני פרה דקדשי בדק הבית היא - כלומר אין בה קדושת המזבח אלא קדושת דמים בעלמא שהרי שחיטתה בהר המשחה הלכך אין צד עבודות נחלקות בה וכל העבודות שוות בה:
ולא כן דכן הוא - בתמיה אשחיטת פרו דקדושת הגוף היא לא כתיבא חוקה ואשחיטת פרה כתיבה חוקה ומיפסלא בזר:
אמראות נגעים - דכתיב (ויקרא י״ג:ב׳) (כנגע נראה) והובא אל אהרן הכהן:
ושחט אותה לפניו - מדכתיב לפניו מכלל דהשחיטה לאו באלעזר קאי אלא ושחט אותה אחר לפני אלעזר:
ורב - לעולם אלעזר שחטה ומאי לפניו שלא יסיח דעתו משמירתה:
דהשתא הוא דמתכשרא פרה - שהרי כל עצמה אינה עשויה אלא לאפרה:

למעוטי מאי - דלא פסיל בה היסח הדעת במעשה פרה:
אסיפת אפרה - ואסף איש טהור וגו' (במדבר י"ט:ט'):
ומילוי מים - לתת לתוך אפר להזות:
לקידוש - היא נתינת מים על האפר ומערבן יחד:

דף מב:

למשמרת למי נדה - משמע דצריכי שימור עד שיזה מהן:
לסיועיה לרב - דאמר פרה שחיטתה בזר פסולה:
הזאת מימיה אין כשירה באשה - לקמן מפרש לה:
ואין כשירה אלא ביום - דכתיב (במדבר י"ט:י"ב) הוא יתחטא בו ביום השלישי:
מניין לרבות שחיטתה וקבלת דמה והזאת דמה ושריפתה והשלכת עץ ארז ואזוב ושני תולעת — דלא יהיו כשרין אלא ביום דאילו לענין באשה כבאיש אינו אצטריך לרבויי דכולהו כתיב בהו או אלעזר או כהן:
והזאת דמה - אל נוכח פני אהל מועד שבע פעמים:
ת"ל תורה - זאת חקת התורה (שם) תורה אחת לכל עבודתה:
ת"ל זאת - את הכתוב כאן קיים ואל תוסיף:
אחר שריבה הכתוב ומיעט - ולא פירש מאי ריבה ומאי מיעט מעתה לא מסרן אלא להתבונן בה את האמת ואת הישר:
אמרת הרי אנו למידין כולן מהזאת מימיה - שפסול הלילה מפורש בו:
שאין כשרים באשה כבאיש - כדלקמן ולקח אזוב וטבל במים איש טהור וגו' (שם):
והאי מאי תיובתיה - לשמואל אי נימא מדקתני שחיטה פסולה באשה פסולה נמי בזר:
אשה מאי טעמא - מנא ליה דשחיטה פסולה באשה בשלמא קבלת דמה והזאת דמה כתיב ולקח אלעזר הכהן מדמה היינו קבלה והזה אל נכח פני אהל מועד היינו הזאתה ושריפה נמי לעיל מינה כתיב כהן והדר ושרף את הפרה לעיניו דאלעזר והשלכת עץ ואזוב כהן כתיב אלא שחיטה מהיכא:
אלעזר ולא אשה - ועל כרחך ושחט אותה לפניו אאלעזר קא דריש ליה תנא כרב דאי שיהא אחר שוחט ואלעזר רואה כדדריש שמואל מהיכא ממעט אשה אלא מאלעזר דריש ליה תנא וכי היכי דממעט אשה מהכא ממעטינן נמי זר:
כל הפרשה כולה - של פרה כמו שעבודותיה סדורות זו אחר זו:
משמע מוציא מיד משמע ומשמע ממילא - כשתדקדק בה אינך יכול להשוות שיטת הפרשה בשוה שיהיו כל מקראותיה שוים זה עם זה אלא יש בהן שמשמע מקרא זה

מוציא מכלל משמע מקרא שלפניו מה שפסל זה הכשיר זה או מה שהכשיר זה פוסל זה ויש בה מקראות משמעות שמתקיימין ממילא משמעותו שהמשמע עומד במקומו ואינו מוציא מכלל חבירו ולפי סידורן יש לך להבין מהו המוציא מכלל חבירו ומי משמע ממילא ועכשיו דורש והולך את כולה:

לאלעזר - שהוא סגן:

בשלמא למאן דאמר לדורות בכהן הדיוט שפיר - דכיון דלא קבע לה קרא בהדיא סגן או כהן גדול, כל כהנים כשרין בה:

שלא יאמרו שתים שחטו - וקי"ל שכל מלאכות הנעשות עמה פוסלות אותה כדתנן (פרה פ"ד משנה ד') כל העוסק בפרה מתחילה ועד סוף פוסלין אותה במלאכה ולקמן (דף מג.) נמי אמרינן ושחט אותה שלא ישחוט אחרת עמה:

משום שנאמר אותה - והוציא אותה:

דדריש טעמא דקרא - בבבא מציעא (דף קטו.) אלמנה עשירה ממשכנין אותה עניה אין ממשכנין אותה מפני שאתה צריך להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכינותיה:

דף מג.

דאפיק חמור בהדה - דלתנא קמא שרי דליכא שמא יאמרו לרבי אסור דהא אותה כתיב:

ולקח אלעזר הכהן - בקבלת דמה:

לשמואל - דדייק לפניו לומר שהזר כשר לשחיטה איצטריך למיכתב בקבלת דמה אלעזר לאהדורה לאלעזר דאי כתב ולקח מדמה (והזה באצבעו) הוה משמע דאשוחט קאי:

לרב - נמי דאמר שחיטה באלעזר היא לא הוה ליה למיכתב בקבלה אלעזר וכי כתיב הוי מיעוט אחר מיעוט לאלעזר ולא אחר ואין מיעוט אחר מיעוט כו':

ולקח הכהן עץ ארז לשמואל - דאמר קבלה והזאה באלעזר הואי כתיב בה כהן לאכשורי השלכת עץ ארז בכהן הדיוט הוי האי משמע מוציא מיד משמע וכן כל הני דאמרינן ולרב דמכשר קבלה בכהן הדיוט הוי האי משמע ממילא ואינו מוציא מכלל מקרא שלפניו ואיצטריך למיכתב ביה כהן דאי כתב ולקח עץ ארז ולא כתיב כהן הוה אמינא ולקח כל מי שירצה ולא הוה מוקמינן ליה אכהן דקבלה סלקא דעתך אמינא הואיל ולאו גופה כו':

הכהן בכיהונו - האי כהן קרא יתירא הוא דלא הוה ליה למיכתב אלא וכבס בגדיו וגו' ואנא ידענא דאהא דאיירי ביה קאי אלא למסמך כהן אבגדיו כלומר שבבגדי כהונה נעשית ולא בבגדי חול:

וטמא הכהן עד הערב - ללמד על פרה הנעשית לדורות שצריכה בגדי כהונה:

הניחא למאן דאמר - לעיל לדורות בכהן הדיוט ולא גמר חוקה מיום הכפורים איצטריך למיכתב כהן הכא ללמד על של דורות שתעשה בבגדי כהונה:
איש להכשיר הזר - משום דלעיל מיניה איירי בכהן כתיב הכא איש להכשיר את הזר דאי כתב ואסף את אפר הפרה הוה אמינא כהן דלעיל מיניה איירי בכהן כתב הכא איש:
להכשיר את האשה - דאי למעוטי טמא פשיטא דחטאת קרייה רחמנא:
לקדש - לתת מים על האפר בכלי חרס:
ולקחו לטמא - בתר ואסף איש טהור כתיב זו היא עבודה שאחר אסיפה וכתיב ולקחו אותם הנאמרים באסיפה זר ואשה ולא חרש שוטה וקטן:
א"כ - הואיל אדלעיל קאי נימא ולקח דהא גבי אסיפה בלשון יחיד כתביה:
אשה מנא ליה - וכן אנדרוגינוס משום ספק אשה:
ורבנן - אמרי לך לעולם אדלעיל קאי והא דלא כתיב ולקח לשון יחיד דאי כתיב ולקח ונתן הוי אמינא עד דשקיל חד האפר והוא עצמו יתנהו על המים כתיב ולקחו דאפילו שקלי תרי:
ולקח אזוב - דכתיב בהזאת מימיה והיא עבודה שאחר הקידוש:
לרבנן - דאמרי הקידוש נעשה באותן של אסיפה ובאסיפה כתיב איש טהור דהיינו זר ואשה על כרחך איש טהור דהכא לאו לאכשורי זר ואשה ולמיפסל קטן ולהוי משמע ממילא דאם כן לשתוק קרא מיניה ונכתוב ולקח אזוב וטבל במים והזה ואנא ידענא דבההוא דלעיל מינה קאי וכי כתבינא למדרש איש ולא אשה על כרחך משמע זה מוציא מיד משמע:
טהור להכשיר קטן - דפסליה בקידוש:
ולרבי יהודה - דאמר אשה פסולה בקידוש וקטן כשר אתא האי למימרא איפכא איש ולא קטן טהור להכשיר אשה דע"כ ליכא למימר דמשמע ממילא דאם כן לישתוק מיניה:

דף מג:

כיון דאמר כו' - דאת על כרחך לא מצית למימר בהאי דמשמע ממילא הוא ועל כרחך פליגי:
והזה הטהור - האי טהור יתירא הוא דהא בטהור קאי:
מכלל שהוא טמא - שיוצא מכלל טומאה:
כי הוו - כי מדקדקי:
לא מסקי מיניה - כלומר לא היו מעלין מתוכה דבר חידוש להיות יכולין לאחוז בשיטתה להשוות שיהא מקראותיה כולם מוציאים זה מיד זה או כולם מתקיימים זה אחר זה:

כמה דמסיק תעלא מבי כרבא - כמה שמעלה השועל ברגליו כשדורס על שדה ניר:
מדת הדין נותנת - כלומר כך יפה לומר שאחר שהתודה על עצמו ויהא זכאי ראוי לכפר על אחרים:
מתני' למי שהיה ממרס בו - מיגס בו:
על הרובד הרביעי - כל הרצפה עשויה שורות שורות טבלאות אבני שיש וכל שורה ושורה קרויה רובד וקא סלקא דעתיה דעל שורה רביעית שמפתח ההיכל ולפנים קאמר:
שלא יקרוש - כשישהה עד שתעשה עבודת הקטורת כמו שסדורות בפרשה:
מחתה - גחלים והניחם עד שיחפון קטורת ויתן לתוך הכף ואח"כ יכניס כף ומחתה לפנים:
חותה בשל כסף - מפרש טעמא בגמ':
והיום חותה וכו' - טעמא דיוה"כ בכולהו משום חולשא דכהן גדול:
בכל יום - כשחותה גחלים ממערכה שניה של קטורת להכניס על המזבח הפנימי לקטורת שחרית וערבית:
והיום ארוכה - כדי שיתן ידו למטה מזרועו ותהא זרועו מסייעתו:
פרס - חצי מנה:
מוסיף מלא חפניו - שמכניס לפני ולפנים לבד מפרס שחרית ושל ערבית הניתן על מזבח הפנימי:
והיום דקה מן הדקה - זו שהיה מכניס לפני ולפנים היה מחזיר ערב יוה"כ למכתשת ושוחקה הדק:
בכל יום כהנים - העולים למזבח עולים בשפת מזרחו של כבש שהמזרח הוא לימין העולה שהרי פניו לצפון כשעולה בכבש שהוא בדרום וכיון דכל תחילת פנותיו לימין אין נאה שיהא מקיף שלא לצורך ורוחב הכבש שש עשרה אמה עולה במזרח ומקיף את המזבח לעבודתו וירד לצד שמאל בשפת מערב:
והיום - כהן גדול מראה כבודו וחיבתן של ישראל שהוא שלוחן ועושה עצמו כבן בית ואם בא לעלות למזבח להקיף כגון למתן דמים תמידין ומוספין ואילו ואיל העם מקיף את כל הכבש לצורך ושלא לצורך:
ארבע מערכות כו' - מפרש בגמרא:
גמ' והא כתיב וכל אדם וגו' - ומוקמינן לה לקמן בשמעתין בשעת הקטורת ואת אמרת ממרס בו על הרובד רביעי שבהיכל:
תני של היכל - כשיוצא מן ההיכל לעזרה מונה את הרובדין והוי האי רביעי להיכל:

דף מד.

יכול אף בכל העזרה - לא יהא אדם עומד כשהכהן מקטיר קטרת לפני ולפנים:
אין לי אלא בשעת הקטרת קטורת - לקמיה מפרש מאי משמע:
הוי אומר זו הקטרת קטרת - דאילו מתן דמים אין שוה בכולם שהפר מכפר עליו ועל הכהנים והשעיר על ישראל:
על לשון הרע - כי ההיא דקרח לשון הרע הוה דכתיב (במדבר י"ז:ו') אתם המיתם את עם ה' וסתם לשון הרע בחשאי הוא:
מבין האולם ולמזבח - מכל אויר כ"ב אמות שביניהם:
ל"ש אלא בשעת הקטרה דהיכל - דמזבח הפנימי שחרית וערבית שהרי סמוך לו:
אבל בשעת הקטרה דלפני ולפנים - מהיכל שהוא סמוך לו פרשי אבל מבין האולם ולמזבח שהוא מרוחק לא פרשי:
בשעת מתן פר כהן משיח - הבא על אחת מכל המצות שטעה בהוראת עצמו ועשה ומתן דמו על הפרוכת ועל מזבח הזהב:
ושעירי עבודת כוכבים - ציבור שעבדו ע"ז בהוראת בית דין מביאים פר לעולה ושעיר לחטאת כדכתיב בפרשת שלח לך אנשים (שם טו) ואותו שעיר מתן דמו על הפרוכת ואינו נאכל כדילפינן בסיפרא וסיפרי ובמסכת זבחים (דף מז.):
הא מה מעלה יש כו' - האי הא כמו הרי כלומר מעתה מעלה יש בפרישה בין היכל לבין אולם ולמזבח:
בין בשעת הקטרה כו' - קא סלקא דעתיה בין בשעת הקטרה דלפני ולפנים בין שלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים אלא בשעת מתן דמים דלפני ולפנים:
ומבין אולם ולמזבח אין פורשין - משום לפני ולפנים אלא בשעת הקטרה אבל לא בשעת מתן דמים:
מאי לאו כו' - כדפרישית:
לא בשעת הקטרה דהיכל - קאמר דפורשים מבין האולם ולמזבח והכי קתני כשם שפורשים מבין האולם בשעת הקטרה דהיכל כך פורשין בשעת מתן פר כהן משיח דהוי נמי בהיכל:
אי הכי - דכשם שפורשין בשעת הקטרה אהיכל קאי ולא אדלפני ולפנים הא מה מעלה יש בתמיה וכי אין עוד מעלה אלא הא דשלא בשעת הקטרה דלפני לפנים דקתני שבהיכל פורשין בין בשעת הקטרה בין דהיכל בין לפני לפנים בין שלא בשעת הקטרה אלא בשעת מתן דמים בין דהיכל בין לפני ולפנים ומבין האולם ולמזבח לא פרשינן שלא

בשעת הקטרה דהיא שעת מתן דמים דלפני ולפנים אלא בשעת הקטרה דהיכל דהא אפילו בשעת הקטרה יש מעלה דאילו מהיכל פרשי כו':
הא קתני - בניחותא ה"נ קאמר האי שלא בשעת הקטרה דקאמר שלא בשעת הקטרה דהיכל קאמר אלא בשעת הקטרה היא לפני לפנים:
בין בשעת הקטרה - [דהיכל] והא שלא בשעת הקטרה דקתני תנא שלא בשעת הקטרה דידיה אלא בשעת הקטרה דלפני ולפנים:

דף מד:

בקדושה - מתן דמים:
שם פרישה אחת - כולה חדא מעלה היא דמהיכל פרשי [משום] לפני ולפנים בין בשביל הקטרה ובין בשביל מתן דמים ומבין האולם ולמזבח לא [פרשי] בשביל לפני לפנים כלל וכיון דאשמועינן דמשום הקטרה דלפני ולפנים לא פרשי לא איצטריך לאשמועינן משום מתן דמים:
מעלות דאורייתא - מעלות שמנו חכמים במשנה במסכת כלים בפ"ק (משנה ח) דקאמר התם הר הבית מקודש מירושלים והחיל מהר הבית ועזרת נשים מן החיל ועזרת ישראל משל נשים ושל כהנים משל ישראל ובין האולם ולמזבח מן העזרה וההיכל מבין האולם ולמזבח דאורייתא נינהו הלכה למשה מסיני והכי גמירי להו הלכך לענין פרישה נמי דקרא לא איצטריך פרישה אלא מהיכל כדכתיב וכל אדם לא יהיה באהל מועד ואתו רבנן וגזור בין האולם ולמזבח דילמא מיקרי ועייל להיכל ולא נמשכה שאר עזרה לאותה גזירה שהרי בין אולם ולמזבח קדושה אחת היא ושאר כל העזרה קדושה אחת ובין האולם למזבח גופה גזירה והויא לה שאר עזרה גזירה לגזירה ואי סלקא דעתך מעלות דקתני התם דרבנן נינהו אבל מדאורייתא בין האולם ולמזבח וכל העזרה חדא קדושה היא מ"ש כו':
מכולה עזרה נמי [**נפרשו**] - משום הא גזירה גופה דהא כולה חדא גזירה:
ש"מ - מדגזר בין האולם ולמזבח פרישה:
קדושת היכל ואולם חדא היא - ואולם נמי אהל מועד מקרי ועביד הרחקה לפרוש מבין האולם ולמזבח פרישה לכל העזרה דילמא עייל לאולם וקא עבר אלא יהיה באהל מועד:
אולם ובין האולם ולמזבח חדא היא - וכי גזור אולם אטו היכל אימשיך האויר דבין האולם בההיא גזירה:
חסה על ממונן - ואנן נמי חסינן וחתיית גחלים שוחקת את הכלי ומחסרתו:
משום חולשא - שטורח הוא לערות מכלי אל כלי:

קב גחלים - כשמערה של ארבעת קבין לתוך של שלשה מתפזר לו קב גחלים הוא מכבדו לתוך אמה סילון של עזרה היוצאת לנחל קדרון:
ולא רבי יוסי - דאי ר' יוסי שלשה מתפזרין:
בשל קביין היה מכניס - וחותה בשל ד' קבין כרבנן שאמרו בשל ד' קבין היה חותה:
סאה מדברית - ששת קבין מדבריות וכשבאו לירושלים הוסיפו שתות על המדות ונעשות ששת קבין מדבריות חמש ירושלמיות וכשחותה בשל סאה מדברית מערה לתוך שלשת קבין ירושלמיות נתפזרו לו קביין ירושלמיות:
היה גלדה עבה - דופנה עבה לכך היתה כבדה:
רך - דק:
ניאשתיק - טבעת בראשה שמקשקש ומשמיע קול משום ונשמע קולו בבואו וגו' (שמות כ"ח:ל"ה):
וזהב הארץ ההוא טוב - מכלל דאיכא זהב סתמא:

דף מה.

שדומה לפז - מצהיב כמרגלית:
שנטווה כחוט - מפני שהוא רך:
כל החנויות נסגרות - שאין מכר לזהב אחר מפני זה:
תניא נמי הכי - דעל שם שדומה לדם הפרים נקרא זהב פרוים בדברי הימים (ב ג):
והלא כבר נאמר - בשל כל ימות השנה ושחקת ממנה הדק:
אלא דרך ימין - שהוא למזרח שהרי הכבש בדרום לכך עולה במזרחו של כבש שסמוך ליפנות לימין:
משום כבודו - להראות חשיבותו שהוא כבן בית ומקיף לצורך ושלא לצורך:
שמוסיפין לבו ביום - ליטול ממנה גחלים לקטורת של לפני ולפנים אבל קטורת של מזבח הפנימי הרי הוא כקטורת של כל השנה:
של קיום האש - שאם אין אש של מערכה גדולה מתגבר מוסיפין עליו מזה:
שלא נתעכלו - שלא ניתנו על מערכה או ניתנו ולא הספיקו להתעכל:
להצתת האליתא - להצית בהן אור מערכה גדולה:
אליתא - קיסמים דקים:
ורבי יוסי הצתת אליתא מנא ליה - שתהא בראשו של מזבח ולא יצית על הרצפה ויעלם כשהן דולקין על המזבח:
ובכלי שרת - בלבוש בגדי כהונה:

וכי תעלה על דעתך - מאחר שאתה למד מן האש על המזבח תוקד בו שיהא בראשו של מזבח כלום הוצרכנו למקרא זה להטעינה כהן וכי תעלה על לב שזר קרב לגבי מזבח והלא נאמר (במדבר י״ח:ג׳) אך אל כלי הקדש ואל המזבח לא יקרבו:

אלא לימד על הצתת האליתא שלא תהא אלא על ראש המזבח - ואידך קרא לקיום האש אתא כרבי יוסי וכהונה דכתיב בהאי קרא לגופא איצטריך לה שנתינת אש צריכה כהן ולא יטלנה זר ויזרקנה למזבח:

ורבי יהודה - אמר לך:

אי מהתם - מהאש על המזבח כו' אע"ג דשמעינן מינה שהצתה בראש המזבח לא שמעינן דפסולה בזר הוה אמינא קאי זר אארעא ועביד במפוחא:

מנא ליה - דבעי מערכה:

נפקא ליה מואש - וא"ו דריש:

דף מה:

אשר תאכל את העולה - אם אינו ענין לתחילתה דהא כתיב העולה על מוקדה תנהו לענין סופה:

עיכולי עולה - פוקעין שפקעו מעל האש וקרי ביה אשר תאכל את העולה על המזבח:

אש תמיד תוקד למאי אתא - כיון דדרשת כל מוקדות דענינא:

שלא תהא אלא על מזבח החיצון - דהאי קרא במזבח העולה כתיב:

אש מחתה ומנורה - אש דיוה"כ דלפני ולפנים ואש דמנורה דהדלקת נרות דכל יומא מניין שתהא ניטלת מעל המזבח החיצון:

הכי גרסינן נאמר כאן אש בקטורת - דכתיב יקטירנה ואין הקטרה בלא אש:

מה להלן בסמוך לו - במזבח החיצון הסמוך לפנימי שעליו הקטורת נקטר אף מחתה ומנורה נוטל מן הסמוך לו והוא מזבח הפנימי הסמוך למנורה ולפני לפנים:

אש תמיד - אש שאמרתי לך בה תמיד והוא של מנורה שנאמר בה להעלות נר תמיד:

נאמר אש בקטורת - של כל יום:

ולקח מלא המחתה מעל המזבח - (ויקרא טז) ומהיכן מלפני ה' מצד מערב:

הכי גרסינן איזהו מזבח שמקצתו לפני ה' ואין כולו לפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון - איזהו מזבח שיש לחלק בו מה ממנו לפני ה' שהוזקק הכתוב לומר מלפני ה' הוי אומר זה מזבח החיצון דאילו פנימי כולו לפני ה':

דוקא מלפני ה' - כנגד הפתח ממש:

דף מו.

אבל מהאי גיסא - דפתח לא ואע"ג דצד מערבי הוא:
הכי גרסינן אומר היה ר"מ איברי עולה שניתותרו כו' - ולא גרסינן עולת חול דאי גרסי' ליה מאי תנינא דקא פריך ליה הא אתא לאשמועינן שבת ואם תאמר הכי פריך ליה בכל יום תנן ואפילו בשבת דהא הדר פריך ליה תו אפילו בשבת פירכא אחריתי:
מאי קמ"ל - דקאמר עושה להן מערכה בחול תנינא בכל יום היו שם ד' מערכות וחדא מינייהו לאיברים שניתותרו:
לפסולין - הנך דאם עלו לא ירדו:
שמשלה בהן האור - דמההיא שעתא נעשו לחמו של מזבח:
תנינא היום חמש - והרי יוה"כ כשבת וקתני דאיברי תמיד של ערב יוה"כ עושה להן מערכה ביוה"כ:
בכל יום - היו ארבע מערכות תנן ואפילו שבת במשמע:
ופליגא דרב הונא - אדבר קפרא ואדרבא דאמר בכל יום דמתניתין דווקא הוא ואפי' בשבת דרב הונא סבר בכל יום לבר משבת:
תחילתו דוחה - תמיד של שבת נשחט בשבת וקרב בשבת:
סופו אינו דוחה - תמיד של ערב שבת אין אבריו נקטרין משתחשך אלא מעלן מבעוד יום:
הכי גרסינן גופא אמר רב הונא כו':
מאי אינו דוחה - אינו דוחה את הטומאה הקטר חלבים ואימורין אלא זריקת דמו בלבד לישנא אחרינא תחילתו הקטר חלבים סופו איברים שניתותרו מבערב וזה שמעתי והראשון נראה בעיני:

דף מו:

טומאה דתחילתו - מה תחילתו בר מדחי טומאה הוא אם אין כהן טהור לזרוק דמו:
שבת דתחילתו - דתמיד דערב שבת לאו בר מידחא שבת שהרי בין הערבים נשחט ודם נפסל בשקיעת החמה:
דחויה היא בציבור - בקושי הותרה וכל כמה דאפשר מהדרינן אטהורין:
המכבה אש מחתה ומנורה - לאחר שחתה גחלים למחתה או למנורה כיבן:
אינתיק למצותה - לשום למחתה ותו לא קרינן ביה אש המזבח:
דכבייה בראשו של מזבח - לאחר שניתקה ממערכתה:

חייב - משום לא תכבה:

דף מז.

מתני' הוציאו לו - מלשכת הכלים:
וכך היתה מדתה - מפרש בגמ':
גמ' מחתה דקטורת - לחפון מתוכה:
לעייל - מחתה והדר נעייל קטורת בחפניו:
הבאה אחת אמר רחמנא - בגחלים ובקטורת ולא שתי הבאות דכתיב (ויקרא ט"ז:י"ב) ולקח הכהן מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח ומלא חפניו וגו' והביא מבית לפרוכת:
כדאשכחן בנשיאים - כף אחת מלאה קטרת:
מרובה - וכבידה ליקח צריכה ימין:
אפי' בזמן ששניהם שוין - כהן שחפניו גדולים וחופן שלשת קבין אפילו הכי כיון דברוב כהנים גדולים גחלים מרובים מחפניו נוטל כף בשמאל:
קימחית - שם אמו:
עלה לגג - גבר על כולן:
איכא דאמרי - האי זרד בערסן קאמר ויפה הוא לחולה וסתם נשים מעוברות חולות ואוכלות זריד וערסן שהן מיני מאכל חיטין כדאמרינן במסכת (ברכות (דף לז.)) חילקא חיטי דמיתברי באסיתא לתרי תרי טרגיס לתלת תלת זריד לארבע ארבע ערסן לחמש חמש והכי קאמר כל הנשים מעוברות תקנו להם זריד וערסן להברות אותן והעוברים ואותן של אמי גבר על כולן:
איכא דאמרי בשכבת זרע - קאמר שאין יצירת הוולד מכל הטיפה אלא מן הבירור שבה זרד לשון חבילי זרדים טודי"ל כלומר בירור טיפה שקלטה אמי הזרד גדל ועלה לגג:
ותזרני - לשון זורה את גורן השעורים (רות ג) מברר את הטיפה:
וזירזתני - הזרתני מן הבירור שבה:
פעם אחת - יוה"כ היה:
צינורא - רוק:
לא ראו קורות ביתי כו' - ראיתי בהש"ס ירושלמי כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהן גדול הלבוש משבצות זהב:
הכי גרסינן תנו רבנן בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ - והרים ממנו בקומצו ולא שיעשה כלי למידת קומצו וימדוד בו קומץ מן המנחה:

אבל הכא לא כתיב בחפניו - ואם עשה מדה מחזקת חפינתו מלא חפניו והביא קרינן ביה:
יליף מלא - דכתיב קרא אחרינא וקמץ משם מלא קומצו (ויקרא ב) מה להלן בקומצו יקמוץ ולא במדה אף כאן בחפניו:
מאי לאו - וכך היתה מדתה דקתני הכי קאמר אם בא לעשות מדה לחפינה כן יעשה הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו:
לא הכי קאמר וכך היה חוזר וחופנה לפנים - מערה אותה לתוך חפניו מן הכף ונותנה על הגחלים שבמחתה:
שמעית מינה כו' - ולקמן (דף מט.) בעינן לה:
דילמא שאם רצה כו' - כלומר לא הא ולא הא תפשוט מינה דדחינן לך להכא ולהכא:
אי נמי - הכי קאמר כך היתה מדתה מלא חפניו מצומצמין:
מבורץ - מבצבצין מכל צד ויוצא:
אי בקומצו - דדייקינן יכול בראשי אצבעותיו יקמוץ מעט וכל כמה דמחוסר טפי מעלי ת"ל מלא:

דף מז:

ובמחבת ובמרחשת - שהוא מיני טיגון שהן אפויות תחילה וחוזר ופותתן וקשה קמיצתן מלהיות מבורצת יותר מקמיצת מנחת סולת שבירוציה נופלין מאליהן צריך להיות מוחק בגודלו בירוצין של מעלה ובאצבעו קטנה בירוצין של מטה:
והאיכא מליקה - דתניא בה נמי וזו היא עבודה קשה (בהכל שוחטין):
והא איכא חפינה - שבפנים דתניא בה נמי לקמן בפירקין (דף מט:) וזו היא עבודה קשה:
הכי גרסינן אימא זו היא עבודה מעבודות קשה שבמקדש:
בין הבינים - הנכנס בין האצבעות מהו קומץ הן או שיריים הן:
דאמר מר - במנחות בפ"ק (דף ט.):
שחסרו - שנתפזרו מהן:
אין מקטירין כו' - דתניא (מנחות דף ט.) מן המנחה פרט לשחסרה היא או שחסר קומצה:
כל שממנו לאשים - מאחר שנתת לאש כל משפטו הרי השיריים בבל תקטירו דכתיב (ויקרא ב) לא תקטירו ממנו אשה לה' לא תקטירו דבר שניתן ממנו לאש:
דמקטיר ליה לשום עצים - דמתנה ואומר אי שיריים נינהו הרי הן כשאר עצים:
כרבי אליעזר - דפליג במס' זבחים (דף עז:) באיברי חטאת שהן שיריים מאחר שהוקטרו אימורים ונתערבו איברי חטאת באיברי עולה שהן כליל ר' אליעזר אומר יתן הכל למעלה

ורואה אני את בשר חטאת למעלה כאילו הן עצים ויליף טעמא מהאי קרא ואל המזבח לא יעלו וגו' בתריה דהאי קרא לא תקטירו ממנו כתיב:

דקמצי שמיני - כהנים שמינים שבשר אצבעותיהן בולט ודוחק זה לתוך זה ואין שם בין הביניים:

לר' אליעזר נמי לכתחילה דקמצי שמיני - שלא התיר רבי אליעזר להעלות שיריים לשם עצים אלא מפני תערובת איברי עולה שלא יצאו לבית השריפה כדקאמרי רבנן:

אי גמר מלא מלא - מה קומץ בירוצו אינו נקטר אף חפינה בירוציה פסולין:

היינו הך - דבעינן לעיל מהו שיעשה מדה לחפינה דהני תרוייהו חדא טעמא הוא דבירוצין ומדה לקומץ מקומצו נפקא לן כדאמרינן לעיל בקומצו שלא יעשה מדה לקומץ וגבי בירוצין נמי תנינא לעיל יכול מבורץ ת"ל בקומצו ואי איפשט לן דמייתינן לחפינה דרשה דבקומצו בגזירה שוה כאילו כתיב בחפניו תרוייהו מיפשטי מינה:

רב פפא הכי בעי - להא בלא גזירה שוה דמלא מלא איכא למיבעיא להא אי נמי לא מייתי בחפניו לגבי חפינה אבל ההיא דלעיל לעשות מדה לחפינה ליכא למיבעיא אלא מגזירה שוה דמולקח לא שמעינן שלא יעשה מדה לקומץ דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה במסכת סוכה (דף לז.):

והא ליכא - שמאיליו נכנס לבין הבינים והוא לא נתכוון:

כדקמצי אינשי - צידו של אצבעותיו למטה:

בראשי אצבעותיו - פס ידו למטה ותחב אצבעותיו בסלת וקמץ קומץ שלם עד שמילא כל אורך פס ידו:

מלמטה למעלה - שהפך גב ידו למטה והעלה הקומץ בראשי אצבעותיו לתוך פס ידו:

כדחפני אינשי - חודה של פס היד למטה:

מן הצד - כלומר שלא כדרך הקומצין גב ידו למטה ולא תחב אצבעותיו בסלת אלא מוליך על גב ידו בדוחק והסלת נכנס בפס ידו דרך אצבעותיו:

דף מח.

דבקיה לקומץ בדופניה דמנא - קיי"ל במסכת מנחות (דף כו.) שהקומץ טעון מתן כלי וקומץ מתוך כלי זה ומקדשו לתוך כלי אחר ואם לא נתנו בשוליו ונתנו בדופניו ודבקו מהו:

טפופות - לשון דבר צף בגובה מעט כמו על דאטפת אטפוף (אבות פ"ב משנה ו):

נשפך הדם על הרצפה - ולא נתקבל בכלי:

מן הכלי כו' - משנה היא לעצמה בפרק אחר (דף לב.) ואינן זו בצד זו ושתיהן במסכת זבחים:

מנא הני מילי - דבעינן שירד מצואר בהמה לכלי:

מדם הנפש - דם קילוח שהנפש יוצאה בו:

גורעין - אות מתיבה זו ומוסיפין על תיבה זו ודורשין:

חישב בחפינת קטורת - על מנת להקטירה למחר:

מי יליף מלא מלא ממנחה - מה התם מהניא מחשבה בקמיצתה דנפקא לן במנחות (דף פג.) מזאת התורה לעולה ולמנחה וגו' הוקשו לשלמים מה שלמים מפגלין ומתפגלין אף מנחה וכו':

והכא נמי מהניא מחשבה - בחפינתה או לא והכא ליכא לאקשויי היינו הך כדאקשי לעיל דהנהו תרוייהו בעיי הוו להו בחד טעמא לאיתויי הבא בחפניו כדהתם בקומצו אבל הך מילתא אחריתי היא ואי נמי לא דרשי גזירה שוה לענין בקומצו דילמא דרשי לה לענין מחשבה:

פוסל את כולם - שזו היא מאחת עשרה מעלות שנאמרו בחומר בקדש (חגיגה דף כ:) שהכלי מצרף כל מה שבתוכו להיות כאלו נגע בכולו:

קס"ד מדפסיל טבול יום - אלמא קידשה הכלי קדושת הגוף פסלה נמי לינה וכיון דפסלה לינה פסלה נמי מחשבת לינה כשחישב להקטירה למחר וקשיא לי דשבקיה למתניתין דמעילה (דף י.) דתנן בה בהדיא הקומץ והקטורת ומנחת כהנים מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה והכא דחיק לאיתויי בקא ס"ד מטבול יום:

דף מח:

חישב בחתיית גחלים - מהו להפסיל הקטורת:

כמצוה דמי - והוי ליה כמחשב בעבודה לשון אחר חישב בחתיית גחלים מהו שיפסלו גחלים במחשבה זו מלהקטיר עליהן. לינה שמעינן דפסלה בהו מדפסיל טבול יום כדתנן לעיל מיהו הא מיבעיא לן אי הוי חתייתן עבודה למיפסל בה מחשבה:

מכשירי מצוה כמצוה דמו - וכי היכי דמחשבת חפינה פסלה בקטורת מחשבת חתייה נמי פסלה בגחלים:

הולכה בשמאל מהו - הולכת הדם מיבעי ליה קבלה וזריקה דכתיב בהו כהונה פשיטא לן דכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינה אלא ימין אבל הולכה לא כתיב בהדיא ומדאפקה רחמנא לקבלה בלשון הולכה דתניא והקריבו זו קבלת הדם נפקא לן במסכת

חגיגה (דף יא.) שהיא עבודה ומיהו שמאל איכא למימר דלא פסיל דהא לא כתב בה כהונה בהדיא:

את הכף בשמאלו - אלמא כשירה בשמאל:

ותיפשוט ליה מהא - דבגופו של מזבח קמיירי:

הרגל של ימין בשמאל - מי שזכה להעלות לכבש הראש והרגל מקבל מיד המנתח את הראש בימינו ואת רגל הימנית של תמיד מקבל בשמאלו:

ובית עורה לחוץ - ומקום חתך לפנים כלפי כהן וכן נאה:

הני מילי הולכה וכו' - הולכת אברים דלא מעכבא כפרה שאין כפרה אלא בדם והוא עצמו שלא הוקטרו אבריו כשר:

אבל הולכת דם דדם מעכב כפרה הוא - אימא לא נתכשר בשמאל:

דף מט.

זר ואונן שיכור ובעל מום - כולהו נפקי לן מקראי דמחלי עבודה בפ"ב דזבחים (דף טז.):

וכן יושב - דבעי לעמוד לשרת (דברים יח):

והא רב ששת הוא דאותבה - להא מתני' לאמוריה דרב חסדא כדמפרש ואזיל אלמא שמיעא ליה והיכי טעי למיפשט דכשרה בשמאל:

ויזרקו הכהנים הדם - מידם של שוחטים שהם זרים וחזרו וקבלו הדם מיד הכהן המקבל והוליכוהו אל הזורק:

ומתיב רב ששת גרסינן:

בתר דשמעה - דאותבוה ניהליה הכא הדר אותבה איהו לרב חסדא:

מעשה איצטבא - המקבלים היו מושיבים את הדם ביד הזרים ואין הזרים מקרבין אותו לצד המזבח כלל אלא מושיבים הדם על ידם כאשר על גבי איצטבא:

או דילמא ולקח והביא - דולקח נמי אמלא חפניו קאי:

מהו שיכנס אחר - כהן המשמש תחתיו מהו שיכנס לפנים בחפינה זו שנתן הראשון לתוך הכף ואין צריך לחזור ולחפון:

א"ר חנינא - לתלמידים בא וראה שהדור האחרון זוכה להתחכם כדורות הראשונים שאף אני הייתי שואל שאילה זו ועכשיו שאלה רבי יהושע בן לוי שהוא מן הראשונים:

שחליים - קרשו"ן:

לשחוק ולשתות:

אימא וחיית - המכה:

שמע מינה - דרבי יהושע בן לוי לא הוה קשיש מדקרי ליה רבי דקאמר לי התיר רבי חנינא ולא היה דרך הזקנים לומר על הבחורים רבי אלא לי התיר חנינא היה אומר כלומר לי אמר חנינא שהיא רפואה:

אלא הכי קאמר - ר' חנינא לתלמידיו בא וראה ששאלתן של אחרונים כשאלתי שאני מן הראשונים שאף אני הייתי מתקשה:

ומי אמר רבי חנינא הכי - מי מספקא ליה אי נכנס אחר בחפינתו אי לא:

בפר ולא בדמו של פר - בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר (ויקרא ט"ז:ג') ולא בדמו של פר שאם שחט פרו ומת אין המשמש תחתיו נכנס באותו דם לפנים אלא צריך להביא פר אחר ולשחוט וכיון דצריך להביא פר אחר צריך לחפון לאחר שחיטתו:

ואמר רבי חנינא קטורת שחפנה קודם שחיטה לא עשה ולא כלום - שכן סדר העבודות בענין חפן ומת נמי אי אפשר שלא שחט פרו תחילה וזה הבא אחריו צריך להביא פר אחר ואי אמרת יכנס בחפינתו של ראשון נמצאת חפינה זו קודם שחיטת פרו של שני:

הכי קאמר רבי חנינא - מדקא מבעיא ליה לרבי יהושע בן לוי הא מכלל דס"ל דאין צריך להביא פר אחר דאם כן הויא לה קטורת שחפנה קודם שחיטת הפר:

ולמאי דס"ל - יפה שאל כשאילת הראשונים אותן שנחלקו עלי בפר ואפילו בדמו של פר אף להן נשאל שאילה זו:

מאי הוי עלה - חפן ומת מהו שיכנס אחר בחפינתו:

אי חופן חוזר וחופן - אי מפשטא לן בעיין דאיבעיא לן גבי חפינת פנים אם צריך לחזור ולחפון או לא ותימצי לומר דצריך לחזור ולחפון חבירו נכנס בחפינתו דהא מיקיימא חפינה:

אדרבה אי חופן וחוזר וחופן - אז אין חבירו נכנס בחפינתו שאי אפשר שלא יחסיר חבירו ושלא יותיר חפניו של ראשון שוין לחפניו של שני:

דף מט:

כיצד הוא עושה - חפינה שניה שבפנים מן הבזך לתוך חפניו אוחז את ראש הבזך בראשי אצבעותיו לאחר שהניח את המחתה בארץ וידה של בזך כלפי בין זרועותיו ומעלה בשני גודליו ומושך את ידה בגודליו לצד גופו מעט מעט עד שמגיע ראש ידה לבין אצילי ידיו וראש הבזך מגיע לגובה פס ידו וחוזר ומחזירה דרך צדה לתוך חפניו וצוברה על הגחלים:

נימנין - על הפסח מי שרוצה לימנות ומושך ידיו ממנו מי שרוצה לימשך עד שישחט:

ואם איתא - דלאחר שחיטה נמי קרינן ביה על השה עד שיזרק מיבעיא ליה:

ואם ימעט הבית - אם בעו מנויין להימעט ולמשוך את ידיהם:

מהיות משה - בעוד שהווייתו קיימת יתמעטו ולא משישחט:
אין פודין - פטר חמור:
לא בעגל ולא בחיה - דשה כתיב:
ולא - בשה שחוטה:
ולא בכלאים - דעז ורחל ואע"ג דמשני צדדיו הוא שה:
ולא בכוי - דתיש וצביי' קתני מיהת ולא בשחוטה אלמא שחוטה לאו שה הוא:

דף נ.

והוציא את כל הפר - אלמא לאחר שחיטה פר קרי ליה:
שיוציא את כולו - תירוצא הוא כלומר לאו דאיקרי פר אלא הכי קאמר יוציא את כל הנשאר ממנו:
ואת פר החטאת - קושיא הוא והכתיב (ויקרא ט"ז:כ"ז) ואת פר החטאת גבי יום הכפורים ולאחר מתן דמו משתעי קרא להוציאם לשריפה:
בעור ובשר ופרש - היכא דמשתעי קרא בגוף הפר שעורו ובשרו ופרשו כולן יחד כי התם כולי עלמא לא פליגי דמיקרי פר:
כי פליגי - לגבי ביאת פנים שאינו מכניס שם אלא הדם:
במה הוכשר לבא - מה יעשה כדי שיהא רשאי ליכנס יביא פר חי לעזרה ויעשה עבודות שבענין:
ותיפוק ליה - בעיין דבעינן לעיל דעל כרחין אין אחר נכנס בשחיטתו דהא חטאת שמתו בעליה היא:
חטאת צבור היא - הואיל ועליו ועל אחיו הכהנים בא (ועל כל קהל ישראל) דכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו (ובעד כל קהל ישראל) (שם):
אמר לו רבי מאיר - במס' תמורה (דף יד.) היא:
לאו מכלל דאיכא למאן דאמר דצבור - לאו מכלל דשמעיה לתנא קמא דאמר דצבור היא והיינו טעמא דדחי:
אמר לו רבי יעקב - לתנא קמא דר' מאיר תרוייהו לחד תנא קמהדרי דאמר קרבן צבור דוחה קרבן יחיד אינו דוחה:
חגיגה - מפרש לקמיה מאי טעמא קרי ליה קרבן צבור:
חביתי כהן גדול - זמנן קבוע בכל יום כתמיד חגיגה אין זמנה קבוע לדחות שבת שהרי יש לה תשלומין כל שבעה:

כולן ימותו - דהויא לה חטאת שכפרו בעליה וחמש חטאות מתות ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה ושכפרו בעליה ושעברה שנתה:
לנדבה - לקיץ המזבח והיא קרויה נדבת צבור ובאה מן המותרות של כל הרועות האמורות בכל מקום:
שאין חטאת צבור מתה - וכי גמירי חמש חטאות מתות ביחיד גמירי:
ה"ג והתניא פר יום הכפורים ושעיר יום הכפורים:
שאין חטאת השותפין מתה - דרבי שמעון סבר חמש חטאות המתות בחד מקום אגמרינהו רחמנא למשה מה תמורת חטאת מתה ליתא בשותפות שאין קרבן השותפות עושה תמורה דכתיב ואם המר ימיר (ויקרא כז) לשון יחיד אף כולן אינן מתות בצבור ולא בשותפין אפילו המצויות בהן והכי מפרש בהוריות (ו.):
ומאי נפקא מינה - כיון דסוף סוף לאו למיתה אזיל ושפיר תריץ רב עמרם לעיל להא דקשיא לן תיפוק ליה דחטאת שמתו בעליה היא מאי נפקא ליה לרבא לסלוקיה לרב עמרם ממאי דקרייה חטאת צבור ולאוקמי' בחטאת השותפין:
דלא מייתי כהנים פר בהוראה - כלומר בבעיין ודאי מודינן דמתרצי בין אי איקרי חטאת צבור בין אי איקרי חטאת השותפין אבל לא ניחא ליה לרבא לקרותן צבור כדי שלא יאמרו התלמידים שאם הורו בית דין של כהנים לעבור על אחת מן המצות ועשו כהנים על פיהם שיהו מביאין פר העלם דבר כאחד מכל השבטים דקיימא לן (הוריות דף ה:) שבט אחד איקרי קהל כהנים ודאי לאו איקרו קהל אלא אותן שנטלו נחלה:

דף נ:

לדברי האומר וכו' - רבי מאיר קרייה לעיל קרבן יחיד:
מאי קמיבעיא ליה - הא ודאי פשיטא לן דאחיו הכהנים מתכפרים בו וקרבן השותפין אין עושין תמורה ומאי מספקא ליה בגוה:
אי נימא אי בתר מקדיש אזלינן - לענין תמורה והאי יחיד אקדשיה דמשלו הוא בא ולא משל שותפות:
אי בתר מתכפר אזלינן - והרבה מתכפרים בו:
פשיטא - דלענין תמורה מתכפר הוי בעליו:
דאמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן - שלשה דברים בנותן משלו את חובת חבירו:
המקדיש - בהמתו לצאת בו חבירו חובה שעליו המקדיש הוי בעלים לענין תוספת חומש אם הוממה ובא לחללה אבל אם בא המתכפר לחללה אינו צריך להוסיף חומש דגבי חומש כתיב (ויקרא כ"ז:ט"ו) ואם המקדיש יגאל וגו' מקדיש ולא מתכפר:

והמתכפר עושה בה תמורה - אבל המקדיש אם המיר בה אינה תמורה דאין ממירין בשל אחרים והאי לאו בעלים דידיה הוא:

והתורם משלו על של חבירו טובת הנאה שלו - בידו לתתה לכל כהן שירצה ואם בא אחר ואמר הילך סלע זה ותן תרומה זו לבן בתי כהן של זה היא שתרומה שלו שנאמר כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך [וגו'] ונתתה ללוי וגו' (דברים כו) תלה הכתוב הנתינה במי שמעשרה משלו:

בקביעותא מתכפרי - כשאר המכפרים שהפרישו אחרים עליהן שהקנו להם הבהמה לכפרה אף כאן נקנה להן חלק בו והויא לה חטאת השותפין לענין תמורה:

או דילמא בקופיא מתכפרי - כלומר אין כפרתן קבועה בו אלא צפה על גב כפרת כהן גדול כדבר הצף על פני המים ואין הקרבן נקרא על שמם וקרבן יחיד הוא ויצף הברזל (מלכים ב ו':ו') מתרגמא וקפא פרזלא:

חומר בזבח - שבא תחילת הקדש מבתמורה שהומרה בו:

שהזבח וכו' - ולקמיה מפרש ואזיל בהי זבח משכחת לה:

מה שאין כן בתמורה - שהתמורה אינה בצבור ואינה דוחה שבת שאין זמנה קבוע ואינה עושה תמורה דכתיב והיה הוא ותמורתו ולא תמורת תמורתו:

שהתמורה חלה - עלה קדושת הגוף אפילו היא בעלת מום קבוע בשעת התמורה ואם בא לחללה אינה יוצאה לחולין אלא לענין זביחה ואכילה בלבד אבל לא ליגזז וליעבד שאין חילוק בה בין תם לבעל מום דכתיב (ויקרא כז) רע בטוב או טוב ברע ואם המר ימיר וגו':

משא"כ בזבח - שהזבח אם קדם הקדישו את מומו אין יוצא בפדיונו לחולין ליגזז וליעבד דכתיב בפסולי המוקדשין (דברים יב) תזבח ואכלת בשר תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב אבל קדם מומו להקדישו הרי הוא כמקדיש עצים ואבנים לדמי עולה שאין קדושת הגוף עליהן אלא קדושת דמים בלבד ויוצאין בפדיונן לחולין גמורין כדתנן בבכורות (דף יד.) ובשחיטת חולין (דף קל.):

אלא לאו דפר - יום הכפורים נוהג בצבור כביחיד דחטאת היא וחטאת נוהגת בצבור ועושה תמורה אלמא פר יום הכפורים עושה תמורה:

באילו של אהרן - דיום הכפורים:

מאי תמורה שם תמורה - לעולם בפר והאי חומר בזבח מבתמורה דקתני לאו אתמורה דידיה קאי אלא הכי קאמר חומר בזבח משם תמורה שאין לך דבר ששמו תמורה דוחה שבת ואפילו התמורות הקריבות:

אי הכי - דשם קתני זבח נמי שם זבח קתני וכיון דשם זבח תני תנא מאי דוחקיך לאוקומי בחד זיבחא דתשמע מינה דבפרו של אהרן או באילו מיירי דילמא הכי קאמר תנא חומר בדבר ששמו זבח מדבר ששמו תמורה שיש זבח נוהג בצבור כביחיד ויש זבח (תמורה) שדוחה שבת כגון דצבור או דיחיד שזמנו קבוע ויש זבח שעושה תמורה כגון קרבן יחיד:
שם זבח לא קתני - האי תנא אלא בחד זיבחא נקט למילתיה:

דף נא.

בכור - קדושתו מרחם בין תם בין בעל מום ואין לו שום פדיון דכתיב ביה (במדבר י"ח:י"ז) אך בכור שור לא תפדה ובמעשר בהמה נמי כתיב (ויקרא כ"ז:ל"ג) לא יבקר בין טוב לרע אלמא חל על בעל מום ופדיון אין לו דכתיב (שם) לא יגאל:
אלא שם זבח לא קתני - אלא בחד זבחא נקט למילתיה וקאמר חומר בו מה שאין בשם תמורה וחומר בשם תמורה שאין באותו זבח שאנו עסוקין כאן:
מאי שנא - דלינקוט תנא מילתיה בתרי גווני:
שם תמורה אחת היא - כל התמורות שוות בכל הנך דקתני הכא בציבור ובדחיית שבת ובעשיית תמורה ובגיזה ובעבודה אבל זבח לא מצי למיתני שם דהא קתני גיזה ועבודה דלא מצי למימר מה שאין כן בשם זבח דהא איכא בכור ומעשר:
קסבר אין שוחטין פסח על היחיד - כר' יהודה דאמר הכי במסכת פסחים (דף צא.) ויליף לה מלא תוכל לזבוח את הפסח באחד וכיון דאינו בא בלא שותפות אין עושה תמורה:
מי דחי טומאה - איכא למאן דאמר לקמן בשמעתין דלא דחי:
ותנא מאי שנא חגיגה וכו' - ההוא תנא דתמורה דגבי רבי מאיר ורבי יעקב דאייתי לעיל:
בכנופיא - ברגלים:

דף נא:

ותיפוק לי - בעיא דרבי אלעזר דלעיל דפר יוה"כ דהכהנים בקופיא הוא דמתכפרי ביה דהא אשר לו כתב ביה תלתא זימני למעוטי ציבור ואחיו הכהנים דלא מדידהו אתי תלתא אשר לו כתיבי ביה בתרי קראי והקריב אהרן וגו' והקריב תניינא ושחט את פר החטאת אשר לו:
אלא שאני בי גזא וכו' גרסינן:
אפקוריה אפקריה - לגבי הך כפרה:
מתני' מהלך בהיכל - נכנס ומהלך לתוכו למערב:
שתי הפרוכת - פרופות מן הצפון לדרום אחת חיצונה ואחת פנימית:

וביניהן - אויר אמה:
גמ' אמה טרקסין - כך נקראת כותל מחיצה שהפסיק במקדש ראשון אבל במקדש שני שהיה גבוה (מאה) אמה לא עשאוהו לפי שלא היו עוביה אלא אמה ואינה יכולה לעמוד בגובה (מאה) אמה ולהוסיף על עוביה אי אפשר דכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל (דברי הימים א כ"ח:י"ט):
ואיסתפקא להו - במקום המחיצה אי כלפנים אי כלחוץ:
ועבוד שתי פרוכת - לקלוט ביניהן אויר מקום המחיצה:
בין המזבח ולמנורה היה מהלך - כשבא ליכנס היה בוקע בהיכל דרך הדרום להלך בין מזבח הפנימי ולמנורה שהיא בדרום והולך עד הפרוכת:
בין שולחן ולמזבח - דרך הצפון:
רבי יוסי היא - דאמר במתני' לא היתה שם אלא פרוכת אחת ואצל הכותל הצפוני היה ראשה כפול ופרופה בקרס זהב כלפי החוץ ובו נכנסין לפני ולפנים כדתני מתני' אליבא דרבנן החיצונה פרופה מן הדרום הפנימית מן הצפון ורבי יוסי דאמר אין שם אלא אחת פריפתה בצפון היא דבהא לא פליג דכניסתו לתוך חלל בית קדשי הקדשים בצפון הוה:
פיתחא בדרום קאי - דשתי פרוכת היו שם והחיצונה פרופה מן הדרום כדתנן מתני' ולקמן פריך לר' יהודה ניעול בין מנורה לכותל:
שולחנות צפון ודרום מונחין - עשר שולחנות עשה שלמה שנאמר (דברי הימים ב ד':ז'-ח') חמש מימין וחמש משמאל ותניא במנחות (צח:) אי אפשר לומר חמש מימין הפתח וחמש משמאל הפתח שאם אתה אומר כן מצינו שולחן בדרום והתורה אמרה והשולחן תתן על צלע צפון (שמות כ"ו:ל"ה) אלא של משה באמצע חמש מימינו וחמש משמאלו ופליגי בה תנאי איכא למאן דאמר מזרח ומערב מונחין ואיכא למאן דאמר צפון ודרום מונחין ור"מ סבירא ליה כמאן דאמר צפון ודרום ראשי שולחנות מן הצפון לדרום היו חמש בשורה אחת פונות ראשה של זו לראשה של זו והשולחן אמתים ארכו הרי עשר אמות ועל כרחך צריך היה לסמוך ראש השולחן הצפוני לכותל שאם אתה מושכו להלן מן הכותל נמצא מן השולחן הדרומי מקצתו יושב בדרום שההיכל רחבו עשרים אמה נמצא צפון שלו עשר אמה ואי אפשר להיות כלום מן השולחן בדרום הלכך מפסקי שולחנות את הדרך ולא מתעייל ליה בין שולחן לכותל ואם תאמר אף בין המזבח לשולחן אין דרך שהרי המזבח באמצע ההיכל וראש השולחן הדרומי סמוך למזבח הא אמרן בפרק אמר להם הממונה (לעיל דף לג:) שאין המזבח מכוון כנגד השולחן אלא משוך קימעא כלפי חוץ:

דף נב.

למיעל להדיא - לילך אצל הכותל הצפוני כל אורך ההיכל וכל שעה עיניו נזונות מבית קדשי הקדשים דרך הפריפה שכנגדו:

ור' יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח - אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו שנאמר אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה (מלכים א ח':ל"ח) הלכך חביב הוא שלוחן ליכנס לפומבי:

משחרי מאניה - בגדיו משחירין מעשן המנורה שהשחיר את הכותל:

טרקסין - לשון פנים וחוץ הוא כך ראיתי בתלמוד ירושלמי וראיה לדבר חסידים הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבם במעשר (ברכות דף לה:) למדנו שהטרק לשון כניסת פנים הוא:

דביר - היא המחיצה לפני הדביר חלל בית קדשי הקדשים שהוא לפנים מן המחיצה:

קחשיב לדידיה - למקום המחיצה לבד מן הששים:

כותל אולם - כותל החיצון למטה רוחב היסוד והאסקופה ולמעלה מגובה כיפת הפתח עובי החומה שעולה עד ק' אמה לבד רוחב כיפת החלל שהיא י"א אמה לבד רוחב כיפת עובי החומה:

והתא שש - יציע שאחורי בית הכפרת:

מפנימה הכין - ולפנים מאותה מחיצה הכין מקום חללה והזמינו לתת שם את הארון אלמא דביר גופיה לאו מקדושת פנים הוא:

היכי קאמר קרא - מי אמרינן ה"ק ודביר בתוך הבית מחיצה עשה שמפסקת בתוך הבית:

או דילמא ה"ק ודביר בתוך הבית מפנימה - דמקום הדביר גופיה משל פנים הוה ואותו הכין לתתו שם באותה כניסה את הארון:

אין להם הכרע - לדעת היכן הן נוטין:

דף נב:

שאת - הלא אם תיטיב שאת (בראשית ד':ז') ולשון סליחה הוא או שאת אם לא תיטיב ולשון נשיאות עון הוא:

משוקדים - ארבעה גביעים משוקדים (שמות כה) או משוקדים כפתוריה ופרחיה:

מחר - וצא הלחם בעמלק מחר (שם יז) או צא והלחם בעמלק מיד ומחר אנכי נצב והיום אי אתה צריך לתפלתי:

ארור - וברצונם עקרו שור (בראשית מ"ט:ז') ארור שור של שכם שהוא מארור כנען או ארור אפם כי עז:

וקם - הנך שוכב עם אבותיך וקם (דברים ל"א:ט"ז) וכאן רמז לו תחיית המתים או וקם העם הזה וזנה:

ויעלו עולות כבשים - ונ"מ לפסוק כאן את הטעם באתנחתא או דילמא אידי ואידי פרים ואין אתנחתא בטעם עולות אלא טעם גרש ויעלו עולות כדי שיתחבר לשל אחריו:

מתני' החיצונה פרופה מן הדרום - רבנן קאמרי לה:

פרופה - ראשה כפולה לצד החוץ ונאחזת בקרס של זהב להיות פתוחה ועומדת:

מהלך ביניהן - נכנס בפריפת הדרום ומהלך ביניהן עד שמגיע לפריפת הצפון:

הגיע לצפון - ומשנכנס לתוך החלל הפך פניו לדרום לילך עד בין הבדים שהם באמצע החלל כדאמר מר (ב"ב דף צט.) ארון שעשה משה היה לו אויר עשרה אמות בבית קדשי הקדשים לכל רוח ורוח:

מהלך לשמאלו עם הפרוכת - שהמהלך מצפון לדרום שמאלו למזרח והפרוכת היתה לו למזרח החלל לבין שני הבדים והבדים היו ארוכים עד הפרוכת ראשן אחד למערב והשני למזרח אחד בראש הארון לצפון ואחד בראשו לדרום ואורך אמתים וחצי של ארון ביניהן:

דרך כניסתו - כשם שנכנס כשהולך לדרום עד שהגיע לארון פניו כלפי דרום כך כשיצא לא היסב את פניו לצאת אלא יוצא דרך אחוריו ופניו לארון:

בבית החיצון - בהיכל:

גמ' מי הוו פרוכת - אמה טרקסין הוה:

תשימו בארגז מצדו - אלמא גבי ארון הוה קאי וממילא שמעינן דעמו נגנז:

יולך ה' אותך - ודאג שמא יגלה לבבל:

תנו את ארון הקדש בבית - והא התם קאי אלא גניזה היא:

אתיא שמה שמה וכו' - כתיב בארון אשר אועד לך שמה (שמות ל':ו') וכתיב בצנצנת המן ותן שמה מלא העומר (שם טז.) ואתיא צלוחית מצנצנת המן:

דורות דורות - כתיב בצנצנת למשמרת לדורותיכם (שם) וכתיב בצלוחית שמן משחת קודש יהיה זה וגו' (שם ל) ואתיא מקלו של אהרן מצנצנת במשמרת משמרת דכתיב ביה למשמרת לאות לבני מרי (במדבר יז):

כבין שני הבדים - כאילו היו שם ונותנה ביניהם:

תנן - מתני' כמ"ד בברייתא דלעיל [דף מט:] צוברה כדי שיהא עשנה שוהה לבא:

תני חדא צוברה פנימה שהיא חוצה לו - מתחיל לצוברה בראש המחתה של צד פנים שאותו ראש המחתה אינו לצד ידו והולך ומושך ידו אליו וצובר תמיד במשיכה עד ראש המחתה השני אשר אצל בית ידה:
ותניא אידך - מתחיל לצוברה בראש הפונה חוצה לצד ההיכל שהיא פנימה לו בצד גופו והולך וצובר תמיד הלאה עד ראש המחתה השני:

דף נג.

שלא תתחיל מפניך - לצבור ולילך הלאה:
שמא תכוה - שהקטורת שצברת לצדך בוערת תמיד וזרועך המתפשט והולך להלן נכוה בתימור העולה:
כי בענן - אל יבא כי אם בענן של עשן הקטורת:
מעלה עשן - שם עשב שגורם לעשן לעלות זקוף כמקל:
ומנין שנותן בה וכו' - לקמן פריך ל"ל הא נפקא ליה:
הא אם לא נתן וכו' - הא למדנו מכאן שנאמר ולא ימות שאם לא נתן וכו':
או שחיסר - דכתיב הקטורת שלימה ולא חסירה:
תיפוק ליה - דאי נמי לא כתב הכא ולא ימות מיחייב מיתה אקטורת חסירה דאשכח דעייל ביאה ריקנית שלא לצורך וכתיב ואל יבא בכל עת ולא ימות:
ששגג בביאה - ריקנית אבל ידע שיש מיתה במקטיר קטורת חסירה ואין עונש מיתה על השוגג:
דעייל שתי הקטרות - בביאה אחת:
קרא לקרא - הא נפקא ליה מכי בענן:
עיקר - שורש:
והא איפכא תניא - שהשורש יפה מן העלין:
לשמי קורה - לשון שמים:
ממשמש בכתלים - כן דרך העשן כשאינו יכול לצאת כנגדו מתפשט למעלה תמיד עד שמתמלא חלל הבית למעלה מכותל לכותל וכשאין לו עוד מקום ממשמש ויורד אצל הכתלים:
האי מוכן יעשה לאהל מועד - השוכן אתם נפקא. אל מקום שיהא שכני אתם יעשו כן:
חד לעונש וחד לאזהרה - ואל יבא כי בענן אזהרה וכסה ענן ולא ימות זה עונש ואילו לא ימות דאל יבא לאו אחסרון ענן כתיב אלא אביאה ריקנית:
תניא ר' אלעזר אומר - וכסה ולא ימות זה עונש מעלה עשן:

יכול יהיו שניהן אמורים קודם מיתת בני אהרן - ונאמר שבעון מעלה עשן שלא נתנו מתו:
ועדיין לא נראה - אראה משמע לעתיד אלמא כשנאמר מקרא זה עדיין לא נראה ואי לאחר מיתתן כבר נראה בו ביום שנאמר ויצאו ויברכו את העם וירא כבוד ה' אל כל העם (ויקרא ט':כ"ג):
מצוה להביא מן ההדיוט - ואע"פ שהורו כראוי נענשו שלא נטלו רשות:
הבמה אשר בגבעון לירושלים - היה לו ליכתוב מירושלים או מן הבמה אשר בגבעון לירושלים בגבעון היתה קדושה ששם מזבח שעשה משה והיה הולך ומקריב שם:
מקיש יציאתו מגבעון לירושלים לביאתו מירושלים לגבעון - והכי משמע קרא ויבא שלמה לבמה אשר בגבעון דרך הליכתו וכן לירושלים בשובו מגבעון היתה כביאה ראשונה:
וישראל במעמדם - העומדים בעזרה במקום כל ישראל על קרבן התמיד דכתיב תשמרו להקריב לי (במדבר כת) היו עומדים ומשמרים על קרבנכם:
עד דהוה מכסי מיניה ר' יוחנן - שאין ר' אלעזר רואהו:
מיניה דר' יוחנן - שאין ר' יוחנן רואהו מחזיר פניו:

דף נג:

אמרו ליה לרב יוסף - שהוא היה מאור עינים ואינו מכיר בדבר:
תרום רישיך - תהיה ראש ישיבת הכרך:
התם מיבעי ליה למיקם - במקום שהפסיעות כלות ולא לחזור לאלתר:
ואם לא עשה כן - נראה כמו שלא נטל רשות להיפטר:
וראוי לו שלא התפלל - ראוי לו שלא התפלל גרסינן כלומר נוח היה לו אם לא התפלל כמו ראוי לו שלא בא לעולם:
מימינו אש דת - אלמא ימין עדיפא:
ורבבה מימינך - הימין סובלת רבבה מזיקין:
וכי תימא אורחא הוא - שהימין מוכנת להשתמש בה לכך ניתנו הלוחות בימין ולאו חשיבותא דימין היא:
לשמאל דידך - דהיא ימינו של הקב"ה שהמתפלל רואה עצמו כאילו שכינה למול פניו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז):
שחונה - חמה:
עביד שולטן - עושה ממשלה:

עוברי דרכים - מתפללים שלא ירדו גשמים:
וחנינא בנחת - שאין לי זריעה בשדות:
מתני' נביאים הראשונים - דוד ושמואל מפרש במס' סוטה (דף מח:):
ושתייה היתה נקראת - מפרש בגמ':
למקום שנכנס - לבית קדשי הקדשים:
במקום שעמד - בין הבדים:
ולא היה מתכוון להזות לא למעלה וכו' - שתהא אחת למעלה בחודה של כפורת העליון והשבע למטה מאמצעה שהרי לא על הכפורת נוגעים אלא לארץ נופלות:
אלא כמצליף - בשורה זו תחת זו כל שמונה הזאות כמצליף לא ידעתי לשונו:
נטל דם הפר תחילה והניח דם השעיר - מסקנא דמילתיה דר' יהודה היא דאמר לא היה שם אלא כן אחד וצריך ליטול דם הפר תחילה:
וכך היה מונה - בגמרא מפרש טעמא:
על הפרוכת - כדכתיב וכן יעשה לאהל מועד (ויקרא ט"ז:ט"ז):
עירה דם הפר וכו' - כדכתיב במתנות המזבח ולקח מדם הפר ומדם השעיר מדם שניהן יחדיו:
ונתן המלא וכו' - בגמרא מפרש חוזר ומערה מזרק מלא לתוך הריקן כדי לערבן יפה:
גמ' ויביאו בבלה - ליהויכין:
עם כלי חמדת - הוא ארון:
ויאריכו הבדים וגו' - סיפיה דקרא ויהיו שם עד היום הזה:
ופליגא דעולא - הא דתניא ר' שמעון אומר ארון גלה לבבל:
ראשונה ושניה - כלומר משני מקראות:

דף נד.

כל חדרה - הגנוז בחדרי חדרים:
נ"ב שנה - הי' מחרבות ירושלים בגלות צדקיהו עד פקידת כורש שעלו לבנות הבית שהרי לסוף ע' לגלות יהויקים היתה הפקידה כמו ששנינו במגילה (דף יא:) וי"ח שנה היה מכיבוש יהויקים עד חרבות ירושלים דאמר מר גלו בשבע גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה גלו בתשע עשרה ופירושו גלה יכניה בשבע לכיבוש יהויקים שהוא שמונה לנבוכדנצר גלו צדקיהו וגלותו בחרבות ירושלים בשמונה עשר לכיבוש יהויקים שהוא תשע עשרה לנבוכדנצר דאמר מר שנה ראשונה כיבש נינוה שניה עלה וכיבש יהויקים:
עד בהמה - בהמה בגימטריא חמשין ותרין:

הגביר לרבים - בספר דניאל כתיב והכי מפרש ליה ר' יוחנן אותו ברית האמור בגפרית ומלח שנאמר בו על אשר עזבו את ברית הגבירו האויב על ישראל שבוע אחד:
לרבים - לשרים כמו כל רבי מלך בבל (ירמיהו ל"ט:י"ג):
מתעסק - בטיול ושחוק:
רצפה משונה - אחת מן הטבלאות של שיש שברצפה ראה גבוהה מחברותיה והבין שסילקוה מאחר שנסדרה שם:
ביחוד - בברור:
מתליעין בעצים - דתנן (מדות פ"ב משנה ה) כל עץ שיש בו תולעת פסול למזבח:
בעלי מומין - שאין ראויין לעבודה אחרת:
נראין ואין נראין - כדמפרש ואזיל בברייתא שהיו דוחקין ובולטין בפרוכת ונראין כשני דדי אשה שבולטין מתחת חלוקה:
ויוצאין בפרוכת - הפרוסה כנגד פתח שבמחיצת אמה טרקסין והפתח באמצע אמה טרקסין היה במקדש ראשון:
הכרובים - מדובקין זה בזה ואחוזין ומחבקין זה את זה כזכר החובק את הנקבה:
מעורים - לשון דיבוק כמו (עוקצין פ"ג משנה ח) אילן שנפשח ומעורה בקליפה ובמס' ביצה דף ז. אם היו מעורות בגידין אסורות:
ולא יבאו לראות - הלוים שבמדבר אף על פי שהיו נושאין כלי הקודש בכתף לא היו רשאין ליכנס בשעת סילוק מסעות שהיו מפרקין את הארון והמזבח להסיעו ממקומו עד שהיו אהרן ובניו מכסין אותו בנרתיקיהן כמו שכתוב בפרשה וכסו אותו במכסה עור תחש ולקחו בגד תכלת וכסו וגו' כבלע לשון כיסוי:
בבית אביה - באירוסיה אף ישראל במדבר עדיין לא היו גסין בשכינה:
נתגרשה קאמרת - האי מעשה בבית שני הוה לאחר שנתגרשו וחזרו:
לחיבתה ראשונה - לתחילת חיבתן שאין גסין זה בזה:
במאי עסקינן - האי מגללין להן הפרוכת ומראין להן הכרובים:
מי הוו כרובים - דקס"ד בכרובים שעשה שלמה אצל הארון מזה ומזה קאמר:
דבבי - שכנגד הפתחים פתח אולם והיכל ובית קדשי הקדשים:
שלש עשרה פרוכות היו במקדש שני - שבעה לשבעה שערי העזרה שתים בדביר במקום אמה טרקסין ושתים כנגדן לחוץ בין עליית ההיכל לעליית בית קדשי הקדשים וכי היכי דבמקדש שני היו פרוכות כנגד הפתחים הכי נמי במקדש ראשון:
כרובים דצורתא - מצויירין בכותל במיני סממנים או חקוקין בקירות העץ מלפנים מכותלי האבנים:

מסב קלע - צורות רשתות וקליעות:

דף נד:

כאיש המעורה בלווייה שלו - הנדבק וחבוק באשתו בין זרועותיו:
הוציאום לשוק - קיפלום מן הכותל:
מציון נברא - ציון נבראת תחילה וסביביה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד:
בצקת עפר למוצק - מוצק אחד היה לו ומשם נדבקו רגבים סביביו:
מן הצדדין נברא - ארבע מוצקות היו לו ונמתח והלך מכל צד עד שנדבק באמצעיתו:
כי לשלג יאמר הוא ארץ - תעשה ארץ ומהיכן גשם מטר וגשם מטרות מארבע צדדין הורידו והגשימו להעשות ארץ:
מציון מכלל יופי - בתריה כתיב:
תולדות השמים - מאורות וכוכבים:
ה"ג תולדות השמים משמים נבראו ותולדות הארץ מן הארץ נבראו:

דף נה.

כמנגדנא - כמכה ברצועה שמתחיל מן הכתפים ומכה והולך למטה:
אינו מזה על הכפורת - על גגה אלא כנגד עוביה ולא היו דמים נוגעין בה:
כשהוא מזה - אחת למעלה מצדד גב ידו למטה ומזה כלפי למעלה וכשהוא מזה השבע למטה מצדד ידו למעלה ומזה למול פניו אחת גבוהה ואחת בנמוך הימנה וכולן נופלות לארץ:
מנא הני מילי - דאינו מזה על הכפורת אותן שתים אחת של מעלה בפר ואחת של מעלה בשעיר על גג הכפורת ממש:
לא יאמר למטה בשעיר - לא יאמר ולפני הכפורת דהיינו למטה דשעיר דכתיב ביה והזה אותו על הכפורת ולפני הכפורת דלא צריך דסוף סוף גמר ממטה דפר שהרי לא פירש בו כמה הזאות וילפינן ליה לקמן ממטה דפר דכתיב ביה ולפני הכפורת יזה שבע פעמים וכיון דסוף סוף גמר מיניה לישתוק קרא מיניה וליגמרה לכולה מילתא דמטה דשעיר ממטה דפר דאיתקוש להדדי דכתיב ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר דבשלמא למעלה דידיה איצטריך דמפורש בו אחת דכתיב והזה אותו על הכפורת ואותו חדא משמע ובמעלה דפר לא פירש אחת:

למה נאמר - למטה דשעיר לאקושי ליה מעלה דשעיר ולומר על הכפורת כלפני הכפורת מה לפני דלאו ממש נוגע בכפורת דהא לפני על הארץ משמע אף על דלא ממש נוגע בכפורת אלא לענין שיהא מצדד ידו למטה:

אדרבה לא יאמר למעלה בפר דלא צריך - דסוף סוף גמר לקמן ממעלה דשעיר שפירש בו אחת:

למה נאמר לאקושי - לפני דפר לעל דפר שהמופנה בא ללמד:

מה על על ממש - דהא על פני הכפורת כתיב אף לפני על ממש שיהו דמים נוגעים בעביה של כפורת:

אי אמרת בשלמא למטה דשעיר לאקושי - כדאמרן למעלה דפר דקשיא לך לא יאמר מיבעי ליה לכדתניא וכו':

למדנו למעלה בשעיר אחת - דאותו חדא משמע:

שאין תלמוד לומר וכו' - שהרי אף כאן פורש והזה ועל ולפני:

מר כי אתריה וכו' - באתריה דרבי מאיר מונין מנין כלל תחילה ואחר כך פרט כגון עשרים ואחת עשרים ושתים ובאתריה דרבי יהודה פרט תחילה שתים ועשרים שלש ועשרים:

שלא יטעה - שיהא לו שהות בנתיים לתת לבו למנין שלא יטעה:

לימד על הזאה וכו' - וכתיבא חוקה לעיכובא:

לא היו שופרות לקיני חובה - שופר לתת לתוכו מעות מי שעליו קן חובה של זב וזבה ויולדת או מטמא מקדש כשם שהיו שופרות לקן נדבה כדתניא לקמן בשמעתין והכהנים לוקחין במעות קינין ומקריבין אותן:

מפני תערובת חובה בנדבה - שמא יתחלף שופר בשופר ויקריב ממעות שופר החובה נדבה או משל נדבה חובה ותיפסל שהחובה אחת לחטאת ואחת לעולה והנדבה כולן עולות ואין מעשה עולה ומעשה חטאת שוין:

דף נה:

לית ליה כתיבה - אין סומכין על כך דזמנין דלאו אדעתיה לעיוני בכתבא:

משום דמחלפי - אי עביד תרי מניח מזרק השעיר על זה ושל פר על זה וכשבא לקחת את דם הפר פעמים שנתחלף לו ונוטל את של שעיר הלכך כי ליכא אלא חד לא מנח האי עד דשקיל האי ונמצאו העבודות כסדרן של שעיר אחר פר בפנים ושל פר אחריה בהיכל ואחר כך של שעיר:

תקלין חדתין - על האחד תקלין עתיקין על השני קינין על השלישי גוזלי עולה על הרביעי עצים על החמישי לבונה על הששי זהב לכפורת על השביעי וששה היה כתוב עליהן נדבה:

וששה לנדבה - לקיץ המזבח לתת לתוכן מעות שלוקחין מכל הרועות של מותר אשמות וחטאת ששנינו בהן ירעה וימכר ויפלו דמיו לנדבה ובפרק בתרא דמנחות (דף קז:) ששה שופרות כנגד ששה בתי אבות שבכל משמר ומשמר וכל אחד ואחד מכיר את של יומו ואם היה מזבח בטל ביומו שאין איש מביא קרבנות לוקחין בני בית אב מעות שופר שלהן ולוקחין מהן עולות והוא קיץ המזבח שמע מינה מיהת דר' יהודה אית ליה כתיבה דקתני והיה כתוב עליהן:

תקלין חדתין אלו שקלים של כל שנה ושנה - מי שעליו להביא שקלי שנה זו שלא הביאן באדר מביאן כל שעה שירצה ונותנם בשופר של תקלין חדתין והגזברים נותנים אותן בלשכה ותורמין מהם שלש הקופות בפרוס הפסח ובפרוס העצרת ובפרוס החג:

ישקול לשנה הבאה - ונותנן לשופר של תקלין עתיקין והגזברין נותנים אותן לשירי לשכה של אשתקד שמהן בונים חומת העיר ומגדלותיה כדתנן בשקלים (פ"ד משנה ב):

קינין הן תורין - ממעות שבו אין לוקחין אלא תורין:

כולן עולות - ר' יהודה לטעמיה דאמר לא היו שופרות לקיני חובה ועצים ולבונה וזהב לכפורת מפרש במס' שקלים (פ"ו מ"ו) המתנדב עצים נותן מעות לאותו שופר ולא יפחות משני גזירין והמתנדב לבונה מביא מעות ונותן לתוך שופר לבונה ולוקחים מהן לבונה ומקטירין אותן נדבה על המזבח החיצון זהב לכפורת המתנדב זהב נותן מעות לתוך שופר ולוקחין מהן זהב לכלי שרת והן המזרקות הקרויין כפורי זהב בעזרא ודברי הימים (א כח):

גזירה משום חטאת שמתו בעליה - שמא מת אחד מן הבעלים שנתנו מעות בשופר וכיון דיש בהן חטאות הוה להו מעות חטאת שמתו בעליה והן הולכות לים המלח ונמצאו מעורבות עם הכשרות ופוסלות אותן והיינו מפני התערובות:

שמתו בעליה ודאי - שאנו יודעין בו שמת משנתן מעות לשופר ועדיין לא קרבן:

ונברור ארבע זוזי - דמי החטאת וזוזי פשיטי קאמר זוזי מדינה שיש ח' מהן בזוזי צורי והן דמי פרידה אחת דתנן עמדו קינין בו ביום ברבעתים (כריתות ח.) והרובע הוא חצי דינר צורי שהוא ארבעה זוזי מדינה:

לית ליה ברירה - לא סמכינן אברירה למשרי איסורא:

הלוקח יין מבין הכותיים - קודם שגזרו עליהם ואין לו כלים להפריש לתוכן תרומות ומעשרות:
הרי הן תרומה - בתוכו:

דף נו.

ומיחל - מעשר שני על המעות דמה שיש בידו לתקן יתקן ושותה מן התערובת וכשיהיו לו כלים יפריש בם התרומה ומעשר דסמכין אברירה ולומר זה היה התרומה והוא שתה חולין:

דף נו:

לכשיבקע - נחוש לו כלומר לא חיישינן לשמא יבקע דאפשר דמסר ליה לשומר:
אין אדם מתנה על שני דברים - להניח שני עירובין אחד למזרח ואחד למערב שמא אם יבאו שני חכמים אחד למזרח ואחד למערב ולומר לאי זה מהן שארצה אלך למחר לפי שקניית עירוב בין השמשות היא וכשזה בורר למחר אותו שירצה לא סמכינן אברירה לומר הוברר שהעירוב לצד חכם זה קנה שביתה אמש אלא על חכם אחד ואינו יודע לאיזה רוח יבא הוא מתנה אם בא למזרח עירובי של מזרח יקנה ואם בא למערב עירובי של מערב יקנה ואילו לכאן ולכאן על שני חכמים למקום שארצה אלך לא דאין ברירה:
והוינן בה - דקס"ד בין השמשות עדיין חכם לא בא והוא באלכסון ויוכל לבא משתחשך למזרח ולמערב ובא לו לאחד מהן:
מזרח ומערב נמי - כשתלה זה עירובו בדעת החכם לומר יקנה עירוב לרוח שהחכם בא לה אין ברירה שמא בין השמשות היה בדעתו של חכם לרוח שכנגדה:
ואמר רבי יוחנן כשכבר בא חכם - בין השמשות דקנה עירוב לאותו הרוח שכך התנה זה מבעוד יום:
והשתא דאמרת - טעמא דר' יהודה בקני חובה משום דברירה לית ליה אבל כתיבה אית ליה:
יום הכפורים - דקאמר לא היה שם אלא כן אחד ליעביד תרי וכו':
לאו אדעתיה - לעיוני בכתיבה:
דם הפר סומק כדאמרן באידך פירקין (דף מה.) שדומה לדם הפרים:
ההוא - שליח צבור דנחית קמיה דרבא והיה אומר סדר יום הכפורים בתפלה כמו שאנו אומרים:
חדא כרבנן - דאמרת כן השני:

וחדא כרבי יהודה - דאמרת נטל תחילה ואחר כך הניח אלמא לא היה כן שני להניחו לכך הוצרך ליטול תחילה:

דף נז.

השתא ברי - ודאי טמאים אתון ואין שכינה ביניכם שורה בטומאה:
וכי דבר הלמד בהיקש - כגון פר שלמד במתנות פנים אחת למעלה מן השעיר בהיקש והשעיר שבע למטה בהיקש מן הפר חוזרין ומלמדין מתנות שבפנים על מתנות הפרוכת בהיקש דוכן יעשה לאהל מועד וקיימא לן במסכת זבחים (דף מט:) דאין למדין בקדשים היקש מן ההיקש:
הימנו ודבר אחר - היקש הראשון לאו היקש הוא שהרי בין בפר בין בשעיר כתיב מעלה ומטה ולא הוצרכו ללמוד זה מזה אלא את המנין הלכך כל חד וחד מעצמו למד מקצת ודבר אחר מסייעו במקצת ואין זה למד בהיקש והיכי דמי היקיש שאין חוזר ומלמד בהו כגון אם לא נאמר למטה בשעיר כלל או למעלה בפר לא נאמר כלל ולמדו הבהמות זו מזו בהיקש היינו היקש שאינו חוזר ומלמד בהיקש:
הניחא למאן דאמר וכו' - פלוגתא בזבחים בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נז.):
מקומות הוא דגמרי מהדדי - אין זה היקש הלמד מן ההיקש שהרי בהיקש הראשון למדו בהמות זו מזו ועשה את דמו כאשר עשה לדם הפר ובהיקש השני לא הוקש שום דבר לאחת מן הבהמות ללמוד ממנה מה שלמדה בהיקש מחברתה אלא המקומות הוקשו זה לזה וכן יעשה לאהל מועד כאשר כפר על הקודש והקודש לא למד כלום מתחלה בהיקש אלא הפר הוקש לשעיר והשעיר לפר במתנות הקודש:
ואי בעית אימא חוץ מפנים בחד זימנא גמר - אי נמי סבירא לן דפנים בהיקש למד יכול לחזור וללמוד על ההיכל בבת אחת מה שכתוב בו בפירוש כגון אחת למעלה בשעיר ושבע למטה בפר ועמהם אף מה שלמד בהיקש והיכי דמי היקש שאינו למד מן ההיקש כגון אם לא הוצרך היכל ללמוד מן לפניי ולפנים אלא מה שלמד בהיקש אבל השתא דהוצרך ללמוד ממנו את המפורש בו למד הכל בבת אחת:
אני ראיתיה ברומי - במסכת מעילה (דף יז:) גבי בן תלמיון נעשה נס לר' אלעזר ברבי יוסי שריפא את בת מלך רומי שנכנס שד בגופה ששמו בן תלמיון והכניסוהו לאוצר המלך ליטול כל מה שירצה ולא היה חפץ אלא ליטול משם איגרות שכתבו גזירות שגזרו על ישראל ומצאם וקרעם ושם ראה כלי בית המקדש באוצר:
כסדרן - מלמעלה למטה כמצליף:

דמים בדמים - של פר ושל שעיר קודם שנתן בפנים כלום:
באתרא דחשוכא - בבבל שהיא מצולה:
הא קא יהיב למעלה דשעיר - שנותן אחת למעלה לשם פר ולשם שעיר:
וכלה מכפר - כלה הכפרות כמו שהן אמורות בענין:
במתנות אחרונות - אחר שנתן אחת למעלה מן הפר:

דף נז:

כוסות בכוסות - שאינו מכיר איזה כוס של פר ואיזה כוס של שעיר:
נותן וחוזר ונותן וחוזר ונותן - בכל עבודה ועבודה נותן אחת למעלה ושבע למטה מן האחד וחוזר ונותן מן השני וחוזר ונותן מן הראשון דמה נפשך אם ראשון של פר היה ושני שעיר יצא בראשונה ובשניה ואי ראשון של שעיר היה והרי הוא כמו שאינו כדתניא פר מעכב את השעיר יצא בשניה ובשלישית שהרי קדם פר לשעיר וכן בהיכל:
מקצת דמים נתערבו - כגון שנשפך משני מזרקות לתוך מזרק שלישי ריקם ונשתייר בהם בכל אחד ואחד:
פשיטא לי דכי יהיב - מתנות מודאין יהיב ממה שנשאר במזרקות:
מיהו - הא מיבעיא לן הנך שנתערבו בשלישי שירים הוו כאילו לא נתערבו וליסוד מזבח החיצון אזלי כדתנן (זבחים דף מז.) שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון:
או דילמא דחויין נינהו - הואיל ואין מתנות הראשונות ניתנו ממנו ולאמה שבעזרה המביאה את כל ליכלוך העזרה לנחל קדרון אזלי:
אפילו למאן דאמר - בברייתא לקמן כוס אחת וכו' כגון קיבל הדם בשתי כוסות ונתן את כל מתנות הקרנות מכוס אחת:
אבל האי דיהיב מיניה - שהרי הדמים הללו שבמזרק שלישי נתקבלו בשני המזרקות שנתן מהן המתנות:
דתניא - פלוגתא דכוס עושה חבירו דחוי או שירים דאמרן לעיל אפילו למ"ד וכו':
למעלה הוא אומר - בחטאת דשעיר נשיא (ויקרא ד) ואת דמו ישפוך וגו' ובשירים כתיב ולא כתיב הכא כל ולמטה בחטאת יחיד בשירים דידה כתיב כל:
ה"ג מנין לחטאת שקבל דמה בארבע כוסות ונתן מזה אחת ומזה אחת שכולן נשפכין ליסוד ת"ל ואת כל דמה ישפוך יכול אפילו נתן ארבע מתנות מאחת מהן ת"ל ואת דמו ישפוך הוא נשפך ליסוד והן נשפכין לאמה ר"א בר"ש אמר מנין לחטאת שקיבל דמה בארבע כוסות ונתן ארבע מתנות מכוס ראשון שכולן נשפכין ליסוד ת"ל ואת כל דמה

ישפוך - ת"ק סבר כוס עושה את חבירו דחוי ור"א בר"ש סבר כוס עושה את חבירו שירים:

מערבין לקרנות - מערבין דם פר בדם שעיר כשבא ליתן מתנות קרנות מזבח הפנימי:

אין מערבין - דמשמע ליה ולקח מדם הפר ומדם השעיר מכל אחד בפני עצמו:

דאמר אע"ג דלא כתיב יחדיו וכו' - דתניא (סנהדרין דף סו.) איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו אין לי אלא אביו ואמו אביו בלא אמו אמו בלא אביו מנין ת"ל אביו קילל אמו קילל דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע כל אחד ואחד בעצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו אלמא לר' יאשיה אי לא הדר כתיב אביו ואמו קילל הוה אמינא רישיה דקרא שניהן כאחד משמע הכא נמי מדם הפר ומדם השעיר שניהן כאחד משמע:

דכתיב אחת - וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה (שמות ל':י') ולא שתים:

תניא דלא כשנויין - אלא כמה דסלקא דעתך מעיקרא דר' יאשיה הוא דאמר מערבין:

דף נח.

וקבל בו את הדם - כל קבלות של כל ימות השנה קמבעיא ליה:

מין במינו - מזרק במזרק:

חוצץ - ונמצא שאין קבלה זו בכהן שהרי אינו אוחז במזרק שהדם בו:

מאי לאו הושיב מזרק המלא בתוך הריקן - שעירה ממנו והא הכא נמי ולקח כתיב ולקח מדם הפר ומדם השעיר והך לקיחה אחיזת המזרק היא:

לא עירה מזרק מלא - לאחר שעירה דם הפר לדם השעיר חוזר ומערה מזרק מלא לתוך מזרק ריקן:

עומד על גבי כלים וכו' - דתנא דבי רבי ישמעאל הואיל ורצפה מקדשת וכלי שרת מקדשים מה כלי שרת לא יהא דבר חוצץ בינו ובין כלי שרת אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה במס' זבחים (דף כד.):

על גבי רגל חבירו - אלמא מין במינו חוצץ:

דלא מבטל ליה - חבירו את רגלו עד שיגמור עבודתו:

כלי השרת - שני כלים במשמע ושירות אחת:

סיב - הגדל סביב הדקל ונכרך עליו סביב כמין לולבין בגפנים והוא רך וסופג את הדם והדם יוצא מכל עבריו ואינו חוצץ כל כך מי הויא כי האי גוונא חציצה או לא:

זולף והולך וכו' - רישא דמתני' הכי (פרה פ"ו מ"ג) המקדש בשוקת והיה ספוג לתוכו מים שבספוג פסולין כיצד יעשה זולף והולך עד שמגיע לספוג שוקת היא אבן חלולה

על שפת המעיין והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה ומשקין בה בהמות ומקדשין בה אפר חטאת לתוך מים חיים והיא הכלי מים שבספוג פסולין דחיים אל כלי בעינן שיהו המים נוגעין בכלי כיצד הוא עושה כשבא ליטול את המים וליתנם בצלוחית ובשפופרת זולף וגומר את כל המים אשר בשוקת עד שמגיע לספוג זולף שואף עד המצוי אגוטי"ר בלע"ז וכדאמרינן במועד קטן (דף יא:) זולף וגומר כדרכו אלמא ספוג לא חייץ ולא פסיל אלא הנבלעים בתוכו והוא הדין לסיב:

שאני מיא דקלישי - ויוצאות מכל עבריו ונכנסות בינו לבין הכלי אבל דם עב הוא:

בדם כשר - דקליש:

בקומץ פסול - בקידוש שהקומץ טעון להתקדש בכלי לאחר הקמיצה והוא כנגד קבלה בדם פסול דחייץ:

דף נח:

מתני' זה מזבח הזהב - דאילו מזבח החיצון לאו לפני ה' הוא:

התחיל מחטא ויורד - משום דסבירא ליה להאי תנא הקפה ברגל כדאמר בגמרא וכל מתנה ומתנה היתה בקרן שלפניו וסמוך לו וצריך ליתן מלמעלה למטה כי היכי דלא נתווסי מאניה שהמזבח גבוה אמתים ואי אפשר לצדד ראשי אצבעותיו למטה ולתת המתנה בקרן מלמטה למעלה ועל כרחו ראשי אצבעותיו למעלה וכשהוא נותן באצבע כנגד חודה של קרן ונותן מתנה ארוכה ומשוכה אם מושך מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית יד כתונת שלו וצריך ליתן מלמעלה למטה נקט לשון מחטא ויורד מחטא לשון ירידה היא כדאמרינן במנחות [סו:] נושא עולה ומתחטא:

מקום שהוא מתחיל בחטאת על מזבח החיצון - דהיינו בקרן דרומית מזרחית כדתנן באיזהו מקומן (זבחים דף נג.) שם גומר על מזבח הפנימי וטעמא אמרי' בגמ':

ר' אליעזר אומר - לא היה מקיפו ברגליו שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה מרובעת וכיון שאין שלשת הקרנות סמוכות לו יכול ליתן מלמטה למעלה:

חוץ מזו - שהוא עומד אצלה שהיא לפניו שאי אפשר לו לצדד ראשי אצבעותיו למטה אלא למעלה וצריך למשוך המתנה מלמעלה למטה שאם מושכה מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית יד כתנתו:

הזה על טהרו - אחר שגמר מתנות הקרנות מזה עליו שבע פעמים כדכתיב (ויקרא ט"ז:י"ט) והזה עליו מן הדם וגו':

טהרו - מפ' בגמ':

של מזבח החיצון - שירי דמי חטאות החיצונות היה שופך על יסוד דרומי וטעמא מפרש בגמרא:

אלו ואלו - דמים החיצוני' והפנימיים הנשפכים על יסוד מזבח העולה היו שותתין ונופלים מן היסוד על הרצפה:

ומתערבין באמה - סילון שבעזרה היוצא לנחל קדרון:

לגננין - בעלי גנות:

ומועלין בהן - יש בהן איסור ליהנות בלא דמים:

גמ' תנו רבנן וכו' - הכי גר' לה בת"כ ויצא אל המזבח מה ת"ל אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר הבא על כל המצות שהוא עומד חוץ למזבח ומזה על הפרכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן ת"ל ויצא אל המזבח היכן היה לפנים מן המזבח תניא אידך לפני ה' מה תלמוד לומר אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר יום הכפורים שהוא עומד לפנים מן המזבח ומזה על הפרכת בשעה שהוא מזה יכול אף זה כן תלמוד לומר מזבח קטרת הסמים (אשר) לפני ה' ואין הכהן לפני ה' הכי גרסינן נמי להך גבי פר כהן משיח בת"כ והכי פירושה דתרווייהו ויצא אל המזבח מה תלמוד לומר היה לו לכתוב וכפר על המזבח אשר לפני ה' מה ת"ל ויצא אמר רבי נחמיה לפי שמצינו בפר כהן משיח ופר העדה שהכהן עומד חוץ למזבח כשהוא מזה הזאות שעל הפרוכת ואינו עומד בין המזבח לפרוכת כדקתני בהך אידך ברייתא לקמן תלמוד לומר ויצא אל המזבח למדנו שעד עכשיו היה עומד בפנים מן המזבח תניא אידך גבי פר כהן משיח לפני ה' מה תלמוד לומר ליכתוב ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים יודע אני שהיא לפני ה' מה תלמוד לומר לפני ה' מזבח לפני ה' ואין כהן לפני ה' המזבח מפסיק בין הכהן לפרוכת בשעת מתן הקרנות וכשהזה על הפרוכת באותו מעמד עצמו היה שהרי לא נאמרה יציאה בינתיים למדנו שהיה עומד חוץ למזבח ומזה ואם תאמר והלא לא כתיב אשר לפני ה' אלא לפני ה' ואיכא למימר דאנתינה קאי והכהן לפני ה' אי אפשר לומר כן שהרי בפר העדה נאמר אשר לפני ה' ועל כרחיך אמזבח קאי ועבודת שניהן היה שוה:

מהיכן מתחיל מקרן מזרחית דרומית - קסבר שתי פרוכת היו והחיצונה פרופה מן הדרום כדתנן במתניתין וכשיצא מבית קדשי הקדשים דרך הדרום הזה על הפרוכת וכשהשלים בא לו למזבח לדרומית מערבית שהיא ראשונה לו ושם לא היה נותן כדאמרינן לקמן דבעינן ויצא עד דנפיק מכוליה מזבח לפיכך יוצא למזרחית דרומית ומתחיל שם וחוזר דרך שמאל למערבית דרומית ולקמן פריך לקיף דרך ימין:

ר"י הגלילי אומר כו' - סבר לה כרבי יוסי דמתני' דאמר לא היתה שם אלא פרוכת אחת ופרופה מן הצפון וכשגמר מתנות פנים ויצא דרך הצפון פגע תחילה בצפונית מערבית דמזבח ושם לא נתן עד שיצא ובא לו למזרחית צפונית ונותן שם וחזר לצפונית מערבית דרך ימין:

דכולי עלמא וכו' - דהא ע"כ מן המערב הוא בא ובמערבה של מזבח פוגע תחילה:

לימא - רבי עקיבא שמקיף לשמאל ורבי יוסי הגלילי המקיף לימין בדרמי בר יחזקאל קא מיפלגי:

עומד על שנים עשר בקר - בים של נחושת שעשה שלמה כתיב שלשה פונים (צפון) וגו' (דברי הימים ב ד':ד') מקרא זה מונה והולך דרך ימין המקיף את הים ובא מצפון למערב וממערב לדרום ומדרום למזרח דרך ימין מקיפה:

דרך ימין למזרח - לא שייך למתני הכא למזרח אלא במס' זבחים דמייתי לה להא מתניתא על הכבש שהוא בדרום והעולה לו ופונה לימין למזרח הוא פונה ואגב ריהטא דההיא גירסא נקיט לה בכולה הש"ס:

דף נט.

ואי בעית אימא אי סבירא לן - דהקפה במזבח הפנימי ברגל היא כהקפה דחיצון דכולי עלמא ילפינן פנים מחוץ לענין ימין אלא סבירא להו להני תנאי דהקפה ביד ובמקומו עומד ומחטא לכל הקרנות לפי שאינו צריך להקיף ברגל שהרי כולו אינו אלא אמה על אמה:

מכלל דת"ק - לא שני ליה בין הקפת פנימי לחיצון אלא שניהן ברגל ותנא קמא דמתני' רבי יוסי הגלילי היא דהא כוותיה קאמר בברייתא:

סביב דמזבח הפנימי - דכתיב ביה על קרנות המזבח סביב (ויקרא טז):

כסביב דמזבח החיצון - מה זה ברגל אף זה ברגל:

במקום חדא קרן - שהקרן של חיצון אמה על אמה:

מתניתין רבי יהודה היא - דשמעינן ליה דאמר משום רבי אליעזר הכי:

ועל כולן הוא נותן מלמעלה למטה - בזו שלפניו על כרחו כדי שלא יזוב הדם לתוך בית ידו דהואיל וגבוה היא יותר מידו צריך להיות ראשי אצבעותיו למעלה ואם מושך מלמטה למעלה הדם זב לתוך בית ידו ובאותן של צדדין נותן כדרך שהתחיל בזו חוץ מאותה שבאלכסון שהיא רחוקה ואם בא למשוך מלמעלה למטה טורח הוא לו להיות כפוף ופושט זרועו עד כלות המתנה אלא משכופף גופו ופושט זרועו מתחיל למטה ונזקף והולך למעלה:

ועל כולן נותן מלמטה למעלה - שכך נוח לו לכל הרחוקות:
דלא ניתווסי מאניה - כדפרישית:
אפלגיה דמזבח - באמצע גובה כתלו:
טהר טיהרא - תרגום של צהרים (בראשית מג) שהוא בחצי היום:
חנניה אומר בצד צפוני היה נותן - כל שבע הזאות חנניה סבר פתח דפרוכת בדרום וכי נפיק במערבית דרומית פגע והתם לא יהיב ברישא חיטוי דקרנות כדאמרן עד דנפיק למזרחית דרומית ויהיב והדר למערבית דרומית לשמאל משום דבהא איחייב ברישא כדאמרן לעיל ומשם למערבית צפונית צפונית מזרחית והתם דגמריה לחיטוי יהיב שבע הזאות:
ורבי יוסי סבר פתח בצפון - כדקאמר במתני' הלכך במזרחית צפונית מתחיל ובדרומית מזרחית מסיים והתם יהיב להזאות:
במקום שקידשו - בקרנותיו שם טהרו בהזאות:
דאמר קרא - גבי פר כהן משיח ואת כל דם הפר וגו' (ויקרא ד':ז') ותניא בתורת כהנים הפר לרבות פר יום הכפורים שיהו שיריו נשפכין ליסוד אשר פתח אהל מועד זה יסוד מערבי:
יסוד המזבח - האמורה בחטאת החיצונה:
ה"ג אמרת ילמד ירידתו מן הכבש וכו' ירידתו מן הכבש בחיצונות ליציאתו מן ההיכל ושירים הפנימיים בידו:
זה וזה - חיצונות ופנימיות:
ילמד סתום - חיצונות שלא פורש בהן לאיזה יסוד:
מן המפורש - מן הפנימיות שכתוב בהן אל יסוד המזבח אשר פתח אהל מועד (שם) והוא יסוד מערבי:
קסבר פיתחא - דהיכל בדרומו של מזבח קאי הלכך יסוד אשר פתח אהל מועד היינו דרומי:
תנא דבי רבי ישמעאל בדבי ר' שמעון בן יוחי זה וזה יסוד דרומי - בבית מדרשו של ר"ש בן יוחי היו שונין משנת רבי ישמעאל וגורסין בה זה וזה יסוד דרומי לומר חזר בו רבי ישמעאל:
וסימן - שלא תטעה לומר זה וזה יסוד מערבי היו שונין:
משכוה גברי לגברא - תלמידי ר' שמעון משכו את ר' ישמעאל לומר כדבריהן:

דף נט:

אלא מדרבנן - מאן דאמר מועלין מדרבנן קאמר לשלם קרן אבל מדאורייתא להוסיף חומש לא:

מנא הני מילי - דאין מעילה בדמים:

לכם - ואני נתתיו לכם (ויקרא י"ז:י"א):

הוא - כי הדם הוא בנפש יכפר (שם) הוא כהוייתו לפני כפרה כלאחר כפרה אין בו מעילה דכיון דנעשית מצותו תו לא קרינן ביה קדשי ה':

והרי תרומת הדשן - דכתיב בו (שם ו) ושמו אצל המזבח דטעון גניזה אלמא אסור בהנאה וכיון דבהנאה אסור משום קדושתו מעילה נמי אית ביה:

דף ס.

ובגדי כהונה - ארבעה בגדי לבן דכ"ג ביום הכפורים דכתיב בהו והניחם שם (ויקרא טז):

ראויין הן לכהן הדיוט - וקיימא לן בגדי כהונה אין בהן מעילה מפני שלא ניתנה תורה למלאכי השרת שיהו זריזין לפושטן מיד:

ענלה ערופה - כתיב בה שם שם תהא גניזתה:

הערופה - זו ולא אחרת:

תלתא קראי כתיבי - לכם לכפר הוא:

חד למעוטי מנותר - שאם אכל דם נותר בשוגג אינו חייב אלא אחת משום דם וכן אם אכל דם קדשים בטומאת הגוף שהיא בכרת בכולן אינו חייב אלא אחת משום דם וכן אם שגג בדם והזיד באחת מאלו פטור מכרת:

אבל מפיגול לא צריך למעוטי - שאם אכל דם מקרבן פיגול ממילתא אחריתי נפקא לן דפטור מכרת דפיגול:

בין לאדם בין למזבח - שאחרים מתירין אותן או לאכילת אדם כגון בשר קדשים הנאכל שתלוי בזריקת הדם שכל זמן שלא נזרק אסור באכילה כדכתיב ודם זבחיך ישפך (דברים יב) והדר והבשר תאכל או מתירין למזבח כגון אימורין שזריקת הדם מכשרתן למזבח כדכתיב (ויקרא יז) וזרק הכהן את הדם על מזבח ה' והדר והקטיר החלב לריח ניחוח חייבין עליו משום פיגול אם אכל מהן מקרבן מפוגל חייב כרת דכתיב (שם ז) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא אבל מתיר את אחרים כגון הדם והקומץ אין חייבין עליו משום פיגול דגמרינן משלמים דפיגול בשלמים כתיב ושלמים יש להן מתירין למזבח ומתירין לאדם שהדם מתיר את אימוריהן למזבח ובשרם לאכילה:

מתני' האמורין על הסדר - במשנתנו:
וכן בהיכל - נתן מקצת מתנות על הפרוכת ונשפך הדם יביא פר אחר ויתחיל מתנות הפרוכת ואין צריך לחזור ולהתחיל בכפורת:
שכולן כפרה בפני עצמן - לפיכך כפרה שנגמרה נגמרה:
ממקום שפסק - ואפילו לא נגמרה אותה כפרה אין צריך לחזור וליתן מה שנתן:
גמ' מבפנים - לפני ולפנים:
בבגדי לבן מבחוץ - כגון הגרלה וידוי ושפיכת שירים וכל מתנות הפרוכת ומזבח הזהב אם הקדים להן דבר מאוחר אין אלו מעכבין עליו לפוסלו אבל בשחיטה ובחפינה מודה הוא דצורך פנים כפנים דמי:
בבגדי זהב מבחוץ - כגון אילו ואיל העם שהקדים להן הוצאת כף ומחתה אין מעכבין עליו לפסול:
אחת בשנה - אלמא כי כתיב חוקה לעיכובא אאחת בשנה כתיב:

דף ס:

רבי יהודה סבר - אמקום שכפרתו אחת בשנה כתיבא חוקה אבל אהיכל ואעזרות אפי' דברים הנעשים בבגדי לבן שאין כפרתן בכהן גדול אלא אחת בשנה לא כתיבא חוקה:
דברים המתכפרים בהן אחת בשנה - בין אמקום בין אבגדים:
כתיב זאת - משמע חוקה על זאת כתיבה ולא על אחרת:
למעוטי שירים - שפיכת שירים דלא מעכבי דבר המאוחר להם אם הקדימו להם ואע"פ שהן נעשין בבגדי לבן אין סדרן מעכב:
ור' יהודה אי מעכבי - שאר דברים הנעשים בבגדי לבן מבחוץ בכסדרן מעכבי אף שירים כסדרן:
ואי לא מעכבי - שאר דברים הנעשים בבגדי לבן לא מעכבי הני דאינהו נמי עבודה המעכבת כפרה היא ומאי חזית למעוטה:
כדתניא - דלרבי יהודה שירים מעכבי כפרה כשאר המתנות אי עקר להו לגמרי הלכך אי חוקה אשארא כתיבא אדידהו נמי כתיבא:
מפני מה לא נאמר - מי מעכב על ידינו שלא נדרוש בלשון זה אם כלה כפר ואם לא כלה לא כפר:
ואמרינן - באיזהו מקומן (זבחים דף נב:):
משמעות דורשין - מר משמע ליה הכי ומר משמע ליה הכי:

שירים מעכבי איכא בינייהו - רבי עקיבא סבר שירים לא מעכבי והכי קאמר אם כפר עיקר המתנות כלה ואפי' לא שפך שירים ורבי יהודה סבר מעכבי והכי קאמר אם כלה הכל אז כפר ואם לא כפר הכל אין הכפרה של מתנות כפרה:

ומי אמר רבי יוחנן הכי - דלרבי נחמיה שירים לא מעכבי דקאמרינן לעיל שניהן מקרא אחד דרשו ומסקנא לר' נחמיה חד למעוטי שירים דלא מעכבי:

והאמר רבי יוחנן - במסכת זבחים בפרק השוחט והמעלה בחוץ (שם קיא.) תנא רבי נחמיה כדברי האומר שירים מעכבי דקאמר רבי נחמיה התם שירי הדם שהקריבן בחוץ חייב אלמא עבודה הן בפנים וקרינן בהו (ויקרא י"ז:ט') ואל פתח אהל מועד לא יביאנו וגו' ונכרת:

יביא דם אחר ויתחיל - והרי כבר נקטר הקטורת וזה שוחט פר:

דף סא.

בקטורת לא קמיירי - ומיהו ודאי צריך להקטיר קטורת אחרת אחר שחיטת פר זה:

הקדים דם השעיר - קא סלקא דעתך במתנות שבפנים קאמר דהוה ליה שעיר ששחטו קודם מתן דמו של פר:

תרגמא עולא - דבמתנות שבהיכל קאמר אבל שחיטת השעיר במקומה היתה לאחר מתן דם הפר בפנים:

זה לפני ולפנים - כפר בדמים הללו על טומאה שאירעה לפני ולפנים אם נכנס אדם שם בטומאה ואין בה ידיעה בסוף אבל הוה ידיעה בתחילה וילפינן מקראי בפ"ק דשבועות (דף ז:) ששעיר זה תולה עליה להגין מן היסורין עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד:

זה היכל - על טומאה שאירעה בהיכל:

ואת המזבח כמשמעו - על טומאה שאירעה לאדם במזבח ושהה כדי השתחויה שזהו שיעור שהייה למי שנטמא בעזרה:

הושוו כולן - בהאי יכפר בתרא כהנים לוים וישראלים ובטומאת מקדש וקדשיו אי אפשר להשוותן שהרי הפר מכפר על הכהנים והשעיר הנעשה בפנים על ישראל ובאיזה כפרה הושוו מלמד שכולם מתכפרים בוידוי של שעיר המשתלח בשאר עבירות דברי רבי יהודה:

ר"ש אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל בטומאת מקדש וקדשיו - ואין עמו וידוי:

כך דם הפר - בלא וידוי מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו:

וכשם שוידוי של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידוי של פר מכפר על הכהנים - ובמס' שבועות (דף יג:) פרכינן ולר"ש הא ודאי הושוו ומשנינן הושוו דבני כפרה נינהו מיהו כל חד מכפר בדידיה:

וכלה מכפר את הקודש זה לפנים ולפנים - אלו הזאות של בין הבדים:

זה היכל - הזאות שעל הפרוכת:

מכאן אמרו וכו' - לאו אנתן מקצת מתנות קאי אלא אגמר מתנות שבפנים ונשפך הדם דאמר מכאן דאין צריך לחזור ולעשות את זאת שגמר שהרי כפרה בפני עצמה היא:

מקצת מתנות שבפנים - דכתיב (שם) והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים:

חטאת אחת אמרתי לך - להתכפר הכפרה בה ולא לעשות כפרה אחת משתי בהמות:

ולא שני חטויין - לשנות ההזאה שתי פעמים:

לי חילק רבי יעקב בלוגין - לי נתן רבי יעקב חילוק בלוג שמן של מצורע שלא הושוו למתן דמים של יה"כ ושנה לי לא נחלקו ר"מ ורבי אלעזר ור"ש בעבודות החלוקות בו שבע הזאות שבפנים ומתן בהונות דלא אמרינן ממקום שפסק משם הוא מתחיל דכתיב לוג אחד שמן (ויקרא יד) לוג אחד אמרתי לך להיות הכפרה בו ולא שני לוגין דהתם הוא דאיכא למידרש חיטוי אחד אמרתי לך אבל הכא ליכא למימר הכי:

ויתחיל בתחילה בבהונות - שהיא עבודה שניה כדכתיב (שם) ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן וגו':

מתנות הראש - והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר (שם):

לי שנה ר' יעקב - את המחלוקת הזה שבמשנתנו בלוגין של מצורע:

אילימא משום דכתיב והנותר - דקרי להו שיריים:

ה"נ דלא מעכבי - והאמר מר (מנחות דף ט.) שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה אין מקטירין את הקומץ עלייהו:

שאני הכא דכתיב ומיתר השמן והנותר - מתנות בהונות קרויין שיריים דכתיב בהו ומיתר השמן וגו' ומתנות הראש קרויין שירי שיריים דכתיב בהו והנותר בשיריים הראשונים יתן על ראש המטהר:

דף סא:

אשם מצורע ששחטו שלא לשמו - כגון לשם עולה או לשם שלמים ואמר מר (זבחים דף ב.) כל הזבחים שנשחטו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה:

באנו - לדבר זה לתוך מחלוקתן של ר"מ ורבי אלעזר יש לנו ללמוד שכשם שחולקין בזה כך חולקין בזה:

לר"מ - דאמר עבודה שלא נגמרה הרי היא כמי שאינה אף זו הואיל ולא נגמרה שהרי לא עלתה לשם חובה אף על פי שנתן ממנו לבהונות הרי היא כמי שאינה ויביא אשם אחר:
ולרבי אלעזר ור"ש דאמרי ממקום שפסק משם הוא מתחיל - אלמא לא אמר כמאן דליתא דמיא הכא נמי חשיבא היא ואי אפשר לגומרה באחר דהא כתיב (ויקרא י"ד:כ"א) כבש אחד אשם אשם אחד אמרתי לך ולא שתי אשמות והכא ליכא לדחויי כדאמרינן לעיל חטוי אחד אמרתי לך כו' הלכך אין לו תקנה:
והא אותו כתיב - והקריב אותו לאשם אותו שהונף עם הלוג ולא אחר ואפי' לר"מ נמי אין לו תקנה:
תניא כוותיה דרבי יוחנן - דאיכא למ"ד יביא אחר:
להכשירו - למצורע זה לטהרו לאכול בקדשים:
ותני תנא וכו' - בתמיה וכי יש תנאים שונים צריך בדבר שאין לו תקנה:
צריך העברת תער - ביום מלאת ימי נזרו כדכתיב (במדבר ו':ה') תער לא יעבור על ראשו עד מלאת אבל ביום מלאת יגלח בתער וזה אין לו שיער וקתני צריך:
ואמר רבי אבינא וכו' ופליגא - הא דרבי אבינא אדר' פדת דאלו רבי פדת צריך ויש לו תקנה קאמר שיעבירנו על מקום השיער דאע"ג דכתיב וגלח הנזיר לא בעינן קרא כדכתיב היכא דלא אפשר:
אין לו טהרה עולמית - דבעינן קרא כדכתיב ופליגי בסנהדרין בפרק נגמר הדין:
ולקח - באשם מצורע כתיב ולקח הכהן מדם האשם וכל לקיחה האמורה בדם תכף לשחיטה לשון קבלה הוא:
יכול אף למזבח כן - דקיימא לן אשם מצורע טעון מתן דמים לגבי מזבח כשאר אשמות וזה דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש והחזירו לך הכתוב לכללו בפירוש בפ"ק דיבמות (דף ז.) לכך נאמר בו כי כחטאת האשם הוא לכהן מה חטאת טעונה מתן דמים ואימורים אף זה טעון מתן דמים ואימורים יכול אף דם הניתן על המזבח לא יתקבל בכלי ת"ל כי כחטאת האשם הוא לכהן:
מה חטאת טעונה כלי - לקבלת דמה דכל הקרבנות נפקי לן בהיקישא (זבחים דף צז:) דזאת התורה לעולה ולמנחה לחטאת ולאשם ובעולה ובשלמים כתיב וישם באגנות (שמות כ"ד:ו') ואשם נמי מהיכא דגמר חטאת גמר איהו אלא אשם מצורע משום דיצא לידון בדבר החדש בבהן יד ובהן רגל ואזן ימנית הוצרך להחזירו לכללו בהיקישא דכחטאת האשם:

וכולן מטמאין בגדים - כל הפרים והשעירים השנויים במשנתנו גבי נשפך הדם לאחר כפרה זו והביא פר שני לפרכת וגמר מתנות הפרכת ונשפך הדם והביא שלישי למתנות המזבח כולן נשרפין חוץ לשלש מחנות אבית הדשן ומטמאין בגדים העסוקין בשריפתן כדכתיב (ויקרא ט"ז:כ"ז) ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם וגו' והשורף אותם יכבס בגדיו במים:

כמה [שעירים] משלח - אם נשפך דם השעיר לאחר שגמר מתנות פנים והוצרך להביא שנים ולהגריל עליהן ושחט את של שם ונתן מתנות הפרוכת ונשפך הדם והוצרך עוד להביא שנים ולהגריל עליהן ושחט את של שם למתנות המזבח הרי כאן שלשה שעירי עזאזל משלשה זוגות:

וכי עדרו משלח - לא הזקיק הכתוב לשלח אלא אחד:

דף סב.

וכי עדרו שורף - רבא קא מהדר ליה לרב נחמן ולטעמיך וכי עדרו הזקיקו הכתוב לשרוף ותנן וכולן נשרפין אבית הדשן:

הכא כתיב אותו - לשלח אותו לעזאזל (ויקרא ט"ז:י'):

את הלשכה - שהשליכו לתוכה שקלים שהביאו באדר וממלאין הגזברין מהן שלש קופות לתרומה לקנות מהן קרבנות צבור תמידין ומוספין:

בעידנא דאיתחזאי - קופה קמייתא להקריב ממנה:

לא איתחזאי בתרייתא - שהראשונה נראית להקרבה משנתרמה אבל שעיר של זוג ראשון לא נראה לשלוח עד שגמרו כל מתנות הדמים וכשגמרו נראה אחרון כראשון:

ואחר כך נמצא הראשון - או קודם חצות דארבעה עשר או אחר חצות וקא אמר רבי יוסי מצוה בראשון ואף על פי שהופרש השני קודם חצות וכי מטא חצות תרוייהו איחזו כי הדדי דהא כל כמה דלא מטא זמן שחיטת הפסח לא איחזי קמא:

שני שעירי. במראה - שניהן לבנים או שחורים או סחופים:

והשני - אם של עזאזל מת ועכשיו יש כאן שנים לשם אחד שנשאר מזוג ראשון ואחד מזוג שני באחד יתכפר והשני ירעה וכן אם של שם מת והרי יש כאן שנים לעזאזל האחד ישתלח והשני ירעה ובגמרא מפרש איזהו שני אם שני שבזוג שני אם שני שבזוג ראשון:

ויאמר אם של שם מת וכו' - הכי מיפרש' אם של שם מת יאמר זה שעלה וכו' ואם של עזאזל מת יאמר זה שעלה וכו':

שאין חטאת צבור מתה - דכי גמירי חמש חטאות ביחיד גמירי וטעמא מפורש בהוריות (דף ו.) ובתמורה (דף טו.) מה מצינו ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה

שלא תמצאם בצבור אף שכפרו בעליה ואע"פ שאפשר להיות בצבור לא נאמרה אלא ביחיד:
ועוד אמר רבי יהודה - בגמרא מפרש מאי אתא לאוסופי:
ימות המשתלח - ויביא שנים ויגריל עליהן בתחילה:

דף סב:

גמ' עיכובא מנלן - אי משום דכתיבא חוקה הא בין לרבי יהודה בין לר' נחמיה לא כתיבה חוקה אלא על דברים שהן מן העבודה אבל לא על הלקיחה שהיא מתמול שלשום:
סד"א שני שני שני - תלתא כתיבי ושנה עליהן הכתוב לעכב:
חד למראה וכו' - ולמצוה ולא לעכב:
תהיה כתיב - זאת תהיה תורת המצורע דמשמע בהווייתו תהא פרשה זו ככל הכתוב בה:
ולמצוה ה"נ דבעינן - שיהו שניהן שוין והלא לא שנינו זאת אצל תמידין:
כנגד היום - כנגד זריחת השמש:
או אינו אלא חובת היום - ובא ללמד שיהו שנים לכל יום:
על קרן מערבית צפונית - של מזבח שהשמש באה מן המזרח לפיכך מושכו השוחט לצד מערב להרחיקו מן כותל המזרח בכל יכולת מפני שהכתלים גבוהים והחמה שחרית בשיפולו של רקיע וצל הכותל עומד כנגדה וצפונית משום דקדשי קדשים שחיטתן על ירך המזבח צפונה ושם היה בית המטבחיים והטבעות קבועות ברצפה לתת ראש הבהמה לתוכן והן עשרים וארבעה כמנין המשמרות ומקומן עשרים וארבע אמות על עשרים וארבע קבועות בששה סדרים:
על טבעת שניה - לא בטבעת שאצל המזבח אלא בשניה לה המשוכה לצד צפון ופני השוחט וצואר הבהמה באלכסון לצד מזרחית צפונית שמשם השמש באה שחרית וטעמא דטבעת שניה לא ידענא ואני שמעתי כדי שתהא הראשונה מסייעתו להאחז בה רגלי הבהמה שלא תהפך ושל בין הערבים שהחמה באה מן המערב מושך עצמו לצד מזרח בכל יכולת ופניו למערב דרום באלכסון שזריחת החמה באה משם:
ומוספין של שבת - שנאמר בהם שני כבשים ודאי שנים שוים לעיכובא מדלא הדר כתב בהו אחד לרבות אע"פ שאינן שוין להכשיר כך שמעתי וקשיא לי עיכובא מנלן ונראה בעיני דהכי גרס מוספין ודאי שנים למצוה מצותן להיות שוין ולא גרסי' מדלא כתיב אחד אחד ושיטתא דתלמידי תרביצאי היא:
שני שעירי יום הכפורים - שמשלקחן הם קדושים שהרי מתרומת הלשכה באו ושחטן בחוץ לעזרה:

חייב על שניהן - משום שחוטי חוץ ולקמן פריך קודם הגרלה למאי חזו בפנים וכיון דלא חזו אמאי חייב הא ראוי לפתח אהל מועד בעינן דכתיב (ויקרא יז) בשחוטי חוץ ואל פתח אהל מועד לא הביאו:

ופטור על של עזאזל - דלא חזי להקריב בפנים:

לשעיר הנעשה בחוץ - כל אחד היה ראוי להקריבו לחטאת המוסף של יום הכפורים האמורה בפרשת פנחס:

ומאי שנא לשעיר הנעשה בפנים דלא - חזי משום דמחוסר הגרלה:

לשעיר הנעשה בחוץ נמי לא חזו - דמחסרי כל מעשה עבודת היום של מתן דמי פר ושעיר וחפינת הקטרת והקטרתה הראוין ליקדם למוספין:

אין מחוסר זמן לבו ביום - לענין שעיר החיצון אין כאן חסרון מעשה בגופו אלא חסרון זמן שעדיין לא הגיע זמן המוספין וזמן הראוי לבו ביום אין זה חסרון זמן אבל הגרלה אע"ג דלאו מעשה בגופן היא דהא אמרן עליית גורל מתוך קלפי היא מעכבת אבל הנחה אינה מעכבת אפילו הכי הואיל ומצוה האמורה בהן היא כמחוסר מעשה דמי:

השתא דאמר רב חסדא מחוסר הגרלה כמחוסר מעשה דמי - ואע"ג דלאו מעשה בגופן הוא דאי לאו דחזו לשעיר המוסף לא היה מתחייב על שחיטתן בחוץ:

הא דאמר שמואל וכו' - ומחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי ואע"ג דלאו מעשה בגופן של שלמים הוא הואיל ובהן נאמר הוי כמעשה בגופן:

דף סג.

ומי אית ליה לרב חסדא הואיל - לחייב על קרבן שאינו ראוי לשם מה שהופרש בפנים ושחטו בחוץ דנימא חייב משום הואיל וראוי לשם קרבן אחר:

לשמו פטור - דאינו ראוי לשמו בפנים:

שלא לשמו - אלא לשם שלמים חייב דראוי הוא לשם שלמים בפנים:

הכי גרסי' טעמא דשלא לשמו הא סתמא לשמו הוא ופטור ואמאי נימא וכו':

ואמאי - לשמו פטור לימא הואיל כדקאמרת:

בעי עקירה - אינו ראוי בפנים לשלמים אלא אם כן עקר שם פסח ממנו בשחיטתו הלכך לאו מתקבל בפנים הוא כל כמה דלא עקריה:

האי לא בעי עקירה - ואע"פ שלקחו לשם שעיר הנעשה בפנים זה חטאת וזה חטאת שניהן שוין בשמותיהן:

מתני להו בדרבה - הני תרתי שמעתתא דרב חסדא הא דאמר לעיל הואיל וראוין לשעיר הנעשה בחוץ והא דאמר רב חסדא פסח ששחטו בחוץ בשאר ימות השנה וכו' מתני לה בדרבה דרבה אמרינהו:

פסח ששחטו בחוץ - גרס בכולה:

עקירת חוץ - עקירת שם בשחיטת חוץ לא שמה עקירה אם הכשיר הכתוב פסח בשאר ימות השנה בשלמים לא הכשירו אלא בפנים ובעקירת השם אבל בחוץ לעולם שמו עליו:

חייב - עליו משום הואיל וראוי שלא לשמו בפנים:

והא תנן - במסכת זבחים:

מחוסר זמן - פטור על שחיטת חוץ בין שהוא מחוסר זמן בגופו בין שהוא מחוסר זמן בבעלים בגופו כגון בתוך שמונה ללידתו:

ואיזהו מחוסר זמן בבעלים הזב והזבה וכו' - שיש זמן להבאת קרבנותיהם לסוף ספירת שבעה והיולדת לסוף מלאת ימי טהרה:

שהקריבו - לפני הזמן חטאתן ואשמן בחוץ פטורין שאינן מתקבלים בפנים לא לחובה ולא לנדבה לחובה משום דלא מטא זימנייהו ולנדבה שאין חטאת ואשם בא לנדבה והאי אשם במצורע הוא דאילו בזב וזבה ויולדת ליכא אשם:

עולותיהן ושלמיהם חייבין - שעולה ושלמים באים נדבה ומתקבלין נדבה בפנים ובמסכת זבחים פרכינן והני בני שלמים נינהו ומשנינן תני נזיר בהדייהו ואף מצורע לא שנינו במשנה ופרכינן התם הני בני אשמות נינהו ומשנינן תני מצורע בהדייהו:

ואמר רב חלקיה לא שנו - דאשם בחוץ מחוסר זמן בבעלים פטור אלא לשמו דאינו ראוי לשמו בפנים אבל שלא לשמו כגון לשם עולה או לשם שלמים חייב שכן ראוי לפנים כיוצא בו בפנים דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח בזמנו והחטאת בכל זמן:

ואמאי - לשמו פטור לימא הואיל כדקאמרת:

שלמים - הוה סתמיה בלא עקירה ומקראי ילפינן לה במסכת פסחים ובפ"ק דזבחים:

רב אשי מתני חייב - בהא דכי אתא רבין:

ורב ירמיה מתני פטור - בין לשמו בין שלא לשמו כרב דימי:

ופליגא דרב חלקיה - דאמר עקירת חוץ שמה עקירה:

דף סג:

אי קרבן שומע אני וכו' - רישא דברייתא בתורת כהנים הכי איתא יכול השוחט חולין בפנים יהא חייב ודין הוא וכו' ת"ל קרבן על הקרבן הוא חייב ואינו חייב על החולין אי

קרבן שומע אני וכו' כלומר או אינו אומר קרבן להוציא את החולין בפנים אלא להביא קדשי בדק הבית ששחטן בחוץ שיהא חייב שהרי אף הם נקראו קרבן כענין שנאמר ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא והא ודאי בדק הבית הוא:

הראוי לפתח וגו' - וקדשי בדק הבית לא היו עתידים לבא לפתח אהל מועד ואני שמעתי שאינן ראוין לפתח אהל מועד שסתם קדשי בדק הבית בעלי מומין הן דאמר מר (תמורה דף ז:) המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה וא"א להעמידה כן במקומה במס' זבחים:

ולא אוציא פרת חטאת - לא גרסינן שאף היא אינה ראויה לבא לאהל מועד אלא ולא אוציא שעיר המשתלח שהוא ראוי לבא לאהל מועד להגריל ולהתוודות עליו הכי מפרש לה בזבחים:

ולה' להוציא הוא - בשעיר המשתלח שהוא ראוי לבא בתמיה:

אלו אישים - שלא יתן מהן על אש של מערכה:

מנין שלא יקדישנו מחוסר זמן ת"ל קרבן - ומשעת הקדשו קרוי קרבן:

התם דאל פתח לרבות - שעיר המשתלח דלא ממעט מאל פתח שהרי ראוי לבא אל פתח:

לה' להוציא - אתא דאילו לרבות לא איצטריך וכי אתא להוציא אתא ולמדרש מי שמיוחדין לשם יצא זה שאינו מיוחד:

הכא דאשה משמע להוציא - שעיר המשתלח שהרי אינו עולה לאשים:

לה' לרבוי - אתא ולמדרש לה' כל דלה':

והא אין הגורל קובע - לשם אלא את הראוי לשם וכיון דלא ידע על איזה מהן יעלה הגורל לשם א"א להיות אחד מהן מחוסר זמן:

חנן המצרי היא - דלית ליה הגרלה משהגריל ומת אחד מהן הלכך כשמת שעיר המשתלח ומביא אחר שלא בהגרלה הוצרך ללמד מן המקרא שלא יביא מחוסר זמן:

אפי' דם - של שעיר הפנימי בכוס שכבר נשחט ומת המשתלח מביא חבירו מן השוק:

ומזויג - לדם ומשלחו:

דלית ליה דחויין - דלית ליה שיהא הדם דחוי בשביל חבירו שמת לומר ישפך הדם כדקאמר רבי יהודה במתני' מת המשתלח ישפך הדם:

דילמא מייתי ומגריל - וירעה אותו שיפול עליו גורל של שם ויתכפר בדם של ראשון ולעולם שנים צריך להביא ומגריל ואכתי פשיטא דמחוסר זמן לא דאין גורל קובע אלא בראוי לשם:

רבינא אמר - כי איצטריך קרא דמחוסר זמן כגון שהומם המשתלח משהגריל עליו וחיללו על אחר וזה אין צריך להגריל שהרי מכח הראשון בא:

ואשה לא תתנו וגו' - בבעלי מומין כתיב:
מקצתן - כזית מהן:

דף סד.

רבא אמר - מחוסר זמן דאיצטריך קרא לשעיר המשתלח כגון שהיה לו למי שמוכרן לציבור חולה בתוך ביתו שמותר לחלל עליו יום הכפורים ושחט את אמו של שעיר שנעשה מחוסר זמן משום אותו ואת בנו לאחר שהגריל עליו:
מי אסיר - להוליכו לצוק משום אותו ואת בנו:
אין נדחין - אם אירעה להם שעת פסול עדיין יכולין להתקן כשיזדווג לו אחר ולא אמרי' הואיל ונדחה ידחה אלא בשחוטין כגון מת המשתלח ישפך הדם:
הא על ידי תערובת ירצו - כרבי אליעזר:
איברים - של עולה תמימה שנתערבו בהן איברי בעלת מום אחת:
אם קרב הראש של אחד מהן - קודם שהרגישו בדבר:
יקריבו כל הראשין כולן - ותולין האיסור באותו שקרב כבר ותלינן לקולא דהואיל ונתערבו אין כאן ספק איסור דאורייתא למיזל לחומרא דלא הזהירה תורה עליהן אלא כשהן בעצמן שנאמר בהם כי משחתם בהם מום בם כי איתנהו בעינייהו:
מבם בהם - מדמצי למיכתב בם וכתב בהם:
בעידנא דאיתחזאי קמייתא לא איתחזאי בתרייתא - אבל האי לא איתחזי קמא עד דאיתחזי בתרא שאף על פי שהגריל עליו אינו ראוי לישחט עד לאחר מתן דם הפר ובתוך כך מת חבירו והביאו שנים והגרילו עליהן וכשהגיע זמן שחיטת השעיר כבר זה האחרון עומד:
אלא רבי יוסי דפסח - דהא הכא לא איתחזאי קמא עד דאתחזאי בתרא שהרי אין זמן שחיטת פסח אלא לאחר חצות וקודם לכן אבד ראשון והופרש שני ונמצא ראשון והרי שניהן עומדים כשהגיע זמן שחיטה ואפילו הכי קאמר רבי יוסי מצוה בראשון:

דף סד:

יתקיים תחתיו - אינו נותן תמורה אלא לזה שמת אבל לחי אינו נותן תמורה להפסל הוא ולבא זה תחתיו:
כדקאי קאי - בקדושתיה ולא אמרינן ידחה:
שני איני יודע וכו' - אמתני' קאי שני ששנינו עליו ירעה איני יודע וכו':
הכי גרסינן ולא שחבירו מת - ולא זה שמת חבירו:

יעמד חי ולא שכבר עמד - ונדחה על ידי מיתת חבירו ועכשיו הוא בא לחזור ולעמוד יעמד חי עמידה אחת ולא שתי עמידות:

ימות המשתלח - אלמא בעלי חיים נדחין:

כי קאמר אליבא דרבנן - מדקאמר ר' יהודה ועוד לאשמועינן דבעלי חיים נדחין מכלל דשמעינהו לרבנן דאמרי שני שבזוג ראשון קרב דבעלי חיים אין נדחין ושני שבזוג שני ירעה שאין חטאת צבור מתה ואתא לאיפלוגי עלייהו בתרתי דקא אמריתו אין חטאת צבור מתה אני אומר תמות ועוד לא בזה שאמרתם עליו ירעה אני אומר ימות אלא הוא יקרב ושני שבזוג ראשון ימות:

בשלמא לרב בהא פליגי רבי יהודה ורבנן - בהאי ועוד דסיפא:

אלא לרבי יוחנן - דאמר רבנן נמי בשני שבזוג ראשון אמרו ירעה במאי פליג ר' יהודה עלייהו בהך סיפא דקתני ועוד:

כדרבי אבא - דאמר במסכת תמורה (דף כג.) גבי פלוגתא דרבי ורבנן שנחלקו במפריש חטאתו ונאבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות דקאמר ר' מתכפר באחת מהן והשניה תמות וחכמים אומרים אין חטאת שכפרו בעליה מתה אלא שנמצאת לאחר שכפרו הבעלים אבל נמצא קודם כפרה ולאחר הפרשה רועה ואמר ר' אבא עליה הכל מודים שאם נתכפר בשאינה אבודה דהיינו שניה שהופרש אחרון אבודה מתה שכך נאמרה הלכה למשה מסיני חטאת שאבדה ונתכפרו בעליה באחרת הראשונה מתה לא נחלקו אלא שנתכפר בראשונה והשניה עומדת ובהא פליגי רבי סבר מפריש לצורך תשלומי אבוד כאבוד דמי ורבנן סברי לאו כאבוד דמי וגבי מתניתין דהכא בשלמא לר' יוחנן דאמר שני שבזוג ראשון קתני מתניתין ירעה היינו דיהיב טעמא משום דאין חטאת צבור מתה הא דיחיד תמות דהוה ליה נתכפר בשאינה אבודה והדחויה קיימת והכל מודים שמתה:

דף סה.

אלא לרב - דאמר בשני שבזוג שני קתני מתני' דירעה ובראשון שנדחה יתכפר אמאי הא דיחיד תמות לא מיבעי לרבנן דלא מתה דהא נתכפר בדחוייה ואינהו אמרי מפריש לאבוד לאו כאבוד דמי אלא אפי' לר' לא מתה שהרי לא הופרש לתשלומי אבוד שהרי מתחילה היה ראשון קיים ובשביל המשתלח שמת הוצרך להביא שנים וכיון דאין בעלי חיין נדחין מעיקרא אי בעי האי מקריב והוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות שאם יאבד אחד מהן יקריב את חבירו:

ואמר ר' אושעיא - שני ירעה אפי' לרבי שהרי לא הופרש לאיבוד:
כיון - דמצוה בראשון מעיקרא כי אפרשינן להאי שני אדעתא דאיבוד אפרשינן ולא גרע ממפריש לאבוד ומתני' רבי היא והכי אמרינן במסכת תמורה דרב כרבי מוקי לה למתני':
תנן רבי יהודה אומר תמות - קס"ד בההיא דקאמרי רבנן ירעה אמר רבי יהודה תמות ועל כרחך לרבי יהודה בעלי חיים נדחין כדקתני נשפך הדם ימות המשתלח:
בשלמא לרבי יוחנן דאמר בשני שבזוג ראשון - תנן ירעה ואמר רבי יהודה עליה תמות מיכפר בשני שבזוג שני:
אלא לרב - דאמר ירעה דמתני' בשני שבזוג שני תנן ועליה אמר רבי יהודה תמות:
במאי מיכפר - דאילו בראשון לר' יהודה לא מיכפר דהאמר בעלי חיין נדחין:
מי סברת וכו' אשני שבזוג ראשון קאי - ובתרתי פליג כדפרישית לעיל:
ואיכא דמותיב הכי - הך תיובתא קמייתא דאותיבנא לעיל ועוד אמר רבי יהודה וכו' דאותיבנא לעיל לרב איכא דמותיב לה מעיקרא לרבי יוחנן והכי מותיב לה:
בשלמא לרב - דאמר לתנא קמא בעלי חיין אין נדחין ובשני שבזוג שני קאמר ירעה ורבי יהודה לאו עליה קאמר ימות היינו דהדר קאמר ועוד לאשמועינן דבעלי חיין נדחין סבירא ליה ותמות דקאמר ברישא לאו אההוא דאמרי רבנן ירעה קאי ובתרתי אתא לאפלוגי ברישא פליג אחטאת צבור דקאמרי רבנן ירעה ואמר [רבי יהודה] ימות וסיפא מיפליג בבעלי חיין דקאמרי רבנן אין נדחין ויתכפר בראשון ואתא איהו למימר הוא ימות והשני יקרב:
אלא לרבי יוחנן מאי ועוד - הא רבנן נמי אמרי ראשון ידחה:
קשיא - כדאמרן דיקא מתני' כוותיה דרב:
בשלמא נשפך הדם ימות המשתלח דלא איתעביד מצותיה - דדם וחוקה בדברים הנעשים בבגדי לבן כתיבא וצריך להביא דם אחר ואי אפשר בלא הגרלה וכיון דאית ליה בעלי חיים נדחים ימות המשתלח הראשון:
אלא מת המשתלח - למה לו תשלומין שאתה מזקיקו לו להביא שנים ולהגריל ולשפוך דם הראשון הא איתעביד מצותיה דשעיר המשתלח כל דבר המעכב בו אינו אלא הגרלה בלבד לקבוע גורל של שם על שלו דהא שמעי' ליה לר' יהודה דאמר לא התודה כשר וכל שכן דשילוח דלא מעכב לדברי הכל דכי כתיב חוקה אדברים שהכהן עושה בבגדי לבן ולא על דברים הנעשים ע"י איש עתי:

להיות חי - שלא ימות עד שעת מתן דמו של חבירו הא אם מת קודם לכן אין כפרת הדם כלום לכך צריך תשלומין ובלא הגרלה אי אפשר וזקוק לשנים וראשון ידחה דהכל מודין בשחוטין שנדחין:

בני העיר ששלחו - ע"י שליח שקליהן לירושלים למקדש:

אם נתרמה תרומה - ג' קופות קודם שנודע שאבדו:

נשבעין - השלוחין שבועת שומרין לגזברין שהרי ההפסד להקדש שאין הבעלים חייבים לשקול עוד (דתנן) (כתובות דף קח.) תורמין על האבוד שלא נודע:

ואם לאו - שלא נתרמה התרומה אין ההפסד להקדש אלא של בעלים לפיכך נשבעין לבני העיר:

נמצאו - קאי אאבדו:

החזירום הגנבים - קאי אגנגבו:

ואין עולין להם - לבעלים וצריכין לשקול לשנה הבאה:

חובות של שנה זו - שהופרשו לחובת שנה זו:

והפריש אחרים תחתיהן - ונמצאו הראשונים:

שעירי ע"ז - צבור שחטאו בע"ז בהוראת ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת:

כולן ימותו - ולא אמרינן יקרבו לשנה הבאה:

דף סה:

קרבנות צבור - הבאין מתרומת הלשכה קאמרת:

שאני קרבנות צבור - מראש חדש ניסן ואילך אין באין מן הישנה:

כדרבי טבי - במסכת ר"ה [דף ז -]:

חדש בחדשו - לחדשי חידושין יתירי כתיבי לדרשה לומר לך יש חדש שאתה צריך לחדש הקרבנות ולהביאם מתרומה חדשה וגמר שנה שנה מניסן דכתיב ראשון הוא לכם וגו':

התינח שעיר - דאתי מתרומת הלשכה:

מצוה היא - ולא עיכוב:

אין גורל - של שנה זו קובע לשם שנה אחרת:

ומשום גזירה ימותו - בתמיה דיו אם ירעה:

משום חטאת שמתו בעליה - שמא ימות הכהן בשנה זו:

אלא גזירה משום חטאת שעברה שנתה - שמא עד יום הכפורים הבא תעבור שנה על השעיר הזה משנולד וקיימא לן בכל שעירי חטאת שפסולין לאחר שנה דתניא בתורת

כהנים גבי חטאת יחיד תורה אחת יהיה לכם וגו' הרי כל התורה כולה כע"ז מה חטאת ע"ז בת שנתה אף כאן בת שנתה כשהוא אומר יהיה לרבות שעירי רגלים כשהוא אומר לכם לרבות שעירי ע"ז לעושה לרבות שעיר נשיא:

ופרכינן גזירה היא גופה חטאת שעברה שנתה - מאי גזירה דקאמרת הא ודאי חטאת שעברה שנתה היא לשנה הבאה:

הא לא קשיא - משכחת לה דלא עברה שנתה כרבי דאמר אין השנה שלימה מיום הכפורים ליום הכפורים מפני שאנו מונין ללבנה ושנת החמה עודפת עליה אחד עשר יום וצריך אתה ליתן לכל שנה את עיבורה מה ששנת החמה יתירה עליה:

דתניא שנה תמימה - האמורה בבתי ערי חומה להיות חלוטה ללוקח:

רבי אומר מונה שס"ה ימים - בין שעיברו ב"ד את השנה בין שלא עיברוה שאין לך למנות אלא לימות החמה:

וחכמים אומרים - הכל כמו שישראל מונין י"ב חדש מיום ליום אם פשוטה היא:

דף סו.

ואם נתעברה נתעברה למוכר - ולא תחלט עד שיגיע באותו יום באותו חדש שמכרה לו ולרבי משכחת לה כגון שהקדישו ביום שמיני ללידתו בערב יום הכפורים בשנה פשוטה וכי מטי יום הכפורים הבא אכתי לא מלו ליה שס"ה ימים אלא שס"ד:

פר מאי איכא למימר - שהוא בן שלש:

רואין אותה - בכל מקום שהיא כאילו עומדת בבית הקברות שאין הכהן יכול ליקרב אליה אבל לא מחטאות המתות היא אלא שאינה קריבה הלכך רועה עד שיפול בה מום ותימכר:

משום תקלה - לקמן מפרש מאי תקלה:

דתנן - דחיישינן לתקלה:

אין מקדישין - שום דבר שסתם הקדש לבדק הבית ואין להן תקנה:

ואין מחרימין - קסבר סתם חרמין לבדק הבית ופלוגתא היא במסכת ערכין (דף כח:):

כל רועות - כל הני דאמור רבנן ירעו עד שיסתאבו ניחוש שמא יקריבם:

והנך דלאו בני הקרבה נינהו - שאר רועות אינן עומדות ליקרב הני עצמן אלא דמיהן:

לא טריד בהו - אינו מהרהר בהקרבתן ומסיח דעתיה מהקרבה דידהו:

הך דבת הקרבה היא - ליוה"כ הבא טריד בהו לבו על הקרבתו ודילמא מקריב לה מקמי יוה"כ:

תנאי היא - איכא דחייש ואיכא דלא חייש:

יקרב בשני - בפסח שני ימכר לטמא ושהיה בדרך רחוקה:
הא רבי - דאמר מפסח לפסח אפשר לו שלא עברה שנתו ואע"פ שהופרש לאחר שמונה ללידתו דאלו מחוסר זמן לא קדיש:
וכן המעות - שהפרישו לפסח אל יקרבו לשנה הבאה ואיכא למאן דאמר יקרבו:
מתני' בא לו אצל שעיר - השתא הדר תנא למילתיה לאורויי בסדר העבודה וקאמר דלאחר שגמר כהן גדול מתן דמים של פר ושעיר כדסליק פירקין דהוציאו לו בא לו הכהן אצל שעיר המשתלח במקום שהעמידו שם כנגד בית שילוחו כדאמרן בפ' טרף בקלפי (לעיל ד' מא:):
אלא שעשו כהנים קבע - שהרגילו לעשות את הכהנים קבע להיות מוליכים אותו ולא היו בית דין של כהנים מניחין את ישראל להוליכו:
ערסלא - שם האיש:
וכבש - כמין מעלה עשו לו שהוא גבוה ויוצא דרך אותו הכבש חוץ לעזרה וחוץ לעיר כדי שלא יוכלו הבבליים ליגע במשולח לפי שהיו רגילין לתלשו בשערו ואומרים לו טול מהר וצא ואל תשהה עונותינו אצלנו עוד:

דף סו:

גמ' שיהא מזומן - מוכן לכך מאתמול:
עתי אפילו בשבת - עתי בעתו ובמועדו ישתלח ולא יעבור ואפי' בשבת ובטומאה ולקמן מפרש מאי איסור שבת וטומאה שייך בשילוחו דאיצטריך לרבויי:
למאי הלכתא - מה חלול שבת יש שהוצרך להתירו אי משום תחומין דרבנן בעלמא נינהו שגזרו עליהן לאחר מתן תורה:
כמאן - איצטריך לרבויי דלא כרבי נתן דאמר חי נושא את עצמו הוא ואין בו אלא משום שבות ופלוגתא במסכת שבת (דף צד.):
חולה שאני - דהשתא לא נושא את עצמו והנושא מחלל שבת:
זאת אומרת - מדאיצטריך למתני עתי אפילו בשבת איכא למשמע דאין איסור הוצאה ליום הכפורים דאי יום הכפורים כשבת להוצאה למה לי קרא להתיר משאו בשבת הרי כשחל בחול נמי כשבת דמי וקאמר רחמנא ישלחנו. עירוב כדי נסבא אלא דהא בהא תליא דלא תקינו חכמים עירובי חצרות אלא בשביל איסור הוצאה שגזרו מרשות לרשות גזירה משום הוצאה מרשות היחיד לרה"ר:
למאי הילכתא - מה איסור טומאת מקדש או קדשיו יש בשילוחו שהוצרך לומר שידחה את הטומאה:

נכנס טמא לעזרה - שהכהן מוסרו לו שם:
יכול להרכיב אני ואתם - בריא וחזק היה השעיר להרכיב אותי ואתכם עליו לקמן אמרינן שלא היה חפץ להשיב על שאלתם מה שלא שמע מפי רבו:
אהא בשלום אני ואתם - כלומר מה לכם לשאול על זאת לא אני ולא אתם נזקק לשילוחו:
דחפו - לצוק ולא מת מהו שיהא צריך לירד אחריו וימיתנו:
פלוני מהו לעולם הבא - על אדם אחד שאלוהו מה מעשיו בעיניך ויש פותרים על שלמה בן דוד שאלוהו:
אלא על פלוני - שמא על אבשלום שאלתוני:
אלא על הרועה - אם מותר להצילו מפי הארי:
ממזר מהו לירש - את אביו:
אמר להם מהו ליבם - אשת אחיו שאלתם אותי:
מהו לסוד את ביתו - בזמן הזה מי אסור מפני צער חורבן הבית:
אמר להם לא שאלתוני אלא מהו לסוד את קברו:
לא שהפליגן - והפרישן לדברים אחרים כאדם המתכוין לדחות כשאינו יודע להשיב אלא יודע היה אבל לא אמר דבר שלא שמע מרבו:
שמעשה העגל שוין - עבודותיו שוות לאיסור מפני מה אין מיתתן שוה שהיו בו שלש מיתות מיתת סייף שימו איש חרבו מיתת מגיפה ויגוף ה' את העם (שמות ל"ב:כ') מיתת הדרוקן דכתיב ויזר על פני המים ואמרינן במסכת ע"ז (דף מד.) לא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטות בלצבות בטן:
זיבח וקיטר - הן עבודות שחייבין עליהן לע"ז מיתה כדתנן בארבע מיתות (סנהדרין ס:) שהן בסקילה וכאן בסייף שעדיין לא נתפרשו להן ארבע מיתות בית דין ונידונו במיתת בני נח שכל מיתתן בסייף כדאמרינן בסנהדרין (דף נו.):
גיפף ונישק - אין בהן מיתת בית דין כדתנן בארבע מיתות (שם ס:) אלא בידי שמים נידונו במגפה:
כל בני לוי - שכולן בכלל זה:
האומר לאביו ולאמו - במעשה העגל לא ראיתיו נעשו אכזרים עליהם לנקום נקמתו של מקום אלמא אביו ואמו אחיו ובניו עבדו ע"ז:
ומתוך ששונאין - בני ארץ ישראל את הבבליים היו קורין כל קלי הראש ועושי דבר שלא כהוגן על שמם:
תנוח דעתך - משפחתו היתה מבבל והיה קשה לו הדבר:

מה שהי צפירא דין וחובי דרא סגיאין - מה מתעכב שעיר זה כאן ועונות הדור מרובין והן עליו:
מתני' מיקירי ירושלים - מחשובי ירושלים:
עד סוכה הראשונה - סוכות עשו לו בדרך ובני אדם הולכין לגור שם לפני יום הכפורים שמלוין אותו מסוכה לסוכה:

דף סז.

תשעים ריס - היו מירושלים ועד צוק הר גבוה וזקוף כדאמרי' בבבא מציעא עלתה לראשי צוקין ונפלה:
שבעה ומחצה ריס לכל מיל - הרי לתשעים ריס י"ב מיל והם י"א מסעות מירושלים לסוכה הראשונה מסע אחד ומסוכה לסוכה עד י' סוכות ט' מסעות הרי י' מסעות ומסוכה אחרונה לצוק מסע אחד הרי לכל מסע ומסע מיל חוץ מאחד מהן שיש בו ב' מילין היינו דקתני ומלוין אותו מסוכה לסוכה שהמיל הוא תחום שבת חוץ מאחרון שהוא רחוק ב' מילין ומלויהו מיל ועומד מרחוק ורואה את מעשיו והחשבון הזה אינו שוה לחשבון שיסד רבי אלעזר קליר ובשלשים קנים הוא קצב הריס אותו חשבון אינו עולה לאלפים אמה המיל אבל בברייתא דהאזינו בספרי מצינו שם מידת חלוקת ארץ ישראל לעתיד לבוא רוחב גבול כל שבט ושבט שבעים וחמשה מיל וגם רבי אלעזר קליר יסד כן בפיוט ארחץ בנקיון כפות ברוחב ע"ה מיל חריצותיה והם כ"ה אלף קנים שבספר יחזקאל (מה) שנאמר ומן המדה הזאת תמוד וגו' וכל קנה ו' אמות הרי ק"נ אלף אמה תן לכל אלפים אמה מיל הרי ע"ה מיל:
הרי מים והרי מזון - בגמרא מפרש אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו:
שאינו מגיע עמו לצוק - כמו שפירשתי לפי שהוא רחוק ב' מילין:
חולק לשון של זהורית - בגמרא מפרש טעמא:
בא וישב לו - חוזר עד סוכה האחרונה אע"פ שהיוצא חוץ לתחום אפילו ברשות אין לו אלא אלפים אמה ממקום שיצא לשם ברשות לזה התירו לפי שהוא מעונה וחלש ועוד שירא לעמוד יחידי במדבר משתחשך:
מאימתי מטמא בגדים - דכתיב והמשלח את השעיר יכבס בגדיו (ויקרא טז):
גמ' חמש סוכות ועשרה מילין - וכל אחד מלויהו יותר ממיל או עד הסוכה על יד עירוב:
סח לי אלעזר בני - בלשון שחוק על דבריי ואמר לי אם ע"י עירוב דיי לנו בב' סוכות שיהיו בני ירושלים מלוין אותו שני מילין ומסוכה ראשונה יצאו לקראתו ב' מילין הרי ד' מילין שאתה יכול להרחיק הסוכה מירושלים וסוכה השניה לסוף ארבעה מילין של

ראשונה ויהיו מקצת בני הראשונה מערבין לצד השניה ומקצת יערבו לצד ירושלים וכן בני שניה מקצתן מערבין לצד הראשונה לצאת לקראתו ב' מילין ומקצתן מערבין לצד צוק ללוותו ב' מילין:

כמאן כרבי מאיר - דאילו לרבי יהודה ורבי יוסי אף האחרון מגיע לצוק:

לא צריך אדם לכך - לא נצרך אדם המשלח לאכול בדרך אלא מה טעם אמרו לו כן שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו להיות רעב כמי שאין לו:

כיון דמצוה בשעיר - לדחפו לאחוריו כדכתיב אל ארץ גזירה דבר המתגזר ויורד אי אמרת נקטריה כוליה בסלע זמנין דקדים ומלבין קודם דחיפת השעיר ומייתבא דעתיה משמחת ליבון החטאים ולא איכפת ליה לקיים מצות השעיר לפיכך קושר באחרונה חציה בין קרניו ועיניו תלוין בו ומאחר שהוא עסוק בו באחרונה לא יניח מלדחפו והיא לא תלבין לחצאים עד שתגמר מלאכת כולה:

דגמיש ליה לרישיה - יכוף ראשו תחת גופו כשיפול לאחוריו ולא יוכל לראות הלשון אם הלבין:

דף סז:

דכתיב במדבר - ושלח את השעיר במדבר (ויקרא טז) וקרא יתירא הוא למדרש שיהא הפקר כמדבר:

גזירה - לשון חומר ואיסור:

המדברה המדברה במדבר - שלש מקראות בענין לשלח אותו לעזאזל המדברה ושלח ביד איש עתי המדברה ושלח את השעיר במדבר:

חתוכה - צוק חתוך בזקיפה ולא משופע כל כך:

דבר המתגזר ויורד - השעיר מתגזר בה איברים איברים:

שמא תאמר מעשה תהו הם - מה כפרה יש בשילוח זה ומה יש ביד צוק זה להועיל:

לתקלה - שימצאם אדם ויהנה מהם שלא ידע שהיו מן השעיר:

שיהא עז וקשה - אל לשון קשה:

ומניין שבצוק - הר זקוף:

גזירה - חתוכה:

עוזא ועזאל - מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהם נאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו':ב') כלומר על העריות מכפר:

משפטי - משמע דברים המיושרים והדין נותן לעשותו:

חוק - משמע שאינו אלא גזירת מלך כמו וישימה לחק (שמואל א ל) וישם אותה יוסף לחוק (בראשית מז):
השטן - יצר הרע משיב עליהן תשובה להטעות את ישראל ולומר שהתורה אינה אמת כי מה תועלת בכל אלו לכך נכתב בהן חוק אני ה' גזרתי עליכם:
תלמוד לומר אני ה' - אחוקותי קאי דמינייהו סליק את חוקותי תשמרו אני ה' חקקתים גזרתים:
השולח את המשלח - המלוים אותו מירושלים:
ת"ל והמשלח - משמע ששילחו כבר לצד המדבר:
זורקו בבת ראש - קסבר דחיפתו וזריקתו היא שילוחו:
מתני' בא לו אצל פר וכו' - חזר לו התנא לסדרו הראשון שהוא מסדר עבודת כ"ג וקתני בא לו כהן גדול אצל פר ושעיר העומדים לישרף אחר שמסר את המשתלח למי שהוא מוליכו בא לו אצלם וקרעם והוציא האימורין:
ונתנם במגס - בקערה של כלי שרת והקטירן כדכתיב (ויקרא טז) ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה ובגמרא פריך הא אכתי לא חזי להקטירן:
קלען במקלעות - כמין קליעה ארבעה בני אדם נושאין שני מוטות שנים לפנים שנים לאחור ומהלכים מוט אצל מוט והפר והשעיר נתונים עליהן מורכבין זה על זה וכופפן זה תחת זה כמין קליעה ושלימין הן אלא שנקרע כריסן להוציא אימוריהן כדתניא בגמרא שמוציאן שלמים:
והוציאן לבית השריפה - חוץ לירושלים:
מאימתי מטמאים בגדים - העסוקין בהן כדכתיב והשורף אותם יכבס בגדיו (שם):
משיצאו חוץ לחומת העזרה - בגמרא מפרש טעמא:
גמ' ה"ג והקטירן ס"ד אלא אימא להקטירן - ולא גרס במגס מקטיר להו וגירסא משובשת היא כאן ובמסכת פסחים (דף סה:) ובמסכת סוטה (דף טו.) דשפיר הוה שייך למיתני לתנא והקטירן במגס דבמגס מעלה אותן למזבח דדכוותיה תנינן טובא מעלו ומקטירו בכלי שרת (סוטה דף יד:) מעלו ומקטירו בהמיינו אלא הכי קשיא ליה והקטירן ס"ד וכי עכשיו הוא מקטירן והלא עודנו לבוש בגדי לבן ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדים הללו ואח"כ יטבול וילבש בגדי זהב לאילו ואיל העם ויטבול שניה להוציא כף ומחתה ויטבול שלישית למוספין ואמורי חטאת הללו ותמיד של בין הערבים כדקתני בפרקין דלקמן אלא אימא להקטירן נתנן למגס להקטירן בו למזבח כשיגיע זמנן:

לא היה מנתחן - השורפן כניתוח בשר עולה שהוא מופשט מן העור קודם ניתוח כדכתיב והפשיט ונתח (ויקרא א) אלא עור על גבי בשר ואינו מפשיטן:
נאמר כאן - בפר ושעיר את עורותם ואת בשרם ואת פרשם:
ונאמר - בפר כהן משיח עור ובשר ופרש ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו (ויקרא ד):

דף סח.

מה להלן וכו' - כדמפרש ואזיל:
וקרבו ופרשו והוציא - בת"כ ה"ג לה ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו והוציא מלמד שמוציאו שלם:
ונאמר להלן ראש וכרעים ה"ג - ומעולה גמר שנאמרו בה ראש וכרעים בהקטרתה שנאמר וערכו את הנתחים את הראש ואת הפדר ונאמר והקרב והכרעים:
כשם שפרשו בקרבו וכו' - שנאמר ואת עור הפר ואת כל בשרו הקיש הוצאת עור ובשר להוצאת קרבו ופרשו מה פרשו בקרבו אף בשרו בעורו וכתיב והוציא ושרף מה הוצאתו בשרו ועורו אף שריפתו כן:
ת"ר נאמר כאן מחוץ למחנה וכו' - הגירסא הזו משובשת היא ואי אפשר להעמידה ובמסכת זבחים ובת"כ הכי איתא ת"ר להלן אתה נותן להן ג' מחנות וכאן אתה נותן להן מחנה אחת א"כ למה נאמר אל מחוץ למחנה לומר לך כיון שיצאו חוץ למחנה אחת מטמאין בגדים וגבי פר יום הכפורים תניא לה בת"כ יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו וגו' וקמתמה תנא ואמר הכי להלן בפר העדה וכהן משיח אתה נותן להן לשריפתן חוץ לג' מחנות עזרה והר הבית וירושלים כדיליף לקמן וכאן אתה אומר אל מחוץ למחנה ושרפו דמשמע ששורפן חוץ למחנה שכינה מיד במחנה לויה והלא אף אלו פנימיים ואיתקישו להדדי לשריפה ולטומאת בגדים כדאמרינן גבי פר העלם דבר ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת וכוליה לדרשא ודרשינן לפר זה פר יום הכפורים במס' זבחים (לט.) ובמסכת מנחות (כז.) מייתינן לה ועיקרה בת"כ וגבי פר יוה"כ נמי כתיב החטאת החטאת ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת מה תלמוד לומר חטאת חטאת לפי שלא למדנו שיהו מטמאין בגדים ונשרפין אבית הדשן אלא אלו בלבד מניין לרבות פר משיח ופר העדה ושעירי ע"ז ת"ל חטאת חטאת אלמא כי הדדי נינהו א"כ למה נאמר כאן מחנה אחת לא נאמרה אלא על טומאת הבגדים הכתובה אחריה והשורף אותם יכבס בגדיו ולומר לך כיון שיצאו חוץ למחנה אחת מטמאין בגדים ואף של פר כהן משיח מכאן

למד שהרי לא נכתבה בו טומאת בגדים ומריבויא דחטאת חטאת אתיא כדפרישית וה"ג אמר מר להלן אתה נותן להם ג' מחנות וכו':

מחוץ למחנה בדשן - בהוצאת דשן המזבח והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה שאין [ת"ל] אינו מלמד כלום דאנא ידענא דאל מחוץ למחנה מוציאין אותו דכתיב בפרים הנשרפים אל שפך הדשן וכתיב בהו מחוץ למחנה:

ורבי שמעון - דאמר במתניתין אין מטמאין בגדים עד שיוצת האור ברובן האי מחוץ למחנה דכתיב בפר ושעיר של יום הכפורים מאי עביד ליה:

נאמר כאן - בפר יום הכפורים ונאמר להלן בפרה אדומה והוציא אותה אל מחוץ למחנה (במדבר י"ט:ג'):

מה כאן - בפרים הנשרפין חוץ לג' מחנות אף שחיטת פרה אדומה חוץ לג' מחנות:

ומה להלן - בפרה אדומה במזרחה של ירושלים דכתיב בה אל נכח פני אהל מועד (שם) אלמא עומד במזרח ופניו למערב כנגד פתחו של היכל שהוא בכותל [מערבי] ופתוח למזרח אף כאן וכו':

ורבנן - דמפקי ליה לקרא לטומאת בגדים ולית להו גזירה שוה:

היכא שריף להו - לאיזו רוח של ירושלים:

דף סח:

לצפונה של ירושלים - שכל מעשה חטאת בצפון:

אבית הדשן - צריך שיקדים לשם דשן המזבח שיהא נקרא קודם לכן מקום שפך הדשן מכלל דלתנא קמא לא צריך:

רבי אליעזר בן יעקב הוא - דאמר לא אשמועינן אלא שיהא מקומו מדרון שיהא דשנו משתפך:

ודילמא במקומו משופך הוא דפליגי - ומודה רבי אליעזר בן יעקב שיקדים שם דשן אלא דבעי נמי מקומו משופך:

השורף - המתעסק בצרכי שריפתן בגופן דכתיב אותם כגון המסייע בשעת שריפה והאי תנא אית ליה כרבי שמעון דאין מטמאין בגדים עד שיוצת בהן האור:

דשויה חרוכא - דהוי ניתך הבשר ואפר מיהו לא הוו לתנא קמא מטמאין עד שיעשו אפר דאותם קרינא ביה לרבי אלעזר ברבי שמעון שוייה חרוכא לא מטמא דלא פר מיקרי:

מתני' אמרו לו לכהן גדול וכו' - שאינו רשאי להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע שעיר למדבר שנאמר ושלח את השעיר במדבר ואחר כך ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה:

דירכאות - בני אדם עומדים מירושלים לצוק בכדי שיראה זה סימנו של זה ומניפין אותם הסמוכין למדבר בסודרין וזה הסמוך לו רואה ומניף גם הוא ורואה חבירו הסמוך לירושלים דירכאות בלע"ז רידר"יגרדש:

עד בית חדודו - הוא ראש המדבר ושם נתקיים ושלח את השעיר במדבר:

הולכין מיל - כדאמרן לעיל (סו:) מיקירי ירושלים מלוין אותו עד סוכה הראשונה:

גמ' נעשית מצותו - ומתחיל לקרות הפרשה:

בא לקרות - את הפרשה דילפינן ממלואים דאמרינן בפ"ק (דף ה:) מניין שאף מקרא פרשה מעכב וכו':

אם רצה לקרות בבגדי בוץ - שהוא לבוש עכשיו שעבד בהן עבודת היום:

אצטלית - לבוש כמין חלוק:

בית הכנסת - היה סמוך לעזרה בהר הבית:

חזן הכנסת - שמש:

ראש הכנסת - על פיו נחתכין צרכי הכנסת מי מפטיר מי פורס על שמע מי עובר לפני התיבה:

ואך בעשור - שבפרשת אמור אל הכהנים:

ואומר יותר ממה שקריתי וכו' - בגמרא מפרש טעמא:

שבחומש הפקודים - ספר וידבר שמתחיל במנינן של ישראל ופרשת פינחס באותו ספר ושם המוספין אמורין:

קורא על פה - טעמא מפרש בגמרא:

על התורה - ברכה של אחריה אשר נתן לנו וכו':

ועל העבודה - רצה בעמך ישראל ותרצה העבודה בדביר ביתך וכו' שאותך לבדך ביראה נעבוד:

ועל ההודאה - מודים אנחנו לך עד הטוב לך להודות על העבודה מברך בשביל העבודה שעבד והודאה סמוכה לעבודה דכתיב זובח תודה יכבדנני (תהילים נ:כ"ג) אחר עבודה תודה והיא הודאה:

על מחילת העון - מחול לעונותינו ביום הכפורים הזה וכו' עד מלך מוחל וסולח לעונותינו וכו':

על המקדש - מתפלל על המקדש וחותם ברוך שבחר במקדש:

ועל הכהנים - מתפלל על הכהנים וחותם ברוך שבחר בזרעו של אהרן וכן על ישראל:

ועל שאר התפלה - מפרש בגמרא:

גמ' נתנו ליהנות - נתן רשות ליהנות בהן בלא שעת עבודה:

שינה הוא דלא - שמא יפיח:

דף סט.

וסיפא איצטריך ליה - שינה דנקט משום דבעי לאשמועינן שמותר ליתנן תחת ראשיהן ותו לא איכפת לן אם יפיח מאחר שפושטן:
כנגד ראשיהן - אצל ראשיהן:
שמע מיניה - מדמותר להניחן אצלו לא חייש לשמא יפיח:
תפילין מן הצד - להניחן אצלו כשהוא ישן:
הניחא - האי דלא חייש לכלאים למאן דאמר אבנטו של כהן גדול ביום הכפורים שהוא של בוץ זהו אבנטו של הדיוט כל ימות השנה ואין כלאים בבגדי כהן הדיוט שפיר:
לא זהו וכו' - דשל הדיוט כל השנה של כלאים:
שרי - אין בו משום כלאים דהעלאה דומיא דלבישה דאית בה הנאת חימום הוא דאיתסר:
קשים הם - ואינן מחממין לפיכך אין בהן משום כלאים:
נמטא - לבד פלטר"א בלע"ז:
גמדא - קשה:
למדינה אסור - שנוהג בה דרך חול:
הר גריזים - מקום מושבן של כותים:
עת לעשות לה' - כשבא עת לעשות דבר לשמו של מקום מותר להפר בו תורה:
לתלמיד במקום הרב - לראש הכנסת ולסגן בפני כהן גדול ואינו כממעט כבוד הרב:
כולה משום כבודו דכהן גדול - מראין אותו שיש שררות הרבה למטה ממנו אבל בעלמא אין חולקין:

דף סט:

אין ישיבה בעזרה - דכתיב לעמוד לשרת (דברים י"ח:ז') העומדים שם לפני ה' (שם) ולא מצינו בה ישיבה:
אלא למלכי בית דוד שנאמר ויבא המלך דוד וישב וגו' - כשאמר לו נתן הנביא אתה לא תבנה הבית כי ימלאו ימיך וגו':
ויברך עזרא וגו' - בההוא ענינא דויקרא לפני הרחוב כתיב ברוך ה' אלהים וגו' כך תיקנו באותו היום לומר במקדש בסוף כל ברכה וברכה כדאמרינן במסכת תענית (יג.):
בגבולין - כל חוץ לעזרה קרי גבולין:
לקבולי אגרא - שנכוף אותו ונקבל שכר:

בייא בייא - לשון זעקה וקובלנא:

האי דאחרביה לבית המקדש - מבקשין רחמים שימסר בידם יצר הרע של עבודת כוכבים:

פיתקא - כתב:

אמת - כלומר מסכים אני עמכם:

אמר להו נביא - זכריה בן עדו:

ביניתא - שיער:

בדודא דאברא - בסיר של עופרת:

זאת הרשעה - וישלך אותה אל תוך האיפה (ויתן) את אבן העופרת אל פיה:

שאיב קלא - נכנס הקול לתוך העופרת ואינו יוצא ממנו:

כליא עלמא - יכלה העולם שלא תהא פריה ורביה:

ביעתא בת יומא - ביצה הנולדה בו ביום לפי שפסק החימום מן המעים ואפילו אותן שעיברה התרנגולת כבר אינן מתבשלין במעיה:

שהוא אמתי - מסכים על האמת ושונא את השקר:

לפלגא - שיהא שולט באדם ליזקק לאשתו ולא לאחרת:

כחלינהו - סימו את עיניו ע"י כחול:

האל הגדול הגבור והנורא - אשר לא ישא פנים:

עובדי כוכבים מקרקרים בהיכלו - שראה שרי נבוכדנצר נכנסין להיכל ומריעים בו ככל רצונם:

לא אמר נורא - בפרשת הנה חנמאל כתיב עושה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם האל הגדול והגבור ה' צבאות שמו (ירמיהו ל"ב:י"ח):

עובדי כוכבים משתעבדים בבניו - זה שבעים שנה:

דניאל לא אמר גבור - בתפלתו בספרו (דניאל ט):

זו היא גבורתו - שכובש יצרו כל השנים הללו שנשתעבדו בהן ומאריך אפו על כל הגזירות שגוזרים על בניו:

ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו וכו' - מן יום החורבן אתה למד נוראותיו שכל האומות נאספו להשמידם ונתקיימו מהן:

ורבנן - ירמיה ודניאל:

שהוא אמתי - מסכים על האמת ושונא את השקר:

כאן בכדי שיפסיק התורגמן - הא דקתני אין מדלגין בפרשה הרחוקה מזה שקודם שגולל ספר תורה עד מקום הדילוג יפסיק התורגמן המתרגם פסוק שקרא הקורא ונמצאו צבור

יושבין ומצפין אין זה כבוד צבור אבל אך בעשור סמוכה היא לאחרי מות ויכול לגלול שם קודם שיפסיק התורגמן:
בענין אחד - כגון הכא ששתי הפרשיות מדברות בענין יוה"כ מדלגינן ובכדי שלא יפסיק התורגמן והא דקתני דאפילו בכדי שלא יפסיק נמי לא ידלג בשני ענינים לפי שדברי תורה היא אזהרות ועונשין ומצות וצריך שיכנסו בלב השומעין וכשאדם יוצא משיטה לשיטה אחרת אינו נוח להתבונן:
והתניא - בניחותא:

דף ע.

מסוף הספר לתחילתו - למפרע:
וכל כך למה - למה צריך לומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן:
שלא להוציא לעז על ספר תורה - כשרואין אותו קורא פרשה שלישית על פה יהו סבורים שספר תורה חסר אותה פרשה:
מפני כבוד ציבור - שיהו מצפין ודוממין לכך:
ונייתי אחרינא - שיהא נגלל לפרשה שלישית:
משום פגמו וכו' - שלא יאמרו חסר הוא:
ברכה שאינה צריכה - שיהא צריך לחזור ולברך:
כתיקנה - כמו שאנו אומרין אותן בתפלה:
תנו רבנן שאר התפלה - השנויה במשנה כך היא רנה תחינה בקשה מלפניך על עמך ישראל שצריכים להושע:
להראות חזותו לרבים - להראות נויו של ספר תורה ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה שנאמר (שמות ט"ו:ב') זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות לולב נאה ספר תורה נאה בקלף נאה בדיו נאה בלבלר אומן ומערב יום הכפורים הביאום שם:
אין מעבירין על המצות - ומהו דתימא האי נמי אעבורי הוא שמניח זו והולך לראות זו:
ומאי מצוה - יש בראייתן יש כאן מצוה משום ברוב עם הדרת מלך:
קמ"ל - דלאו מעבר הוא מאחר שאינו עסוק בה:
מתני' שבעת כבשים - של מוסף הן בחומש הפקודים (במדבר כ"ט:ד'):
ופר העולה - נמי דמוסף עם תמיד של בין הערבים בטבילה חמישית:
גמ' היכי קאמר - רבי עקיבא:
ותו פר העולה לרבי אליעזר דשייריה - ולא איירי ביה אימת עביד ליה והוא הדין נמי דאיכא לאקשויי אשעיר אלא ריש מילתא נקט:

אימורי חטאת - דתנא באידך פירקין נתנם במגס עד שיקטירם:
לא משכחת לה - לסדר עבודת היום מתקנתא במשנתינו אלא משכחת לה מתקנתא לרבי אליעזר דתנא דבי שמואל דאיירי בכולהו או לרבי עקיבא דתוספתא שפירש שם את דבריו יפה בדרבי עקיבא לא גרסינן יצא ועשה:
עם תמיד של שחר - בלבישה ראשונה שנאמר במוספי כל הרגלים מלבד עולת הבקר אלמא מוספין עם עולת הבקר נעשית בסמוך להן וילמוד יום הכפורים מהם:
ואח"כ עבודת היום ואחר כך שעיר הנעשה בחוץ - ואף על פי שהוא מן המוסף לא יכול להקדימו לעבודת היום לפי שנאמר בו ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים למדנו ששעיר חטאת הפנימי קדמו:

דף ע:

ואחר כך אילו ואיל העם ואח"כ אימורי חטאת - כל אלו בטבילה שלישית:
ואחר כך תמיד של בין הערבים - בטבילה חמישית ולא אייריכא בהוצאת כף ומחתה דפשיטא לן דבתר אילו ואיל העם היא כדתניא לקמן שכל הפרשה נאמרה על הסדר וכו':
עביד כדכתיב - תורת כהנים כתיבא וברישא הלכך אילו ואיל העם ואימורי חטאת בתר עבודת היום והדר הוצאת כף ומחתה ואחר כך מוספין ותמיד של בין הערבים דכתיבי לבסוף בחומש הפקודים:
האי מלבד חטאת הכפורים - דמשמע דשעיר החיצון קודם לאילו ואיל העם מאי עביד ליה בשלמא מלבד עולת הבקר לאו ביום הכיפורים כתיב ומרגלים לא יליף דסמיך אסידרא למיעבד הני דתורת כהנים ברישא אלא האי דכתב ביום הכפורים גופיה מאי עביד ליה:
על מה שזה מכפר וכו' - במתניתין דפ"ק דשבועות (דף ב.) דריש ליה הכי ועל שיש בה ידיעה בסוף ואין בה ידיעה בתחילה שעיר הנעשה בחוץ מכפר שנאמר ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים על מה שזה מכפר זה מכפר מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה כדמפרש התם אף חיצון אינו מכפר וכו':
משמו - של ר' עקיבא:
אחד - מן שבעת כבשים:
עביד חד - כדכתיב מלבד עולת הבקר לסמוך מקצת המוספין לעולת התמיד:
והדר עביד עבודת היום - דאי אמרת כל המוספין יקריב עם תמיד של שחר דילמא חליש ולא מצי למיעבד עבודת היום והוא עיקר הכפרה:

דילמא פשע - ולא עביד להו אחר עבודת היום ולמאי דחיישת דילמא חליש ליכא למיחש דלגבי עבודת היום זריז הוא ומחליף כח וכולהו מוספין לא עביד דתורת כהנים קדים וצריך לקיים זו וזו סדר הכתוב ומדרשי המקראות:

דכולי עלמא מיהא - בין לר' אליעזר בין לר' עקיבא חד איל הוא דציבור דכולהו אמרי איל העם ולא איירי באיל הכתוב בחומש הפקודים כלל:

האמור כאן - בתורת כהנים ואיל אחד לעולה:

וצריכי - שיש דעת נוטה לומר נדבה מובחרת כדי שתהא מקובלת ברצון ויש דעת נוטה לומר חובה תהא מובחרת כדי שיצא ידי חובתו יפה:

דף עא.

שכל הפרשה נאמרה על הסדר וכו' - ואי כסדרן כתיבי וכן הסדר שמוציאן בלבישה ראשונה ואין עבודה חיצונה של בגדי זהב מפסקת בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה לא משכחת לה וכו' כבר פרשתיה בפרק אמר להם הממונה (לעיל דף לב:):

בשעיר הנעשה בחוץ - כדכתיב (במדבר כ"ט:י"א) מלבד חטאת הכפורים והוא אינו כתוב כאן אבל אילו ואיל העם דווקא כתבינהו קרא אחר הוצאת כף ומחתה ולא איצטריך לן לשבש סדרא דקראי:

אמר קרא ויצא ועשה וגו' - וזו יציאה ראשונה האמורה בפרשה הילכך על כרחך מקמי הוצאת כף ומחתה עביד להו בהפסקה שביניהם לעבודת היום:

אשר לבש כבר - אלמא זו היא פשיטה שניה שמע מינה יש הפסקת חילוף בגדים בין עבודת היום להוצאת כף ומחתה ורבא לא אתקפתיה דרבי זירא קאי אלא לפרושי טעמא דמתניתא דמשבשא קראי:

ה"ג קראי כתיבי וכו' - ולא גרס תרי:

אינו רואה פר ושעיר הנשרפים - אלמא שריפתן בעוד שכהן גדול לבוש בגדי בוץ היא:

ואילו אימורי חטאת - לדברי הכל בתר הכי עביד להו (כשטובל) בטבילה שלישית עם אילו ואיל העם:

אימא חוץ מפסוק זה ואילך - לא נכתבה על הסדר:

שביש מתניתא - ואימא שריפת הפר והשעיר אחר טבילה שלישית:

אמר קרא והמשלח את השעיר וגו' - ובאותו לשון עצמו נאמר והשורף אותם דמשתעי בשריפת הפר ושעיר ושניהן כתובין אחר ואת חלב החטאת ועל כרחך שילוח השעיר מקמי הקטרת אימורים הוה כדכתיב ושלח את השעיר במדבר והדר ואת חלב החטאת על כרחך והמשלח דכתיב בתריה כאדם שהפסיק הענין שהיה מדבר בו וחוזר ומסיימו

ואומר ואותו שילוח שאמרתי לך למעלה המשלחו מטמא בגדים ובאותו לשון עצמו נאמר והשורף:
מה והמשלח - אף על פי שנכתב אחר אימורי חטאת דמעיקרא הוא אף והשורף אף על פי שנכתב אחריהן מעיקרא הוא:
אדרבה מה שורף דהשתא - שהרי צווי עיקר שריפתן אחר אימורי חטאת נאמר כדכתיב ואת חלב החטאת וגו' והדר ואת פר החטאת יוציא ושרפו:
אף המשלח דהשתא - דווקא כתב אחר אימורין ושילוח שעיר האמור למעלה מהם הכי קאמר ונשא השעיר עליו את עונותם ושלחו המדברה כשיגיע זמן שילוחו:
והמשלח מעיקרא משמע - כאדם שחוזר לענין שהפסיק בו וכמו שפירשתי ושילוח שעיר במקומו נכתב מדלא הדר וכתב אחר אימורין ושלח השעיר והמשלחו יכבס בגדיו:
רבא אמר - לא מצית אמרת דשילוח שעיר לא במקומו נאמר דהא לא הזקיקו לעמוד שם אלא עד שעת כפרה והיא עבודת היום דמתן דמים:
אתי משלח - ליום המחרת:
מצאו בשוק - מכבדו לפני הבריות ואומר לו אישי כהן גדול וכו':
מחייה חיים - הוא הקדוש ברוך הוא עשינו שליחותו:
מפטרי מהדדי - שהיה אחד נוטל רשות מחבירו לשוב לביתו:
אתהלך וכו' - איידי דאיירי בחיים מתוקנים נקט לה:
זה מקום שווקים - שאדם מוצא לקנות מזונותיו ולפי שהיה דוד מטלטל נע ונד היה מתפלל על הדבר:
שמתהפכות עליו - מי שהיה עני בילדותו ונעשה עשיר לעת זקנותו דומה לו כאילו עכשיו נעשה חי מתוך מיתה:
אליכם אישים אקרא - בראש פרשת ושנות חיים הוא להכי נקט ליה:
אישים - לשון אשה מדלא כתיב אנשים:
שדומין לנשים - ענותנין ותשושי כח:
(**שנסך**) **יין וכו'** - אישים לשון קרבן אשה:

דף עא:

מריח מים - בני תורה:
לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי מיניה - ליטול רשות ממנו ולפרוש לצד ביתן:
ייתון בני עממין לשלם - לשון גנאי הוא לפי שבאו מבני בניו של סנחריב כדאמרינן במסכת גיטין (דף נז:):

דעבדי עובדא דאהרן - רודפי שלום:
דלא עבד עובדא דאהרן - שהוניתנו אונאת דברים ואמר מר (ב"מ נח:) לא תונו איש את עמיתו (ויקרא כ"ה:י"ז) באונאת דברים הכתוב מדבר אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך:
מתני' בכתונת ומכנסים וכו' - אהדיוט קאי:
באלו נשאלים - כהן הנשאל באורים ותומים צריך ללבוש שמונה בגדים:
גמ' דברים שנאמר בהן שש - כולה מפרש לקמן:
חוטן כפול ששה - ששה כל מין ומין שבו:
משזר - בלא שש ואין זאת אלא רמונים:
שמונה - כל חוט של כל מין שבו כפול שמונה ועל פי חשבון זה מעיל שכולו מין אחד חוטו כפול י"ב פרוכת חוטו כפול כ"ד שכל מינין שבה כפולין יחד וכולה מפרש לה לקמן:
חמשה קראי כתיבי - גבי הדדי והוה סגי ליה בחד ונכתביה לבסוף:
ה"ג ויעשו את הכתנות שש ואת המצנפת שש ואת פארי המגבעות שש ואת מכנסי הבד שש משזר - ובד הוא שש הרי חמשה וההיא דאבנט צריך למיכתב על כרחך דאיכא מיני אחריני בהדיה:
שיהו שזורין - יחד כולן ששה:
לשאר בגדים שלא נאמר בהן שש - שיהא אף הן חוטן כפול ששה ולקמן מפרש מאי ניהו:
דבר העולה מן הקרקע בד בד - הפשתן והקנבוס אין להן בדים וענפים כעצים אלא עלין ואין הפשתן בא אלא מן הקנה האמצעי:
מפצל - יש בו נימא מתחלקת לשתים ואל תתמה שאף בשער זקן התחתון מצוי כן:
כיתנא נמי מפציל - כשכותשין אותו נחלק לכמה פיצולין:
אגב לקותיה - שמקישין עליו:
פארי פשתים - ובתורה כתיב ואת פארי המגבעות שש:
בן נכר - שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים שהוא ערל לב וכן ערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה לא יבא אל המקדש:
מאן אמר' - מאין למדו דבר זה ששנינו בפרק שני דזבחים (דף טו:) שהכהן ערל עבודתו פסולה:
מה להלן עשרים וארבעה - שהרי ד' מינין יש בה וכל מין ומין כפול שש אף כאן כ"ד וכאן ג' מינין יש דהוו להו כל חד וחד תמני:

אלא מאבנט - דיש בו נמי ארבע מינין וכל אחד כפול ששה וכששוזרן יחד הוו להו כ"ד:
תעשנו כתיב - בחשן לפיכך אין למידין ממנו:
ועשית - כתיב ברמונים שיהו עשויות כל המינין שבו שוות הלכך לא אפשר בכ"ח דהיכי ליעביד וכו':

דף עב.

כליל - גדיל ואין גדיל פחות משנים:
ואין דנין כלי מתכשיט כלי - רמונים קשוטו של מעיל הן:
ארבעה דשיתא שיתא - ארבעת מינין של שש שש דהא נאמר בו שש ואמר מר דברים שנאמר בהן שש חוטן כפול ששה:
לא דינא ולא דיינא - אין ספק וערעור בדבר:
וקצץ פתילים - פתילים משמע תרין וכשקוצץ כל אחד לשנים הוה להו ד':
רב אשי אמר - היינו טעמא דזהב ו' לא אפשר דכתב ביה לעשות אותו בתוך התכלת ובתוך הארגמן משמע שיערב ממנו עם כל מין ומין:
ניעביד ארבעה - המינין דתרי תרי חוטין של זהב הוו להו תמניא של זהב:
חדקינהו - קשרם יפה ועל הטבעות והבדים אומר שיתנם בטבעות בדוחק:
כתב לא יסורו - אלמא אין זזין מהן וכתיב (שמות כה) והבאת אלמא הולכים ובאים בתוכן:
מתפרקין ואינן נשמטים - בראשיהם היו עבים והכניס ראשן אחד בדוחק בטבעת ובאמצען היו דקין הלכך לא היו נדחקין בטבעות אלא מתפרקין והולכין לכאן ולכאן אבל אינן נשמטין לצאת מהן לפי שהן עבים בראשיהן:
דרך גדילתן - העליון למעלה והתחתון למטה:
שמעמידין את ציפויין - ציפוי הזהב מעמידין ע"י מסמרות לשון אחר שלא התליעו ולא נפל ציפויין:
שמא תאמר - משנגנזו אבד סיברן שלא ישובו עוד:
ובטל סכויין - מה שאנו סוכין וצופין להן:
שרד - לשון שריד:

דף עב:

אלמלא בגדי כהונה - שעל ידיהן מקריבין הקרבנות המכפרין על ישראל:

שגורדין אותן כברייתן מכליהן - כשהיו חותכין אותן בגרדין שלהן מתוך כלי אריגתן היו עושים כברייתן חלולין כדרך לבישתן ולא כשאר יריעה שצריך שוב לחתכה למדת הלבוש ולתפור במחט:

ומשרדין מהם כלום - ומשיירין מהן מקצת שאינו ארוג עמהן וזהו לשון שרד:

מאי היא - אותו שיור:

אלו מעשה מחט - מקצתו היה נארג בפני עצמו ומחברו במחט:

שלש ארונות - שנאמר מבית ומחוץ תצפנו ושל עץ באמצע והושיבו בתוך של זהב וחזר ונתן של זהב שני בתוך של עץ וחיפה שפתו העליונה בזהב נמצא מצופה מבית ומחוץ:

תשעה - גבהו תשעה טפחים מבחוץ שנאמר אמה וחצי קומתו (שמות כ"ה:י') ורגלים לא היו לו אלא עץ חלול היה:

פנימי של זהב ח' - טפחים גבהו מבחוץ עם עובי שוליו ועובי שולי העץ של אמצעי טפח נמצא פנימי ממלא חללו של אמצעי:

וחיצון - של זהב:

י' ומשהו - תשעה כנגד גובה האמצעי ומשהו עובי שולי זהב של חיצון וטפח עשירי עולה למול עובי הכפורת שהוא טפח ומכסה חיבור הכפורת והארון:

והתניא אחד עשר ומשהו - ומשני הא כמאן דאמר יש בעובי שולי הזהב טפח כאשר יש בעובי שולי העץ:

הא כמאן דאמר אין בעוביו טפח - אלא משהו ולא ידענא היכא איפליגו בה:

ומאי משהו - דקתני בברייתא בתרייתא:

זיר - העולה היה עודף למעלה על עובי הכפורת משהו בגובה החיצון להיות זר לכפורת סביב ומשהו דקאמר רב יהודה בעובי שולי החיצון קאמר ובזר לא איירי כלל:

שלשה זירין - נעשו בכלי הקודש של מזבח סימן לכתר כהונה ושל ארון סימן לכתר תורה ושל שולחן סימן לכתר מלכות שהשולחן הוא סימן לעושר מלכים:

הכי גרסינן של מזבח זכה אהרן ונטלו של שולחן זכה דוד ונטלו - שהכהונה נתנה לאהרן ברית מלח (במדבר י"ח:י"ט) וכן המלכות לדוד ולזרעו (תהלים יח):

בי מלכים ימלוכו - וגדול הממליך מן המלך והתורה אמרה מקרא זה:

זכה - ללמוד לשמה ולקיימה:

זרה - משתכחת ממנו:

מצווין לעשות מלאכתו - שהארון בתחילה הטיל הכתוב המלאכה על משה ואח"כ הטילו על הציבור ואע"ג דקראי לאו בהאי סידרא כתיבי אסמכתא בעלמא הוא דקאמר:

איש שותה - תורה כמים ויש בו עולה:

דרתא - חצר:
ותרעא לדרתיה עביד - שהתורה אינה אלא שער ליכנס בה ליראת שמים לכך צריך שתקדים לו יראת שמים:
תרתי גיהנם - להיות יגעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוה ותירשו גיהנם במותכם ובחייכם לא נהניתם בעולמכם:
צורפתו - ביסורין ובגיהנם:
נושא אשה - ניצול מהרהור עבירה:
להעיד בלומדיה - מי קיים ומי לא קיים:
שרוקמין במקום שחושבים - בתחילה מתקן הצורה על הבגד על ידי צבע ואחר כך רוקמה במחט:
חושב מעשה אורג - שיש לה ליריעה שתי קירות ושתי צורות על שתי קירותיה אין דומות זו לזו פעמים שמצד זה ארי ומצד זה נשר כמו לחגורות של משי והיינו ב' פרצופים אבל רוקם כצורתו מכאן כך צורתו מכאן:
משוח מלחמה - כהן שמשחוהו למלחמה לדבר דברי מערכי המלחמה שנאמר ונגש הכהן ודבר אל העם (דברים כ':ב'):
משמש בהן - אם בא לעבוד בבית המקדש לובש ח' בגדים:
יהיו לבניו אחריו - האי אחריו קרא יתירא הוא למדרש בה כל גדולות נוהגות בזרעו אחריו ומשוח מלחמה גדולה היא:
יכול יהא בנו של משוח מלחמה משמש תחתיו וכו' - יכול תהא גדולת משוח מלחמה ירושה להיות בנו קודם לכל אדם כדרך שבנו של כהן גדול משמש תחתיו רישא דברייתא הכי תניא לה בת"כ גבי עשירית האיפה והכהן המשיח אין לי אלא משיח מרובה בגדים מניין תלמוד לומר והכהן יכול שאני מרבה אף משוח מלחמה תלמוד לומר תחתיו מבניו מי שבנו עומד תחתיו יצא משוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו ומניין למשוח מלחמה שאין בנו עומד תחתיו תלמוד לומר שבעת ימים ילבשם הכהן וגו' יצא זה שאין ראוי לבוא אל אהל מועד לכפר בקודש וגבי כהן גדול תניא בדוכתא אחריתי בתורת כהנים לכהן תחת אביו מלמד שהבן קודם לכל אדם יכול אף על פי שאין וממלא את מקומו ת"ל ואשר ימלא:

דף עג.

תלמוד לומר אשר יבא אל אהל מועד מי שראוי לבא אל אהל מועד - לכפר בקודש ביום הכפורים עליו אני אומר לך תחתיו מבניו שבנו יהיה תחתיו יצא זה שאינו ראוי וכו' דלאו כהן גדול הוא:

ואם איתא - דבח' בגדים הוא משמש כל השנה האי נמי מיחזא חזי דכתיב ביוה"כ וכפר הכהן אשר ימשח אותו ואשר ימלא את ידו וכל מילוי ידים על ידי הבגדים הוא כדכתיב ובגדי הקדש אשר לאהרן (שמות כ"ט:כ"ט):

משום איבה - אבל מדאורייתא חזי:

דלית ליה איבה - דלא חייש לאיבה:

ולא קמשמש - כלומר וקאמר דלא משמש משוח מלחמה בשמונה:

פר כהן משיח לא גרסינן - דהיינו פר הבא על כל המצות כהן משיח שחטא בהעלם דבר ועשה דבר שחייבין על זדונו כרת מביא פר וההדיוט מביא כשבה או שעירה כשאר יחיד שבישראל:

ועשירית האיפה - שבכל יום כדכתיב הכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה (ויקרא ו':ט"ו):

לא פורע - ראשו לגדל שיער מחמת אבילות:

מלמטה - שיפולי בגדיו:

ומוזהר על האלמנה - בלאו:

ומחזיר את הרוצח - במיתתו:

ומקריב אונן - דכתיב ומן המקדש לא יצא (ויקרא כ"א:י"ב) כדפרישית בפרק קמא (דף י"ג:):

ואינו אוכל - כלומר אף על פי שהוא חלוק מן ההדיוט לענין הקרבה שוה הוא לו לענין אכילה:

ואינו חולק - כשהוא אונן לאכול לערב כשתעבור האנינות דאמרינן בזבחים פרק טבול יום (זבחים דף צט.) הראוי לאכילה חולק שאינו ראוי לאכילה אינו חולק:

ומקריב חלק בראש - מפורש בפ"ק (דף י"ד.):

ופטור על טומאת מקדש - בהוריות נפקא לן מקרא בפרק בתרא וכולה הך מתניתא מפרש לה התם:

מרובה בגדים - כהנים גדולים ששימשו מיום שנגנז שמן המשחה שלא היה להם לכהונה גדולה אלא בריבוי בגדים:

חוץ מפר הבא על כל המצות - דמשיח כתיב ביה ואע"ג דגבי עשירית האיפה נמי משיח כתיב איתרבי נמי מרובה בגדים מוהכהן בת"כ אבל הכהן דכתיב גבי פר הבא על כל המצות איצטריך לגופיה כדתניא בת"כ משיח יכול זה מלך ת"ל הכהן:

וכולן נוהגות במשוח שעבר - כגון אם אירע פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו ולאחר זמן חזר ראשון לעבודתו ועבר זה ממשיחותו כולן נוהגות בו:

חוץ מפר יום הכפורים ועשירית האיפה - שהם חובה קבועה וחדא אמר רחמנא דתיקרב ולא שתים:

האמורין בפרשה - גבי והכהן הגדול מאחיו (ויקרא כ"א:י') דהתם איתרבי נמי משוח מלחמה כדמפרש בהוריות (דף יב:) מאשר יוצק (ויקרא כ"א:י') ואלו הן חמשה דברים לא פורע ולא פורם ואינו מטמא לקרובים ומצווה על הבתולה ומוזהר על האלמנה אבל לא מקריב אונן ואף על גב דכתיב בההיא פרשתא דהכי תניא בהוריות יכול יקריב אונן תלמוד לומר עליו ולא על חבירו:

ואינו מטמא לקרוביו - אבל הדיוט מטמא לאותן האמורין בפרשה:

ומצווה על הבתולה - בעשה:

ומחזיר את הרוצח כדברי רבי יהודה - דמרבי ליה במסכת מכות (דף יא.) מקראי ופליגי רבנן עליה אלמא האי תנא לית ליה איבה מדקתני כולן נוהגות במשוח שעבר דמשמש [בח'] בגדים ואפילו הכי משוח מלחמה לא דקתני כולן אין נוהגות במשוח מלחמה:

כי לית ליה איבה בדכוותיה - משוח שעבר גדול היה כמותו אבל משוח מלחמה דזוטר מיניה חושש לאיבתו:

להא שמעתא - דכי אתא רב דימי:

אהדרינהו לאפייהו - כלומר לא אמרה ר' יוחנן:

רבי אבהו - חשוב היה בבית המלך כדאמרינן במסכת חגיגה (דף יד.) נשוא פנים כגון ר' אבהו בי קיסר ובסנהדרין (דף יד.) נמי אמרינן דנפקי אמהתא דבי קיסר לאפיה ומשרו ליה:

נימרו ליה מימר - בהדיא לא אמרה רבי יוחנן:

כי אתא רבין אמר - לאו משמש בהן איתמר אלא נשאל בהן איתמר בגדים שכהן גדול משמש בהן משוח מלחמה נשאל כשיוצא למלחמה ונשאל באורים ותומים שהמלך נשאל לו בהן:

השואל - מלך או אב בית דין:

פניו כלפי נשאל - כלפי כהן:

כלפי שכינה - כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך החושן:

ושאל לו - משמע לו לבדו שאין שומע אלא הוא:
אינו מהרהר בלבו - אלא יוציא בשפתיו מה הוא שואל שנאמר ושאל לו במשפט האורים וסמיך ליה על פיו יצאו קרי ביה הכי ושאל לו השואל על פיו שמוציא דברים בפיו:
שני דברים כאחד - אלא לאחר שהשיבו לו על הראשון שואל לו על השני:

דף עג:

שלא כסדר - היה לו לשאול הירד שאול היסגירוני לפיכך השיבוהו על הראוי לשאול ראשון:
ואם הוצרך לשניהן - כגון שהיה הדבר נחוץ ואין שהות להמתין כגון הארדוף האשיגנו דצקלג:
גזירת נביא חוזרת - כגון של יונה בן אמיתי:
שנאמר במשפט - כדין שאינו חוזר:
שמאירין את דבריהם - מפרשי' את דבריהן:
משלימין את דבריהן - כדאמרן אין גזירתן חוזרת:
לא השלימו - שאמרו עליהן בשני ימים הראשונים עלו אליו ונפלו:
הם שלא ביחנו - אורים ותומים לא פירשו להם בשני ימים הראשונים עלו והצליחו אלא עלו אליו אם לנצח אם להנצח:
באחרונה - פירשו להם כי מחר אתננו בידך:
בולטות - האותיות בולטות כגון עי"ן משמעון למ"ד מלוי ה"י מיהודה לומר עלה וכל אחת אינה זזה ממקומה אלא בולטת במקומה והוא מצרפן:
והא לא כתב צד"י - בכל השבטים ואם צריך לה כגון והצל תציל מהיכן באה:
שהרי שאל צדוק - כשהיה דוד בורח מפני אבשלום:
שנאמר ויעל אביתר עד תום כל העם לעבור - ותניא בסדר עולם ושאל באורים ותומים ולא עלתה לו ונסתלק מן הכהונה שנאמר ויעל אביתר מדקתני דבעי כהן המדבר ברוח הקודש אלמא לא בולטות ולא מצטרפות היו דאם כן למה לי רוח הקודש:
סיועי הוה מסייע - כהן בהדי אורים ותומים הלכך אם כהן כשר היה וראוי לשרות שכינה עליו האותיות בולטות או מצטרפות על ידו כשנשאלין בו ואם לאו לא בולטות ולא מצטרפות:
הוא זה מלך - דהא ביהושע משתעי קרא:
וכל בני ישראל אתו - מי שכל בני ישראל אתו לצאת למלחמה אחריו:
פרק שביעי - בא לו כהן גדול

מתני' יום הכפורים אסור באכילה ובשתיה וכו' - מפרש בגמרא דכל הני איקרו עינוי וגבי יוה"כ ה' עינוייי' כתיבי והני ה' הוו דשתיה בכלל אכילה:
מלך - דרכו ושבחו להיות נאה שנאמר (ישעיהו לג) מלך ביפיו תחזינה עיניך:
והכלה - צריכה נוי עד שתחבב על בעלה וכל שלשים יום לחופתה היא קרויה כלה:
והחיה - יולדת:
תנעול את הסנדל - שהצנה קשה לה:
דברי רבי אליעזר - אכולהו קאי מלך וכלה וחיה:
גמ' לחצי שיעור - כגון פחות מכותבת הגסה שהיא שיעור ליוה"כ כדתנן מתני' וכי לא שלים שיעורא כרת ליכא איסורא איכא:
חצי שיעור - כלומר פחות מכשיעור אסור מן התורה לקמן בשמעתא דריש ליה מכל חלב:
שאסור מדרבנן - ומתני' נמי מדרבנן קאמר:
אי הכי - דלריש לקיש אסור מיהא מדרבנן לא ניחייב עליה קרבן שבועה הנשבע שלא יאכל חצי שיעור מדבר אסור ואכל לא ניחייב עליה קרבן שבועת ביטוי דהא קיימא לן במסכת שבועות (דף כז.) נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור או נשבע לבטל ולא בטל פטור:
ורבי שמעון פוטר - מקרבן שבועה:
מושבע ועומד הוא - והוה ליה נשבע לקיים את המצוה:
בכולל - שבועה שלא אוכל לא בשר שחוטה ולא בשר נבילה דמגו דחיילא אהתירא חיילא נמי באיסורא ורבי שמעון פוטר דלית ליה איסור כולל ולא אמרינן מגו:
וריש לקיש אמר אי אתה מוצא - שיהא חייב קרבן שבועה על הנבילה אם אכל כזית שהוא מושבע עליו מהר סיני אלא באוכל חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני ובשבועתו נאסר עליו:
במפרש - שלא אוכל אפילו חצי שיעור:
ואליבא דרבנן - דאמרי בשבועות (דף יט:) דהנשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכשיעור:
או בסתם - מצית לאוקומה ומיהו כשאכל לא אכל אלא חצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני ועל ידי שבועה שלא אוכל סתם נאסר בו:

דף עד.

ואליבא דר' עקיבא דאמר - במס' שבועות (דף יט:) אדם הנשבע שלא אוכל סתם אוסר עצמו בכל שהוא דהכי תנן שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא ר' עקיבא מחייב וחכמים פוטרים הלכך הא דקתני חייב אי כרבנן סבירא ליה מוקמינן ליה במפרש ואי כרבי עקיבא סבירא ליה מוקמינן ליה אפי' בסתם ורבי שמעון פוטר ר' שמעון לטעמיה דאמר בכל שהוא נמי מושבע מסיני הוא דתניא במסכת מכות (דף יז.) ר' שמעון אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן ואי סבירא ליה לריש לקיש דחצי שיעור אסור מדרבנן היכי מוקי לה להא דתני חייב באוכל חצי שיעור והרי אף עליו מושבע משום לאו דלא תסור (דברים יז):

וכי תימא כיון דאית ליה היתר מן התורה - אין זה מושבע מסיני וכי משתבע עליה חיילא שבועה ומיחייב עלה:

שבועת העדות - שחייב הכתוב עליה קרבן שבועה שנאמר (ויקרא ה':א') ושמעה קול אלה:

והוינן בה למעוטי מאי - דלא תנן במתני' בהדיא הא תנא ליה רישא נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרין ולא בפסולין:

למעוטי מלך - דתנן ביה (סנהדרין דף יח.) לא מעיד ולא מעידין אותו:

למעוטי משחק בקוביא - בעירבון דהוי גזלן מדרבנן ופסול לעדות:

מדאורייתא מיחזא חזי - דלא הוי גזלן דאורייתא אלא שגזל מידו כמו ויגזל את החנית מיד המצרי (כג) כך מפרש בב"ק (דף עט:):

אם לא יגיד - משמע מי שהגדה שלו מועלת לבעל הדין והאי לא מהניא הגדה דידיה הואיל ולא מקבלינן לה מדרבנן:

וכל היכא דענוש כרת לא תני אסור - דקשיא לך לעיל אסור ענוש כרת הוא:

איבעית אימא כי קתני - מתניתין אשארא משום רחיצה וסיכה דליכא כרת תנא אסור:

שאר סיפרי - דלאו תורת כהנים ספר וידבר ואלה הדברים:

שבתון - וגבי עינוי כתיב וכי היכי דשבתון האמור בשבת אסמכו ביה רבנן שאר מלאכות שלא היו במשכן ואינה מלאכה גמורה ה"נ שבתון דגבי עינוי דכתיב שבתון הוא לכם ועניתם להוסיף על עינוי אכילה ושתיה קאתי:

אין לי אלא שישנו בעונש ישנו באזהרה - גבי חלב קאי דעונשו ואזהרתו סמוכים זה לזה כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו הרי אזהרה וסמיך ליה כי כל אוכל חלב מן הבהמה

הרי עונש אין לי שיהא מוזהר אלא על כשיעור שהוא ענוש עליו כרת דגבי עונש לא כתיב כל אחלב אלא אאוכל דכתיב כי כל אוכל חלב:
כוי - שהוא ספק ואין בו כרת וחצי שיעור שאינו בעונש מניין שהוא באזהרה:
תלמוד לומר כל חלב - לא תאכלו הכא כתיב כל אחלב כלומר אפילו כל שהוא:

דף עד:

הא דאמר רב אידי בר אבין - בכריתות בפרק דם שחיטה (כריתות דף כא.) אף כל לאתויי כוי דקתני התם כל דם לא תאכלו לעוף ולבהמה מה עוף ובהמה מיוחדים וכו':
אתא קרא לרבויי ספיקא - בתמיה אטו קמי שמיא ספיקא הוא אי בהמה הוי אי חיה הוי:
מה - מצות מלאכת שבת שב ואל תעשה הוא אף מצות עינוי שב ואל תעשה דבר המבטל ממך את העינוי הוא ואין זו אלא כגון הני דמתניתין לא יאכל ולא ישתה ולא ירחץ:
מה מלאכה לא חלקת בה - בכל צדדיה אסורה אף עינוי נמי שאיסורו בכל צדדיו קאמר יצאו חמה וצנה שאם ישב הרי הוא בעינוי ואם לא ישב אינו מצוה לישב:
מה מלאכה דבר שחייבין עליו במקום אחר - כרת כי הכא כגון בשבת אף עינוי בדבר אכילה קאמר שמצינו שחייב עליו במקום אחר כגון פיגול ונותר:
ואם נפשך לומר - ואם יש בידך להשיב על זה הרי ראיה אחרת דקרא של תענו את נפשותיכם עינוי שהוא אבידת הנפש בתוך חלל הגוף מיירי:
וכי תימא בעריות קמשתעי קרא - כלומר עינוי דתשמיש קא משתעי קרא דתשמיש נמי אקרי עינוי כדלקמן (דף עז.) וחייבין עליו כרת במקום אחר כגון עריות:
ונאמר להלן עינוי - ויענך וירעיבך (דברים ח):
ונילף מואם תענה את בנותי - דמוקי ליה לקמן (שם.) אתשמיש:
עינוי דרבים - יוה"כ לכל ישראל ואכילת המן לכל ישראל:
עינוי בידי שמים - יום הכפורים מצות מלך היא וכן עינוי המן:
ה"ג המאכילך מן במדבר וגו' רבי אמי ורבי אסי וכו' - ולית הכא רומיא דקראי אלא קרא מפרש המאכילך למען ענותך אוכל ומעונה:
אין לו פת בסלו - אוכל היום ודואג על למחר:
אינו רואה ואוכל - אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן:

דף עה.

עינו בכוסו - אוהב שכרות:
כל העולם דומה עליו כמישור - ממון אחרים דומה לו היתר:

דאגה - פחד שדואג על הפסד שום דבר פן יבואהו:
ישיחנה לאחרים - שמא ישיאוהו עצה:
יורד עמו לחייו - בכל דבר שהוא יכול להקניטו ולהפסידו הוא יורד:
עריות - דנאסרו להם במדבר ודגה לשון תשמיש כמו וידגו לרוב (בראשית מח):
ומחתה פיה - מקנחת פיה של מטה כמו כאשר ימחה הצלחת (מלכים ב כ"א:י"ג) כמי שמקנח את הקערה:
דאמר מר - במסכת סוטה בפרק קמא (דף יא:):
לא פרצי בהו - לא היו פרוצים בעריות במצרים:
הנך דאסירין - אותן שהיו נאסרות לבני נח כגון הנך דאמרינן בסנהדרין (דף נז:) ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה והן בכו על הנוספות:
הללו לא טעמו - שהן קשין לעוברות ומיניקות כדאמרינן בספרי משל אומר לאשה לא תאכלי בצל מפני התינוק:
והוא כזרע גד לבן אמר רבי אסי - זרע הגד אינו לבן אבל עגול הוא והכי קאמר קרא והוא עגול כזרע גד ולבן כמרגלית:
כגידא - גרעין של אליינדרי:
שדומה לזרע פשתן - שגם הוא עגול:
אם בן תשעה וכו' - לפי שנאמר (שמות ט"ז:י"ח) וימודו בעומר בין שליקט הרבה בין שליקט מעט מוצא עומר לגולגולת ואם נמצא יתר בבית הראשון בידוע שבן תשעה לראשון הוא ואם בבית האחרון בידוע שבן האחרון הוא:
שמלבין עונותיהן - מתוך שהיו דואגים שמא לא ירד מן למחר היו משעבדים לבם למקום:
הוא סרח עלי - ותובעתו כתובתה:
ירד המן עליו - אלמא בתוך המחנה יורד וכתב ויצא העם ולקטו יציאה מחוץ למחנה משמע וכתיב שטו משמע למקום רחוק כמו משוט בארץ (איוב א):
לחם - משמע אפוי:
עוגות - משמע קודם אפייה:
תכשיטי נשים - בשמים שהן דוכות במדוכה ומתקשטות בהן להיות ריחן ערב לבעליהן:
ציקי קדירה - תבלין לתבשיל ערב ומבושם:
שירדו להן אבנים טובות - הביאו נדבה ממה שמוצאין בבקר בבקר כשיוצאין ללקוט את המן שנאמר וילקטו אותו בבקר בבקר:
נשיאים ממש - עננים היו:

שד זה תינוק מוצא בו כל מיני טעמים - שהאם אוכלת:
בשר שאלו שלא כהוגן - מתוך כרס מלאה שהרי מקנה רב היה להם:
שלא כהוגן - ירד להם עם חשיכה שעה שאינה ראויה לתקן אותה עד שעת הסעודה:

דף עה:

לחם ששאלו כהוגן - שאי אפשר להיות בלא לחם:
ניתן להם כהוגן - בבוקר שיש שהות להכינו:
שלא כהוגן - ירד להם עם חשיכה שעה שאינה ראויה לתקן אותה עד שעת הסעודה:
כעין יממא - באור האבוקה:
וקבע להם זמן סעודה - בבקר ובערב:
שירד להם דבר שטעון שחיטה - ומלמד שהשליו דבר שטעון שחיטה היה:
וזבחת כאשר צויתיך - ולא מצינו בתורה ציווי הזביחה היאך מכאן אתה למד שנמסרו לו הלכות שחיטה על פה:
משטיחין - השליו היה עשוי לפניהן על הארץ משטיחין ליטריד"ש בלעז:
לחם יפה לבחורים ושמן לזקנים ודבש לתינוקות כתיב שמן כטעם לשד השמן ואין זה לשון שומן אלא לשון שמן לפיכך טעמו נקוד למעלה ומ"ם שלו נקוד פתח קטן ולפי שהוא סוף פסוק נהפך השי"ן לינקד בקמץ גדול:
כסילוים - קוצים בלשון ארמי:
ומותבינן לה בתנורא - כך מנהגם לצלות שפודיהם בתנור:
ותפח - מרוב שומנו הוא נתפח ונעשה עב:
אתליסר ריפי - זו על זו ריפי ככרות:
ותחתונה אינה נאכלת - מרוב השומן הנבלע בה וכל שכן העליונות:
משתכח ליה - היו נמצאות לו בין חביותיו שהיו ממציאין לו מן השמים:
רב חסדא - חמוה דרבא הוה ורבו הוה:
ובדיל רבה - בזכות הרב היה אוכל התלמיד:
כתיב ותעל שכבת הטל - והנה על פני המדבר כשהיה הטל עולה מן הארץ לקראת החמה כדרכו היה נראה על פני המדבר דק מחספש למדנו שהיה הטל מכסה את המן עד שעה שהטל עולה לקראת החמה וכתיב ירד המן עליו אלמא טל מלמטה:
קופסא - אשקרו"ן בלעז:
נימח על פיסת היד - מחוספס נוטריקון:
נבלע באיברים - אינו יוצא מן המעיים:

לאחר שסרחו - שנתלוננו על כך שאמרו בלחם הקלוקל (במדבר כא):
לא לפניהם ולא לצידיהם - שאין יודעים לאיזה צד עננים הולכים:
אלא לאחוריהם - דיודעים הם שלא יחזרו לאחוריהן ואותן שלפנים צריכין לצאת לסוף המחנה מאחור:

דף עו.

זה יהושע - שעלה עם משה עד תחומי ההר שנאמר (שמות כ"ד:י"ג) ויקם משה ויהושע משרתו ויעל משה אל הר סיני והמתין לו יהושע שם כל מ' יום שנאמר וישמע יהושע את קול העם ברעה למדנו שלא היה עמהם ושם היה יורד לו מן כנגד כל ישראל:
עד מתי אתה מגבב דברים ומביא עלינו - מאין לך:
חמש עשרה אמה מלמעלה - אם תאמר מלמעלה לארץ ולא פירש בהר או בבקעה וכי חמש עשרה בהר וכו':
תיבה היכי סגיא - היאך עלתה לראשי ההרים אלא על כרחך מלמעל' דקרא מן השמים הוא והכי קאמר על ידי גשמים גברו ט"ו אמה ומן התהום יצאו תחלה למלאות הבקעות והשפלות עד שהשוו לראשי ההרים:
מרובה - רבה על חברתה מדה טובה מרובה על הרעה חמש מאות בה שבמדה טובה נאמר (שם לד) נוצר חסד לאלפים ובמדת פורענות הוא אומר על שלשים ועל רבעים אף כאן מדת הטוב של ירידת המן רבתה על ירידת המבול:
במדת פורענות הוא אומר וארובות השמים - לא ירד מבול אלא דרך שתי ארובות:
ובמדה טובה הוא אומר דלתי שמים פתח - ותנא כמה ארובות יש באורך דלת ארבע הרי לב' דלתות ח' ארובות ואחרי ששתי ארובות הורידו גשמים גובה ט"ו אמה ח' ארובות הורידו מן ששים אמות שהרי אמרת מדה טובה מרובה על של פורענות וכ"ש שאינה ממועטת הימנה:
הא לא דמיא - אדר' אלעזר המודעי קאי:
פתיחה פתיחה גמר - מה פתיחה האמורה בארובות המבול ט"ו לב' ארובות אף פתיחה האמורה בדלתות המן ט"ו אמה לכל ב' ארובות:
ובעשור - דחומש הפקודים ואך בעשור דשור או כשב שבת שבתון וגו' בכולהו כתיב תענו ועניתם:
אניגרון - מין מאכל שנותנין בו יין ובכמה מקומות שנינו בתוספ' אניגרון ואכסיגרון שנותנין בו יין ושמן:
מיא דסילקא - מים ששלקו בהן תרדין:

דכולהו שלקי - של שאר מיני ירקי:
מידי דמשכר - ואין שכרות דרך אכילה:
קעילית - שם מקום:

דף עו:

חייב - משום שכר אל תשת (ויקרא י':ט'):
אף כאן יין - וביין אין שכרות אלא בשתייתו:
אסור בכל מיני מתיקה - בפירות חדשים בתפוחים בענבים:
ומותר ביין - בן ארבעים:
ותירוש ינובב בתולות - זה יין טוב שהוא משכר את האדם לגלות סתרי לבו האטומים כבתולה:
הבא מן התירוש - מן הענבים והכי קאמר קרא הענבים יוציאו לכם דבר אשר ינובב בתולות:
ותירוש יקביך יפרוצו - וכל יקב שבמקרא הוא הבור שלפני הגת ושם אין הענבים נתונים אלא היין:
דבר הבא מתירוש וכו' - והכי קאמר קרא ענבים יהיו לך המפריצים יקביך ביין ולעולם אין היין נקרא תירוש אלא הענבים:
והכתיב יין ותירוש יקח לב - ואכילת ענבים אינה משכרת:
הלך אחר לשון בני אדם - ואין דרכן לקרות את היין תירוש לכך מותר ביין:
שמביא יללה - ע"י היין רב הניאוף ופורענות באה לעולם. יין לשון תאניה ויללה:
זכה - לשתות לפי מדה:
נעשה ראש - שמפקח לבו בחכמה:
כתיב ישמח - בשי"ן לשון שממה וקרינן יין ישמח לשון שמחה:
פקחין - פקחוני עשאוני פקח:
דחיטי דכייתא - חטים נאות ונקיות כדמתרגמינן את בגדי עשו החמודות (בראשית כ"ז:ט"ו) דכייתא:
דומיא דשמן - מים בקרבו דכתיבי בקרא דומיא דכשמן בעצמותיו מה שמן מבחוץ סכין אותו ונבלע בעצמותיו אף מים בקרבו הנבלעות דרך החוץ על ידי רחיצה:
שהיא כשתיה - אלמא מים דקרא שתיה הוא ושמן הוא דיליף ממים ואת ילפת מים משמן:

אלא אמר רב אשי רחיצה מגופיה דקרא - דדניאל דגבי סיכה נפקא לן מריבויא דלישנא וסוך לא סכתי ומצי למכתב ולא סכתי:
ואני באתי בדבריך - סיפיה דההוא קרא דלעיל אל תירא דניאל וגו' ואני באתי בדבריך נכנסתי לתוך הפרגוד בשבילך:
מאי ואני באתי - מתי נגרש מתוכו שהוצרך ליכנס:

דף עז.

לבוש הבדים - הוא גבריאל בספר דניאל:
פולסא דנורא - מקלות של אור:
אי לא עבדת - כלל:
לא עבדת - והיינו מצדיקים אותך לומר דוחה הוא את הדבר אולי ישוב הקב"ה מחרונו ויתרצה להם:
כדפקדוך - שתהא אתה נוטל הגחלים מבינות לכרובים ואתה אמרת אל הכרוב לתתם לך:
בחריקיה - במקומו:
עומד לנגדי - גבריאל אמר כן לדניאל:
ופרוותא דמשמהיג - נמל שקורין פורט:
דמשמהיג - דבר מלכות בלשון פרסי לפי שהוא מעלה שם מרגליות כדאמרינן בר"ה:
אכרגא - כסף גולגלתא:
שוא לכם וכו' - כלומר כלום הגונים האומות להיות החכמים מסורים בידם והלא המקרא משבחן שאף נשותיהם מנדדות שינה מעיניהן שוא לכם בעלי אומנות המשכימים ומאחרים למלאכתם אוכלי לחם בעצב וביגיעה כן יתן הזן את העולם מזונות ופרנסה לידידו שנא למי שנדד שינה בשבילו:
באתי בדבריך - על שדברתי בך:
אשכחיה לדוביאל דהוה נקט איגרתא:
ואני יוצא והנה שר יון בא - וכשהגיע זמן מלכות יון לבא אצא על כרחי שכבר נגזרה גזרה ושר יון יבא במקומי:
עוי עוי - צעק וצוח גבריאל על זאת שלא ימשלו מלכי יון בישראל:
ולאביתר הכהן וגו' כי נשאת את ארון ה' לפני דוד אבי - כשהיה בורח מפני אבשלום:
וכי התענית בכל אשר התענה אבי - למדנו שנקראת בריחתו של דוד מפני אבשלום עינוי וכתיב כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר:

מים קרים על נפש עיפה - אלמא מרחיצה מיקרי עיף ולא מנעילת הסנדל וקרי ליה עינוי דכתיב בכל אשר התענה אבי:

מרטקא - שוט הסוס:

ויעש כן - בישעיה כתיב ישעיה לא היה רגיל במרכבת סוסים ויחף דידיה בנעילת סנדל הוא והוא יגלה על יחוף דדוד נמי דמנעילת הסנדל הוא:

שלא יבוא רגלך לידי יחוף - בצאתך בגולה:

דף עז:

אם תענה מתשמיש - להשבית עונתן:

ואם תקח מצרות - השביעו כמשמעו שלא יוסיף להן צרות:

ה"ג ואימא אידי ואידי מצרות מי כתיב אם תקח ואם תקח כתיב ואימא אידי ואידי מצרות חד לצרות דידיה וחד לצרות דאתיין ליה מעלמא דומיא דואם תקח מי כתיב אם תקח ואם תענה אם תענה ואם תקח כתיב - הכי פירושא ואימא אידי ואידי מצרות וה"ק אם תענה את בנותי ליקח נשים עליהן מי כתיב אם תענה אם תקח דליהוי אם תקא פי' דאם תענה ואם תקח כתיב מילתא אחריתי היא:

ואימא אידי ואידי מצרות חד לצרות דידיה - שלא יעשה בלהה וזלפה גבירות שוות להן והדר אשבעיה אם תקח נשים דהיינו צרות דאתיין להו לבתר הכי מעלמא והכי מסתברא דומיא דואם תקח:

מי כתיב אם תקח ואם תענה - צרות דעלמא קשות להן מן הראשונות וברישא הוה ליה לאשבועיה אצרות דעלמא והדר הוה ליה לאשבועיה אצרות דידיה דלא מישתעי איניש הכי להזהירו תחילה על הקל ולבסוף על הקשה:

מביאות אחרות - שהיתה מתאוה לו ולא בא עליה בעונתה בימים שעמדה אצלו ואני שמעתי שעינה מביאות אחרות שבא עליה שלא כדרכה וקשיא לי א"כ אימא אם תענה את בנותי נמי הכי אשבעיה שלא יענה אותן מביאות אחרות ועוד שעינה בביאות אחרות מיבעי ליה:

מדיחה את ידה - לפי שרוח רעה שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלן שחרית ושם השד שיבתא:

שלא רצה להאכיל בידו אחת - אפי' ידו אחת לא היה נוטל לתת פת לבנו קטן ביום הכפורים:

ואינו חושש - משום רחיצה:

לנטורי פירי - שהיו להם פרדסים בעבר הנהר:

בי תרבו - שם הכפר:
לפירקא - שהיו דורשין ביוה"כ:
לעתיד לבא - לשנה אחרת לא יבואו הואיל ולא התרת' לעבור את המים ולחזור:
אמברא דחצדד - מקום מעבר הנהר מול חצדד:
מתחת חפת - שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושא על כתיפו ואמר מר (שבת דף קמז.) היוצא בטלית מקופלת על כתיפו בשבת חייב חטאת:
כי האי גוונא - דקתני לעיל עד צוארו במים והאיכא סכנה שלא ישטפוהו המים:
וימד אלף - המלאך הראה ליחזקאל נחל היוצא מבית קה"ק תחילתו כחוט והולך וגדל וכל אלף אמה אורך משיצא חוץ לירושלים לא היה עמוק אלא מי אפסים מי קרצולין:
וימד אלף - שניות והעמיקו עד ברכים:
מכאן ואילך - קרי ליה אשר לא אוכל לעבור אלמא אסור לעבור למעלה ממתנים:
שאני נחל - היוצא מבית קה"ק שהיו מימיו רודפים הולכים מהר ושוטפים:
בסיחוי - בשייט:
ת"ל כי גאו המים מי שחו - ראויות לשוט:

דף עח.

מפכין - כמין הפך הן כשמגיעין למפתן ההיכל:
לפתח בית דוד - היא ציון חוץ לירושלים:
מכאן רמז לנדה - מדלא קרי ליה ראוי לנדה עד שמתגבר כנחל שוטף שמגיע לפתח בית דוד רמז שצריכה לטבילת מים עמוקים שתשב בהן עד צוארה ואע"ג דלא רמיז קרא עד צוארה רמיז מיהא דניהוו עמוקים עומק הראוי וזה כראוי:
התינח יום הכפורים לא גרסינן וה"ג שבת דאיכא מנעל מאי - מי שרי לעבור במים או דילמא חיישינן דילמא נפקי מכרעיה ואתי לאיתויינהו:
ועברוה דרך מלבוש - בנעליהם עברו אותו:
סנדל מאי - שאינו יכול להדקו ולקשרו יפה ברגלו כמו מנעל:
איקלע להגרוניא - ושבת שם:
לפירקא - לדרשא דריש גלותא:
מדעתיה דריש גלותא - שלא ישנאהו:
איבעי לך למירמא סנדל - שהוא רחב:
על גבי טינא - שלחלוח הטיט הוי עונג קרוב לרחיצה:

מטפחת - מקיאה מים:
מלא אסור - שמא ישפכו מים על בשרו:
משחל שחיל - פולט מים שבולע טרישטריש"א בלע"ז:
דמזדריב - מחליק ונשמט מידו וישפכו המים עליו:
מטפחת - סודר כמין כלים נגובים ואני שמעתי דה"ג ערב יום הכפורים מביאין לו מטפחת ומקנח בה ידיו ולמחר פושטה ומעבירה על עיניו והיא לחה קצת מקינוח הידים דאתמול:
איפכא אמרת לן - בתשעה באב עושה אותן כמין כלים נגובים ובערב יוה"כ לא אמרת עושה אותן כמין כלים נגובים ואותיבנך סחיטה לשון ששמעתי הכי קאמר איפכא אמרת לן ערב תשעה באב מקנח בה ידיו ולמחר פושטה וכו' וערב יום הכפורים שורה אותה במים ועושה אותה כמין כלים נגובים ואותיבנך סחיטה דכמין כלים נגובים עדיין יש כדי לסחוט:
שאלו את רבי אלעזר - גרסינן והוא רבי אלעזר בן פדת:
זקן ויושב בישיבה וכו' - אמרינן בסנהדרין (דף ה.) שאין חכם מתיר את הבכור ביחיד לראות את מומו אלא אם כן נטל רשות מן הנשיא פעם אחת והכא מיבעיא להו דאם זקן יושב בישיבת סנהדרין הוא מי צריך רשות' או לא והא דנקט לה הכא משום דבעי למימר ותו קמבעיא להו מהו לצאת בסנדל של שעם ביוה"כ:
דבר זה - נטילת הרשות:
להתגדר - לשון גדולה:
למעלה מזקנו של זה - לפני זקינו של נשיא זה שבדורנו:
כהנים חשודין על מומי הבכור להתיר את האסור ואף להטיל בו מום לפי שהבכור בזמן הזה אין לו תקנה אלא אם כן יש בו מום ועל הכהן ליטפל בו משנתנוהו לו לשומרו ולזונו דרבי מאיר ודרבן שמעון במסכת בכורות (דף לה.):
ותו קמבעיא להו - קמיה דרבי אלעזר:

דף עח:

שעם - מין גומא שקורין פוי"י:
בתענית צבור - הנגזר על הגשמים דתנן במסכת תענית (דף יב:) אסור בנעילת הסנדל:
בדהיטני - מין שעם:
בדהוצי - סנדל של כפות תמרים:
בדיבלי - של עשבים:

יוצא בקב שלו - בשבת קב אשקצ"א:
ורבי יוסי אוסר - קסבר לאו מנעל הוא הואיל ואינו שוה בכל ואפילו הכי שוין שאסור לצאת בו ביום הכפורים אלמא אף על גב דלרבי יוסי לאו מנעל הוא אפי' הכי אסיר והוא הדין לשל שעם:
כתיתין - חתיכות בגדים קטנות שהם נוחות לו לסמוך שוקו עליהם:
טמא - מקבל טומאה דלאו פשוטי כלי עץ הוא:
מנעל הוא - הלכך ביוה"כ אסור אבל דהיטני ודהוצא לאו מנעל נינהו:
מותרין בכולן - בכל הני דמתניתין אכילה ושתיה ורחיצה וסיכה:
אינשי עבדו ליה - גדולים עשו לו והתורה הזהירה גדולים על הקטנים שלא יעשו להם בידים דבר האסור כדאמרינן במסכת יבמות (דף קיד.) לא תאכלום לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים:
לא אפשר מאתמול - ויהא ישן כל הלילה והם ברגליו:
הא מותרין לכתחלה קתני - שאם בא לימלך אומרים לו האכילהו ורחוץ אותו והאי שפיר ידע דהיום עשאו לו:
מיא חמימי - לרחיצה:
ומשחא - לסוך:
ביעתא בכותחא - ביצים בכותח:
תבורי מאני - להפקיר לו כלים לשבר ולמלאות תאותו:
מאני גזיזי דפחרא - כלים סדוקים של חרס בדמים קלים:
אין מונעין תכשיטין וכו' - ברייתא היא ומייתינן לה בריש בתולה נישאת בכתובות הרי שהיה טבחו טבוח ויינו מזוג ומת אביו של חתן או אמה של כלה מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובועל בעילת מצוה ופורש ואחר כך קוברין את המת ואין מונעין תכשיטין מן הכלה מחמת האבל כל שלשים יום אלמא כל שלשים בעי' נוי:
אם מחמת סכנת עקרב - מקום שיש לחוש לעקרבים מותר כל אדם לנעול:

דף עט.

בגרעינתה או שלא בגרעינתה - והא דקתני מתניתין וכגרעינתה מיבעיא ליה היכי קאמר כמוהו וכגרעינתה יחד או דלמא הכי קאמר כמוה כגרעינתה:
אושלא קרי לה - הלכך יבישה בקליפתה הוא דמקרי' שעורה:

קים להו לרבנן וכו' - ואע"ג דכל שיעור אכילת איסור בכזית היא הני מילי היכא דכתיב אכילה אבל הכא אשר לא תעונה כתיב וכל כמה דלא מיתבא דעתיה ענוי הוא:
נטלו במפה ואכלו וכו' - שלשה קולין נהג בו אחת שלא נטל ידיו אלא במפה כרך ידיו משום אינות הדעת וחוץ לסוכה אכלו ולא בירך אחריו:

דף עט:

הא כביצה בעי סוכה - אלמא שתי כותבות דאמרן לעיל לא שהלכה כן פחותות הן מכביצה:
שתי כותבות בלא גרעינן - שאכלן רבן גמליאל בסוכה ואמרו עלייהו לא שהלכה כן:
תרי קבי דתמרי - בגרעינהון הוו קבא דקשייתא:
וסריח - יש בהן קב גרעינין ויותר אלמא הגרעין יותר מן הכותבת וסריח לשון עודף כמו תסרח על אחורי המשכן (שמות כ"ו:י"ב):
אם השלים - י"ד סעודות שאדם חייב לאכול בסוכה לדברי רבי אליעזר במסכת סוכה:
תרגימא - ליפתן:
שאור בכזית - לענין בל יראה ובל ימצא:
שיעורו של זה לא כשיעורו של זה - על כרחך דחמץ נפיש מכזית ולהכי כתב שאור דאי לא כתביה וגמר מחמץ הוה אמינא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא מיחייב עליה אלא בשיעורא רבה להכי כתביה רחמנא לחיוביה אכזית דאילו בפחות מכזית ליכא למימר דלא תהא ראיה חמורה מאכילה דסתם אכילה בכזית על כרחך החמור בכזית והקל ביותר מכזית:
מכדי בית שמאי - לא אמרו ככותבת אלא משום דבעו שיעור חמץ טפי משל שאור שהוא בכזית מדאיצטריך קרא למכתבינהו ואם מצאו שיעור פחות מככותבת והוא יתר על כזית היו משערין בו ואם כביצה פחותה מככותבת ליתני כביצה ואי נמי כי הדדי נינהו לימא כביצה שהוא שגור במשנה יותר מככותבת לענין טומאת אוכלין:
כותבת סתמא כביצה - ובית שמאי כותבת סתמא אמור:
מזמנין - מברכין על המזון אחריו:

דף פ.

כל השיעורין - האמורין באוכלין:
ששינה הכתוב - לקמן קמפרש ליה:

וראיה לדבר - למה שאמרתי שלפי ששינה הכתוב במשמען שינו חכמים בשיעורן יש ראיה מיום הכפורים שאף בו שינו חכמים בשיעורן מפני ששינה בו הכתוב במשמעו:
אשר לא תעונה - ולא כתיב אשר תאכל:
מאי ראיה - למה לו להביא ראיה מאי אולמא דהאי מהאי מה פורש ביום הכפורים במשנה להודיענו שהטעם משום דשינה הכתוב הוא יותר משלא פירשו התם בטומאה נמי חזינן דשינה הכתוב במשמעו ושינו חכמים בשיעורא:
אי מהתם - מדשינה הכתוב בטומאה הוה אמינא אין שם שינוי הכתוב דאורחיה הוא למיכתב מכל האוכל אשר יאכל כי היכי דכתיב גבי משקה אשר ישתה קא משמע לן יום הכפורים דהתם ודאי שינה הכתוב במשמעו ושינו חכמים בשיעורן אמור מעתה את ששינו בטומאה נמי משום טעמא דשינה הכתוב הוא דאשר יאכל שינוי משמעו חשיב להו:
מחוסר שחיטה - כשיצא מתוך האוכל שנוצר בו לאו אוכל מיקרי לענין טומאה לא הוא ולא אמו דהא מחסרי שחיטה:
ואימא בן פקועה - שנמצא בתוך בהמה שנשחטה דקיימא לן (חולין דף עד.) שחיטת אמו מטהרתו:
טעון קריעה - דתנן (שם) קורעו ומוציא את דמו:
דבר יוכני - עוף גדול הוא כדאמרינן בבכורות (דף נז:) שטבעה ביצתו ששים כרכים: זוטר טובא לא גרסינן אלא ה"ג ואימר כביעותא דציפרתא:
רבי אבהו דידיה אמר וכו' - פירש במשמעו של מקרא פירוש אחר שלא פירש בו ר' אלעזר רבו ואין להשיב עליו:
האוכל חלב בזמן הזה וכו' - מפרש לה ואזיל:
אי נימא דמחייבי קרבן אכזית קטן - והכי קאמר האוכל פחות מכזית בזמן הזה יכתוב כשיעור זה אכלתי שמא יבנה בית המקדש בימיו ויתחדש בית דין ותתחדש הלכה ויאמרו שחייב קרבן על כזית קטן ולקמן פריך א"כ ימעט בשיעורין מבעי ליה:
והתניא וכו' - כלומר וכי אתי ב"ד ומחדש הלכה מי מחייב האי דאכל קודם שנתחדשה הלכה והא האידנא לאו שב מידיעתו הוא דאי נמי הוה ידע דחלב הוא הוה אכיל ליה דהא השתא קים לן (ברכות דף לט.) דלא חייבה תורה אלא על כזית איגורי שהוא כזית בינוני:
אשר לא תעשינה - משמע שאילו ידע לא עשה אבל בשגגה עשה ואשם:

אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול - והכי קאמר האוכל כזית בינוני אל יכתוב מחוייבני חטאת אלא יכתוב כזית בינוני אכלתי שמא יבא בית דין ויפטרנו מקרבן ונמצא מביא חולין לעזרה:

ה"ג עונשין מיכתב כתיבי אלא הכי קאמר שיעורין של עונשין וכו' - שיעורי עונשין שעל ידן הוא ענוש הלכה למשה מסיני באיזה שיעור הוא ענוש:

יעבץ - הוא עתניאל בן קנז:

כמה ישתה - מדבית הלל קפריך:

הכי גרסינן איכא בינייהו כמלא לוגמיו דחוק - לבית הלל בעינן כדי שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו בריוח ולרבי אליעזר כמלא לוגמיו דחוק:

אם כן - דלבית הלל מיחייב בכדי שיסלקנו וכו' הוה ליה בציר מרביעית והויא לה מקולי בית שמאי וליתנייה במסכת עדיות גבי קולי בית שמאי שכולן שנויות שם:

דף פ:

כי איתשיל - בבי מדרשא הך דלעיל כמה ישתה ויהא חייב לענין עוג מלך הבשן כלומר לענין אדם כענקים איתשיל והוו להו בית שמאי לחומרא דמחייבי ברביעית:

כזית בכדי אכילת פרס - קים לן (כריתות דף יב:) בכל אותן איסורין ששיעורן בכזית שאם שהה בין תחילת אכילת השיעור לגמר אכילתו יותר מכדי אכילת פרס אין מצטרף עד שיאכל כל השיעור בתוך כדי שהיית סעודה והיא אכילת חצי ככר ששיערו בו את העירוב שהוא מזון ב' סעודות כדתנן חציה לבית המנוגע שתלה הכתוב שהייתו לטמא בגדים כשיעור אכילה:

ככותבת בכדי אכילת פרס - בתמיה יום הכפורים ששיעור אכילתו בככותבת אף הוא שיעורו צירוף אכילתו בכדי אכילת פרס ואם שהה יותר מכאן אין מצטרף ופטור והא כיון דשיעורו גדול בעי שהיי' טפי לצירוף אכילתו והשתא קולא דפטרי ליה:

בטפי מהכי - אם שהה יותר מיכן לא מייתבא דעתיה ויוה"כ ביישוב הדעת תליא מילתא דכתיב אשר לא תעונה (ויקרא כג):

חצי פרס - ששיעורו לפסול את הגויה לאוכל אוכלין טמאין חצי פרס נפסל גופו מלאכול בתרומה וחצי פרס שיעור גדול הוא כשתי ביצים שוחקות כדאמרי' בעירובין (דף פג.) ואף ביה משוינן שהיית צירופו בכדי אכילת פרס ותו לא כיון דשיעורא רבה הוא בטפי מהכי ליצטרף:

הנח לטומאת גויה דלאו דאורייתא - ואקילו רבנן בה:

ולא תטמאו בהם - גבי אכילה כתיב אל תשקצו את נפשותיכם דהיינו אכילה ולא תטמאו בהם לא זו היא אזהרת טומאה שהרי אין ישראל מוזהרין מליטמא דכתיב אמור אל הכהנים וגו' (ויקרא כא) כהנים מוזהרין ואין ישראל מוזהרין אלא אזהרת אכילתן וכתיב ונטמתם בם משמע שעל ידי אכילתן תטמאו:

מכאן לטומאת גויה - על ידי אוכלין טמאין דאורייתא:

מדרבנן - דקרא לאו לטומאה אתא שאין לך דבר מטמא אדם על ידי אכילה אלא נבלת עוף טהור:

אלא אסמכתא בעלמא - ועיקר קרא דרשינן בפרק אמר להם הממונה (לעיל דף לט.) אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה:

אומצא ומילחא - שעליה:

אכשורי אוכלא - משקה הבא למתק את האוכל אוכלא הוא:

אכילה גסה - שאכל לילי יום הכפורים על השבע שהיה שבע מסעודה שהפסיק בה וכל מה שאכל משחשיכה אכילה גסה היתה ושלא להנאה:

פרט למזיק - לזה שאינו מבטל ממנו שום עינוי על ידי אכילה זו אלא מזיק הוא את האוכלין ואת עצמו:

זר שאכל תרומה - בשוגג שחייבו הכתוב תשלומי קרן וחומש פטור אם אכלה על השבע:

פרט למזיק - את התרומה:

דף פא.

שכוסס - כל דבר שהוא אוכלו שלא כדרך אכילתו קרי ליה כוסס:

שזפין - פרונ"ש בלע"ז שבלע בלא כסיסה:

ראשון משלם קרן וחומש - שאף היא דרך אכילתן:

ושני משלם דמי עצים לראשון - שהרי קנאן הראשון ונתחייב בתשלומיהן והן אינן ראויות עוד אלא להסקה:

במחלוקת - השנויה במקום אחר שנויה במשנתנו ולא דברי הכל היא אלא רבי יהושע היא:

שטומאתן ושיעורן שוה - כגון שני חצאי זיתים משני מתים או משתי נבילות או שתי חצאי עדשה משני שרצים שזמן טומאתן שוה ושיעורן שוה לטמא בשיעור אחד:

טומאתו ולא שיעורו - כגון שרץ ונבילה ששניהן טומאת ערב אבל אין שיעורן שוה לטמא שזה בכזית וזה בכעדשה:

שיעורו ולא טומאתו - כגון מת ונבילה ששניהן בכזית וזה טומאת שבעה וזה טומאת ערב:
מתני' אינו חייב אלא חטאת אחת - דחד שמא הוא דאכילה ושתיה מחד קרא נפקי:
אכל ועשה מלאכה - תרי שמות נינהו דמתרי קראי נפקי:
גמ' אכילה בכזית - משמע והתורה לא חייבה עליו אלא ביישוב הדעת:
השמר פן לא תעונה - השמר פן תבא לידי לא תעונה:
א"כ נפישי להו לאוי - השמר ופן ששניהן לא תעשה הן ואנן לאו אחד אמרינן שמא לא רצה להרבות בו לאוין:
השמר דלאו - כגון השמר בנגע הצרעת (דברים כ"ד:ח') שלא יקוץ בהרתו:
השמר דעשה - השמר שתתענה:
ותנא מייתי - אזהרה בעינוי מהכא:
על תוספת מלאכה - אם לא הוסיף מחול על הקודש להפסיק מן המלאכה מבעוד יום:
יהא מוזהר - בלאו:
מה לעינוי וכו' - כלומר עונש דמלאכה לאו מופנה הוא שאם באת ללמדו מעינוי יש להשיב מלאכה הותרה מקצתה אצל גבוה:
חמשה קראי כתיבי במלאכה - ארבעה לאוין וכרת אחד באחרי מות ובפ' אך בעשור (שבחומש הפקודים):
וחד לעונש דליליא - דאם אינו ענין לאזהרה תנהו לענין עונש:
ונאמר להלן עינוי - על דבר אשר ענה את אשת רעהו (דברים כ"ב:כ"ד):

דף פא:

היא גופה שבת איקרי - ובלאו ג"ש נמי נפקא מיניה וביה דכיון דאיקרי שבת לענין עינוי הוה ליה כשבת לעונש ואזהרה:
תשבתו שבתכם - ומשבת שבתון לא גמר דאיקרי שבת דאיצטריך ליה לרבויי כל הענין כדאמר בריש פרקין (דף עד.) שבתון שבות אי נמי שבת שבתון היא לאו יומא איקרי שבת אלא הכי קאמר מנוח' מרגוע היא לכם והיכא נמי דכתיב שבת שבתון הוא לשון זכר אף לשון מנוחה הוא לשון זכר אבל יומא לא איקרי שבת להכי נקט תשבתו שבתכם יתירא דהוא גופיה איקרי שבת:
מיבעיא ליה לכדתניא - לשאר ימים טובים ולא איום כפורים קאי:
ותנא דעצם עצם - מדאיצטריך למעוטי לתוספת החול מעונש ומאזהרה ממילא שמעינן דמוסיפין והאי ועניתם בתשעה מאי עביד ליה:

כל האוכל ושותה וכו' - והכי משמע קרא ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשרה ומדאפקיה קרא בלשון עינוי לומר לך הרי הוא כאלו מתענה בתשעה:

כס פלפלין - אין זה יישוב הדעת שאין זה דרך אכילתו:

מיתיבי וכו' - אלמא מאכל קרי ליה:

שהפלפלין חייבין בערלה - מין אילן הוא:

רטיבא - חזי למיכל:

הימלתא - ליטוריג"ה שמפטמים בשמים כתושים בדבש:

מבי הנדואי - מארץ כוש:

שריא - ואין בו משום בישולי נכרים שנאכל כמות שהוא חי ולא משום גיעולי נכרים דנותן טעם לפגם ומדקאמר אין בו משום בישולי נכרים ש"מ דרך אכילתו כשהוא חי:

מר"ה עד יום הכפורים - אבל לבלבו קודם ר"ה כבר נעשו קשים ועץ בעלמא נינהו:

משיב את הנפש - ומבטל את העינוי:

מזגו - נתנו בו מים להתיש כחו:

דף פב.

מתני' אין מענין אותן - אין חייבין למנוע מהן מאכל:

מחנכין אותן - לשעות לפני שנה שהיא סמוכה לפירקן פירקן הוי בן שלש עשרה לנקבה וארבע עשרה לזכר שדרך תינוקות להביא שתי שערות בשתים עשרה ויום אחד דהיינו בתוך שנת י"ג והיא פירקה לעונשין ותינוק בי"ג ויום אחד נמצא שנת י"ד פרקו לעונשין ושנת י"ג היא שנה הסמוכה לפרקו ושנת י"ב היא שנה לפני שנה הסמוכה לפרקו:

או לפני שתי שנים - שהיא לפני שתי שנים סמוך לפרקו דהיינו שלש שנים לפני פרקן ובגמרא פריך השתא לפני שתים דהיינו ג' שנים אמרת מחנכין לפני שנה דהיינו שתים מיבעיא:

גמ' בחולה - כחוש ותשוש כח:

אמר רב הונא בן שמונה - לבריא שעברה שמנה ונכנסת לתשע ובתינוקת כדמסיים מילתיה דהוי שנת תשע ארבע שנים לפני פרקה:

ובן תשע - לחולה שעברה שנת תשע ונכנסה לתוך עשר דהיינו ג' שנים לפני פרקה מחנכין לשעות:

בן עשר - לבריאה שעברה עשר ונכנסה לאחד עשר ובן אחת עשרה לתינוקת חולה ונכנסה לי"ב משלימין מדרבנן בן י"ב ונכנסה לי"ג משלימין מדאורייי' שהיא פירקן בתינוקת הבריאה והחולה שוות בו:

ורב נחמן אומר וכו' - לא פליג רב נחמן אדרב הונא אלא מר פירש מילי דתינוקת ומר פירש מילי דתינוק:

תנן - מחנכין אותו לשעות לפני שנה דהיינו שתי שנים ולפני שתים דהיינו שלש בשלמא לרב נחמן ולרב הונא דאמרי איכא השלמה מדרבנן כדקאמר אע"ג דלדידהו הוי חינוך הבריא ארבע שנים מצי לתרוצ' למתני' כולה בחולה וה"ק מחנכין אותו לשעות שתי שנים לפני השלמת דבריהם שהם שלש לפני השלמת דד"ת כדקאמר רב הונא דשנה עשירית מחנכין את התינוקת החולה לשעות שהיא לפני שנה הסמוכה לפרק השלמת דבריהם שהיא בשנת י"ב לחולה דהיינו לפני שתים הסמוכים לפרק דאורייתא:

אלא לר' יוחנן קשיא - לדידיה לא מיתוקמא מתניתין כלל דהא אמרינן השלמה מדרבנן ליכא דתימא מתני' חדא קתני כדאוקימנא אליבא דרב הונא ורב נחמן ורישא בחולה וסיפא בבריא כדאוקימא רב חסדא נמי לא תוקמא דמתני' קתני שלש לבריא ושתים לחולה ור' יוחנן אמר שתים לבריא ואחת לחולה:

אמר לך רבי יוחנן - לא תתני לפני שנה דמשמע שתים ולפני שתים דמשמע ג' שנים אלא אימא מחנכין אותה שנה סמוך לפרק' בחולה ושתים לבריא:

תא שמע דתנא רבה בר שמואל - שנה או שתים כר' יוחנן ולא תני לפני שנה ולפני שתים:

לר' יוחנן ניחא - ומוקי לה שנה לחולה ושתים לבריא:

אלא לרב הונא ולרב נחמן קשיא - דהא חינוך לשעות הוא ופחות שבחינוכין לשעות לדידהו ג' שנים הוי דהא אמר רב הונא בתינוקת חולה שמחנכין אותה בעשירית ובריייתא קתני גדול שבחינוכין שתי שנים:

מאי חינוך דקתני השלמה - דדבריהם ולדידן נמי השלמה דדבריהם שתים לבריא לפני השלמה דאורייתא אחת לחולה:

מתני' עוברה שהריחה - העובר מריח ריח תבשיל והוא מתאוה לו ואם אינה אוכלת שניהן מסוכנין:

ע"פ בקיאין - אם יאמרו שני רופאים שהוא מסוכן אם אינו אוכל:

גמ' כוש - פלך תוחבין לה כוש ברוטב של אותו בשר ומוצצתו:

למה נאמר בכל מאודך וכו' - יאמר החביב שבהן וכ"ש שאינו חביב:

כי כאשר יקום - בנערה המאורסה כתיב:

מה למדנו מרוצח לנערה המאורסה - שהוא כמשפט הרוצח כן משפט הדבר הזה:

מה נערה המאורסה ניתן רשות - למציל להצילה מבעילת זו בנפשו של בועל זה להורגו עד שלא בא עליה כדכתיב אין מושיע לה (דברים כב) הא יש מושיע יושיענה בכל צידי תשועה:
רוצח יהרג ואל יעבור - אם אמרו לו הרוג חבירך ואם לאו אהרוג אותך יהרג ואל יעבור עבירה זו כדמפרש לקמן:
אף נערה המאורסה - אם יאמרו בעול ארוסת חבירך או תיהרג יהרג ואל יעבור אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא וראיה לדבר אסתר:

דף פב:

ורוצח גופיה מנלן - דיהרג ואל יעבור:
מרי דוראי - שלטון של כפר שאני דר שם:
מאי חזית דדמא דידך סומק טפי - כלומר מאי דעתיך למשרי מילתא משום וחי בהם ולא שימות בהם טעמו של דבר לפי שחביבה נפשן של ישראל לפני המקום יותר מן המצות אמר הקב"ה תבטל המצוה ויחיה זה אבל עכשיו שיש כאן ישראל נהרג והמצוה בטילה למה ייטב בעיני המקום לעבור על מצותו למה יהיה דמך חביב עליו יותר מדם חבירך ישראל:
ההיא עוברה דארחא - שהריחה ויום הכפורים היה:
לחושו לה - באזנה שיוה"כ הוא היום אולי תוכל להתאפק:
ואלחישה - קיבלה את הלחישה שפסק העובר מתאותו:

דף פג.

זורו רשעים מרחם - נעשו זרים ונתנכרו לאביהם שבשמים:
אצר פירי - להפקיע שערים ותניא (ב"ב דף צ:) אין אוצרין פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש לפי שמפקיעין את השערים:
תונבא - שטות אשטורדישו"ן מחמת חוליו:
על פי בקיאין - תרי ע"פ בקי לא וע"פ עצמו לא תיובתא דר' ינאי בתרוייהו:
הכא במאי עסקינן - דאמר חולה לא צריך ואשמועינן מתני' דשומעין לרופאין:
וניספו ליה על פי בקי - דהא באחד נמי אמר ר' ינאי דשומעין לרופא:
ואע"ג דאמר רב ספרא - דהא דאמור רבנן תרי כמאה ומאה כתרי לענין עדות הוא דאמור אבל לענין אומדנא בתר דעות אזלינן אשמעי' במתני' דכי אמרינן זיל בתר דעות באומדנא

דממונא כגון בשומא ששמין לבעל חוב אבל באומדנא דחולה אף על גב דרובא אמרי לא צריך כיון דאיכא תרי דאמרי צריך ספק נפשות להקל:

מכלל דרישא דאמר צריך - ואפ"ה קתני מתני' ע"פ בקיאין אין ע"פ עצמו לא:

במה דברים אמורים - דמאכילין אותו ע"פ בקיאין כלומר דבעינן בקיאין דאמר לא צריך ואמרי בקיאין צריך מאכילין אותו אבל אמר צריך אני אם אין שם בקיאין תרי דאמרי לא צריך אלא חד מאכילין אותו ע"פ עצמו כר' ינאי דאמר שומעין לחולה:

מר בר רב אשי אמר - הך סיפא לא תפרש הכי דמשמע דהיכא דאמר צריך אני ואיכא תרי דאמרי לא צריך לא צייתינן ליה הא לא אמרי' דהיכא דאמר צריך אני ואפי' איכא מאה דאמרי לא צריך צייתינן ליה מאי טעמא לב יודע מרת נפשו:

הכי גר' תנן אם אין שם בקיאין מאכילין אותו על פי עצמו טעמא דליכא בקיאין הא איכא בקיאין לא הכי קאמר במה דברים אמורים דאמר לא צריך אבל אמר צריך אני אין שם בקיאין כלל מאכילין אותו וכו' - אין שם בקיאין כלומר אין בקיאותן כלום:

מתני' מי שאחזו בולמוס - חולי האוחז מחמת רעבון עיניו כהות והוא מסוכן למות וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא:

כלב שוטה - מפרש בגמ':

אין מאכילין מחצר כבד שלו - ואע"פ שנוהגין הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להתיר לו איסור בהמה טמאה על כך:

ור' מתיא בן חרש מתיר - קסבר רפואה גמורה היא:

גמ' אמר אביי ובטעמא - משיודע להבחין בין טעם תבשיל יפה לטעם תבשיל רע:

מאכילין אותו הקל הקל - אם אין לנו דברים מותרים כדי צרכו ויש לפנינו מיני איסורין מאכילין אותו הקל הקל שבהם:

טבל ושביעית מאכילין אותו שביעית - לאחר זמן הביעור שהטבל במיתה בידי שמים והשביעית בעשה:

בדאפשר בחולין - שיש די בחולין של טבל זה להאכילו לאחר שתינטל תרומתו:

דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה ומספינן ליה - חולין ואין מאכילין אותו לא טבל ולא תרומה:

כי פליגי דלא אפשר בחולין - אלא אם כן אוכל את כולו וקאמר מאכילין אותו הטבל כמות שהוא ולא יפרישו ממנו תרומתו להאכילו תרומה לעצמה וחולין לעצמן ובן תימא אומר מוטב שיפרישו תרומתו ויאכילוהו כל אחד לעצמו ולא יאכילוהו טבל כמות שהוא:

מר סבר טבל חמור - שאפי' לכהנים אינו ראוי:

ומר סבר תרומה חמורה - שאין לה היתר אבל טבל אפשר דמתקן להו וחולין יהו ראוין לכל אדם:

דף פג:

אפשר בחולין פשיטא - דמתקנינן ליה:
לא צריכא בשבת - שאפי' הוא שבת שאסור להפריש תרומה ומעשר יפרישוה ולא יאכילוהו טבלים:
בעציץ שאינו נקוב - דטבל שלו מדרבנן ושבות דהפרשת מעשרות בשבת דרבנן אשמועינן שידחה השבות ולא יאכילוהו טבל דרבנן דאתו למשרי נמי טבל דאורייתא כי האי גוונא:
לימא תנאי היא - הך דרבה דאמר בדאפשר בחולין מתקנינן ליה ודחינן שבות דהפרשת תרומה בשבת מקמי אכילת טבל דעציץ שאינו נקוב דרבנן:
קורין לו רופא - בשבת:
וקורעין לו תרנגולת - לתת על המכה שזו היא רפואתו:
וגוזזין לו כרישין - מן המחובר להאכילו:
כרישין - כרתי:
לימא - הא דרבה ר' אלעזר בר' שמעון היא דאמר מפרישין לו תרומה בשבת ואל יאכילוהו טבל דרבנן כגון ירק ולא רבי דאי רבי האמר אין צריך לעשר:
עד כאן לא קאמר רבי אלא לענין מעשר ירק דרבנן - דלא מיחלף בטבל דאורייתא אבל דגן דאורייתא הוא אפי' רבי מודה דאף בעציץ שאינו נקוב מעשר דמיחלף בדאורייתא:
ראו נא כי אורו עיני - ביהונתן כתיב:
הכי גר' מאי אין ראיה לדבר דהתם לאו בולמוס אחזיה:
מגרר גריר - ממשיך את הלב לתאות רעבון:
ויאכל - לחם והדר ויתנו לו פלח דבילה:
אליה - בשר שמן מאד:
למזרחה של תאנה - שהשמש מכה שם מן הבקר עד חצות היום והשמש ממתק את הפרי:
וממגד - לשון מעדנים:
קפחיה - כפאו ונטל ככרו הימנו:
אהדרוהו בלגי וצעי - סבבוהו בני העיר והקיפוהו לגינין של דבש ומתיקה וקערות של תבשילין:

דייק בשמא - בשמו של בעל הבית אם נאה אם כעור:
אשלימו ליה כיסייהו - ערב שבת היה והפקידו אצלו כיסם:
דבי שמשי - של ערבי שבתות:
לית בהו ממשא - מתוך שאדם במנוחה מהרהר ורואה חלומות ומתכוון היה לדחותו שלא ילך ויטלנו:
חזו טלפחי אשפמיה - ראו עדשים על שפמו:
יהבו סימנא לדביתהו - בעליך אמר שתתני לנו כיסינו וזה לך סימן שאכלתם היום עדשים:
מים ראשונים האכילו בשר חזיר - פונדק ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול ונתן לפניו בשר חזיר:
מים אחרונים הרגו את הנפש - זו היא אשתו של זה שאילו נטל מים אחרונים דרך הנוטלים ידים לקנח את שפמם בידים טופחות ולא היו עדשים נראין:
ואזניו סרוחות - גדולות וכפולות למטן:
משחקות בו - מראות בו כשפיהם לשחוק:

דף פד.

למקטליה בדבר הנזרק - למ"ד רוח רעה שורה עליו לא יקרב אצלו להרגו בידים אלא זורק בו חץ או סכין והורגו:
דחייף ביה - המתחכך בו:
דנכית ליה - שהכלב נושכו:
נישלח למאניה - יפשיט בגדיו:
משכא דאפא - הוא הצבוע ובלע"ז פוטוי"ש:
דאפא דיכרא - צבוע זכר:
בגובתא דנחשא - על ידי קנה של נחשת:
דילמא חזי לבבואיה דשד - שקפץ מן הכלב עליו ומסתכן:
צפידנא - חולי השינים והחניכים ומתחיל בפה וגומר בבני מעיים ומסוכן הוא:
מטרוניתא - נכרית היתה:
עבדא ליה רפואה חמשא ומעלי שבתא - יום ה' בשבת וע"ש:
והאיכא חלול השם - שהיא סבורה שעבר על שבועתו:
דמגלי לה מעיקרא - מההיא שעתא גלי לה לא נשבעתי לך כי כך אמרתי:

משחא דגדפא דאוזא - שומן מוח עצם קטן שבראש כנף העוף שקורין כניי"ל סכה אותו יעל צדעיו:

קשייתא דזיתי - גרעיני זיתים:

דלא מלו תילתא - שלא הביאו שליש:

אמרא חדתא - על מר חדש שקורין פושוי"ר:

ודביק בככי דדריה - הדבק בשורת השינים:

ממאי הוי - על ידי מה בא החולי הזה:

מחמימי חמימי דחיטי - האוכל פת חמה יותר מדאי:

כסא דהרסנא - דגים מטוגנים עם הקמח בשמן שלהן:

שיורי - שעבר עליו הלילה:

מאי סימניה - של אותו חולי:

כד רמי מידי בככיה - כשנותן כלום בשיניו זב הדם משורת שיניו:

ורבי יוחנן היכי עביד הכי וכו' - לא גרסינן לה הכא אלא במסכת ע"ז:

כמאן עביד ר' יוחנן - לתת סם בשבת בשביל חולי השינים דקאמר לה אי מצריכנא מאי:

שאני אומר בזו - מודים לו חכמים שהיא רפואה לו בכלב שוטה בחצר כבד שלו:

ירקון - חולי שפניו מוריקות:

הכי גרסינן וחכמים אומרים באלו אין בהן משום רפואה באלו למעוטי מאי לאו למעוטי סם - והכי קאמרי ליה בשתים הראשונות אין זו רפואה גמורה לעבור עליהן דבר תורה ולמעוטי סם דיש בו משום רפואה:

לא למעוטי מקיזין דם לסרונכי - בשבת לעולם אכולי הנך פליגי ומאי באלו משום דשמעוה לר' מתיא דאמר אכתי אחריתי:

לסרונכי - חולי ששמו אשטרנגליו"ן הוא בו"ן מלנט ובההיא מודה ליה:

ה"ג הכי נמי מסתברא דתניא שלשה דברים אמר רבי אלעזר בן עזריה משום ר' מתיא בן חרש מקיזין דם לסרונכי בשבת ומי שנשכו כלב סוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת וחכמים אומרים באלו אין בהם משום רפואה באלו למעוטי מאי לאו אתרתי בתרייתא ולמעוטי דרישא לא אתרתי דרישא ולמעוטי דסיפא:

דף פד:

ת"ש דתני רב יוסף עוברה שהריחה וכו' ומי שנשכו וכו' והחושש בפיו וכו' וחכ"א בזו - אנו מודים ולא באחרת:

בזו אהייא אי נימא אעוברה פשיטא - וכי עוברה שהריחה ר' מתיא קתני לה סתמא היא:

אלא לאו אסם - קיימי דאילו אחצר כבד תנן פלוגתא במתני' ש"מ דבסם מודו:
לא ספק שבת זו בלבד - לא שיהא ספק הנפשות לשבת זו אלא אפילו אין הספק לשבת זו דפשיטא לן דהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות לשבת הבאה:
והיכי דמי כגון דאמדוה - רופאים לעשות לו הרפואה שמנה ימים:
להברותו - רחיצה שמא יבריא מאיליו:
על פי נשים - אם נשים או כותים אומרים צריך אין מחללין על פיהן:
אבל מצטרפין לדעת אחרת - כגון שנים אומרים צריך ושלשה אומרים אין צריך ואשה או כותי אומרים צריך מצטרפין למהוי פלגא ופלגא וספק נפשות להקל:
פקוח - דשקומברנ"ש בלע"ז בכל דבר שצריך לו לנפש להעביר סכנת מות:
ואע"ג דצייד כווריו - עמו כל הני אע"ג דקאמר הכא משנה יתירה דייק דקתני ואינו צריך ליטול רשות למה ליה דתני הכא הא תני ליה והזריז ה"ז משובח אלא הא אתא לאשמועינן שאפי' הוא צריך לדבר:
עוקר חוליא - כדי להשפיל שפת הבור ויהא נוח ליכנס:
ננעלה דלת - והתינוק נבעת:
למתבר' בשיפי - נסרים שצריך להם לישנא אחרינא בשיפי קיסמין להדלקה:
ומפסיקין מפני הדלייקה - בכלים של מתכת או של חרס מלאים מים ובדליקה שיש בה סכנת נפשות קאמר:
דקא מכיך מכוכי - משפיל ומציע הגחלים לצלות עליהם לערב:
דאדהכי והכי - אם ילך לבית דין לישאל אזיל ליה לאיבוד:
משבש ליה - מפתהו ומקרקש לו אגוזים:
דאפילו לחצר אחרת - דליקה בחצר זו ונפשות בחצר אחרת והם חולים או קטנים:
לא הלכו בפיקוח נפש אחר הרוב - דאם ספק כותי או ספק ישראל מפקחין ואע"ג דרובא כותים הוו התם:
אי נימא תשעה ישראל וחד כותי - ונפל' מפולת על אחד מהן ואין ידוע אם ישראל אם כותי הוא:
אלא דאיכא תשעה כותים וחד ישראל - ואשמועינן דאף על גב דרובא כותים חיישינן שמא ישראל הוא ומפקחין הא נמי פשיטא דקי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה דמי דנפקא לן בסנהדרין ובכתובות מוארב לו פרט לזורק אבן לגו:
לא צריכא דפרוש לחצר אחרת - ושם נפלה על האחד מפולת דבכל דוכתא אמרינן כל דפריש מרובא פריש במידי דניידי והכא לא אמרי' הכי ואע"ג דבפרישתן כולהו ניידי:

הא דפרוש כולהו - הואיל ואיתחזק ישראל בהאי חצר שנפלה בו מפולת מפקחין ואע"ג דניידי (ליה) לא אזלינן בתר רובא:
הא דפרוש מקצתייהו - ולא ידעינן אי הוה ישראל בהאי חצר אזלינן בתר רובא הואיל ולא איתחזק:
והא תנן תינוק מושלך - משנה היא בסדר טהרות בעיר שישראל וכותים דרים בה:
לא שנו - דאם רוב ישראל מחזקינן ליה לישראל אלא להחיותו:
אבל לייחסו - כגון אם נקבה היא שיהא כהן מותר בה לא ואפי' ליכא למיחש לאסופי כגון הנך דאמרי' במס' קידושין (דף עג:) תלי בדיקולא תלי פיתקא רמי חומרא משלטי הדמי' חיישינן שמא כותית היא וגיורת אסורה לכהונה ואע"ג דרוב ישראל מעלה עשו ביוחסין דבעינן תרי רובי כדאמרי' בכתובות בפ"ק (דף טו.):

דף פה.

ושמואל אמר לפקח עליו את הגל - קאמר דאם רוב ישראל אבל במחצה על מחצה לא וכ"ש ברוב כותים:
אינו כן - דאמר אפילו ברוב כותים מפקחין:
למאי הילכתא - הוי כותי אליבא דשמואל כיון דאמר מפקחין עליו כל שכן דמצוה להחיותו ולמאי הילכתא הוי כותי:
להאכילו נבילות - עד שיגדל ויקבל עליו גירות:
אם רוב ישראל למאי הילכתא - הוי ישראל ברוב ישראל טפי ממחצה על מחצה אי שלא להאכילו נבילות במחצה על מחצה לא ספינן ליה:
לנזקין - שור של ישראל שנגח של כותי פטור ושור של כותי שנגח של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ושל ישראל שנגח של ישראל תם משלם חצי נזק מועד משלם נזק שלם:
אי נימא דנגחיה תורא דידן לתורא דידיה - וקאמרינן דמחייבינן ליה לשלומי:
נייתי ראיה - דישראל הוא ונשקול וכל זמן שלא טבל בבית דין לשם גירות לא מצינן לישראל לחיובי לשלומי:
פלגא - משלם כישראל אידך פלגא ספק הוא וזה תובעו נזק שלם כדין כותי אמר ליה אייתי ראיה דלאו ישראל אנא ושקול:
מאי קאמר - כל הני ספיקי דקתני מאי אתו לאשמועינן:
שמצילין את המת - לחצר המעורבת דליכא איסור אלא טלטול:

אבל הכא - כי לא שרית ליה לפקוחי מאי אית ליה למיעבד דתיהוי איסורא דאורייתא דנשרי הא מקמי הך:

עד היכן הוא בודק - אם דומה למת שאינו מזיז איבריו עד היכן הוא מפקח לדעת האמת:

עד חוטמו - ואם אין חיות בחוטמו שאינו מוציא רוח ודאי מת ויניחוהו:

גזי נזרך - ונזר הוא שער הראש:

אפילו תימא אבא שאול - נמי סבירא ליה עד חוטמו:

הכי גרסינן אמר רב פפא מחלוקת מלמטה למעלה - מחלוקת דהנך תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו מלמטה למעלה שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה ובודק והולך כלפי ראשו דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו:

ולוי הסדר - לא פורש לי מהו:

ושפיכות דמים - שהותר לבעל בית לשפוך דמו של זה להצלת ספק נפשו עבירה חמורה היא שמטמאת את הארץ כדכתיב (במדבר ל"ה:ל"ד) ולא תטמא את הארץ גבי פרשת רוצחין:

וגורם לשכינה שתסתלק - כדכתיב (שם) אשר אני שוכן בתוכה הא אם תטמאו איני שוכן וגבי רוצח כתיב:

מעם מזבחי - אם כהן הוא שבא לעבוד עבודה:

ולא מעל מזבחי - אם התחיל בעבודה אין מפסיק לבא לידון אלא משלים עבודתו:

דף פה:

אבל להחיות - כגון שיודע ללמד זכות על אדם שנדון בב"ד ליהרג:

ועבודה - חמורה שדוחה את השבת מפסיקה להצלת נפש:

ומה מילה - שהיא תיקון אחד מאיבריו של אדם דוחה את השבת לפי שחייבין עליה כרת לאחר זמן כך שנויה בתוספתא דשבת:

יכול לכל - אפי' לפיקוח נפש:

ושמרו בני ישראל את השבת - כדי לעשות שבתות אחרות יזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה:

דשמואל לית ליה פירכא - אשר יעשה האדם המצות שיחיה בהם ודאי ולא שיבא בעשייתה לידי ספק מיתה אלמא מחללין על הספק:

אין אדם מעמיד את עצמו - מלהציל את ממונו מיד גנב והאי גנב דאתי במחתרת מידע ידע דקאי בעל הבית באפיה ואדעתא דהכי אתא דמימר אמר כי קאי לאפאי קטילנא

ליה ואין זה ספק נפשות אלא ודאי נפשות והתורה אמרה לו כאן אחרי שבא להורגך השכם להורגו:

דאמר אביי - בסנהדרין (דף מג.) על היוצא ליסקל ואמר יש לי זכות ללמד על עצמי דקתני התם מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו והוינן בה מנא ידעי ואמר אביי מסרינן ליה זוגא דרבנן שמלוין אותו עד בית הסקילה ואם אמר יש לי ללמד זכות על עצמי ישמעו אלו אם יש ממש בדבריו אם לאו והכי נמי גבי כהן העובד איכא למימר נמי דהכי עבדי ליה:

ואשכחן - מהכא דאודאי פיקוח נפש מחללין אבל ספק לא שמעינן מינה וכולהו נמי כגון אך חלק איכא למימר דודאי פיקוח נפש קא ממעט ולא ספק וכן ולא אתם מסורין בידה למות ודאי וכן חלל עליו כדי שישמור ודאי שבתות הרבה:

חדא פלפלתא - גרעין אחד:

מתני' חטאת ואשם ודאי - הם אשם גזילות ומעילות ויש אשם שהוא תלוי הבא על שגגת ספק כרת ובגמ' פריך והא ביה נמי כפרה כתיבא:

חטאת ואשם ודאי מכפרין - ומסתמא תשובה איכא שאם לא היה מתחרט לא היה מביא קרבן:

גמ' הא כפרה כתיב ביה - וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג (ויקרא ה':י"ח) באשם תלוי כתיב:

אשם תלוי אינו מכפר כפרה גמורה - אלא תולה להגן עליו מן היסורין עד שיודע לו שודאי חטא ויביא חטאת הכי ילפי' לה בכריתות (דף כו:):

פטורין - דיום הכפורים מכפר עליהן וטעמא מפרש בכריתות (דף כה:):

חוץ מפורק עול - כופר בהקב"ה:

מגלה פנים בתורה - דורש את התורה לגנאי כגון מנשה שהיה דורש באגדות של דופי לא היה לו למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פלגש וגו':

ומיפר ברית בשר - מילה ובמסכת שבועות יליף לה מקראי:

דף פו.

חוץ מלא תשא - קא סלקא דעתך משום דכתיב לא ינקה:

וכל דדמי ליה - לא תעשה גמור:

לפי שנאמר בחורב תשובה ונקה - לאחר מעשה העגל כשעלה משה להתפלל עליהן ולקמן מפרש לה:

יכול אף לא תשא - ינקה בתשובה:

אי אפשר לומר נקה שכבר נאמר לא ינקה - דכתיב נקה לא ינקה גבי הדדי:
חלוקי כפרה - שחלוקין בכפרתן זה כך וזה כך:
אמר לו - שלש הן הנחלקין שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה אבל תשובה אינה מן החלוקין שהיא צריכה לכולן:
שובו בנים - ומיד ארפא למדת שיש עבירה שמכפרת בתשובה לבדה:
כי ביום הזה יכפר - למדת שיש עבירה שצריכה יוה"כ:
ופקדתי בשבט פשעם - למדת שיש עבירה שצריכה יסורין ומסתברא הקל לקלה והחמור לחמורה:
חילול השם - חוטא ומחטיא אחרים:
באזני ה' צבאות - אמר הנביא באזני אמר הקב"ה אם יכופר העון עד תמותון למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה:
ולא יהיבנא דמי לאלתר - וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן ולמד ממני להיות מזלזל בגזל:
באתרא דלא תבעי - שאין דרך הטבח לילך ולתבוע הקפותיו ועל הלוקח להביא לו מעותיו לביתו:
ומתא מחסיא - מקומו של רבינא:
יהיב זוזא להאי וזוזא להאי - שמא לא ידע חבירו שנתתיו לו ויש כאן חילול השם:
ועביד חושבנא - וחוזרין ונותנין לו בשר כנגד מה שנטלו:
כגון אנא דמסגינא וכו' - ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי ולמדין הימני להבטל מתלמוד תורה:
מחמת שמועתו - מחמת שם רע היוצא עליו:
שרא ליה מריה - ימחול יוצרו על מעשיו:
מתאהב על ידך - לחבירך:
קורא - מקרא:
ושונה - משנה:
ומשמש תלמידי חכמים - ללמוד (תורה) היא יישוב טעמי המשניות מה טעמן ומהיכן למדו:
באמור להם עם ה' אלה - את זו קרא הכתוב חילול השם כשאדם חשוב עובר עבירה ופורענות באה עליו והכל אומרים מה הועילו לו ראה החסידים והחכמים רעה באה עליהם שנאמר ויחללו את שם קדשי ובמה חללוהו באמור עליהם הנכרים שגלו ביניהן ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט:

דמעיקרא שובבים אתם - כשתעשו תשובה מעלה עליכם כאילו תחילת החטא על ידי נערות ושטות ושובבות:
וכתיב ארפא - משמע מכאן ואילך כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו:
כאן מאהבה - השב מאהבה נעקר עונו מתחלתו:
כתיב שובו בנים - אלמא בעלי תשובה קרויין בנים:
וכתיב כי אנכי בעלתי בכם - אלמא עבדים מיקרו:
כאן מאהבה ומיראה - קרויין בנים:
כאן על ידי יסורין - שלא שבו עד שנתיסרו ביסורין קרויין עבדים ואית דגרסי כתיב שובו אלי ואשובה וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כתיב ואשובה אליכם לאחר תשובה וכתיב כי אנכי בעלתי בכם כבר קודם שתשובו כאן מאהבה או מיראה קא אמר כי אנכי בעלתי בכם:

דף פו:

לא תעשה שבתורה - לא יוכל בעלה הראשון וגו':
כי כשלת בעונך - עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה:
עליהם (חיו) [**הוא**] **יחיה** - על כל מה שעשה ואף על העבירות:
מתפייס הימנו - מקבל הימנו פיוסים:
ונשלמה פרים שפתינו - במקום פרים:
נדבה - מקובלת ברצון יותר מחובה:
ארפא משובתם - מן היחיד:
שבא דבר עבירה לידו - שנכשל בה כבר:
באותה אשה באותו מקום - שעבר שם העבירה ואותו פרק מתוך שדומה מכל וכל לזמן שנכשל בו כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית ואותו מקום ואותו פרק הוא קום עשה מה שעשית כבר:
כסוי חטאה - שלא נתגלה עונו:
בחטא מפורסם - טוב לו שיודה ויתבייש ולא יכפור בו:
בחטא שאינו מפורסם - לא יגלה חטאו וכבוד השם הוא שכל מה שאדם חוטא בפרהסיא מיעוט כבוד שמים הוא:
עבירות שבין אדם לחבירו - יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו:
וחטאתי נגדי תמיד - איני סבור שכפרת לי והרי הוא תמיד כאילו הוא נגדי עומד:
וצריך לפרט את החטא - כשהוא מתודה אומר חטא פלוני חטאתי:

כדר' ינאי - לא הזכיר העון אלא למעטו ולומר אתה גרמת להם משל לאדם שהיה לו בן נאה ומאכילו ומשקהו ותולה לו כיס של דינרין בצוארו והושיבו בפתח זונות מה יעשה שלא יחטא:

הכי גרס בספרי משה אמר יכתב סורחני שנאמר יען לא האמנתם בי - בכל מקום שנכתב מיתתו שם נכתב סרחונו. אלמא ניחא למכתביה זמנין טובא:

לשתי נשים - שלוקות:

אחת קלקלה - זנתה והתרו בה למלקות כך דור המדבר מתו במדבר שהאמינו למרגלים (משה) מת במדבר על שמעו נא המורים אמר יכתב סורחני שלא יאמרו אף אני קלקלתי כמותם:

פגי שביעית - תאנים שלא בישלו כל צרכן ורחמנא אמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה) לאכלה ולא להפסד:

מפרסמין את החנפין - שהן רשעים ומראין עצמן כצדיקים אם יש מכיר במעשיו מצוה לפרסמו מפני חילול השם שבני אדם למידין ממעשיו שסבורין עליו שהוא צדיק ועוד כשבא עליו פורענות בני אדם אומרים מה הועיל לו זכותו:

שנאמר ובשוב צדיק מצדקו - סיפיה דקרא ונתתי מכשול לפניו אני ממציא לידו חטא גלוי לכל שיכשל בו וידעו את מעשיו:

המוחלטין - רשעים גמורין:

שלות רשעים סופה תקלה - מתוך שלותם הם יושבין ומהרהרין בעבירות:

והרשות - הרבנות:

מקברת בעליה - שנאמר (שמות א':ו') וימת יוסף תחילה ואח"כ כל אחיו:

ולואי שתהא יציאה - ממנה בלא חטא כביאה:

נפיק לדינא - להיות דן דין:

דף פז.

בצבו נפשיה - ברצון עצמו:

לקטלא אזיל - לישא עונש חטא שמא ישגה בדין ועל עצמו אמר כן:

וצבו ביתיה לית הוא עביד - בכל זה לא יעשה צורכי ביתו ולא ישתכר כלום בדבר:

ולואי שתהא ביאה - שישוב ויכנס לביתו בלא חטא כיציאה:

אמבוהא - גדודי בני אדם הולכין אחריו לכבודו:

אם יעלה לשמים שיאו וגו' סופו כגללו לנצח יאבד - וכל זה אמר שלא תזוח דעתו:

מכתפי ליה - זקן היה ונושאין אותו באלנקי בכתפיהם בבית המדרש שלא להטריח את הציבור לקום מפניו:
שנאמר הנותרים - אלמא אף הן היו ראויין לישרף ונותרו:
אין חטא בא על ידו - הקב"ה מדחה מפניו את העבירה שלא תבא לידו:
כי לא תעזוב נפשי - למדנו שהקב"ה מונע את החטא מלהכשילו:
עשוק בדם נפש - מחויב בנפש שאבדה על ידו:
אל יתמכו בו - שלא יפול אלא מניחין אותו ויפול בבור בגיהנם:
כדרב הונא - דכיון דחטא תרי זימני שוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה לפי שהעבירה דומה עליו היתר:
לימא דלא כרבי - דאמר לעיל אפי' לא עשה תשובה מכפר:
אגב שאני - מאחר שעליו הוא סומך לחטוא אינו מכפר:
והכתיב ופללו אלהים - וקא סלקא דעתך ופללו לשון תפלה ופיוס הוא שהקב"ה מפללו ומפייסו ומכפר לו:
מאן אלהים דיין - והאי ופללו לשון ונתן בפלילים (שמות כא) הדיין ישפוט ביניהם:
אי הכי - דפללו דקרא לשון משפט נינהו אימא סיפא מי יתפלל לו מי ישפטנו בשביל המקום וכי אין שלוחין הרבה למקום ליפרע הימנו:
הכי קאמר - הכי נמי דפילול דקרא לשון פיוס הוא והכי קאמר אם יחטא איש לאיש ופללו לחבירו וריצהו האלהים ימחול לו:
ואם לה' יחטא איש מי יתפלל בעדו - אם אינו שב מעבירות שבידו כך היה עלי הכהן מוכיח את בניו שישובו מרעתם:
בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיך - בשביל זר לערבו בממון או אם נוקשת באמרי פיך שהקנטתו בדברים עשה זאת והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממון:
לך התרפס - יד ופרע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקנטתו רהב רעיך הרבה רעים לבקש הימנו מחילה. רעיך בתרא דקרא מלא כתיב לפי שהוא לשון רבים:
בשלש שורות - שלש פעמים יפייסוהו בשלשה אנשים בכל פעם שנאמר ישור לשון שורה ואין שורה פחותה משלשה בני אדם:
חטאתי - הרי פעם אחת וישר העויתי הרי שתים ולא שוה לי הרי שלשה:
אנא שא נא ועתה שא נא - אין נא אלא לשון בקשה:
הוה ליה מילתא לר' אבא בהדיה - ר' אבא היה לו להתרעם על ר' ירמיה שחטא לו אזל ר' ירמיה איתיב אדשא דר' אבא:

זרזיפי דמיא - התזת טיפי שופכין שהיתה השפחה שופכת וזרזיפי טיפין ודומה לו כרביבים זרזיף ארץ בספר תהלים (עב):
ממציא נפשיה - לפני מי שחטא לו אולי יבקש ממנו מחילה וימחול לו:
חליף ותני - עובר ושונה ומשלש פעמים רבות:
בהדי טבחא - הטבח חטא לו:
קאזיל אבא - רביה:
למקטל נפשיה - עכשיו הוא מענישו למות:
תבר רישא - משבר עצמות ראש של בהמה:
בקועיה - בגרגרתו:
סידרא - פרשת מקרא של נביאים או של כתובים:

דף פז:

אתא ר' חייא - וגם הוא היה חפץ לפסוק עמו וחזר בשבילו לראש הפרשה:
רב שאני - מחמיר היה לעצמו:
חלמא חזא ליה לרב - ראה חלום על רב שתלאוהו בדקל והוא סימן נשיאות ראש וגדולה ור' חנינא ראש ישיבה היה כדאמר רבי (כתובות דף קג:) בשעת פטירתו חנינא בר חמא ישב בראש וכשראה חלום זה על רב דאג למות לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אמר אדחייה מהכא ויברח לבבל מפני ושם יהיה ראש ולא נדחין למות בשבילו:
עם חשיכה - לאחר אכילה משקיבל עליו יוה"כ:
שמא תטרף דעתו - מחמת שכרות:
דבר קלקלה - של חטא:
ממעמקי הלב - תפלה היא:
בתורתך כתוב - כי ביום הזה יכפר:
רבון העולמים - כי לא על צדקותינו וכו':
בתענית - של גשמים:
ובמעמדות - ארבעה ימים בכל שבת שאנשי משמר ישראל מתכנסין בעריהן ומתענין וקורין במעשה בראשית כדאמרינן במס' תענית (דף כו.) והתם מקשינן ותעניות ומעמדות מי אית בהו מוסף ומשנינן הכי קאמר כהנים נושאין את כפיהן כל זמן שמתפללין ואפי' במנחה לפי ששלשה פרקים הללו תעניות הם ואין שכרות במנחה אבל שאר ימות השנה אין נשיאות כפים במנחה ויש מהן ארבע פעמים ביום:
צלותא יתירתא - מתפלל שבע כשאר התפלות:

ושמואל אמר מה אנו ומה חיינו - אומר ואינו מתפלל:
אור יום הכפורים - ליל יום הכפורים:
וחותם בוידוי - גרס בתוספתא אינו חותם מקדש ישראל אלא האל הסולחן וחכמים אומרים כל מקום שזקוק לשבע אף בשאר התפלות אם רצה לחתום בוידוי חותם כך שמעתי אבל לא גרס לה בתוספתא הכי אלא וחכמים אומרים מתפלל שבע ואם רצה לחתום בוידוי חותם ואנעילה קיימי קתני מיהת נעילה מתפלל שבע ומתודה תיובתא דשמואל תיובתא:
נחית קמיה דרבא - בנעילה ולשון נעילה פליגי אמוראי בברכו' ירושלמי חד אמר נעילת שערי שמים וחד אמר נעילת שערי עזרה:
וכיון דצלי - משחשיכה תו לא צריך:
והא אמר רב - במס' ברכות תפלת ערבית רשות ומאי פוטרת דקאמר:
לדברי האומר חובה קאמר - דזו פוטרתה:
מיתיבי וכו' - קתני נעילה וקתני ערבית:
שבע מעין שמונה עשרה - ג' ראשונות וג' אחרונות כתיקנן ואומר הביננו באמצע שיש בה מעין שלש עשרה ברכות והיא תפלה קצרה שתיקנו לעוברי דרכים ולמוצאי יוה"כ התירו לצאת בה מפני הטורח:

דף פח.

תנאי היא - אי פטרה נעילה את של ערבית אי לא:
הכי גרסינן בתוספתא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן ביום הכפורים הנדה ויולדת טובלות כדרכן בלילי יוה"כ:
בעל קרי - שאסור בדברי תורה כדקיימא לן (ב"ק דף פב.) עזרא תיקן טבילה לבעלי קריין:
טובל והולך עד המנחה - אם אירע לו קרי קודם לכן טובל כדי שיוכל להתפלל תפלת המנחה אבל ראה קרי מן המנחה ולמעלה אין מותר לטבול אלא ימתין עד שתחשך ויטבול דסבירא להו לרבנן דתפלת נעילה בלילה ולדידהו פוטרת את של ערבית כדרב והא דקתני אינה פוטרת ר' יוסי היא דאמר כל היום מותר לטבול ואפילו ראה קרי לאחר תפלת המנחה טובל ביום כדי להתפלל תפלת נעילה אלמא קסבר תפלת נעילה אין זמנה בלילה ולדידיה אינה פוטרת את של ערבית:
ה"ג בתוספתא הזב והזבה והמצורע והמצורעת ובועל נדה וטמא מת טובלין כדרכן ביוה"כ נדה ויולדת טובלות כדרכן בלילי יום הכפורים בעל קרי טובל והולך כל היום

כולו ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול - קשיא דרבי יוסי אדרבי יוסי ורבנן אדרבנן:

לא קשיא - הא דאמר ר' יוסי הכא מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול:

בדצלי תפלת נעילה - ביום קודם שראה קרי והא דאמרינן לעיל כל היום בדלא צלי תפלת נעילה כשראה הקרי:

אי דצלי מאי טעמא דרבנן - דמתניתא בתרייתא דאמרי כל היום:

קא סברי טבילה בזמנה מצוה - וזמנה ביום הוא דכתיב (דברים כ"ג:י"ב) והיה לפנות ערב ירחץ הלכך דחיא רחיצה דיום הכפורים ולאו היינו הך רבנן דלעיל ותרתי פלוגתא נינהו במתני' קמייתא פליגי בזמן תפלת נעילה דלרבנן בלילה ולר' יוסי ביום ורבנן דהתם סבירא להו טבילה בזמנה לאו מצוה דתדחה יום הכפורים ובמתניתא בתרייתא פליגי בטבילה בזמנה מצוה:

לא ירחוץ - שלא ימחוק את השם:

כורך עליו גמי - להגין עליו משטף המים:

וקיימא לן - במסכת שבת דבטבילה בזמנה מצוה פליגי דלרבנן טבילה בזמנה לאו מצוה ואם אין לו גמי ימתין עד למחר ויבקשנו:

ההיא - דאמרי' לעיל ר' יוסי אומר מן המנחה ולמעלה לא יטבול עד שתחשך דטבילה בזמנה לאו מצוה ר' יוסי בר יהודה היא:

דיה לטבילה שתהא באחרונה - ברייתא היא דמייתינן לה במסכת נדה בגמרא דהמפלת (דף כט:) האשה שיצתה מלאה ובאת ריקנית והביאה לפנינו שלשה שבועים טהורים ועשרה שבועים אחד טמא ואחד טהור משמשת אור לשלשים וחמש ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות דברי ב"ש וב"ה אומרים שלשים וחמש וכולהו מפרש להו התם וטעמא משום טבילה בזמנה מצוה רבי יוסי בר יהודה אומר דיה לטבילה שתהא באחרונה דטבילה בזמנה לאו מצוה ור' יוסי דגמי הוא ר' יוסי בן חלפתא:

ולערב ישפשף - משום חציצה:

לערב ס"ד - מכי טביל וסליק מאי מהני ליה שפשוף חציצה דהואי הואי:

אימא מבערב - דאתמול ישפשף כל אדם עצמו בחמין שאם יראה קרי למחר יכול לטבול בלא חציצה:

הרואה קרי ביוה"כ - ולא במתכוין:

עונותיו מחולין - סימן טוב הוא זה יראה זרע ויאריך ימים:

ידאג כל השנה כולה - שמא לא קיבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו:

ואם עלתה לו שנה - שלא מת מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו ובן עולם הבא הוא:

תדע שהרי כל העולם רעב - מתשמיש והוא שבע ולא נתענה בזאת ושלא מדעתו השביעוהו ואעפ"כ עלתה לו שנה יש לדעת שצדיק גמור הוא:

מפיש חיי - זה שראה קרי ביום הכפורים:

סגי ומסגי - בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע יאריך ימים [ישעיה נג]: